

אהרן מגד מסע באב

עם עובד/ספריה לעם

סיפור ששרשיו נעוצים במלחמת יום־הכיפורים ובמפנה
שחוללה כעבור זמן בחייה של משפחה ישראלית, ששכלה
בה את בנה הבכור – בחיי האב המדען, האם, והבן הצעיר
העומד לפני גיוסו. מסע־חיפושים של אב המבקש להשיב
לו את בניו ולמצוא תשובות לשאלות הקשות שעורר
בלבו המשבר. דרמה שדרך פריסתה המאופקת אך מגבירה
את עוז רישומה.

עם עובד/ספריה לעם

אהרן מגד

מסע באב

ספריה לעם 267

אהרן מגד נולד בפולין. עלה ארצה עם הוריו וילדותו עברה עליו ברעננה. הוא בוגר גימנסיה "הרצליה" בתל-אביב והיה חבר קיבוץ שדות-ים, קיסריה, שתים-עשרה שנה. יסד את השבועון "משא" וערך אותו חמש-עשרה שנה. בשנים 1968–1971 היה נספח תרבות בשגרירות ישראל בלונדון. ספריו: "רוח ימים" (סיפורים), "חדוה ואני" (רומן סאטירי, פרס אוסישקין), "ישראל חברים" (סיפורים, פרס ברנר), "מקרה הכסיל" (רומן), "הבדיחה" (שלוש נובילות, פרס שלונסקי), "החי על המת" (רומן, פרס אוסישקין), "היום השני" (סיפורים), "החיים הקצרים" (רומן). ב-1974 זכה בפרס ביאליק על ספריו "מזכרות אביתר" ו"על עצים ואבנים" ועל מבחר סיפוריו "חצות היום". מאז הופיעו ספריו "העטלף" (הספריה לעם 1975), "היינץ ובנו והרוח הרעה" (1976), "עשהאל" (הספריה לעם 1978, פרס פיכמן) ו"אהבת נעורים". ב-1977/8 היה סופר-אורח ב"מרכז ללימודים עבריים" שליד אוניברסיטת אוכספורד. מחזותיו הוצגו ב"הבימה", "אוהל" ותיאטראות אחרים, בארץ ובחוץ-לארץ. כמה מספריו תורגמו ללשונות אחרות והופיעו באנגליה, ארצות-הברית, ארגנטינה, צרפת, שווייץ ורומניה.

אהרן מגד

מסע באב

ספריה לעם

הוצאת עם עובד תל אביב

Aharon Megged
Journey in the Month of Av

נדפס ראשונה, סיון תש"מ, יוני 1980
הדפסה שלישית, אב תשמ"ו, אוגוסט 1987

עיצוב העטיפה : זנדהאור־איזנשטיין
צילום : אבי גנור
הדפסת העטיפה : גרפיקה אומנים

ISBN 965 - 13 - 0010 - 8

הוצאת ספרים עם עובד בע"מ תל־אביב
נדפס בתשמ"ד בדפוס ניידט בע"מ תל־אביב
Am Oved Publishers Ltd., Tel Aviv 1984
Printed in Israel

התוכן

א.	הדרך	7
ב.	העיר, לילה	96
ג.	הים	124
ד.	המדבר	144

מעבר לצומת, כשהחורשה הירוקה, על עליה וצלליה, נסוגה לאחור, ואחר-כך גם נחש-האקליפטוסים המתפתל לאורך הכביש, ולפניו השתרע המרחב הגלי, השחון, הזוי-האור, המנומר באוהלים לאים צמודים לצלעי גבעות רחוקות -

העקה שבחזו כבדה כל-כך, חנקה כל-כך - כאילו יד יבשה לפתה את גרונו - שאמר לעצמו, כמעט בקול: מוכרח לעצור בצד הדרך ולבכות. לבכות, אלוהים, לבכות, כי אין כוח לשאת.

אסיכי מעודו, מעודו לא בכה - עד כמה שיכול היה לזכור - גם לא בהיותו ילד.

ובהגיעו אל כתף הגבעה הבאה, ממנה גולש הכביש בעקלתון אל גשר צר על-פני ואדי רחב, חרב, שאיזה בית-אבנים לצדו, ועצי-תאנה אחדים, ועזים רועות לצדם - סטה ימינה, אל רצועת-הגרגרים הלבנה, הבוהקת בשמש, הנגרסת תחת הצמיגים, וכיבה את המנוע. הטיל את ראשו על הזרועות השלובות על ההגה, ובלי להסיר את המשקפים עצם את עיניו. מטבעות-אור אדומות וירוקות ריחפו כנגד העפעפים, והעקה שבחזה כבדה עוד יותר.

כמו אל שטח אויב, חשב. מיותר ביקוד הזה, הזומם, באור המסנוור, שאין ממנו מפלט. ומכאן והלאה - שלוש-מאות קילומטר, ארבע-מאות - ארץ תלאובות, זועמת בשמש. ומי יודע אם לא, באמצע הדרך, פתאום, הלב. ואופל יכסה, כמו אז.

במאפל שבין הזרועות מלוחלחות-הזיעה וההגה ראה אדמה עשינת-חום, מכוסה רמץ-שריפות כנעני, זרועה מזבחות-מזבחות, ושממה בין-הבתרים, מכאן עד באר-שבע, דימונה, הערבה, אילת, סיני -

קפיצת-הדרך הזאת, מעל לאוקינוס, מן הירוק הדשאי, הרענן, הסוג בשדרות אדר ומגנוליה ובערוגות פרחים זעירים, מפיעי דיח צונן, של עיר-השדה השלנה - אל לב הלהט הלוהב!
אך כבר במטוס הג'מבו מניו-יורק, בשעות האלי-זמן המתמשכות,

לא-יום ולא-לילה, באור החללי העמום, בתכונה הנרגשת, הקוררת, השכוכה - אפף אותו ההבל החם, הלח, המחליא. בכלוב הגדול הזה, המרחף בגובה של 30,000 רגל, לא היה גם רגע אחד של מרגוע: פעלתנות בלתי-פוסקת של קמים, מההלכים, עומדים בתור לפני תאי השימוש, נדחקים אל מבוץ מי הקרח, עוברים לגלות מכרים, להשמיץ עצה, להטות אוזן לשמועה, לשאת-ולתת עם הדיילים. מתחת למסנה הנימוס וקלות-הראש של אנשי-העולם-כביכול, של רגילים-במסעות-כביכול, רחשה עצבנות, כעצבנות של חוששים מפני הצפוי בסוף הדרך. הנוסע שישב לפניו גחן מדי פעם אל האמתחת שמתחת למושב, הוציא חפצים מתוכה וחזר ותחבם פנימה, התלחש עם אשתו, קם בחוסר-מנוח, עבר עד קצה הטור, נדאה מחליף דברים, פעם עם אחד מפרחי-הצוות, כחולי-הכותפות, פעם עם גבר נמוך, מכריס, בעל עינים קטנות, ערמומיות, וחזר אל מושבו, מודאג, קודר, לוחש דבר-מה על אוזן אשתו. מאחוריו סיפר צעיר לשכנו על הרפתקאות בניו-ג'רסי, שכירת מכונית, מסע לילי מטורף לואשינגטון בחברת שתי בחורות, התהוללות במלון... העברית - שפתו גם בשתיקה - נשמעה לו עתה, כשהיא מידברת מפה ומשם, מן המושבים הסמוכים ומן המסדרון שבין הטורים, כשפה נוקשנית, לא-מלודית, כמו נקישות על קלידים של עץ; שפת סימנים של שבט קטן, מסוגר, קשור בקשרי ברית של ערמות ופחדים, בן תרבות איזוטרית, זדה, זרה? - פנים המטוס היה כבר ישראל עצמה, ישדאל בועיר-אנפין, לויין של המולדת, רוחש אי-שקט כמוה, גרוי-עצבים כמוה. הוא ניסה להתכנס בעצמו, לצדה של ענת - שענינה היו עצומות, אך המתיחות ריחפה כרוח על פניה - אבל בתוך עמו היה.

כשהוקרן הסרט, באחת השעות שבין ארוחה לארוחה, מערבון צבעוני רבי-עלילה (ללא אזניות, באין קול, היתה התנועה שעל המסך - של עגלות דו-אופניות דוהרות, עדרים זורמים במרחבים, בוקרים מזנקים בשליפת אקדחים, נשים עדינות מתעלפות בחיק אהוביהן - כפנטומימה נלעגת, מלעיגה-על-עצמה) - התנמנם מעט, חלם נוסחאות פיסיקליות חסרות-פשר, עם שרשרות של מעוינים, שבקדקד כל אחד מהם האותיות d ו m (והוא התפלא בחלום מאין הופיעה ה-d, שהרי צריכה היתה להיות במקומה), וכשהתעורר -

בהידלק שוב אור־הניאון העמום – הופתע לראות כמה השתנה מראה אולם המטוס: אנשים החליפו את מקומותיהם, או לא נמצאו בהם, או שינו את מצב תנוחתם, משיבה לשכיבה, להשתרעות על שני מושבים ושלושה, להתכרבלות על כרים... ושררה מין ליאות שהזכירה לו את הליאות השודרת בקהל מתפללים בבית־כנסת. בשלהי יום־כיפור ארוך, בין מוסף לנעילה, זכרון מימי הילדות הרחוקים –

משמאלו, במושב שמעבר למעבר, התרשרש עתון עברי, פרוש בשני דפיו, ואס־כי ניסה להתעלם ממנו – כמו מכל יתר גליונות העתונים העוברים מיד ליד בכל שעות המסע – קפצו הכותרות לעיניו: "התחילה מכירת דירות בשלב ב'..." "אלפים בעצרת מחאה נגד ניתוחי מתים בירושלים..." הוא הסב את עיניו אל הספר הפתוח שבידו – "V" של תומאס פינצ'ון, שקנה בשדה־התעופה, ללוותו בדרך, כמו להשהות עוד מעט את הפגישה הבלתי־נמנעת עם השרב, ואבק העיר, והחולין, והכאב – אך שוב לא יכול היה להתרכז; וראה שהגיע רק עד עמוד 13, לאחר כל השעות הארוכות. בספר שקיווה לסיימו תוך כדי המסע, ושתחילתו היה בה קסם רב לגביו, מעין המחשה אמנותית – פנטסטית – לכמה מסבר־תיו על מהות הזמן; וכמו בעל־פֶּרֶח' נמשך מבטו שוב אל העתון שמשמאל: מודעות אבל במסגרות שחורות, באותיות של סידור תפילה, מודעות של בנק הפועלים, אמקור, פיאט, מכונות־כביסה פאר, טלביזיה צבעונית גרונדיג; ושוב קלטה העין, בהתהפך הדף, את הכותרת על עצרת המחאה נגד ניתוחי מתים, חילול גויות –

והמראה המבעת, הפוקד בפתאום, בשעות של לילה, ביקיצה מחלום־זנעה, בשעות של יום, באמצע קריאת ספר־מחקר, כל שש השנים הללו, ועכשיו שוב, במטוס הזה, המרחף בחלל האתר, בדרכו מזרחה, מזרחה:

הטנק העולה בלהבות בצהרי המדבר והשלושה הקופצים ממנו ונסים על נפשם תחת האש אל השוחה בהולות –

והוא צועק בתוכו: "יותר מהר, נוני! יותר מהר!"

כי מרחק שלושים המטר בין הטנק והשוחה הוא המרחק בין ההישרדות והמוות –

ורואה את אמנון ב"סלאי־מושן", כמו בתחרות של אלופי ריצה

על מסך הטלביזיה, שט באויר, רגל ועוד רגל, מתכופפות ונמתחות קדימה, כמו במים –

אלוהים אדירים!

הוא הפנה את מבטו לימינו, אל ענת, כאילו שמעה את צעקתו, הצעקה חסרת-הישע להשיב את הזמן לאחור.

היא ירבה זקוף, הראש נשען אל כרית המסעד הגבוה, והעפעפים מתוחים על העינים. מסיכה של שלנה מיסרת. של קבלת-דין: בידך אפקיד רוחי. לקראת כל הסבל הצפוי עוד בימים הקרובים. שגם אותו אקבל בעוז-רוח. הוא ידע שאינה יִשְׁנָה, שלא ישנה גם שעה קלה בכל זמן הטיסה; שגלגלי מחשבתה לא פסקו מלנוע, בהיותה מתכננת את מעשיהם לכשיבואו הביתה – והאישונים הנעים אנה ואנה מתחת לעפעפים, השקופים כמעט, העידו על כך. והיה אסיר-תודה לה, על האומץ, על כוח ההחלטה. כי היא היתה זו שהחליטה על חזרתם, ומיד, ללא היסוס. על הפסקת שנת-השבתון – שזמם להאריכה עד כדי שנתיים, בהיעתרות להפצרות הַדָּקָן, שהבטיח מילגה המאפשרת המשכת המחקר – עוד לפני תומה.

וכך צריך היה לעשות, ללא ספק. ללא ספק.

"דניאל? עמליה."

ועיניו חשכו רגע בַּשְּׁמַעוֹ את הקול הנמרץ, היבש, בטלפון. כי השעה היתה אחת-עשרה בערב, שש בבוקר לפי שעון ישראל, כשנשמע הצלצול בחדר-המגורים, בקומת-הקרקע של הַיִּלָּה; ובהגיע קולה משם, מן הארץ, אמר לעצמו, במאמץ עצום להדביר את דהירת הדם: אסון.

"אני מצלצלת בענין גידי. אל תיבהל. לא קרה כלום. אבל אני חושבת שאתם צריכים לבוא..."

הוא נאלם. יצב את רגליו בכוננות ספיגה. חש את ההתכווצות – המסוכנת, המאיימת – בלב. גם ללא מהלומת-המוות, מאה ראשים להידרת האסון.

"אתה שומע אותי?"

"כן, מה עם גידי?" שמע את קול עצמו, הרצוף, וראה לעיניו את ביתה, במושב, בשעת-בוקר מוקדמת זו שם: את כדי החלב במרפסת האחורית, את עצי האשכולית, את הברז המטפטף, את הלול ההומה של תרנגולי-ההודו... המרחק הזה בין הפלאנטות!

כשירדה ענת מלמעלה במדרגות־העץ, בכותונת־הלילה לגופה, אוחות במעקה שלא למעור – כבר הניח את השפופרת אל עריסתה, אך היד עוד היתה מונחת עליה, כשוקלת את הצעד הבא. הוא הסתכל בפניה החיורות, חיורות ומתוחות מן המאמץ למשול ברוחה, וחשב איך לומר את הדברים כך שנחיתתם תהיה רכה ככל האפשר. (נקמת־ילד – אמר לעצמו – נקמת־ילד...)

"מה אמרה?" צנחה אל הכורסה והצמידה את שולי צוארון הכותונת בידה, ספק לגונן מפני הצנינות, ספק לחנוק בהלה מתפרצת בגרון.

המחזוריות הזאת, של פורענויות המבקיעות אל לב השלנה. המדומה. תמיד.

הוא סיפר בשקט מה אמרה אחותה: גידי לא התיצב במועד גיוסו, ב־15 בחודש. התקבלו שתי התראות. המשטרה הצבאית חיפשה אותו, קודם בביתם, אחר־כך בביתה – "גידי באילת! היא לא יודעת?"

המירסקים, באילת, אינם יודעים איפה הוא, אמר מפי עמליה, עזב את ביתם. אם ייתפס – צפוי לו מאסר, כעריק. אם לא ייתפס – ענת, ממושבה בכורסה, בגו זקוף, בידים מאוזנות על הברכים, נשאה מבטה אליו: גבוה, ארוך־רגלים, עמד בפינת כוננית הספרים, זרועו האחת נשענת על אחד המדפים, המבע מאחורי המשקפים קשה, לא־נכנע, כתמיד, לא־נכנע גם מפני מבטה השואל, המצפה; ממרה אותו, ממרה כל רגשנות; רק הרטט בצד השפתים מסגיר זעזוע שעבר עליו.

"צריך לארוז ולנסוע," אמרה בנעימה שאין אחריה הרהור, לאחר שהוא לא אמר דבר.

בת המושב, ילידת משק, היודעת את התשובות על השאלות – כמו את שמות פרחי־השדה בילדותה – ישראלית גזעית, בשיער הגזוז קצר על המצח הרם, ונופל כוילון לשני צדי פניה, שהיה שחור כולו לפנים ועכשיו נשזרו בו נימי שיבה בטרם עת; ישרא־לית גזעית – היבהב בו חיוך של חיבה, מהולה באירוניה כלשהי – היודעת בעל־פה את המלים של שירי המולדת במסיבות הידידים בחג העצמאות, ובחגים אחרים...

במחשבתו עשה עוד נסיון נואש לעצור את מרוץ הדברים

ההגיוני, העקיב כרצף של סיבה ומסובב - אל מסקנתם. במחשבתו ניסה להציע שתסע היא לבדה, לשבועים-שלושה, תמצא את גידי, ובכוח השפעתה עליו תחזיר אותו אל מסלול שפיות-הדעת; ניסה להציע - באי-חמדה - שיסע הוא; או מוטב שיתקשר קודם-כול מכאן, טלפונית, עם כמה אנשים, עם סגן-אלוף מסוים בשלישות, שהיה תלמידו, כדי לעכב קודם-כול את ההליכים, לתת ארפה... יתקשר עוד הלילה, ששם הוא יום -

בחוק, מעבר לחלון הפתוח אל המדשאה הרעננה, המדיפה ריח מים וריח עשב כסוח, כתות, זרם החושך. חושך על-פני כרייה-קמפוס הרחבים, על-פני שכונת-המגורים האמידה של הסגל הבכיר, על חילותיה הגמלוניות, הדורות-לקומתיות, שגינות גזוזות ומסורקות למשעי מפרידות ביניהן; - "עת הלילך באחרונה תוך החצר פרח והכוכב הגדול במוקדם צנח ברקיע המערב לתוך הלילה..." - חושך בטול-דאגה, בטול-פחדים, ללא אורב מסתתר בעבי השיחים; חושך שכחה ממושכת - חשב עתה - הנמשכת כבר יותר משמונה חדשים, בבית זה, ביתו של פרופ' פואנטס, שפינה לו אותו בצאתו אף הוא לשנת-שבתון - במפסיקו, להורות שם תולדות האמנות - בחדר-מגורים מרונח זה, מקושט בפסלוני מאיה ואינקה, בציורים אצטקיים ובשטיחים קולומביאניים, עם צורות אלילים רבי-זרועות-נחשיות, רבי-ראשים-שמשיים, שבו ישב שעות בכל ערב, עד אחר חצות, שקוע בסבך הנוסחאות המורכבות של מכניקת הקואנטים, או שוקד לפענח ממצאי הלויינים הסובבים בחלל - משהו נאצל, טהור, צרוף מסיגי המציאות העכורה, יקומי, נעלה מכל מולדת ארצית, שבו רק בו, תיתכן גאולה מן הכאב, מן הזכרון... כן, הוא היה נשאר כאן עוד שנה או שנתים, בשדות האיליסיום האלה - מרחק של אוקינוס מחרון-האף העשן של ארץ הבמות והמזבחות -

"כן, אין ברירה," אמר, ועבר, ידיו הארוכות בכיסי מכנסיו, מן הכוננית אל הכורסה שממולה, כדי לדון בפרטים.

וכבר נפרד בלבו - בצער, בהשלמה - מן הבית הזה, על שתי קומותיו ועל ששת חדריו ספוגי-העץ; מן המדשאה, שנהנה לכסח אותה במכטחה החשמלית, מדי שבוע, לפנות-ערב; מן הביואיק הרחבה והמרופדת, ששירתה את שניהם בנסיעות הקצרות אל מרכז הקניות שבעיר ובמסעות הארוכים אל נופי היערות האינדיאניים

והנהרות הרחבים, שהיסטורית-הבתולים של היבשת זורמת בהם; משדירת-התאשור מרחיבת-הדעת, המובילה משער הקמפוס אל בנין-המנהלה המבהיק בלבנו, ומשם אל בנין המכון לפיסיקה על שם אדוארד היוז, המתנשא כחלת-כוורת גדולה של מחומשים כתומי-צלעות; מאולם-הספריה הממוזג, רחבי-החלונות, שכל שעה שישב בו, מעיין במחקרים הנדירים, חש עצמו מרחף באותה ספירה עליונה של הוד, שבה -

"אצלל לא-לעל בבוקר", אמרה מתוך עננת הדאגה.

"כן", קם מן הכורסה ופנה אל הבאר שבכותל הספריה. פתח אותו - המשקאות בבקבוקים ניצנצו אל חלל החדר בצהוב, אדום, זהוב, דבשי - ומזג לעצמו ויסקי בכוס מעוטרת-תות-VAT - לגימה אחרונה של חופש.

בסתרחרות הקלה שתכפה לשתי הגמיעות הארוכות, בראותו אותה בכורסה, עכשיו נוטה אל הצד, אצבע מתוחה על צדע, עיגולי הפטמות הגדולים מוורידים מבעד לכותונת השקופה (השדים, הבחין שוב, לא איבדו במשך השנים הדבות את מוצקותן הכפרית) - והיא מחשבת בנדאי את הצעדים הבאים - אריזת החפצים, מכירת המכונית, סידורים כספיים בבית-הספר הדפורמי של יום א', שבו לימדה; או אולי עוקבת בדמיונה אחר מהלכיו האפשריים של גידי ברחבי הארץ - שאל את עצמו איזו משתי הבריתות חזקה יותר, זו שבינו לבין המדע, או זו שבינו לבינה; אך כשזכר את שתיקתה הנחושה אחר האסון, את השתיקה האמיצה -

הו, נוני-אמנון!

כשזכר את שתיקתם, זה שש שנים, הסכם חשאי -

הו אמנון אמנון, שכל המחשבות חוזרות אליך, ממך ואליך, סובב-הולך הרוח במדבר ועל סביבותיו -

- ידע שהשאלה הזאת - גנובת-רגע-סחרחרות - מימים אחרים היא, מן הימים שלפני, כשכוכב-הלכת הזה עוד נע במסילתו, יציב בין שני קטביו, ואילו עכשיו -

"לילך פורח שנה-שנה וכוכב צונח במערב

ומחשבה על איש אוקב..."

הוא העמיד את הכוס על טבלת-הזכוכית, ניגש אליה, נטל את ידה, הקים אותה מן הכורסה, ואמר: "לכי לישון עכשיו. בבוקר

נראה מה יש לעשות, וכשחש את ידה בידו, בהובילו אותה אל המדרגות, אישר לעצמו: בדם, בדם.

אחר-כך, שנים-עשר יום לאחר-כך – כי בכל-זאת לא קל היה למכור את המכונית, וצריך היה להסדיר את חשבון שכר הדירה עם פרופ' פואנטס בטלפון ובשני מכתבים רשומים למכסיקו – כשישב לצדה במטוס – המקרב רגע-רגע אל מוקד כל הכאבים – וראה את השלנה המיוסרת השפוכה על פניה החיורות, בשבתה כך, זקופה, בעפעפים מתוחים על העינים – היה אסיר-תודה לה: כן, זה היה המעשה הנכון. ואלמלא היא –

כשנשא את ראשו מן ההגה, הכה בו שוב האור העז מן המרחבים, אור נוהר על השדות היבשים מסביב, אור זרוע על דבשות הגבעות במזרח, בוהק מן השמים שכתולם דוהה באור... אור אכזר – חשב – אכזר מכל הדברים ההולמים בפני החוזר ארצה – אפילו לאחר פרידה של חדשים אחדים בלבד. לא המהומה ואי-הסדר בנמל-התעופה, לא האטיות מורטת-העצבים של הפקידים בודקי-הדרכונים, לא הצעקנות של הסבלים ונהגי המוניות, לא ההתרוצצות הפוחזנית של כלי-הרכב על הכביש – אלא האור, האור הצורב את העינים ברגע צאתך אל כבש המטוס ומראה הכתובת העברית והדגלים העבריים לנגדך (כמו מדינה אך-זה-נולדה – חשב בראותו את האותיות העבריות על מצח הבנין); האור הניתז ממשטח הזפת והבטון של השדה, והמזדהר מכלי-המתכת הנוצצים, והפורץ שוב לעינים בצאתך מן האולם אל הציבור הצובא צפוף על פתח היציאה; האור החצוף המוחק כל גבול בינך ובין רשות הרבים, המלווה אותך בכל צעדיך וקופח על ראשך, אור של אב –

כמו אתמול – למחרת שובם – כשנסע לשדה-התעופה כדי לפדות את המטען "הבלתי-מלווה" – שתי מזנדות גדולות ותיבת-קרטון – ולאחר שהתרוצץ שלוש שעות במסוף המטענים, נשלח מחדר לחדר, מפקיד לפקיד, חותם על טפסים איך-מספר, עומד בתור לקופות, שאנשים נרגזים, נרגנים, נדחקים בכוח אל אשנביהן, שמים עליהן מצור – אחת המזנדות לא נמצאה; ומנהל-עבודה אחד, בולגרי לפי מבטאו, בכובע-מצחיה בלקני, בארשת-פנים של גאנה מקצועית, ניאות לבסוף לחפש, יחד אתו, את המזנדה האבודה, וכשיצאו אל

הכיכר שמאחורי המחסנים, שעמדו בה שורות מפותלות של עגלות-משטח עמוסות מטענים כרוכים ביריעות ובחבלים, כמו גויות עקורות של חיות טבוחות וארוזות מתִיבשות בשמש הלוהטת, בהתהלכם ביניהן - לא חדל האיש משאול אותו למעשיו, לסיבת נסיעתו לאמריקה ולסיבת חזרתו, לגובה המשכורות שם, למחירי הדירות, לאפשרויות, להזדמנויות - והוא חשב אז, בחום הצהרים: זה האור! האור האכזר של הארץ הזאת, החושף אותך לכול! אותך ואת מעשיך, אותך ואת שרעפידך, אותך ואת משפחתך, אותך ואת פחדריך. הכול גלוי, אין מסתור, והאיש הזר הזה - כמו כולם פה - לאור השמש הוא חודר לתוכך, לאור השמש! וכל משפט היוצא מפיו - כמו כל המשפטים המושמעים פה סביב - גלוי כאור, ללא צנעת צל, ללא כמיסת סוד, ללא חמיקות משחק, ללא היסוס, ללא חוס! מלים מוקעות לאור! --

המשקפים נתלחלחו באד והוא מחה אותם בממחטה. וכשחזר והרכיבם לעיניו, חלפה משאית צבאית על הכביש בדרכה דרומה, ולכהרף-עין סחרחר גדמה היה לו - בהלמות-לב עזה - שבין החיילים היושבים תחת חופת-האברזין הוא דואה את גידי: הראש המגולח, הפנים הבהירות עם השפם הדק, המשי, החיוך הנבון, הלגלגני... ואס-כי ידע שאין זה אלא דמיון כוזב, מתעתע - התניע מיד את המכונית וחזר ועלה על הכביש, ונסע במהירות להשיג את המשאית, ששתי מכוניות אחרות, אחת מהן מונית, כבר הפרידו בינו ובינה. הכביש הצר ירד ועלה גבעות, בעיקולים רבים, הראות לפנים היתה מוגבלת, גיחותיו שמאלה לשם עקיפה הוסגו אחור מדי פעם בגלל כלי-הרכב הבאים ממול, והמשאית הבליחה לעיניו לסירוגין במרחק גדל והולך, פעם בראש גבעה, פעם בצד שדירת אקליפטוסים, פעם עוקפת - מתוך הסתכנות הרפתקנית - מכלית-דלק ארוכת-גחון, עד שלבסוף ראה אותה פונה ימינה, יורדת לדרך-עפר ומיטלטלת עליה, מאופדת ענן-אבק.

ובצומת הבא, כשנכנס לכביש הרחב, החדש, המוביל לבאר-שבע - כביש שנשלל רק לפני שנים אחדות, ציין לעצמו מתוך דנחה (מתוך רנחה, כי נשבה בו חירות מסוימת, ממין החירות שבאוטו-סטרדות הגדולות החוצות את אמריקה, שהנסיעה בהן מביאה למעין "גדלות-נפש"; וגם כאן, אפקים מתרחבים, מתרחבים והולכים

משני צדי גתיב־הכסף המתוח כקו ישר בנוף השומם) – חשב שכל המרדף הזה אינו אלא מעשה יאוש, יאוש מדעת: איך ימצא את גידי שם באילת – היכן? – בין סוכות היחפנים הזרועות על שפת המפרץ? מכורבל על החול תחת כיפת השמים? או דרומה משם? אי־שם באחד מחגני הסלעים¹⁶ על חוף ים־סוף הארוך, המפורץ, או בחורשות הדקלים של נואיבה, דהב, אופירה? ואולי איננו כלל שם, בשטח־ההפקר הזה, אלא עלה צפונה והוא מסתתר באיזה בית־אבן שכונתי עזוב – בירושלים, למשל – בתוך חבורת תמהונים, תרי־עולם, מחפשי־אלוהים, מעשני־סמים, מזנמרק, מהולנד, מאמריקה... או אולי אי־שם באשקלון, בקיסריה, בחוף אכזיב, אם לזכור את אהבתו לים –

ולפתע עלה בדעתו – וגל של געגועים נוראים לנער גאה בו – שעלול היה גם להתגנב לאיזו אניה באילת ולהפליג דרומה, לאפרי־קה, לאיי האוקינוס, למזרח הרחוק, לאפטי־תבל, לבלי־שוב – לבלי־שוב. הבן השני. –

בנמל־התעופה קיבלה את פניהם עמליה (והוא הופתע ממראָה האם הזדקנה כל־כך במשך שמונת החדשים? הפנים הרחבות היו יבשות־שמש, עורן נראה מבוקע על עצמות־הלחיים והשיער העבה, האסוף לאחור, האפיר בשוליו; ושאל את עצמו מדוע אינה עושה משהו לעדן קצת את עורה, לצבוע את השיער לפחות?.. הזלזול הזה – מורשת מושגים ישנים – במראה החיצוני...), הובילה אותם אל המכונית, מכוניתו. "שמרנו עליה יפה?" חייכה אל דניאל. כן, שמרו עליה יפה – הבחין בסקרוֹ בהיקף־מבט אחד את הפיאט שהפקיד בידם: אין גם שרטת. וכבר בדרך לתל־אביב, לביתם, כשהיא עצמה נוהגת, בבטחה, סיפרה על גידי: לבחינות־הבגרות לא ניגש, דבר זה ידוע להם בודאי (כן, ידוע, ממכתבה־שלה, וגרם צער רב, ורגשי אשמה, שהשקפה "נאורה" יותר על כל ענין הבח־נות דחתה אותם לבסוף). "מתוך עקרון," הוסיפה בשמו, ועשתה אתנחתא של שתיקה, שהיו בה גם צער, גם אירוניה, גם מעין תוכחת־מוסר להורים שהפקירו את בנם; לאחר חופשת הפסח כבר הפסיק איפוא את לימודיו – סיפרה (מה שידעו ממילא). היא הציעה לו לבוא אליהם למושב, והוא אמנם בא, אך לארבעה ימים בלבד. ובאותם הימים הפך את הבית לדיסקוטק. שכב על הספה, בחדר

הגדול, והשמיע לעצמו תקליטים שהביא עמו. "איזה שגעון יש לו לפול סיימון?" אמרה, "הביא אתו ארבעה תקליטים של פול סיימון וניגן אותם שוב ושוב ושוב, עד שאפילו העופות כלול כבר יודעים בעל-פה את I do it for your love... כשנמאס לו הדבר, הודיע שהוא נוסע. לאילת. יאיר שאלו מה יעשה באילת, והוא אמר שיעבוד שם כמלצר בבית-מלון. שמע שאפשר להרויח הרבה כסף במלצרות. והיכן יגור? - אצל המירסקים, אמר. בנם, רפי -"

"כבר חמש שנים לא ראה אותו," אמרה ענת.

ועמליה השתתקה שוב לרגע. כמו להודיע שהערה זו של אחותה רק מאשרת לה את דעתה על אפיו המרגיז של הנער, המוכן להטיל עצמו על משפחה שקרבתה מפוקפקת. "טוב, חשבנו: נשארו לו עוד חודשים-שלושה עד הגיוס, שירויח קצת כסף... ערב אחד מצלצלים אלינו מאילת. יוחנן מירסקי. אם אנחנו יודעים איפה גדעון. מה קרה? - גר אצלם עשרה ימים, עזב, המשיך עוד לעבוד במלון, וגם שם אינם יודעים איפה הוא. נעלם. ורפי? גם הוא איננו יודע איפה הוא? מסתבר שרפי לא היה כלל בבית. כבר כמה חדשים הוא בהיאחזות נח"ל... ודרך-אגב נודע לנו שלנה אצלם 500 לירה ולא החזיר. שלחתי להם את הכסף."

בהגיעם למבואות תל-אביב, אמרה עמליה:

"שמעתם שמחזירים את כל סיני."

דניאל, שישב במושב האחורי, רכון לפנים, דרוך, נשען בזרועותיו על מסעד המושבים הקדמיים, ולא אמר מלה כל זמן הנסיעה, אלא הסתכל ימינה ושמאלה, כאילו הארץ חדשה לו - הכול היה מוזר, מפתיע, פרוז כל-כך! - אמר עכשיו:

"הראש עוד מגולח אצלו?"

"גידי? כמובן!" הצטחקה עמליה, "דוקא די מתאים לו..."

כשהעלו את המזונות הביתה ונכנסו פנימה (הוא נדהם למראה ממדיה הזעירים של הדירה: הכול היה גמדי, לאחר הוילה של פרופ' פואנטס, חדר-המגורים, המטבח, הרהיטים, ושאל את עצמו איך יכלו לגור בצמצום כזה יותר משמונה-עשרה שנה), אמרה עמליה: "הייתם בואשינגטון?" ענת לא ענתה. הפגישה עם הדירה, תיבת-הזכרונות שנפתחה, הלמה בפניה. "היתה פה מהפכה נוראה," אמרה עמליה; וסיפרה שגידי, לפני שנסע, היה מביא חברים הביתה,

עורך מסיבות, וכשהיתה באה מפעם־לפעם, היתה מוצאת את הכיור מלא כלים מלוכלכים, ירקות רקובים במקרר, מיטה לא־מוצעת, סדינים מזוהמים... "לא היית צריכה לנקות," אמרה ענת, ונזכרה ב"רגשי האשמה" שהיתה אחותה נוטעת בה בבית, במושב, כשהיתה עושה את העבודות שהיתה צריכה היא לעשות. "את מפחדת מגזקים, לא?" צחקה עמליה.

אחר־כך, כשישבו בכורסות ושתו מיץ־אשכוליות קר (המקרר היה מלא עתה מזונות טריים שהובאו לקראת בואם), הסבירה עמליה את חומרת המצב: אם לא ית־צב גידי מעצמו חוץ כמה ימים – ולדעתה אפשר יהיה עוד לסדר איזו תעודה מרופא, שתתריך את האיחוד, ואז יהיה בחזקת "נפקד" – ייחשב לעריק. העונש הצפוי הוא מאסר של שבועות, אולי חדשים. לא תענוג גדול. מלבד הבושה שבדבר, לו ולמשפחה כולה –

"אנחנו נמצא אותה," אמרה ענת.

עמליה הסתכלה בה במבט שהיה בו חשבון של שנים רבות, אולי מילדותן.

"עכשיו תגידי את האמת: לא צדקתי?"

ענת נשאה אליה חיוך חיוור:

"אמרתי לך כבר כמה פעמים, עמליה, לי יש דיאטה אחרת. לכן

אני רזה ממך."

"וזה טוב את חושבת?"

דניאל לא התערב. שתי האחיות היתה להן שפה משלהן, שעוק־ציה לא היו מסוכנים. שוב שם לב לרישול שנהגה הבכירה בעצמה: הגוף היה מסורבל, וקימור עבה במעלה גבה ובערפה הכפוף מעט את כתפיה לפנים. ענת לא היתה "רזה", אך היה עידון בקומתה הגבוהה ("אלגנטיות עירונית" – כפי שהיתה אמה אומרת בחיבה ובאירוניה), ומעין קו ישר נמתח מקדקדה אל צווארה הגא, אל מתניה, לאורך רגליה. גופה לא נשתנה כמעט – עבר בו הרהור – מאז ראה אותה בפעם הראשונה, לפני עשרים ושבע שנים, יושבת בשורה הראשונה בקהל התלמידות של סמינר הקיבוצים, והוא מרצה לפנייהן. על חוק ההתגמדות של פיצ'ג'דלד היה זה. והוא אז "תגלית" בשמי האקדמיה. "גאון" בן עשרים־ושתיים. עמליה אמרה:

"בין כה וכה לא היה הולך ליחידה קרבית. למה היה לו להסתבך ככה?"

ענת שתקה רגע, אחרי־כך אמרה:
"אני יכולה לתת לך את חמש־מאות הלירה בדולרים, אם את רוצה."

"העקרונות!" אמרה עמליה, "היית צריכה לשמוע את הויכוחים בינו ובין אבא..."

ודניאל קם, לקח את הכוס הריקה ופנה למטבח. שטף אותה בברז, העמידה הפוכה על טבלת־השיש ויצא אל המרפסת הקטנה. בשימו ידיו על המעקה הסתכל אל הכבסים התלויים על חבל הבית הסמוך. המראה היה מוכר מאוד, כמעט אינטימי: תחתוני־אשה צבעוניים, חולצת־טריקו, שתי מגבות... לרגע נדמה היה לו, בעצב, שלא נעדר מכאן אפילו יום אחד.

ובערב, כשנשארו לבדם – לאחר שצילצל אל מירסקי ושמע מפיו ש"אולי משהו מעובדי המלון יודע..." – היה זה הוא עצמו שהציע שיסע לאילת. ענת פיקפקה. חשבה שאולי מוטב לברר קודם בין מכרים שונים. אבל הוא עמד על דעתו. היתה בו החלטה נחרצת, בלתי־רגילה, שעוררה בה פליאה מסוימת.

"השגעון שלו לפול סיימון", נזכר בצביטת־לב כשהמרחב העפרורי רי, החדגוני, משני צדי כביש־המלך, שוטף את עיניו; חדגוני – פרט למושבות קטנות של אוהלים וצריפי־פח של בָּדָוִיִּים בסעיפי הגבעות, קבוצות־עצים קטנות בגבים, שיחים שתולים לנסיון, עדרי־כבשים צפוף נע כגוש אחד, כגוש אדמה זורם לאט, ונער יחף נוהג בו... הרחק במזרח, באופק, השחירו שלוחות־הר מיוערות – הרי חברון? – שולי "השטחים", "השטחים הכבושים", "השטחים המוחזקים", "השטחים המשוחררים", תזכורת מדה –

גידי היה אז בן שתיים־עשרה ולא רצה להימצא גם רגע אחד בבית כשהפול ישבו בו אבִּלִים: הורי ענת, אחותה וגיסה, בנם הבכור – שבאו יחד בטנדר מן המושב בעמק־חפר – אביו, נחום לוין, דודו שאול מירושלים, עוד כמה קרובי־משפחה שלא ראם שנים רבות (ורק ענת לבדה דיברה בקול בהתכנסות המלוחשת הזאת, מוכת־היגון, ולא פסקה מלספר סיפורים על אמנון, מהם משעשעים,

מבדחים, ואף צחקה; והוא שמע את עמליה, שנכנסה למטבח בעק-
בות אמה - שהיתה טורחת בהגשת מאכלים קלים למכונסים -
אומרת: "איך היא יכולה ככה? לעולם לא אבין אותה!" - "את לא
מבינה שבאופן כזה היא משתחררת?" אמרה פניה; ואביו, נחום,
התהלך אנה-ואנה במרפסת הפונה לרחוב, זקוף-קומה, ידיו מאחורי
גבו, שעריה-שיבה החלק, החופף את ראשו ככיפה, מבהיק באור
השמש - שבור וגאה, שבור וגאה, כוהן גדול באבל החגיגי, אבל
העם כולו); גם רגע אחד לא אבה להימצא בבית: נכנס - בהיר-
בלורית, מהיר-תנועה, כספיתי - פונה למטבח, מורח לעצמו שתי
פרוסות לחם בחמאה וריבה, ומיד יוצא אל חבריו המתכים לו; או
משתחל בין המכונסים הרבים, היושבים על הכסאות, הספה, הרצפה,
מגיע אל אביו ומבקש - בקוצר-רוח - כסף כלשהו לקניית דבר-מה,
לנסיעה באוטובוס, וממהר לצאת; או חומק אל חדרו, מוציא משם
כדורגל, או מכנסיים, וביציאתו נזהר לסגור את הדלת ללא-טריקה;
ובלילה מסתגר וקורא במיטה; ושוב יוצא מן הבית בבוקר השכם,
אין יודע לאן -

לא, אף לא סימן-אבלות אחד על אחיו, שהיה כרוך אחריו, נעזר
בו בהכנת השיעורים, מעריץ את ידענותו, לומד ממנו - ללא הצלחה
רבה - שעשועים מתימטיים ומשחק שח, מחקה בלגלוגי-של-חיבה
את דיבורו האטי, את תנועותיו, מתאבק אתו על הרצפה, שניהם
פקעת מתגלגלת וצוחקת, הנאהבים והנעימים -
"פול סיימון..."

לאחר השבעה, מיד בערב הראשון לאחר השבעה, כששקט דחוס
עמד בדירה, שנתרוקנה מהבל האנשים, לחשם וריחם; כשהוא
עצמו פרש אל חדרי-העבודה, אל הספר הפתוח על השולחן תחת
המנורה המתכתית המפיצה אור צנוע על האותיות, מעגל של אור
המבדיל בין עולם לעולם, בין רשות לרשות, והעקה בחזה כמו סלע
כבד שהוטל שם; כשענת, על הספה בחדרי-המגורים, מיינה מחברות
של אמנון לפי סדר השנים, לפי מקצועות הלימודים, ונתעכבה,
נדהמת, מול דפים תלושים באחת המחברות, ובהם שירים שכתב
בהסתר והיא לא ידעה על מציאותם - נכנס גידי לחדרו, עם שלושה
מחבריו, סגר את הדלת אחריהם, ולאחר כמה דקות נתרעשה הדירה,
נתרעש הבית כולו, מתזמורת של תופים וכלי-נשיפה, ובתוכם קול

גבר שר, קול רשלני, עזוב, נאטם, שוקע ועולה, והתזמורת מלווה אותו בקצב עצום - "Sky was yellow where the grass was grey" ואחר-כך קול מתרפק, מתחטא, כתינוק המבקש נחמה, עידוד, ומשי לים לבסוף עם גורלו... "Gone at last" "פול סיימון..."

- ופתאום ברוח השרב הקלה, הנושבת ממזרח, פשט, קלוש, עלי-פני המרחב שמשני עברי הכביש ריח של גויה - פגר גמל? קלב? תן? - ריח מתקתק ובאוש חולף על הפנים מבעד לחלון המכונית הנוסעת, פוסק רגע ומגיע שוב, נישב בנחינים, נוגע-לא-נוגע, כמו אד נפור מעל לפני האדמה, נמוג -

כמו אז, בסיני, כשנסע שמה - בגפו, כי ענת מיאנה להצטרף אליו - חדשים אחר המלחמה, באוטובוס, עם הורים שכולים ואלמנות של בני גדוד אחד - לטיול! כמו טיול כיתת בית-ספר! - בהדרכת רבי-סרן, שהיה אמוד להסביר את המראות שמסביב ולתאר את מפת הקרבות במוחש. אך הקצין - ניצב על המדרגה שליד הנהג, המיקר-דופון בידו, פניו אל כיתת-הנוסעים הקודרת - היה בטל רוב הזמן: הנוף, מאל-עריש דרומה ומערבה, היה שומם, נקי מאותות מלחמה; לא זכר לתבערה. הרוח שירטטה גלים עדינים בגבעות-החול, אי-פה אי-שם אחזה בציצית של גבעה, תלשה והעיפה אותה מעלה בעמוד אנכי מסתחרר, ורתמים דהים, שדופים, היו פזורים בצייה הלאה, האינסופית, האדישה. רק הלאה, מערבה, בהתקרבו לרפידיים, ומעבר לצומת, במקום שהגבעות התגבהו, הסתעפו, ועמקים ומכת-שים קוערו ביניהן - הופיעו לעין, ברנחים גדולים זה מזה, האורים השחורים של הדליקה ששטפה זה-לא-כבר את האדמה הזאת: שלדי טנקים טמוני-חול, או מרוטשי-קרבים, והרוח מזוממת בין מעי מפלת גוייתם, או הפוכים על גבם כשרצים ענקיים, מעוותי-רגלים, שקפאו בפרפוס אחרון -

אחר-כך, כשירדו כולם מן האוטובוס במקום-לא-מקום בין הגבעות הצחיחות והלכו שורה ארוכה בעקבות הרס"ן הצועד בראש, עולים במעלה הגבעה, הנעלים שוקעות בחול, האבות הקשישים תומכים בזרועות נשיהם -

מראש הגבעה נגלה גיא החזיון: עמק רחב בין שני רכסים. על הרכס מזה, כמעט לרגליו, השחירו טנק אחד ושני קומנדקרים;

הטנק, צריחו היה זקוף, חורים חרוכים ניבעו בו, קרעים בבשר, מרוסקי-ראש; משני הקומנדקרים לא נותרו אלא שלדי-הברזל, צלעות שנתעוותו. למטה מהם, במישור, נראו זכרי שוחות ותעלות כחפירה ארכיאולוגית עזובה. ובשיפולי הרכס שמנגד – טנק אחר, ערוף-ראש, כמו נחבט בצדו אל צלע הגבעה, נאחז בה בשרשרותיו המפוחמות. הטנק של האויב.

זו היתה הזירה.

כשעמד כך בשולי החבורה הגדולה המאזינה לדברי הדס"ן (רוח מערבית קלה הפיגה את החום, והקצין הצעיר, מקל קצר בידו, תיאר את מהלך הקרב, שנפלו בו עשרים-ושבעה, בהתוואו באויר קנים וקשתות ובנקדו את הרכס שממול נקודות-נקודות, פה, ושם, ושם, לכל היקף העין); כשעמד כך וראה את נוני קופץ מתוך הטנק עם השנים האחרים ורץ לעבר השוחה שלמטה, כמטחני שלושים מטר, והוא זועק בתוכו, כמו בסיוטי-הלילה, "מהר יותר, נוני, מהר יותר..." שמע לחש על-ידו: "אתה מבין משהו? אני לא מבינה מזה כלום," ובהסיבו את מבטו ראשה אשה צעירה במגבעת שחורה, רחבת-תיתורת, נושאת אליו עינים תכולות, קרות, והוא לא ידע מה להשיב, רק העלה חיוך של אהדה כפויה על שפתיו. "מסביר מסביר, ואי-אפשר לדעת כלום מזה," לחשה האשה בתרעומת כשהיא אוחזת באצבעותיה בשולי המגבעת לבל תעוף ברוח שהתגברה בראש הגבעה. "כן," מילמל, "קשה..." אך באותו רגע העיפה הרוח את המגבעת מראש האשה וגילגלה אותה במורד הגבעה. הוא רץ אחריה להשיגה. האשה עשתה כמה צעדים בעקבותיו, שעה הצהוב מחנפנף, ונעצרה. ואז, בהשיגו את המגבעת ובהרימו אותה מן החול, חלף על-פניו הריח הזה, המתקת-המבחיל, שנשאה הרוח ממערב, כשמועה מעולם אחר. הוא עמד, המגבעת השחורה בידו, והסתכל על סביבו: לא נראה דבר. רק חול ושיחים מעטים. אבל אי-שם – ידע – מוטלת גויה. שפונה בחול או מוקעת לשמש. וריח המוות היה בנחיריו. כעין נשימת-נצח קלושה.

נצח מצחין, אמר לעצמו בעלותו להחזיר את המגבעת לאשה.

האם היקום מאכל את עצמו ויתם?
אם אנרגיית השמש נוצרת על חשבון המאסה שלה, והשמש הולכת

ומאכלת את עצמה בשיעור של אחוז אחד בכל מיליארד שנה, הרי בעוד כעשרים מיליארד שנה תדעך ותיעלם. וכך כל הכוכבים, אחד-אחד ובאי־רואה. אחרית הימים.

"ברוכים הבאים לבאר־שבע". וכבר, ללא אקדמות, היה בתוך השדירה הראשית, המרווחת להפתיע, כעורק של עיר גדולה. ובעוד שתי־שלוש דקות, משמאל, זהרו בשמש הבנינים הגיאומטריים של האוניברסיטה. בה – לפני שנתיים וחצי – נתן סדרת הרצאות בסימסטר אחד לפני קהל של כתריסר תלמידים.

(...היות שלא תיתכן תנועה שהיא מעבר למהירות האור, הפיכת עברו של משהו הנמצא במרחק רב מאתנו לעתיד, עלי־די תזווה ממקום למקום, היא הישג מוגבל מאוד, אף כי עבר ועתיד הם יחסיים למקום; כי שום איתות לא יכול להספיק להגיע אל הנמצא בריחוק מאתנו, שיש בו כדי להועיל. איננו יכולים, למשל, להציץ אל עתידו – של אדם אהוב עלינו, למשל – לקפוץ לתוך תנועה, לאותת לו לפני שעתיד זה יתרחש, ולהזהירו מפני מאורע צפוי. זמן מסעו של אות־האזהרה הוא תמיד אטי יותר מן התזווה בזמן שיכולה להיות מושגת עלי־די תזווה ממקום למקום...)

הוא עצר ליד קיוסק וקנה בקבוק מיץ. בשאבו בקשית מן המשקה הקר נפל מבטו על כותרות עתון הצהרים שעל הדלפק, שהודיעו על משבר בשיחות האוטונומיה ועל סכסוך בין שני שרים ועל מפולת בשערי המניות. באמצע העמוד היתה תמונה של מכונית מעוכה, שהתדסקה בתאונת־דרכים.

ובקנותו את העתון שאל את עצמו, מה אומר עכשיו אביו על מצבה של המדינה. אביו, נחום, מי שהיה מבאי־ביתו של בן־גוריון, מעריצו, שהיה מוכן למסור נפשו עליו; מי שהיה חבר מרכז המפלגה שנים רבות, מעורב בכל המריבות הפנימיות, בכל הסכסוך כים, שהדיהם מילאו את דירתם הקטנה ברחוב אמיל זולא בהיותו ילד; מי שהיה חבר בועדות אינ־ספור, כספיות, משקיות, פוליטיות, ועדות ביקורת, ועדות בוררות –

ובהיכנסו שוב למכונית, בהמשיכו לנסוע, חוצה את העיר, עובר על־פני גשר רחב, פונה מזרחה, ציין לעצמו – מתוך אכזבה, בעצב;

זו הפעם הראשונה בעצב – שמאז האסון אביו לא הטריד אותו עוד בהצהרותיו הפוליטיות ולא ניסה לגרור אותו – בעל־כרחו – לויכוחים; אותם ויכוחים שבמשך שנים היה מתחמק מהם בתשובות לקוניות, שהיו מרגיזות – ידע – ומגרות להסתערות תוקפנית יותר. כמו בימי ששי לפנות־ערב, כשהיה נחום מצלצל אליו: "קראת את הראיון עם ראש־הממשלה?" או – "שמעת מה שאמר... ברדיו?" והוא היה עונה לו באדישות מופגנת, שלא קרא, לא שמע, ואביו היה מתמלא חימה: "לא אכפת לך? הלא הם הורסים אותנו!" ואחר־כך, באנחת־נכאים: "מה אומר לך, ייתי ולא איחמיניה..." – ובאחוז בשפופרת הטלפון, קצר־רוח, היתה עולה בו בחילה קלה למשמע הביטוי הארמי; אותה בחילה קלה שחש עוד בילדותו, כשהיה אביו מתבל את דבריו באמרי־שפר – תנ"כיים או תלמודיים – "באין חזון ייפרע עם", "לאו מלתא זוטרתא היא", "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו", שבעט־ה – אף־כי הצטיין במקצועות העבריים, ראשון בכיתה, וזכר בעל־פה פרקים שלמים מן הנביאים, ושירים רבים שנלמדו בבית־הספר – דילל בכוונה את העברית שבפיו, עשאה רזה, חסכנית, מנוצלת מכל עדיים; ושבעט־ה – גם בעט־ה – ברח מלשון המלים אל שפת הסימנים המתמטיים, שהיתה בעיניו טהורה, דייקנית, נקיה מחנחונים ומהתחמקויות.

אלא שעכשיו (243 ק"מ לאילת, הודיע התמרור הירוק, ומשני צדי הכביש מרחב שחון, צהוב, משתרע עד האפקים, ובו גמלים אחדים מרחוק, מלחכים חרולים, עזים נטושות, קבוצות אוהלים ופחונים) – גאה בו גל חם של חיבה, חם כרוח השרבית הזאת הנושבת בפניו, אל אביו; אביו הגאה, זקוף־הקומה, שבשעות של חסדי־הפוגה מפעלתנותו הקנאית, רבת־הרוגז והדאגה, היה מתנדה לפני בני־המשפחה, שבעצם... בעצם אהבתו היא במקום אחר... ורומז בראשו לעבר כוננית־הספרים הגדולה, התופסת קיר שלם, ובה סדרות של "כל כתבי" – כל כתבי ברדיצ'בסקי, כל כתבי שופמן, כל כתבי ברנר, כל כתבי יל"ג, כל כתבי פרישמן... – ומהדורות חדשות, ירושלמיות, של ששה סדרי משנה, הזוהר, מדרשים, מחקרים בתולדות ישראל... ושלולא מצנת התנועה שהיתה חזקה עליו, היה עושה תהנה בכרליון, בדרכו מקרקוב ארצה ב־1925, תחנת־בינים של שתיים־שלוש שנים, וקונה שם תורה בבתי־מדרשות...

אלא שבן-גוריון קרא לו, אל ההסתדרות - תחילה בירושלים, אחר-
כך בתל-אביב - והימים ימי משבר קשה...

ועל שולחן-הכתיבה שלו - נכמר בו זכרון מימי ילדות רחוקה -
על טבלת-הזכוכית, בצד קסת הדיו (עץ-זית "בצלאל"), בצד הסופג
(עץ-זית "בצלאל"), לא עמדה תמונת טרומפלדור, גם לא תמונת
בוסל או סירקין, גם לא צללית של חלוץ במחצבה, אלא תצלום של
גנסיין - התצלום נדיר! - על-גבי קרטון קשה, עם חתימת-יד רוסית
של הצלם: פנים מוארכות, חירות, של בעל-מחשבות, חורון נזירי,
אצילי. ומול התמונה הזאת היה יושב לפעמים, בהיותו בן עשר,
שתיים-עשרה, כשאין איש בבית, רק דממת הספרים מסביב, ורואה
בדמיונו שלג, ערבת-שלג, שדירת לבנים בשלכת, ארץ רחוקה, זוך
שלא-מן-העולם-הזה, אור דועך, שלנת-נצחים... וחש געגועים טמיי-
רים: למה? למה?..

כך תפסה אותו פעם אמו, מידה - אשה מצטנעת-בצלל-בעלה,
עושה את מלאכות-הבית, הולכת לצרכניה לפנות-ערב ומביאה לבן,
קפיר, מלפפונים, זיתים, דג מלוח, מכבדת בקפה וביסקויטים את
האודחים הרבים, הבאים בשעות היום ובשעות הלילה, מקדישה
שעות אחדות בשבוע לפעילות בארגון אמהות עובדות - ובהניחה
ידה על כתפו (והוא נבהל, כי התגנבה, כנראה, על בהונות ועמדה,
כנראה, רגע-שנים מאחוריו), אמרה: "חי הצדה ומת בטדם... בן
שלושים-וארבע... משחפת. היום כבר אין אנשים כאלה..." - "אין?"
תמה. האם היא מתכוונת כארץ אין אנשים כאלה? המתים משחפת?
בגיל צעיר? או - חוירים ומכונסים כל-כך? גאים וצנועים כאחד?
שתקנים? האם צופן משפט זה מחאה נסתרת - לא מעיזה להרים
קולה - נגד אביו? נגד הפעילות המנסרת - עתים בהמולה, עתים
בחשאי - בביתם?

כי בשעות-הערב המאוחרות - לפעמיים עד אחר חצות - כשהיה
שוכב בחדרו וקורא, מנסה להתרכז בספר קשה מסדרת ספרי-המופת
שבהוצאת מאגנס, למשל, שמילאו מדף שלם בספרינת אביו - היו
מעבר לקיר בוקעים הקולות המתנצחים - בתוקף, בזעם, בתרעומת,
במרירות, בהתחסדות, באיום, במלים מתלהמות כ"התמודדות",
"מאבק", "הכרעה", "כשלון", "פילוג", "אבדון" -

הלשון! הלשון החגיגית, המדוממת, הגאהיבוטחת-בעצמה, של

המשפחה הנבחרת הזאת, שהיתה מתכנסת אחת לכמה שבועות בחדרי־המגורים, מעבר לקיר, והוא היה מתכווץ על משכבו כשהיה שומע אותה, כמו לשריטות חרס על־גבי זכוכית: הלזו והתמצית, אבני־הגזית של המחשבה, מנבכי סערת התקופה, כליון־הנפש הגדול לגאולה, קומץ דרוך כולו, אפיק לכוחות הבנייה, הנצרפת ביסורים, המתהפכת במדוניה, חותרת ועומדת על נפשה, דבר הגאולה הלאומית, שפעת האהבה וההתמכרות, גלים זדוניים, להערות את המקורות הנעלמים המפכים בסתר חביון האומה, חותמה חותם־אמת... או נטיות השם ברבים: חיינו, מותנו, אדמתנו, כוחנו, לבנו, צוררינו... או נטיות הפועל ברבים־עתידי: נעמוד, נגביר, נעפיל, נקים, נכבוש... – הלשון שלא יכול היה לשאת אותה, כי אזננו הבחינה בצלילה מעין זיוף מוסיקלי של חצאי־טונים, אף־כי נזדמרה מעומק לבבות נרגשים, "נאמני־דרך"...

ולא חש כל גאנה בלבו – להיפך, כלימה חש – בידעו שענינים הרייגורל נחתכים, לא בבית־אדלזורוב, שאותו פקד אביו יום־יום, לא בחדרי־החדרים של בית הועד הפועל שברחוב אלנבי, לא ב"בית האדום", שהגלים לוחכים את רגליו, גם לא בירושלים – אלא כאן, בדירה הזאת בת שלושת החדרים, שמרפסתה הקדמית פונה אל עץ־תות רחבי־צמרת, אל שלושה עצי־גויאבה המפיצים ריח מתקתק בקיץ, ואל משוכת שיחי הדס צנועים, מכוכבים בפרחים לבנים, פרפריים. ואס־כי שמע את המדובר מעבר לקיר רק באזנו האחת – השניה היתה כרויה אל הד אחר, העולה מדפי הספר – ורק קרעי משפטים שמע, בלולים אלה באלה – הבין היטב את הסוגיות מעורי רות־המחלוקת, ואף קבע דעתו בהן, דעה מוחלטת, אלא שנמנע מלגלותה לאביו ושמרה בלבו –

רק פעם אחת הפד את השתיקה הזאת, והיה זה בחגיגת בר־מצנה שלו, ובאזני בן־גוריון עצמו. "הזקן" היה בין הקרואים לביתם, בשבת בבוקר, ובבואו, שופע־מרץ ומבהיק, לחץ את ידו של דניאל – נער צנום, גבוה מכפי גילו, מרכיב משקפים, שערן מסודק בהקפדה – ואמר: "דניאל דניאל איש־חמודות!" (וכבר עורר התנגדות בלבו, ובר־ברגע החליט שאין הוא אוהב את האיש הזה, הפונה אליו במליצה שאיננה אמת, כי אין הוא "איש־חמודות"!), ובעודו אוחז בידו ואיננו מרפה, שאל – ומסביבם ניצבים כל המכונסים בחדר,

ביניהם אביו ואמו – "היכן נזכר בתנ"ך השם דניאל מחוץ לספר דניאל?" ... דניאל לא ענה. הוא ראה זאת פחיתות-כבוד לעצמו לענות על שאלה כה קלה. "הוא יודע," התנצלה מירה בהניחה ידה על שכם בנה, "הוא קצת ביישן." (מה שאיננו נכון! התקומם דניאל בלבנו). "אני יודע שהוא יודע!" חייך בן-גוריון אל האם, "יודע שהוא צנא דמלי ספרי! באיזו כיתה הוא עכשיו? ח"ת?" – "עולה לשישית," אמדה מירה בעננה. "לשישית?!" פלט בן-גוריון קריאה של התפעלות, צווחנית כלשהו, והשמיע בשפתיו שריקה לא-נשמעת, "בן שלוש-עשרה לשישית!" התבונן בו מתוך סקרנות כנה, כאילו עומד על טיבה של תופעה שיש לו ענין אישי בה: מקורה של "גאונות"; אך מיד התנער מהרהורו, נעץ אצבע בחזו של הנער ואמר: "רק אל תלך בדרכי אביך! רחק מן העסקנות! רחק מן הפוליטיקה!" – "הוא מתעניין גם בפוליטיקה," אמר נחום בספק-גאנה. – "לא לא לא! מוטב ילמד!" ניפנף "הזקן" גבוה בידו ונפנה לגשת אל מישו מן הקרואים. אך מיד חזר בו ופנה אל הנער בקול נחרץ, תקיף ותובע: "אתה בעד מדינה יהודית או נגד?" – דניאל לא נבהל. ללא מבוכה אמר: "נגד". בן-גוריון נרתע לאחוריו, כמו ממהלומה. פניו הסמיקו. "בעד מדינה זו לאומית?" קרא בקול שסרט את אור החדר. "גם-כן לא," ענה דניאל, הפעם ברהיז כלשהי. "אם-כן אתה רוצה שהבריטים יישארו בארץ!" זעמו פניו של "הזקן". – "אני בעד משטר נאמנות בינלאומית," אמר דניאל. הבעת החומרה שבפני בן-גוריון התפוגגה לחיוך רחב. הוא טפח על כתף הנער: "למד! למד! המדינה תהיה זקוקה לבחורים כמוך!" ופנה אל הסובבים.

(ועכשיו, בחיק הגבעות השחונות – משמאל לכביש הופיע איזה אי ירוק: שדה כותנה, מטע משגשג, חממות, טרקטור דוהר ברחוב הכפר; ואחר-כך שוב שממה, ומסילת-ברזל מדברית ועליה קרוניות עם מחצבים כלשהם – נתעננה בו הרגשת הניכור הישנה מאז, מאז: "המדינה..." "המדינה תהיה זקוקה..." ומהי "המדינה" לך? אחוזה של פוליטיקאים שאפתנים, פקידים, אלופי-צבא... ולך יש בה שתיים-שלוש מובלעות זעירות, מסוגרות: הדירה, חדר-העבודה, לשכה באוניברסיטה, חלקת-הקבר הצרה בשורת המציבות הצבאיות הצפופות, אחדות הצורה... הבקעה היא בסיני, בין שני הרכסים,

עם הסנק המצולק, והשוחה, שבוראי נמחקה כבר, שריח מוות, משבי־נצחים, נושב בה... ואף זה איננו ב"מדינה", אלא בשטח־הפקר בין ארצות־קדם, בין זמנים... ופתאום נוכח כמה ה"עימות" ההוא, בחגיגת בר־מצנה, בינו ובין מנהיג נערץ על הכול – דויד מול גלית – הטביע בו את רשמו כאילו לכל החיים: מעין מעמד של משיחה לשליחות – "את מי אשלח ומי ילך לנו?"... לא, היפוכו של מעמד כזה! אֶל־שליחות!..).

אחר־כך, כשהלכו כל האורחים, ואביו שאלו בחיבה ובבדיחות־דעת, מדוע השיב כפי שהשיב, תשובה שהביכה קצת את השומעים, אמר: "כי מדינה יהודית לא תחזיק מעמד." – "לא תחזיק מעמד?" – "כי היהודים תמיד בדרך. הם בני אברהם. וכך זה יימשך תמיד..." נחום, על הספה בחדר החגיגי, המפות הלבנות על השולחנות ועליהן שיירי העוגות וגביעי היין, נהנה מן הפסוק של בנו, אך אמונתו היתה חזקה מנחת־רוח: "ואתה מוכן לנתר על עצמאות?" – "עצמ־אות זה ענין אישי," אמר בבטחון שקט. החיוך על פני האב קפא. הוא הסתכל בו כמו ממרחק, מהורהר. כאילו גילה לעצמו זה־עתה שבנו צומח לעולם אחר.

(הדחף הזה של אמנון לפעול "נגד עצמו": לרוץ כבר בגיל 14 שני קילומטרים בכל בוקר, כדי "לשפר את היכולת" – המוגבלת מפאת היותו כבד־גוף וקצר־נשימה – ולחזור מכוסה זיעה כולו; לשחות, לבדו, גם בים סוער, ולחזור חיוור, כשאותות של הרפתקאות מסוכנות בפניו, שלא יגלה עליהן דבר; לקרוא ספרים במקצועות רבים – בהיסטוריה, בתולדות הארץ, בפילוסופיה – דק כדי "להעשיר את הידיעות"; לצאת בכל חופשת קיץ לעבודה במשק סבו במושב, בעידור, בתפיסת תרנגולי־הודו צורחים וצואים; להחליט – הוא! – שיתתם לצבא־הקבע בתום שירותו... הוא, שקרע את בשרו בתקופת הטירונות, ושב־מאמצים עצומים התאמן להיות טַעֲוֹן־קָשֶׁר בטנק... הדחף הזה "להוכיח את עצמו" – למי? לאמו? לסבא־נחום, נציגם של אידיאלים אבודים שהתגעגע עליהם? או לעצמו בלבד? – "כאלה באביב ימותו". כאלה מועדים למעוד וליהרג חמישה צעדים לפני מחסה השוחה, שהוא מפלט מן המוות. לכאלה טומן המוות הערום פת, בַּדְעוֹ שיפלו בו, בהכרח יפלו בו, כי משהו – זה הצורך הכפייתי "להוכיח את עצמם", לעצמם, לאבותיהם, לאלוהים־רואה

כול - מקהה בהם את אינסטינקט ההישרדות החייתי - והוא צוחק, צוחק למשבתם...).

סנדר ישן, רעוע, מתנודד על הכביש, התקרר ובא למולו וחלף על-פניו, עמוס כתריסר אנשים - חמולה שלמה - רועשים ומוחאים כף בקצב הפזמון הקולני, המזרחי, היוצא מן הרדיו בתא הנהג, מתעופף עם הרוח מערבה -

עם אחר...

הוא נזכר :

פעם, בהיותו בן תשע-עשרה, סטודנט מבריק, מפליא את מוריו ונהנה מזכות-ייתר של דחיית שירותו בעתודה האקדמאית, משכו אביו, כמעט בכוח, לצאת אתו לביקור במושבי-עולים חדש (הו, אבא-אבא ! כל הישגי המדינה הצעירה - עליית ההמונים מתימן, מבבל, ממרוקו, ההתישבות החדשה בפרוזדור, התעצמותו - כן, התעצמותו!) - של צבא ההגנה לישראל - היו הישגיו האישיים ! שהרי לא לשוא היו הישיבות הארוכות והסוערות עד שעות-הלילה המאוחרות בדירה הקטנה, שבהן טיכס, יחד עם חבריו, צעדים מחושבים היטב נגד השלטון, נגד מפלגות אחרות ויד אחת אתן, בתנועה הציונית ובתנועת העבודה, לקראת המסרה הזאת, שהיא התגשמות החזון ; וגם עמל קשה על ישור הדורים בין יריבים ועל ישוב מחלוקות ועל פיוס נעלבים ועל ביצור מעמדו של האיש שהוא כמשה בדורו, כדויד בדורו, כהרצל בדורו... "אתה עוד תינכח פעם !" אמר לו יום אחד, חיוור, קולו נחנק מהתרגשות, "אתה עוד תינכח בגדולתו ! גם לך תהיה שעת התערות ! אתה יודע מה זה 'הסתר פנים' ? לך יש עכשיו 'הסתר פנים' !". במונית השכורה היו מלבדם עוד שנים : צעיר שתקן, לבקן, ממשרד-הפנים, ואחד ליבאי, בכיפה, ממחלקת ההתישבות, שסיפר בדרך על ספרי-קודש נדירים שמצא אצל יהודי ג'רבה ועל דרושים מבדחים ששמע מפי יהודי פשוט מתונים, סתת במקצועו, על פיוטי הקליר. נחום, בחליפה בהירה, מגבעת לבנה על ברכיו, ישב ליד הנהג והפסיק מדי פעם את סיפוריו של ליבאי - שלא היו חשובים בעיניו בשעה חגיגית זו, כשהמכונית חוצה את הנוף הירוק של שפילת לוד - כדי להצביע על ישוב זה ואחר - שורות בתים קטנים עומדים על כרעים בלב שדה - על יער שזה-עתה ניטע, על כרמים שכבר נותנים פרי, על יהודי

בעל זקן ופיאות הנוהג בכרכרה מלאה אבטיחים, רתומה לחמור. בצומת הרטוב פנתה המונית דרומה ולאחר כחצי שעה הגיעו אל ישוב קטן, בצלע גבעה מסולעת: קבוצת בתי-אבן ששרדו מכפר ערבי הרוס ושופצו בפחים, בקרשים וביציקות-בטון, ומסביבם וביניהם עצי חרוב, זית, תאנה, שיחים וקוצים. בצאתם מן המונית צעד אביו בראש, ואם-כי היה זה ביקורו הראשון במקום, צעד ברחוב הקטן, הבלתי-סלול, המתעקל, כאדם הבא לאחוזתו. תרנגורי לות אדומות חיטטו בעפר וזבובים המריאו מעוגות-הזבל. הוא הושיט את ידו לאיש הראשון שבא לקראתו - כורדיסטאני רחבי כתפים, מסורבל, בעל שפם עבה ומטפחת רבתי-קפלים כרוכה לראשו - בירכו לשלום, שאל מה נשמע, אם יש בעיות, קשיים; שאל - כאדם הבקיא בחקלאות - אילו גידולים זרעו זנטעו ואם עלו יפה; שאל - כמי שעניני החינוך קרובים ללבו (ובינתים נקבצו סביבם עוד כמה אנשים) - אם יש בית-ספר ומי מלמד בו; התעניין - כמי שעניני דת לא זרים לו - אם יש בית-כנסת ומהו נוסח התפילה הנהוג בו... דניאל עצמו, שעמד בריחוק-מה, בצד נהג המונית שנתלווה אליהם, הסב את עיניו מאביו לעבר החצרות והבתים. רגש של בושח חילחל בו: הפטרונות הזאת! הבעלנות! שביעות-הרצון, האדשת החגיגית של זחיות-הדעת שעל פניו... בחצר הסמוכה ישבה על הקרקע אשה, שצמות שחודות, עבות כחבלים, היו מופשי-לות על שמלתה הצבעונית, וכיבסה כבסים בגיגית גדולה, חבוקה בין רגליה הפשוקות, החבושות וקשורות במכנסים ארוכים. ידיה שיפשו את הכבסים על-גבי הלוח, ופניה היו נשואות - בהבעה שהיתה ספק-צחוק ספק-מורת-רוח - אל החבורה העומדת ברחוב. ילד חשוף-שת, בכותונת מגועלת, עמד על-ידה, חטמו זב, והיא פלטה לעברו משפטים בשפה לא-מובנת, כבדתי-ברות. עז, קשורה בחבל ארוך אל גזע עץ זית, ניסתה שוב ושוב להשיג בלשונה שיח נמוך, שרוע על העפר, אך החבל הנמתח-עדי-קצהו משכה אחור. השיחה ברחוב נתארכה, השמש הפתה על הראשים. החבורה החלה לנוע לעבר אחד הבתים, והוא זמם להתחמק, לחזור למונית, שחנתה בצלו הרחב של עץ אלון, ולקרוא שם את העתון עד שיסיימו אלה את שליחותם. אך יד אביו נחתה על שכמו. "אבן מאסו הבונים!" קרא בהתפעלות, "שמעת על מה הם מדברים? על הפחמת התוקפת

את החיטה! על הרכבת כנות של תפוחי גראנד־אלכסנדר! מי פילל שאלה, שמעבד להרי־חושך באו...” – והיד אחזה בזרועו והנחתה אותו, יחד עם החבורה כולה, לעבר בית־אבנים עתיק, ביתו של איש־ועד.

בפנים היה חשוך, וריח עשן – כמו העשן הבא משריפת גללים – עמד בחדר. האור המועט חדר משני חלונות מסורגים שנחסמו בקרשים. ליד אחד הכתלים היו מוטלים אדבעה־חמישה מזרנים זה על־גבי זה, ובפינה אחת עמד מקרד חשמלי בעל־מידות. בעל־הבית הזדרו להביא שדפדפי־קש וכסאות דעועים, העמידם מסביב לקידות, ולאחד שהתישבו כולם – הם ובני המקום – נכנסה אשתו ובידה מגש גדול ועליו כוסות תה לאורחים. היא דמתה לגבר, בגופה הגבוה והמגושם. פניה היו גסות, אבן שחוצבה מהר ולא סותתה. התה היה אדום־כהה ועלי נענע צפו בו. בנשאו את הכוס אל פיו, ראה ששוליה דלוחים. הוא הורידה אל ברכיו, וכך אחז בה, מבלי לטעום מן התה. בני המקום דיברו בזה אחר זה, בלשון בלולה, נלעגת. קבלו על השלטון, שלא קיים הבטחות. בהביטו על סביבו, ירדה עליו הרגשת ניכור קודרת, ובדידות: עם זר, חשב, עם זר... ומה אני עושה בתוכו... ובהסיפו מבטו אל אביו, שסומק של התרגשות עמד בלחיו, ונהרה נבעה מעיניו התכולות, שאל את עצמו, מאין לו הרגשת האחנה הזאת, הרגשת הסיפוק, נחת־הרוח? האם זה משהו ”יהודי” כזה, עממית־היסטורי, שהוא עצמו כבר רחק ממנו ואין בו עוד? משהו שיתם עם הדור ההולך?.. וחש בדידות קרה. האשה העמידה קערה גדולה על־גבי השולחן הנמוך שבאמצע החדר, וזו היתה מלאה מין דוחן צהוב, שסירופ סמיך, גלידי, הזדחל עליו. פתאום עלתה בו בחילה, ממעיו אל פיו. הוא רצה להקיא. הוא העמיד את הכוס על הרצפה, קם ויצא החוצה. אל אור הצהרים העז. ונשם לרנחה.

בחצר, שבה ישבה הכובסת, ראה עכשיו את נהג המונית. הוא שיחק עם העז, טפח על צווארה, הגיש אל פיה עשבים על כף־ידו. דיבר תוך כך עם הילד חשוף־השת שעמד במרחק־מה ממנו, משתאה למעשיו. השמיע משהו כלפי האשה, שבידח אותה, כנראה, כי היא נענתה לו בצחוק. אחר־כך הניח לעז וניגש אל הילד. הניף אותו אל החרוב הגדול והרכיב אותו על אחד מענפיו, וכשהלה צנח

בצחוקו, הורידו משם. משך משהו מכיסו, סוכריה כנראה, והושיטה לו. האשה קמה, משכה את מכנסיה למעלה, קינחה את ידיה בשולי שמלתה, נכנסה אל הבית, ולאחר רגע יצאה מתוכו ובידה קערה מלאה תאנים מתפקעות. הנהג לקח אחת מהן, סובבה באצבעותיו מול פניו, ונתנה אל פיו. הוא אמר משהו בשבחה. האשה היתה מרוצה. הכול היה פשוט ולבבי. מפליא.

בהגיעם הביתה, התגרה בו אביו על שהיה "כאבל בין חתנים", שם, בישוב הזה. "כן," אמר, "כן, לא הרגשתי את עצמי שותף לשמחה הזאת." – "זה לא משמח אותך, לראות שבט כזה, מתערה, ככה..." – "זה די רחוק ממני..." – "המדינה היא לא שלך?" הוא הסתכל באביו, שישב על הספה, נשען לאחוריו, זרועותיו, כאברות נשר, פרושות על כתפי המסעד, ככובש חזקה על כולה, ואמר, כמתלוצץ: "אתה כבר השתלטת על כולה, לא השארת לי כלום..." – נחום צחק, הוריד את ידיו מן המסעד ואמר: "אני רק זרעתי! עכשיו תבוא אתה ותקצור! ברינה!.."

רוח שרב יבשה נשבה בפניו.

והרי אפשר שבאוטובוס הזה, המתקרב ובא ממול מן האופק, נע בשפי על-פני הכביש הכוסף בשמש, בין ארבעים נוסעיו, יושב גם גידי – גידי נער-פרא חפופז, פזור-נפש, אוסף צדפות ושבוללים, רוכב בחסאקה על גלים, משאיר מהפכות חפצים בחדרו, מחפש מחברות אבודות, נמלט מבית, תמיד, מסתיר מחשבות לגלגניות בהיוכו, במבטו התכול – אפשר שהוא יושב שם, בפנים, ראשו הבהיר מוטל על המסעד שלפניו, רדום אחר לילה-לא-שנת, נוסע צפונה, כי הגיעה אליו השמועה – נבואת-לב – שהוריו הובהלו ארצה... אפשר... אך האוטובוס חלף-עבר, ולאן אתה נוסע? – אל לשון הים שבקצה הצנה, אפסי-ארץ...

(ואבא, בערבי חגים... בערב יום-כיפור בהיותך ילד... פושט פנים של איש-מפלגה, איש-תנועה, אמון-על-תורות-חילוניות, ובשבתו בבית-הכנסת, עטוף טלית ישנה-מצהיבה – אור זרוע לצדיק ולישרי-לב שמחה – לובש פנים של יהודי-ככל-היהודים, יהודי-בעל-בית-תל-אביבי, ועם כל עדת בני ישראל, מרים קולו, משפיל קולו: כי אנו עמך ואתה אלוהינו אנו בניך ואתה אבינו אנו עבדיך ואתה אדוננו... על חטא שחטאנו לפניך... ועל כולם אלוה סליחות סלח

לנו מחל לנו כפר לנו... ומסלסל בשיר יעלה תחנונו מערב ויבוא
שוועתנו מבוקר וייראה רינונו עד ערב... ובקול ענות גבורה:
לברית הבט ואל תפן ליצר... ויאמר אדוני סלחתי כדברייך... ובקומו
עם כל הקהל, בלחש: יתגדל ויתקדש שמיא דבא בעלמא די ברא
כרעותיה... יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל...
כן, חיים עלינו ועל כל ישראל...)

ובמפתיע הופיעו משרייהחיים בשממה, תכונת־מעשה אנושית:
חורשה צפופה, חלקת־שדה מושקית במטרות, מוסך גדול ומכונות
חונות בו, שלטי פרסומת; ומשמאל, צומחים מתוך הצוהב מסביב,
מבליחים באובך השרבי - בנינים לבנים גבוהים, גושי בנינים,
וביניהם כביש רחב, עירוני, עמודי חשמל, שדירת דקלים, ערוגות
הרדופים מוורידים, בתי־מלאכה -

דימונה.

מעבר לתחנת־הדלק, בצל האי־קליפטוסים, ניצבה - כאיל תערוג
על אפיק הכביש - נערה במטפחת אדומה, תרמיל־גב עצום, דור
קומתי, כחול־זרחני, רכוב על שכמה.

הוא האט ועצר על־ידה.

"להצבה אולי?" במבטא אמריקני.

"לאילת... כן, חצבה זה בדרך..."

"אפשר לוקח אותי?"

הוא כיבה את המנוע, יצא, פתח את תא המטען, דחק לתוכו,
אפקית, בצד מזרדת המסע שלו, את כבודת־הנעדים הזאת והידק
בלחיצת המכסה.

"יופי! תודה!"

ובהיכנסה פנימה משך את חגורת הבטיחות, צילבה מעל לחולצת־
הטריקו התרוגה, המתוחה על חזה זקוף, בשל איבוס אותה, וכך
רתמה למושב.

"הם, מה?"

"כן, מאוד!"

לא יפה ביותר, אך קורנת חום, מן הזרועות החשופות, שהסמיקו
בשמש, מן הפנים הבהירות, שגם אותן ליהטה השמש יתר־על־
המידה, ומדיפה ריח־זיעה קיצי מאניצי השיער הנחושת, המבצב־
צים מבתי־השחי.

"מה שם, בחצבה, קיבוץ?" עבר לדבר אנגלית.
"לא, לא קיבוץ. משק פרטי, אני חושבת. חברה שלי מחכה שם.
נוסעות יחד לנואיבה."

"כן, נואיבה. מקום יפה."

"היית שם?"

"לא, לא הייתי. שמעתי. להשתזף? לשחות?"

"כן, נפלא שם, אומרים!"

"כן... מאין בארצות-הברית?"

"אטלנטיק-סיטי. היית?"

"לא, לא הייתי."

"אבל בארצות-הברית היית..."

"חוזר משם עכשיו. לפני שלושה ימים."

"שלושה ימים! ג'י!" בהתפעלות האמריקנית התמימה, החמה,
הבלתי-נבוכה, המוכרת כל-כך.

והיתה רוח אחרת, עכשיו. של נעורים והרפתקאה. של מעין
הרגשת שותפות של שני בני-מולדת שנפגשו באקראי בארץ זרה.
ואפשר יהיה, מכאן ועד חצבה, בצד האמריקנית הזאת, אדומת-
השיער, שופעת החום והחדנה, בג'נס המשופשף עם הרוכסן הנערי,
בחולצה המתוחה המדיפה זיעה נשית - תלמידת קולג' בחופשה
שביין-לבין? מתנדבת? בת להורים אמידים המעניקים לבתם מתנה
של תודעה יהודית? ציידת חתן? ציידת מאהבים? - אפשר יהיה,
מתוך שכחת השממון שמסביב והשכחת כל המדנים, לעלעל יחד
באלבום המראות של הארץ שגורשת ממנה בפתאום; להיזכר
בשמות, מקומות: סיראקוז, ממפיס, וירג'יניה פולס, סידר ראפידס,
קולורדו-ספרינגס, נברסקה, סאנאנה, פאלם-ביץ', לייק-פורט, צ'יפ-
אנה-לייק, צ'וקטאנצ'י-פלורידה, צ'יליקוטי-אילינוי, בלק-הילס;
באוטוסטרדות האינסופיות מחוץ אל חוף, גשרים תלויים מעל
לנהרות רחבים, יערות, ערים, צמתי כבישים; במוטלים של "הולידיי-
אין", של "היאט"; בשדות-התעופה שממריאים מהם לוייתנים,
דולפינים, חרגולים; ברשתות בתי-המסחר הכל-ארציות של "בלור-
מינגדייל", "אלכסנדר", "איי-אנד-פי", "סורס-אנד-רובק"; בתכניות
הבידור בטלביזיה, מהדורות החדשות "מול פני האומה", ג'וני
קרסון, השערוריות הפוליטיות, הפרסומות המסחריות לגלולות נגד

כאבר־אש, נגד כאב־לב, נגד השמנה, משחות שינים, משחות עור, מזון כלבים ; קבוצות הבייסבול, להקות הזמר, קליף ריצ'רדס, פרנק לויד, פול סיימון...

(ואם נתפס ? אם הוא עצור עכשיו, כעריק, סופג מהלומות בחקירה ? כלוא באיזה תא מצחין בבית־סוהר עם טיפוסים אלימים, מסוממים ? ואין מי שיוציאו משם, אין מי שיגן עליו, כי גזר שתיקה על עצמו, ולא ירצה, בשום אופן לא ירצה, שיתקשרו עם הוריו, או עם משהו מקרובי־המשפחה...).

"היית שם בביקור ?"

"שנת־שבתון. שמונה חדשים. את ? לומדת ?"

"סוציולוגיה, שנה שלישית. סתם בזבזו..." בעינים חייכוניות,

פיקחיות, "אגב, סוזן שמי."

"דניאל. מדוע בזבזו ?"

"מקצוע מיותר. טרמינולוגיה זה הכול. טרמינולוגיה מסובכת נורא לדברים הכי פשוטים..." צחקה.

"התיאולוגיה של העידן המודרני, חייך.

"בדיוק, וכשאתה קורא את ספרי־הלימוד האלה, הנוסחאות המטופשות, הקשקושים... יש לך הרגשה כאילו המציאו את המקצוע הזה רק בשביל לתת פרנסה להמון פרופסורים, שילמדו המון־המון תלמידים, שגם הם יהיו פרופסורים... מין חוק פרקינסון כזה..."

"אבל גם זה סוציולוגיה..."

"נכון," פרצה בצחוק. "אתה רואה ? גם אני כבר חלק משטיפת־המוח הזאת."

"ופה ? איך ?"

"נפלא."

"נפלא !" חילחל בו שחוק חם של חיבה אל הנערה הזאת. "נפלא," בכנות, ללא חנופה, חד־משמעי. ומדוע לא נפלא, לילדי־החופש האלה, שכל העולם פתוח לפניהם - פריס, רומא, קאפרי, מיקונוס, לסבוס, קטמנדו, הודו, ישראל ? החופש, הנעורים, כל החיים !

"כמה זמן כבר ?"

"חודש. בקיבוץ. מעגן מיכאל. מכיר ?"

"כן. יש לי כמה ידידים שם."

"אוה..."

(ידידים ? מימי היותך נער, ברחוב אמיל זולא ?.. גם אז לא !..
 ולמה אתה כן שייך בישראל הרב-רבדית הזאת ? למה כן ?.. הלא
 גם אז, בהיותך תלמיד בבית-ספר אחר - בתמיכתה של אמא, נגד
 רצונו של אבא - אחר מזה שבו למדו בני האצולה, אתונאים של
 ארץ-ישראל העובדת, בני רפובליקת-הנערים-והנערות הסוציא-
 ליסטית-חלוצית, עתודי הקיבוצים לעתיד, בחולצות כחולות - עם
 שרוך לבן, שרוך אדום, או ללא כל שרוך - שגדלו במשכנות השלֵוים
 והצנועים להתפאר שבשדירה הסמוכה - הלא גם אז התבדלת מהם !
 הלא מרחוק היית שומע את המולת משחקיהם בשדירה - שדירת
 האשלים ההיא, המתגבהים והולכים, מתעבים והולכים בעפר החולי
 המכוסה רובד דק ופריך של נשורת עלי מהט - שומע את שיריהם,
 את קריאותיהם זה לזה, את טפחות הכדור המועף לגובה, נחבט
 בקרקע או בגזע-עץ ; או - בימי הג ומפגן - רואה אותם - בעמדך על
 המדרכה, מנגד, לא-אודה, לא-שותף - צועדים בשורות חזית, שרים
 שידי עבודה ומולדת, שירי מרד ודגל, כתף-אל-כתף, יד על מותן,
 מדגישים את סופי החרוזים ברקיעות-רגל קצובות, כובשים את
 הרחוב, את העתיד, את המולדת, בגרונות נטויים - "תחזקנה ידינו,
 יישר מפעלנו, הלאה קדי - - מה העם העובד !" - ואומר לעצמך : לא
 אני ! לא אתם !) -

"ועכשיו ? משוטטת בארץ ?"

"שבועים אהיה בנואיבה, אחר-כך נראה..."

מימין, מרחוק, בקצה שדה-הצורים השומם, מוסתרת מעט על-
 ידי צמרות עצים, אך נוצצת בשמש, הופיעה כיפת הפור, כעין כיפת
 מסגד, או ככיפת הקפיטול בזעיר-אנפין...

"חוזרת ללימודים ?"

"נראה... צריכה למצוא את עצמי, חייכה.

וכמעט הצטחק בקול. האדולסנטיות האמריקנית, הסימפטית כל-
 כך ! "למצוא את עצמי !" - ה"התלבטות" בגיל הקולג', הנמשכת
 עד לנישואין בערך, שמשתפים בה את כל הנכון להקשיב, לנדב
 עצה... והפתיחות הזאת כלפי הזר, כל זר שאיננו עוין : לדבר ללא
 מעכובים על בעיות נפשיות, מחלות, מין, אהבה... כמו שפעם,
 במכון היוז, במעבדה האסטרופיסית, אמרה לו סטודנטית כבת
 עשרים : "לא יכולתי לבוא אתמול, היתה לי וסת, ואצלי זה דימום

נורא... - והוא, שלא ברצונו, פרץ בצחוק; צחוק עצבני, שהתבייש בו מיד.

"אתה... מלמד באוניברסיטה?"

"מלמד... עוסק קצת במחקר... פסיקה."

"פסיקה מכנית? שימושית? תסלח לי, לא מבינה בזה הרבה."

"פסיקה של הזמן, אם אפשר לקרוא לזה כך..."

"פסיקה של הזמן? זה נשמע פנטסטי!"

"כן, קצת פנטסטי. ליתר דיוק: התנהגות הזמן בחלל."

"התנהגות? הזמן מתנהג?" צחקה צחוק בהיר, ילדתי.

"משתנה," צידד חיוך אליה, "כל מה שמשתנה 'מתנהג'."

"אתה מתכוון: הזמן מתקדם, מפגר, וכולי..."

"לא. השעון מתקדם, מפגר, וכולי. הכוונה היא: מתארך, מתכווץ,

וכולי..."

"אתה מדבר על 'זמן' כאילו היה חומר!"

"זו באמת שאלה שהפסיקה המודרנית מתלבטת בה..."

"רגע. אתה רוצה לומר, שהזמן הוא כמו גופים, שמתדחבים בחום

ומתכווצים בקור, עד כמה שאני זוכרת מן הפסיקה שלי?"

"משהו דומה לזה."

"אתה יכול להסביר לי? בכמה מלים?"

מתוך סקרנות אמיתית? מתוך רצון להנעים את זמנו של הנהג

האדיב בשיחה?

ואתה, למד אותה את כל התורה על רגל אחת במרחב השומם,

הזוהר הזה.

הכביש התפתל בין גבעות שעורקי-גיר הבהיקו בהן, ומעבר

לעיקול החד, משמאל, הופיעו פתאום סימני חיים: מגדל-מתכת,

גשר, קרוניות, משאיות, ערימות עפרה לבנה - פוספטים? - ואנשים

מאובקים, בסרבליים, בכובעייקש, התהלכו עם מכוסים ואתים בין

צריפיהפח והמגרסה, בצלע הגבעה הזקופה, ננסים לעומתה.

ומדוע לא, בעצם, כשהדברים הם פשוטים למדי? מדוע לא -

כשהנערה שופעת-החיים הזאת מבקשת "למצוא את עצמה" ... בזמן,

בחלל?..

"מה השעה בשעונך? בדיוק!"

"עכשיו... שתיים-עשרה ארבעים-ושתיים דקות."

"בדיוק! גם השניות!"

"...שלושים-יחמש שניות."

"כן. ועכשיו כבר שלושים-ושש. עברה שניה. שאלת את עצמך אם בכל השעונים שביקום, על-פני כל הכוכבים – ונניח שכל השעונים מדויקים לגמרי – עוברת שניה כשבשעונך עוברת שניה?"

"אם הם מדויקים... בודאי. לא כך?"

"לאמיתו של דבר, לא. בשעון הנמצא ברגע זה על השמש, למשל, עברה קצת פחות משניה. הקצת הזוה הוא חלקיק של מיליון, ובכל זאת הוא משהו שהדעת מסוגלת לתפוס אותו: בכל חמש-מאות אלף שניות, שהן קצת פחות משהי ימים, מפגר השעון המדויק שעל השמש בשניה אחת לעומת שעוננו."

"לא ייאמן! כלומר... הזמן הוא לא אותו זמן בכל מקום? 'מתכווץ' כמו שאתה אומר?"

"כן."

"פנטסטי! במה... במה זה תלוי?"

"במאסה. במאסה של הגוף שעליו נמצא השעון. מתקבל על דעתך?"

"לא." צחקה, "אם כך... אם כך, אז שעון שנמצא על ידו של איש שמן מפגר לעומת שעון שעל ידו של איש רזה..."

"לא, לא."

וצחוקה הצלול, השמשי, בזימון אחד עם צחוקך, כמו צלצלי מצלתיים קטנים המלווים עוגב; כמצלתיים קטנים בשממת הגבעות החשופות האלה, המכירות רק צריחות רחוקות, גבוהות, של נץ או של עיט –

"עיט עיט על הרִיך", עיט על פגִרִיך עף – – –

"לא, מאסה איננה משקל. המאסה של איש שמן שנה לזו של איש רזה. אבל המאסה של השמש גדולה פי כמה מזו של הארץ. מובן?"

ועכשיו היא ילדה, ילדה סקרנית ונבונה, כשהיא מתבוננת בך כך, מהרהרת, באצבע הצולבת את השפתים, מתוחה מקצה האף עד הסנטר, וזיק שובב – לא ילדתי כל-כך – בעינים הירוקות.

"ואם נתאר לעצמנו," אמר כדי להרעיב את הסקרנות, "שאדם יכול לחיות על הכוכב צדק, למשל, חייו יהיו אז אמיים יותר."

"קצרים יותר?"

"לא! אטיים יותר! קצב החיים על צדק יהיה אטי יותר, כי הזמן שם מתקדם ביתר אטיות..."

"אם-כן..." אמרה לאחר הרהור, "אם-כן תיאורטית... תיאורטית אפשר לומר, שיש כוכבים, אלה עם ה'מאסות' הגדולות, שבהם חיי אנשים הם הרבה יותר ארוכים, אם הקצב אטי יותר..."

"כן, זה נכון."

"אולי לא מתים כלל..." צחקה צחוק צעיר.

"אם המאסה גדולה עד אין-סוף..."

"לא רע..."

"אבל שם אנשים מרגישים את עצמם גם כבדים הרבה יותר, כאילו משקלם היה טונות... לא תענוג גדול..."

"כוח המשיכה?"

"כן, הרבה יותר גדול בכוכבים בעלי המאסות הגדולות..."

ובבוהק המסנוור הזה התקדר פתאום המבט עד כדי חשכת עינים למראה הרגלים המתקשות להתרומם מן הקרקע בריצתן האטית, מרחק שלושים המטר, אטית כמו ב"סלאו-מושן" בסרס; וכמו פגיון הננעץ בלב, עד כדי התכווצות-פתאום: השגיאה הפטלית הזאת, הפטלית, הפטלית, שאפשר היה למנוע אותה בשיחת-טלפון אחת עם סגן-אלוף לירון! להרים טלפון - כפי שהפצירה ענת לעשות באותו בוקר, ספטמבר '72 - ענת שבחוש האמהי החד שלה, הדואג, הרואה את הבאות, כאילו כבר אז ראתה את הקפיצה הזאת מן הסנק, תחת האש - ולומר: הבט, שלמה... הפרופיל הוא נמוך, כך קבעה הועדה הרפואית עוד לפני שהתיצב... פגם מלידה... כבדות, כבדות כזאת בתנועה, וקוצר נשימה - לא, לא אסטמה, הרופאים אינם יודעים להגדיר, משהו אורגני, אולי מוחי... - והציעו לו מודיי עין, דבר, שאגב, הוא יכול להצטיין בו מאוד, זכרון לא-רגיל, ותפיסה, ושקדן מאוד... אבל הוא התעקש לשריון דווקא והתיצב שוב בפני הועדה, התעקש, ביקש להעלות לו את הפרופיל... והעלו, רק מפני שנענו לרצונו... אבל תבין, יש בזה סיכון... לא רק בשבילו... סלח לי שאני מטריד... ושלמה לירון, מתוך יחס כבוד - אם גם מוגזם, מתרפס - אל מורו הנערץ לפנים, מתוך הכרת נחיתות, תה של המשרה הצבאית, ולו גם רמה כשלו, בפני תהילת המדע,

היה משיב, ללא כל ספק: אתה יכול להיות שקט, פרופסור, זה יהיה בסדר, אני אדאג לזה... ואז, כמו בסרט הסב לאחור, כמו בגלגל-זמן הנע לאחור, כשהקופץ-לרוחק עושה את התנועות הפרדוקסליות של שיבה אל נקודת ההתחלה - זו סימטרית-הזמן המוחקת עבר-עתיד, המוכחת בפיסיקה הגרעינית עליידי תצלום לפנים ולאחור של מולקולה בתנועתה! - היית היום... היה הוא היום... אבל אתה סירבת! מתוך עקרון אי-ההתערבות! שהיה, למעשה, מסנה לעקרון ההסתגרות! ההיצמדות העיקשת שלך למסלול הקבוע, היומיומי: מן הבית, במכונית, אל האוניברסיטה, ושם, עבור דרך המסדרונות הרחבים, המבריקים, אל הלשכה; ומן הלשכה דרך המסדרון הצר יותר אל חדר-ההרצאות, או אל המעבדה, ובחזרה הביתה, אל חדר-העבודה, מקלט בטוח מבוצר; אותו מסלול אליפטי שהכוח הגרביט-ציוני של הגרעין המשפחתי הסיט אותו רק במידה מזערית ביותר, מבוטלת... ונוני, על-כן, הלך לשריון; ובתרגיל החטיבתי הראשון, לאחר כחצי שנה, יותר, גם אז יום קיץ כמו היום, מול הרים חדים זרועי-אבנים, מבותרי-ואדיות, בין שדה-בוקר למצפה-ירמון, ישבת בין מאות המוזמנים על ספסל-התיאטרון המאולתר וצפית במחזה: תנועת הטנקים בתוך ענני-האבק לעבר מטרות מדומות באופק, לעבר פצצות-תבערה מזניקות פטריות של עפר-אבנים-ועשן, טנקים מתגלגלים במורד גיא התזיון, חוצים ללא-היעצר רצועת ואדי צרה ועמוקה, צוללים רגע כאילו נפלו לתהום, אך מיד מופיעים שוב ומטפסים על הגבעה שמנגד, מתפרסים לשבעה כיוונים, בתאוצה מואטת כלשהו, מדומה, בשל המרחק הגדול-הולך, ובצריח אחד מהם, בלתי-נראה, בנך, טען-קשר; בנך, שכתום המערכה הכבדה, בשכוך הרעש והאבק, ושעת דמדומים היא כבר, צללים פרושים על ההרים ורוגע על הארץ הגדולה, הוא מופיע לעיניך, בפנים מעופרות מתחת לקסדה, והחיוך הטוב והשותק מהבהב בהן להוכיח לך את נצחון כוח הרצון על רפיון הגוף, אך לך הוא מוכיח את יתרון עקרון אי-ההתערבות על הדאגה...

"בעצם, זה יותר פילוסופיה מפיסיקה..."

"סליחה?"

"אני מתכוונת, הענין הזה עב הזמן, שהוא שונה במקומות שונים, ולא כמו שאנו מבינים אותו... זה יותר ענין פילוסופי..."

"כן, כמובן! בספירות־חשיבה מסוימות הפיסיקה נפגשת עם הפילוסופיה..."

ולאחר רגע, מול הפנים הבהירות הללו, שהשמש חתמה בהן להבות:

"וגם עם הפסיכולוגיה..."

"כן, כן," אמרה בהבנה.

כן, כן, ה"דאגה", ה-Sorge... והוא נזכר בעבודה שכתב בשנה השניה של הבי.אי. בירושלים - עבודה יומרנית, שחצנית, בעצם, שמסר אותה לא למורה לפיסיקה, אלא למרצה לפילוסופיה, שלא במסגרת לימודיו - על "היות וזמן" של היידגר, שבה, מתוך בטחון יהיר של הרואה עצמו מצוי בשני העולמות, של הפיסיקה ושל הפילוסופיה במידה שנה, סתר את תפיסתו של הפילוסוף הגרמני על הזמן כ"משמעות אונטולוגית של הדאגה", בטענו כי התיאורים האמפיריים של הנמצא בחלל אינם אירועים פסיכולוגיים בזמן וכי זוהי צורת הסתכלות בלבד, מצב אנושי מותנה... עבודה יומרנית, חצופה - חשב עכשיו - אף־כי הרשימה את המרצה מאוד; כי היום, עם כל הזדעת והנסיון שצבר - אפשר אולי לחזור אל היידגר ולומר, כי צדק באמרו שאם לא קיימת "הננות" - Da-sein - לא קיים גם "הנה" - Da - כלומר, לא קיים עולם...

"עוד שאלה. מותר?"

"שאל, שאל..."

"איך... איך אפשר, בעצם, למדוד את הזמן של כוכב אחר? כלומר, את הזמן כפי שהוא שם?"

"כן, לא קל. אבל יש כמה דרכים. אחת מהן היא עיקוב אחר תנועת הכוכבים באמצעות רדיו־טלסקופ משוכלל. הכוכבים נעים סביב צירם והם שולחים אלינו 'פעימות' בפרקי־זמן קצובים, מדויקים מאוד־מאוד. אנחנו קולטים את 'הפעימות' האלה ורושמים אותן... בעונות־השנה השונות... כלומר, כשכדור הארץ קרוב יותר לשמש, כמו בחורף, ורחוק יותר... כמו..."

האם זה הרחש הרגיל במנוע, או אני טועה? השתתק באמצע הרצאתו.

"לא, שטויות! אתה לא מוכרח להסביר לי את זה עכשיו," ניערה את שערה הנחושת בהתנצלות גנדרנית כלשהו.

"לא, לא זה... יש איזה רשרוש במנוע, את שומעת?"
שניהם הסכיתו בתילוי ראש: רשרוש דק, חריג, בלב הרחש
הסדיר, מעין רשרוש של סליל-מתכת דק סובב על צירו.
"מדאיג אותך?"

"שמונה חדשים לא נסעתי בה. היתה אצל גיסתי."
"אולי זה רק משהו חיצוני... איזה חוט רופף או משהו..."
הדרך התפתלה בין גבעות-צורים מתנשאות משני צדיה. המכונית
משכה כהרגלה, ללא שום תקלה, ובכל-זאת... הדאגה המוגזמת
הזאת שלך - זו ששני הבנים וענת היו מלגלגים עליך בשלה - בכל
עת שנדמה לך שמשוהו חורג...

הוא האט ועצר בצד הדרך. יצא, הרים את המכסה הלוהט של
המנוע וחיכה עד שיתפזר ההבל העולה מקרבו. משך את עמוד
המידה של השמן וראה שלא חסר. גם מפלס המים במכל היה
כתיקונו. מערכת הכבלים והחוטמים נראתה שפויה. וכמו תמיד: כל
הידע האגור במוחך אין בו שום תועלת מול התעלומה המכנית
הקטנה ביותר...

(כמו בנסיעה ההיא, מיוסטון לניו-אורלינס, כאשר באמצע הדרך,
שחצתה מישור של שדות-תירס אינסופיים, כבה פתאום המנוע של
הביואיק הרחבה, האוטומטית, וכל נסיונות ההצתה עלו בתוהו, ואין
איש מסביב, ובאין יכולת להושיע לעצמך, הלכת ברגל אל בית-
החנה שנראה מרחוק, כמאתים מטר בלב השדה, וההליכה הזאת, בין
חומות השיבולים הגבוהות - כשענת שם במכונית, לבדה, מרת-נפש
בגלל איזו מריבה קטנה שנפלה ביניכם בדרך - והכמיהה הזאת
להיעלם במרחב, לא לשוב, להימוג...)

"נקווה שבחצבה נמצא איזה מוסך..." חגר את עצמו על המושב
והדליק את המנוע, "במה הפסקתי?.. הכוכבים, כן... אבל יש גם
'שעון אטומי'... האלקטרונים באטום נעים. לתנועה שלהם יש תדר
מסוים, כמו התדר של גלי האור, גלי הרדיו... אפשר למדוד את
התדר הזה באמצעות הספקטרום... כשאת מסתכלת בקרן-אור
העוברת דרך פריסמה... מסובך קצת..."

"כן, אני יודעת. לא חשוב. אמצא פעם איזה ספר פופולדי..."
ובכל-זאת: הרשרוש הזה איננו פוסק. איננו גובר, אך גם איננו
נחלש. אם-כי המנוע פועל כתיקונו.

והפחד – המוגזם כל־כך, כתמיד – פן תידלקנה פתאום באדום שתי
פְּוֹת האזהרה על לוח המחוגים...

"אתה יודע, כשחושבים על זה... זה משנה את כל המושגים,
היחסיות הזאת של הזמן..."

"בהחלט. הענין הוא, שאדם לא מסוגל כלל להרגיש את עצמו
מחוץ לזמן!"

"מחוץ לזמן?"

"נסי! נסי רגע לחשוב על עצמך שאת חיה מחוץ לזמן! מחוץ
לכל זמן! אפשר?"

"נכון. בלתי־אפשרי." ולאחר הרהור־מה: "הגד, אתה חושב
שאדם מודע לעצמו?"

"מה?" חייך אליה.

"אני מתכוונת, אם אדם מסוגל להכיר את עצמו. ממש. בכל
המובנים. לעומק! אתה מכיר את עצמך?"

וכמעט פרץ בצחוק. כמו אז, עם הסטודנטית ההיא, שסיפרה על
"דימום לא־רגיל". מול גילוי־הלב הזה, הגובל בחציפות – "אתה
מכיר את עצמך?" – כלפי אדם זר – כפלים כשנותיה – שפגשה בו
באקראי. אבל חציפות תמימה, חביבה מאוד, מעוררת אהדה –
"יש לזה גבול, כמובן, ליכולת ההכרה העצמית..."

"כן! מהו הגבול? איפה?" בשקיקות לשמוע את תשובת האוראקל.
ללא רצונה, הצטחק.

אך פתאום ננעצה בו המחשבה המרגיזה ששכת את תאריך
ההולדת של גידי. ספטמבר, כמובן, אבל איזה יום בו? 24? 29?
אלול לפי לוח־הימים האדוק והעקשני של סבא־נחום, וכמה ימים
לפני ראש־השנה... כ"א באלול? ט"ו? י"ג?

ומתוך פיזור־נפש שמע את סוּזן:

אביה, שהיא מעריצה אותו, אס־כי איננו אינטלקטואל – עוסק
בנכס־דלא־ניידי – אומר לה שהיא איננה מפירה את עצמה בכלל.
משום שיותר מדי טוב לה. ולהכרה עצמית מגיעים רק מתוך התנ־
סות בקשיים. לא במדיטציה, לא בתירפיה קבוצתית, לא בוידויים
על ספת הפסיכיאטר. כל אלה חממות. אלא מתוך מאבק עם החיים.
התנגשויות. התגברות על מכשולים. אביה מדבר מתוך נסיונו,
כמובן, אולם, האומנם הוא מתכוון בזה להכרה עצמית? באותו מובן

שהיא מתכוונת אליו ? אולי הוא מתכוון רק להכרת היכולת העצ-
מית ? משהו תכליתי מאוד ? חברה שלה אמרה לה פעם שהיא
אגרסיבית. והיא נדהמה : אגרסיבית ? מעולם לא היתה מודעת
לתכונה זו בעצמה. להיפך, חשבה תמיד שהיא מתגוננת מפני
אגרסיביות וסולדת ממנה ! אחרי-כך, כשהירהרה בדבר, ראתה
שאולי באמת...

ובמפתיע - כאילו עלה המסך על חזיון קוסמי כביר, פרה-
היסטורי - נגלתה לעיניהם הבקעה. באמצע המשפט הפסיקה הנערה
את דבריה, ובשימה כפות-ידיה על לחייה פלטה קריאת תמהון :
"אלוהים !"

ואי-אפשר היה שלא לעצור נוכח החזיון המרהיב הזה.
הוא סטה ימינה וחנה על רחבה מרוצפת לרגלי עמוד זכרון ניצב
על במת-אבנים. שניהם יצאו מן המכונית ועמדו ברוח החמה, פניהם
מזרח.

המראה היה מדהים, מרעיש : למטה-למטה, כההום, מרגלי ההר
הפוך-הסלעים שעליו עמדו ועד חומת ההרים הגבוהה, מצועפת-
הערפלים, שבמזרח, והימשך דרומה עד אי-קץ וצפונה עד מיצר
כלשהו - השתרעה הבקעה הרחבה, הזוהרת, כמו אפיק אוקינוס
בראשיתי מושקה-באד. תשתית תבל : גלים-גלים של תלים נמו-
כים, נוצצים כמלח, וגיאיות סחופי-גיר ביניהם, ואיי משקעי-סלעים
חשופים, מבהיקים, וכעין כבשני-גפרית, וקיסור עולה מן הארץ.
ובפאת צפון - צוער ? כיכר ים-המלח ? - מישור מנצנץ של בריכות
מרובעות, תכולות-יירקרקות, ששוליהן קצף שלגי.

"עצום, עצום !" לחשה סוזן, מופת תמהון והתפעלות.

בהשקיפו על החזיון הזה - שכמותו, חייב היה להודות, לא ראה
בכל מסעותיהם באמריקה - עברה בו, כצמרמורת, ההרגשה שמהו
גורלי, גורלי מאוד, נחרץ ברגע זה. וכאן, מול כיכר-הקדומים הזאת,
מול הישימון הפעור, כל חייו נחתכים. ואין מנוס מהכרעה. כי אי-
אפשר עוד. אי-אפשר ---

"נמשיך ?" אמר.

"כן."

ובשבתו במכונית נזכר : 19 בספטמבר, ללא ספק.
הכביש ירד עקלקלות, התפתל כנחש במדרון התלול, סובב-סובב

מותני גבעות חדות־סלעים, והם שתקו, כובשים בתוכם התרשמות שאין לה מבע.

אחר־כך, כשפנו דרומה בצומת - שסעיפו האחד ממשיך לסדום והשני מוליך לאילת ("172 ק"מ לאילת, 24 ק"מ לחצבה, סע בזהירות, בדרך הזו נהרגו 75 איש בתאונות־דרכים" - הזהיר השלט), והם כבר בלב הערבה, על העודק המשוך לארכה, עולה־יורד בגבנוני המישור הקדום הזה, הזוי־השמש, הנח מזעף שהתחולל בו אי־פעם - אמרה סוזן, בקול שפל שמחוך הרהורי דאגה:

"מה אתה חושב על המצב?"

"המצב?" התעורר, נרתע.

"בישראל, בכלל... לא קראתי עתונים, אבל שמעתי, מצב קשה

עכשיו..."

"באיזה מובן?"

"עכשיו, שאמריקה הולכת עם הערבים... וישראל נשארה מבודדת

לגמרי, למעשה..."

"יש חוזה שלום..." אמר ללא אמונה.

"אבל אומרים, שגם זה טכסיס להחליש את המדינה... ואחרי

שמצרים תקבל את כל סיני, המצב יהיה עוד יותר גרוע, ושוב

תהיה מלחמה..."

כן, מעבר לאופק. החרדה. תמיד. תמיד. ואין מוצא. אם כך ואם כך.

מנא מנא לעם קטן ונצור, חשוף בצריח. והתם נופל במרוצתו. לא

יראה עוד את האור הזה בערבה הזאת. ואבא, גם אבא, עננה שכנה

על פניו בבואו אתמול ולא אמר דבר. ואתה זר, לא שייך, מוזר

בכוכבים...

ולא היה לו כל רצון לדבר על כך.

"אין לדעת," אמר מתוך חובה, "אין הגיון בהיסטוריה..."

והיה שקט מסביב. רק רוח שרבית מלהטת בערבה, והרשרוש

הדק במנוע, ועצי־שיטים פזורים במישור הסלעי הלאה.

ולאן אתה נוסע, לאן? --

ליד תחנת־הדלק היה פונדק, ומעבר לו ישוב זעיר, טובל בירק

עצים.

"הנה הגעת," אמר בהחנותו את המכונית בצל הפונדק.

הרוח החמה נשאה ריחות קלים של הרדופים ומוץ וצמחי מים

ממזרח, בפתחו את תא המטען ובהוציאו מתוכו את ילקוט־הגב הגמלוני.

"אני מודה לך מאוד על הנסיעה הנעימה והשיחה המעניינת, הרכיבה, בעזרתו, את הילקוט על שכמה, "יהיה לי על מה לחשוב בנואיבה: הזמן!" שילחה בו חיוך שובבי.

"מוטב שתיהני מן המקום," אמר בלוותו אותה עד הפנייה אל הכביש הקצר המוביל אל הישוב.

"בטוחה שאינה. ויהיה לי שם המון־המון זמן לחשוב!" נפרדה מעליו.

הוא עוד לינה אותה במבטו, מתרחקת בשדירת הדקלים, הסוגה בערוגות של הרדופים, שכרם זיתים משני צדיה; עד שנעלם הכחול־הזרחני של ילקוט־הגב מאחורי בית לבן, רב־צלעות, בין הוילות הקטנות, בחביון הירק. ועצב של פרידה שניה מאמריקה פקד אותו. מנעורים.

ואולי הוא שם, בנואיבה – נאנח בתוכו בצעדו בחזרה אל תחנת־הדלק – מתפרקד על חולות־הזהב בצל הדקלים, עולפה־הזיות, והשנים ייפגשו, זה הנמלט וזו הבאה "למצוא את עצמה", ולא ידעו...

"אתה מבין משהו במנוע?" שאל את האיש שמילא לו את מכל הדלק.

"תשאל את ההוא," תחב האיש את שטרות־הכסף לנרתיק־העור התלוי למתניו והראה על בחור בכובע־בוקרים, שהעלה ג'ריקן אל מושב הסרקטור, בצדה האחר של כיכר התחנה. וקרא לו לגשת. הבחור ניגש, שאל מה הענין, נכנס למכונית והתניע אותה. "אתה שומע את הרשרוש?" אמר דניאל כשראשו בתוך החלון. הבחור לא ענה. לחץ על דוושת הדלק, הרחיש את המנוע, אחר־כך הרפה, הרכין עצמו אל המתלה שמתחת להגה, משך בכבל כלשהו, האזין, משך, האזין, וכשהודקף אמר: "שום דבר, הספידומטר. כשתגיע הביתה, תיכנס לגרז', יתקנו לך." – "אפשר להגיע כך עד אילת?" – "גם עד התעלה. סע בשלום."

בפונדק המצונן, כוס מיץ צהוב, מבעבע, לפניו, ראה מבעד לכותל המזוגג את הסרקטור הקל, נהוג בידי הבחור בכובע־הבוקרים, יוצא

מן התחנה, חוצה בקיפוצים את הכביש, יורד אל דרך-עפר זרועת-יבוסים ומפליג אל שדות המשק.

זמזום ממטרות צלל באזניו. זמזום ממטרות חגות, חדגוני, בחצר האחורית של קלמן ופניה, בין העצים. זכרון רחוק, מדיף ריח רענן, עצוב.

"מה בשבילך?" ניגב המזנונאי את השולחן במגבת לחה, נאלחה. הוא נועץ בתפריט, העיף עין על הצלחות שעל השולחנות הסמוך כים, כמעט אמר "חומוס-טחינה", מתוך איזה הרגל שנשתכח, אך מיד חזר בו והזמין שניצל. שניצל עם אורז.

היתה המולה מסביב. המולה ישראלית. שתיים-שלוש משפחות גדולות ישבו סביב השולחנות העמוסים מאכלים ובקבוקים - חומוס-טחינה, שפודים, מלפפונים כבושים, זיתים - נשים עבות-זרועות, אדומות-פנים משמש, גברים בגופיות, מיוזעים, שני ילדים קטנים התרוצצו אנה-ואנה, ואשה אחת צעקה, "בוא הנה, יואב, בוא שב עלייד אבא, מיד", ושניה קראה, "השירותים לא שם, נירה, בחוץ!" וגבר אחד, שעיר-חזה, הכריז, "את הכסף אתה יכול לאכול? - לא! אז תבזבזו אותו ותיהנה!" - וכאן, בערבה, כאילו ציפה למשהו מהוסה יותר, שפלי-עננה, לא-המוני; מהוסה כלחש השרב הפרוש על המרחב בין הרים להרים -

"אין לך שום הרגשת שותפות? שום הרגשת שותפות?" אמרה ענת בכאב; אך הוא דאה גם עוינות - כמעט איבה - במבטה המוכיח. היתה זה כחצי שנה אחר המלחמה, ובדירה היה עוד האויר כבד מאוד, כמו בבית שמת הוצא מתוכו, והשעה היתה - הוא דאה זאת בהעפת-עין כמעט-אינסטינקטיבית על שעונו - 35 דקות אחד חצות, כשנשמעה טריקת הדלת החיצונית, הנסגרת בזהירות ונאטמת (טדיקת דלת נסגרת-בזהירות ונאטמת - וצעידה על בהונות אחריה - שהיתה כשריטה על פצע לא-נגלד מן הלילות שלפני, מן השנה שלפני, באותה פרשה מתוחה, מביאה-עד-משבר, עם אלק וייס), ואחרי-כך צעדיה - לא על בהונות הפעם - ישר אל חדר-עבודתו. בשבתה על הספה, מתיחות בפניה, מול חוג האור של מנורת השולחן, זה חוג האור ששם גבול בינו ובין העולם, ובה-בשעה הקיף בהילה - הילת מלומד - את ראשו - לא חיכתה עד שישאל היכן היתה - היא ידעה שלא ישאל, אף פעם לא היה שואל - אלא

אמרה מעצמה: חוזרת מפגישת חוג בית. חוג בית - ידע - של אחת מהנועות-המחאה האלה שצמחו פרא - בירקות בריאה-יכביכול, ברעננות-נעורים-יכביכול, אך כבר סימני הקמילה בניצניהן - מן האדמה החרוכה שהותירה אחריה המלחמה. ומבלי לחכות לשאלו-תיו - כי ידעה שלא ישאל - סיפרה מה היה בפגישה: דברי אנשים שונים - רובם חיילי מילואים, שחזו מברשם את הכשלונות, שכל אמונם נתערער - על האשמה, ההפקרה, הבגידה, ההכרח להוריד את ההנהגה הישנה, המנוונת, מכנה, לפתוח דף חדש... הוא הסתכל בה מתוך חוג-האור המבודד, המגן - דיבורה היה אובססיבי, שם לב, כאילו לא היא דיברה אלא מישו זר בתוכה; ואיך היא יכולה? מאין לה הכוח לזה? ואיך איננה חשה שאין טעם בכל זה, שום טעם! אמר לעצמו - ושתק. מבטא היה נעוץ בו - כן, גם איבה היתה בו - ולאחר רגע אמרה: "אין לך מה לומר?" - "אין לי ענין בזה", אמר. ואחר-כך הוסיף: "אנשים נלחמים יחד, אבל מתים כל אחד לחוד." ואז אמרה, בכאב חנוק: "אין לך שום הרגשת שותפות? שום הרגשת שותפות?" - -

הוא שילם ויצא. אל הרוח החמה, המלהטת בפנים, הנושבת מהרי מואב, או אדום. כמו אש-אוכלת-קש.

ובהמשיכו לנסוע על הכביש שמע שוב את הרשרוש הדק, המרגיז, ובהסתכלו בלוח המחוגים ראה עכשיו שמד המהירות - כפי שקבע הבחור בכובע-הבוקרים - אכן אינו פועל כסדרו, והמחוג קופץ בעצבנות מ-50 ל-100, יורד ללא-סיבה ל-40, מתרעד על 60, על 80, שוב עולה ל-100 ומתעכב שם... וחש כובד בחזה. כובד מברשר-רע. "צריך ללמוד לחיות עם זה", אמר ד"ר סילבר.

יער דליל, מרווח, של שיטים, צאלות, השתרע משני צדי הדרך, בין הרים להרים, סוככי-צל פזורים במרחב השמש. ענת, ענת. האם. אשת-יברית.

הנסיעות הארוכות אתה ברחבי היבשת הגדולה, צפונה, מערבה, בכבישים הרחבים האינסופיים, הסיודים ב"פארקים הלאומיים", בשמורות ההיסטוריות מימי האינדיאנים והחלוצים-כובשי-המערב ומימי מלחמת-האזרחים, עם עמודי-הזכרון והדגלים האמריקניים המתנוססים לפתח כל מרפסת עמודים של בית קולוניאלי; והחניות במוטלים הסטריליים, הממוזגים, קרייהמוג, עם מוסיקת-הרקע

החרישית באולמי-האוכל המבהיקים, מוצפי אור הבוקר, עם המלצר-
 ריות בהירות-השיער, החרסיניות, בשמלות נאות-גזרה בצבע הקפה,
 המעמידות לפני הזוג הנכנס את כוסות מיהקרח הצלולים כבדולח,
 מוזגות את הקפה הריחני לספלים בלויית חיוך מסביר-פנים, שנה-
 לכל-אורח אך מיוחד-אך-לך, ומאחל יום חדש, יום מהנה, בארץ
 הגדולה בעלת האפשרויות הבלתי-מוגבלות... חדרי-המוטלים האלה,
 של תרבות-השפע הבזבזנית, עם הוילונות הצבעוניים לרוחב כל
 הקיר, עם תיבות הטלביזיה הצבעונית המנצנצות כל שעות היום
 והלילה, עם האמבטיות תכולות-החרסינה, עם המנורות העומדות
 המפיקות אור אינטימי, עם המיטות הערוכות לתענוגות אוהבים...
 כמו ב"הולידיי-אין", אז, בנסיעה הארוכה, הארוכה מאוד, כש-
 מאות קילומטר, מדגנר לסולט-לייק-סיטי דרך ההרים -

"אז מה, דני, כך יהיה תמיד?" - אמרה בחיוך מריר, כמעט
 משלים, שם, בחדר עם הוילונות הכחולים ב"הולידיי-אין" שעל
 אס-הדרך בין דגנר לסולט-לייק-סיטי, בתזרם מארוחת-הערב,
 והתכופפה מעט אל המאפרה והשירה את האפר במכת אצבע.
 השאלה נשרה כפרי בשלי-תר-על-המידה שהיה תלוי זמן רב בקצה
 הענף. כל מאתים הקילומטרים האחרונים, למעשה, כי בדרך דיברו
 על דברים שונים והזכירו ימים שלפני, ותוך כדי שיחה פלט,
 בהתגרות כלשהי, את שמו של אלק וייס, והיא נתמלאה חימה
 במידה מוגזמת, מוגזמת מאוד, ואחר-כך שתקו. כמאתים קילומטר.
 "מה - 'כך'?" אמר, כמעט בלחש, ובז-ברגע חש שגם הוא מגזים,
 מגזים מאוד, בהתחמקות הזאת. היא לא ענתה. רק אחרי שמיעכה
 את בדל הסיגריה, נשאה פניה אליו, בניעור שיער ובחיוך בהיר
 (סולח? - חשב), אמרה: "פתרת כבר את בעיית העתיד המוחלט?"
 הוא צחק. ובהסתכלו בה מן הכורסה שממול גילה לעצמו, כמו
 בפעמים כה רבות, כמה נשתמר בה יפי הנעורים - בפנים החירות
 האלה, בעלות המצח הגבוה, שתסרוקת ה"פוני" מכסה רק מקצתו,
 בין שני וילאות השיער הכהה; אם גם האור הזולף מן המנורה
 העומדת מִפְּז את נימי השיבה שבו. "פרופסור מקנזי אומר שעלי
 להישלח בחללית למאדים", אמר. - "כן, הוא מתפעל ממך מאוד,"
 אמרה בלי רגש, אך גם ללא הסתייגות; והוא חש רנחה, כאילו
 נתפרק המתח, כאילו השתחרר מעֶנְשֵׁן של שאלות מענות. אך

כעבור רגע נחתמו פניה שוב. השתיקה היתה מסוכנת, היתה משגה. היא אמרה: "אני שואלת את עצמי לפעמים אם אינך מעניש גם את עצמך כשאתה מעניש אותי." והוא חזר והתקפד. סגר את עצמו הדמטית. לא להבין. כי להבין משמעו להיכנע. הוא קם, ניגש אל הטלפון, חייג אל הבאר והזמין בקבוק קטן של ג'והני ווקר, סודה, קרח, זיתים, שתי כוסות. "החללית זו בדיחה," אמר, "אבל מציעים לי אפשרות של עבודה ברשות המרכזית לחקר החלל, בשנה הבאה..." לאחר רגע אמרה: "אני חוזרת בסוף השנה, אתה יודע." הוא לא ענה, ואת שתיקתו אפשר היה לפרש לפנים שונות. אחר־כך, כשעמדו הבקבוק והכוסות על השולחן, ושניהם לגמו משהו, אמרה: "הגד, אתה חושב שהכול היה טעות? מקרה?" הפעם נמנע מלהתחמק אל השאלות הרטוריות ("מה - 'הכול'?"), ואמר: "גם המקרה הוא תולדה של האופי, לא?" ולאחר לגימה נוספת קרב אליה, הניח את ידו על שערה ואמר ברוך: "הפגישה במונית לירושלים, ב-51, היתה מקרה? החזרה במונית מירושלים כלילה היתה מקרה?" - "החזרה - לא," הצטחקה. ומזלו היה זה שהיא היתה מתלהטת מהר, ביחוד לאחר שתיה, וגם לאחר שנות־הגישואין הרבות (אותה התלהטות שהיתה מחשידה אותה בעיניו ברגעי הגיאות) - וכך נפתרה המצוקה, בהתפרקות משכיחה־פול.

במזרח התנשא רכס־התרים הארוך, המתמשך עד אין־סוף, זקוף, רב־פסגות, משרה הוד רוממות בשלנתו ובגווניו המתחלפים, ומימין לדרך ביצבצו מובלעות של תרבות: מושב קטן מוקף שדות מוריי־קים, ובמרחק־מה אחריו איזה ישוב דליל בעל צביון עירוני - מבני תעשיה, מבני בית־ספר, או מועדון, שלושה־ארבעה רחובות ובהם בתים קטנים, לבנים -

ושוב ערבת השיחים והשיטים והלובן הזוהר.

"צריך ללמוד לחיות עם זה," אמר משחש שוב את העקה בחזה. ביום א' היה זה, בפברואר. ענת היתה בבית־הספר של הטמפל הרפורמי, "שומרי אמונים". יריעת־שלג צחה, סמיכה, היתה פרושה על החצר הקדמית, על כביש השדירה שמעבר לה. שלג על גגות, שלג על ענפי־האשוח האפקיים ועל ענפי־הלבנה הזקורים. שלג שליו, דומם, אויר קופא ללא־ניד. ובאמצע הכתיבה ליד השולחן - גלי־החום העולה מן החזה, ממלא את הפה; והלסתות, השפתים,

הלשון, כאילו משותקות, כמו בסם הרדמה, והאוויר החם בפה חונק את הקנה (מבעד לחלון, מכונית יחידה עושה דרכה בשלג בשדירה, בחגיגות שבתית, ברחש לא־נשמע, וצרורות שלג עכור, רטוב, גזרים לצדי גלגליה), ובצבוצי הזיעה בפנים, על המצח, על האף, והעקה הכבדה בחזה נעשית כבדה מרגע לרגע, ותחושת הפחד שהנהיגה יתפלץ הלב, הבהלה המזרימה גלי חום לווהט בגוף, כמעט מרעידה את כולו –

בזהירות, כאוחז בגביע שהיין רועד על גדותיו, הוא קם מן הכסא, ניגש אל חצובת הטלפון שבפינה, פותח את האלפון באות S, מוצא את מספרו של ד"ר סילבר, מחייג, שומע את צרורות הצלצולים בבית השרוי בתנומת בוקר־יום־א' (אשה צעירה, בכובע־צמר טירולי, בז'אקט־ציידים טירולי, משובץ, צבעוני, רכובה על־גבי אופנים, עוברת בשלג, בשדירה, בפנים סמוקות מקור, מרעננות); "ד"ר סילבר?" – ועדפל כהה, שרק בוחק השלג מבחוץ חודר בעדו, מוסך את עיניו – "מצטער, הרגשה רעה מאוד, פתאום... אולי התקף אני חושש..." – "אהיה אצלך בעוד עשר דקות. שכב. אל תעשה דבר. שכב בשקט..."

הוא משאיר את דלת הבית פתוחה. אויר קר חודר, מפוגג מעט את הלהט המשתק שבפה. על הספה בחדר־המגורים, ראש על כר אחד, רגלים על הכר האחר, בעינים עצומות, הוא אומר לעצמו: למות – צריך שם. על־יד נוני. לצדו. לא בשלג, בארץ נְכריה. על האדמה צלופת־השמש. להיפגש. להיפגש. ודמעות ממלאות את עיניו למחשבה שיעבור מעולם לעולם הרחק ממנו, אוקינוס מפריד ביניהם. בזמזום הבלתי־פוסק שבחלל הראש, הבא כמו מארץ רחוקה, בהתכווצות הצומתת את הלב, הסוחטת את שארית הכוח, עד כדי להחניק צעקה – נדמה לו שעובר זמן רב, רב מאוד, וד"ר סילבר בושש לבוא. האם הוא שומע קולות של ילדים בחוץ, משחקים בכדורי־שלג? בועטים בכדורגל בשלג? קריאות עורב מן הצמרת השרועה של האשוח? חריקת צעדים בשלג מדרכת החצר? אביו רוכן עליו. כיפת שערו כסופה כשלג. עיניו תכולות כים. הוא אומר: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר. משול כחרס הנשבר. כצל עובר. כענן כלה. כחלום יעוף...

אחרי־כך פניו הצעירות, המפיקות אופטימיות, של ד"ר סילבר

מעליו. הוא מתייך - לא מודאג - כשהוא סופר את פעימות הדופק ועינו בשעון-היד. מבעד לחלון - האויר הוא בוחק קפוא. עוף לא פורח. על הקיר שממול תמונת-הזהב של האל בעל מקור הנשר וזנב הדג, שמשני צדיו להבות, כלהבות הסנה הבוער במדבר. האם רגע יציאת הנשמה הוא אותו רגע אצל מופה-השבץ כמו אצל מוכה-הפגז? אותה שירת מלאכים? הוא רואה את הגוף המוטל על החול ואומר לעצמו, וישכב עם בניו, כתוב, ויאסף אל בניו -

האם התעלף? סילבר יושב עכשיו, ולידו, על שרפרף איזו תיבה חשמלית מהבהבת. חוטים אחוזים באטבים משוכים ממנה אל חזו, אל ידו. לוחיות-מתכת צוננות על חזו ועל ידו. הוא מפרקן ומקפל את חוטי-התיל הדקים אל התיבה. "הוטב לך?" - הוא מניח יד מנחמת על זרועו.

"התקף-לב?"

"קל מאוד. פעם ראשונה?"

"...כן."

כמו לאחר סופת-הוריקן משתוללת, שהותירה חורבן בעקבותיה ושככה. ודממה לאחריה. דממה תלויה מעל גלי הריסות. דממה תלויה מעל פגרי הסנקים וכלי-הרכב השרופים בתום הקרב במדבר. "כן, הוטב עכשיו. רק בקשה אחת, דוקטור... אינני רוצה שאשתי תדע."

ולאחר יומים במרפאה הפרטית הקטנה, לאחר הבדיקה החוזרת בקרדיוגרמה, אמר ד"ר סילבר: "צריך ללמוד לחיות עם זה." "היית שרוי בדכאון בזמן האחרון?" שאל לפני-כן, "משהו אירע? מצב נפשי, גם הוא כידוע לך..."

יותר מחמש שנים, דוקטור, הלב עמד בזה! הוא עמד בזה בהינחת הידיעה המהממת, בהגיע הגופה, בנפול גרגרי-העפר אל הבור בבית-הקברות, בכל חדשי הדממה הכבדה שבבית... מדוע עכשיו? ד"ר סילבר השיב עצמו שלא ידע על כך. כמו כל אלה שאתם היו נפגשים לעתים, בערבים, פעם בבית זה פעם בבית זה, מאנשי האוניברסיטה, והיהודים המעטים. הסכם של שתיקה היה זה, אף-כי השמועה עברה, אי-מי הוליך את הקול. גם הראב"י הרפורמי שתחתיו עבדה ענת לא הזכיר דבר, אפי' בדרך דיבורו אליהם היה מחנה של יראת-כבוד בפני השכול.

"אתה יושב יותר מדי. יושב ליד שולחן הכתיבה, יושב במכונית... עליך להתנועע, לצעוד. ריצת בוקר של חצי-שעה היתה עושה לך טוב..."

המרפאה הקטנה בנוה המגורים ספונה עץ אלון. על הקירות ציורי-נוף שלונים בצבעי-מים. על מדף הכוננית, במרנח שבין כרכי-הרפואה העבים - מנורת שבעה קנים. ד"ר סילבר מודאג מן המצב בישראל. ערבים אחדים לפני-כן, במסיבה בבית אחד הפרופסורים, אמר: "אני לא הייתי מחזיר כלום למצרים. על החיים לא מהמרים." והוא דור שלישי באמריקה, ובתו בת השתי-עשרה מבקרת בבית-הספר של יום א', לומדת שירים עבריים מפי ענת. ועכשיו, כשהוא שואל שוב על ישראל - כי קרא על המצב הכלכלי החמור ועל המריבות הפנימיות - פניו, המפיקות שביעות-רצון וגאנה על הישגים, מתקדרות, ועיניו השחורות נעשות עצובות כעיניו של יהודי-פולני.

"זה יחזור, אתה חושב?"

"אין לדעת. לפעמים עוברות שנה, שנתים, ודבר לא קורה... ופתאום... תלוי הרבה באורח-החיים... גם המעבר מארץ לארץ משפיע..."

"המעבר מארץ לארץ... מאקלים לאקלים, מן הירוק אל הצהוב, ממרומי החלל אל בקעה נמוכה, מן ה"הננות" אל הדאגה... אולי עכשיו, אם-כן, בציה הצמאה הצהובה הזאת שאין לה סוף - חומת-ההרים הגבוהה, הורודה-התכלכלה מזה, וסעיפי ההרים הפרועים, הגרייזים מזה - אולי עכשיו, על הכביש הזה, באין איש אתי, במכונית הרוחשת -

המחוג של מד המהירות נעצר עתה בין 40 ל-50 כאילו נתקע. הוא אמר לשלוף מכיס החולצה את חפיסת הגלולות וליטול אחת מהן אל פיו, כעצת ד"ר סילבר, שקיימה כבר כמה פעמים, אך חזר בו. כשאגיע לאילת, אמר.

לאילת?

גידי, גידי...

"גידי, אתה תישאר פה עכשיו, אמרתי!" אתה מנתק את ידו בכוח מידך על סף גן-הילדים, והוא נאחז במכנסים, איננו מרפה, בכיו - "לא-רוצה, לא-רוצה" - מתגבר; הגננת חיה אווזת בידו

השניה ומנסה לשדל, להשפיע: "הילדים מחכים לך, גידי, רוצים לשחק אתך... אבא יחזור, אל תדאג, הוא יחזור לקחת אותך..." אך אזניו אטומות אליה, עיניו המלאות-דמע נשואות אליך בתחנונים – אתה, רק אתה יכול להושיע! – אך מבטך לא מתרכז גם לניד שניה, בקשיחות עריצה אתה חוזר ואומר: "אתה תישאר פה, אמרתי!" – כי עליך לחזור אל חדר-העבודה, להסתגר, למלא את המכסה שהטלת על עצמך; ואתה פותח בכוח את אצבעותיו הקטנות, הצובטות בכוח-לא-ידיאמן את קפל המכנסים, ומרחיק אותו מעליך כהרחק גור-חתולים הנאחז בצפרניו בבגד, וקול בכיו רודף אחריו כשאתה פוסע פסיעות רחבות ונמרצות מחצר הגן אל המדרכה, ובמהירות רבה יותר על-פני המדרכה אל הרחוב הראשי, משם אל רחובך, כנמלט –

האם יש מים תת-קרקעיים ברצועת-הערבה הזאת, שהצאלות מתרבות בה, נאספות יחד פה ושם, מצטופפות כדי חורשות, והלאה, מזרחה מהן, קבוצות דקלים גבוהים מיתמרים מתוך סבכי שיחי סוף?

ואחר-כך, רבע-שעה אחר-כך, צלצול הפעמון בדלת, ארוך ומצרר – צר כאזעקה, מקים אותך מכסאך. אתה פותח – והוא לפניך: הנמלט מן השבי. נושא מבט מתחטא, מפוחד, אך גם מקווה לסליחת אב... לא, אין סליחה מלפניך: הסורר, העובר על מצות האב, יבוא על ענשו. אתה סוגר אותו בחדרו, מצווה עליו לא לצאת ממנו עד שתבוא אמו. יעשה שם מה שיעשה, ירעב, ימך מכמיהה למלת חסד. -- ומבטך הקשה, המסרב להיכנע לתחינתו, לרחמיו, נחתם בלב, חקוק בו – אין ספק – עד היום הזה.

האם הזמזום הזה באזנים הוא אות אזהרה? או זה זמזום קוצים יבשים רועדים ברוח?

בכיתה יו"ד, והוא בנך יחידך אשר נותר לך –

כן, זו הרוח החמה הבאה ממזרח ומזמזמת בזוגית הרפויה.

– ובערב אתה נעתר לתוכחות של ענת ויושב לעזור לו בשיעורי המתמטיקה. לצדך הוא יושב, ליד שולחן-הכתיבה, מרפק במרפק נוגע, כתף בכתף. אתה מסביר לו – לאחר שהכנעת בתוכך התנגדות שיש בכך להפקעת שעה מזמנך – פתרון משנאות בשני נעלמים בחזקה שניה. חיוך קל מרחף על פניו הבהירות, שבלורית-פשתן

סתורה על מצחן, שעניניהן תכולות-אפורות כעיני סבן. הוא מקשיב ואיננו מקשיב. ראשו במקום אחר. עם חבריו, המחכים לו בבית אחר. עם תקליט הדיסקו שינוגן בעוד שעה-שעתיים. עם גלי הים אולי. "אתה מבין?" מורה העט שבידך על השורה התחתונה, המסכמת את המשנאות. הוא מנענע בראשו, והחיוך לא סר מפניו. מה החיוך הזה? אתה תוהה בלבך. האם הוא מלגלג עליך? כיודע שבעל-פֶּרֶחך אתה יושב אתו וחושב שאתה רוגז בתוכך, ויש לו סיפוק מזה? או אולי זה חיוך של הנאה חשאית מרגעי החסד שהוא זוכה בהם - הישיבה הזאת עם אביו, כתף-אל-כתף, תחת הילת המנורה המסוככת על שניכם, מקרבת אתכם... הקשיות שבתוכך נמוגה כולה, אתה רוצה להחליק לו על שערך, לחוש את גופו הנערי, המדיף ריח ים, ומלח, וחום שמש, ולומר לו: גידי... שכח את המשנאות האלה... את חידת העולם לא נפתור... רק שמור על חייך... שמור עליהם... אך תחת זאת אתה זוקף את גוֹוֶךְ ואומר: "תוכל לפתור בעצמך את היתר?" - והוא, החיוך לא סר מפניו, קם ויוצא לאט.

כסף. כופר-נפש. בכסף אתה קונה את חירותך. כסף אתה נותן לו לקנות תקליטים כְּאֶת-נפשו. כסף אתה נותן לו - סכום נכבד מאוד! - לקנות לו חסאקה. כסף לטיולים, לבילויים. כסף - רבבות לירות! - להישאר לבדו בבית כשאתה מעבר לאוקינוס. בכסף אתה מוכר לו את חירותו.

הרחק לפנים - כגן רֶנֶה, ישושום מדבר וציה - שטח-יֶירֶק גדולים, מבהיקים, משני צדי הכביש, כמו בעמקים הצפוניים, הנוֹשְׁבִים, המושקים במים רבים: שדות חציר, או ירקות, עטורי משוכות שיחים, דחלילים שתולים בתוכם, מטפחות אדומות של נשים מתכופפות או כורעות מנמרים אותם, משתלות, חממות, מגדלים של חבילות-קש, ומעבר לשדות אסם גדול ושדירות, ובתים קטנים נפוצים על שטח גדול, נטוע, זרוע, כאיזה כפר בארץ איכרית. ליד מסעף הדרך אל הכפר עצר, פתח את הדלת ואסף פנימה את החייל שהמתין שם עם נשקו.

"סוף-סוף!" הניח החייל את הרובה לרגליו וחגר את עצמו, "יותר משעה אני מחכה."
 "לאילת?"

"כן. משם צריך עוד להגיע לביר־תמדה."

"מאילת יש כביש לביר־תמדה?" תמה, משנזכר בימים שהיה סס מלוד לרפידים, ומוסע משם לביר־תמדה ולמחנות אחרים ברחבי סיני להרצאות בשירות המילואים.

"בדרך האויר," חייך החייל, נער בהיר, גבה־קומה, בעל שפם דק, זהוב – "בארבע וחצי יש מטוס לרפידים."

ביר־תמדה. שורות הצריפים הקטנים, המלבניים, השק"ם, משרדי הפיקוד, המועדון... עיר קטנה במישור הצהוב האינסופי, שאין בו צל... המועדון שבו הרצה, ב־71, 72, על "היקום בו אנו חיים"... "לא קרוב יותר דרך אל־עריש?" ניסה להיזכר במפת הכבישים של סיני.

"כן, אבל בשבילי להגיע לאל־עריש זה יום שלם..."
ביר־תמדה... ומשם בג'יפ למחנות הקטנים שבסביבה, של חיל שריון, תותחנים, אל מעבר המיתלה, אל מוצבי התעלה, אל בלוצה, ססה... "היקום בו אנו חיים"...

"יש כביש מאילת לביר־תמדה," אמר החייל, כאילו חישב את האפשרויות השונות בינתיים, "דרך נח'ל. אבל די מחורבן. איזה מאתים קילומטר. לא, פחות, בעצם."

"אתה מן המושב הזה, שם?"

"כן, כן."

"די גדול... עושה רושם כזה מן הכביש."

"כן, שמונים משפחות, יותר."

"יש שם מים אצלכם?"

"מבארות. יש מספיק מים בערבה, רק שיקדחו!"

"מה מגדלים?"

"הכול. ירקות, פרחים, מטעים..."

"מצליח?"

"לא רע. הכול מבשיל פה מוקדם, אז יש מחירים טובים. גם

ליצוא. אתה פעם ראשונה פה?"

"לא, לא!" הצטחק, "לא. אבל כבר שנים לא הייתי. שמונה,

תשע... את ביר־תמדה מחזירים עוד מעט, לא?"

"חצי שנה..."

"ואז?"

"גומר, תודה לאל!" הצטחק החייל בשימו את שתי כפות-ידיו על חזהו, "שלוש שנים מספיק לי במדבר המחרובן!"

"חיל רגלים? שריון?"

"תותחנים. שלוש שנים בחול!"

מבירת-מדה, למחרת היום, לטסה. הפגישה הנפלאה עם נוני, כחצי שנה לפני...

"היקום בו אנו חיים..."

והעקה בחזה, הגוברת עכשיו.

מבירת-מדה לטסה, עיר-מדבר צבאית, שרועה על גבעים, רוחשת חיים, כלי-מלחמה, מתקנים, משרדים, פקידות במדים, מפקדים, נהגים, שלטים - "אל תאמר צריך, עשה!", "חסכון הוא צו השעה!", "הרוצה בשלום יכון למלחמה!" - שלטי יחידות בראשי-תיבות, חצים מכוונים למקלחות, לשק"ם, לדואר, לשלישות... וקצין-החינוך הצעיר, המבויש, הרוחש-כבוד, מלווה אותך אל חדר-האוכל, מגיש ארוחה, מנה כפולה, מוזג את מרק-הפירות האדום, הדליל, מציע לך לנוח מנוחת צהרים בצריף-האורחים, שואל, בדרך לשם, על אפשר-רויות הלימוד באוניברסיטה; ואתה, לאחר שמניח את המזנדה הקטנה על המיטה, מבקש לסור אל היחידה של הבן, גדוד 12, פלוגה א'. כן, הוא יעשה את דצונך, הקצין הצעיר, כולו לרשותך: מתרוצץ במחנה - בעוד אתה יושב על המיטה בצריף הזה, שאבק דק זרוי כאדנת גלים על רצפתו ומכסה בדוק צהוב את הארון, את הכסא, את הנורה הערומה התלויה מן התקרה - מגייס גיפ למענך, נוסע אתך בכביש שהופך להיות נתיב-כורכר בהמשכו, אל עבי גבעות-החול הגולשות ומגיע אל קבוצת טנקים מחופים ברשתות ירוקות, ולצדם, בצלע הגבעה, כמו חטוב מתוכה, בונקר-הבטון האפור, המבוצר -

מאופל המחילה הוא מופיע אליך, כמו לאחר שינה ממושכת במעמקים, בחיוכו הרחב, בגופו המגושם, אך הרפוס, רפיסות ותרנית, זו שמקבלת את העולם ללא שום קובלנות, את האנשים כפי שהם, לוחץ את ידך - "אמרו באמת שתבוא. חשבתי, רק בערב..." בקול האטי, הממתח את המלים, בזו האטיות הפטלית שלו; יוצא אתך אל בין הטנקים והתותחים, וכשאתה מצפה לשמוע ממנו משהו על עבודתו, על החום, על החול, על השעמום והשממון.

אולי על כלות-הנפש הביתה – הוא שואל אותך על דעתך על "הר הקסמים" שהוא קורא עתה, שמצא בספריה הצבאית הניידת, על בעיית הזמן בספר, "הזמן הקטן" ו"הזמן הגדול", שבע הדקות של החזקת המדחום בפה, ושלושת השבועות של השהייה בבית-המרפא, המתמשכים והולכים, ושבעת החדשים, ועונות השנה, וזמן היקום... בצמאון לדבר, בצמאון לשמוע, לאחר תקופת-יובש ארוכה במדבר שבה לא היה לו איש לדבר אתו... – "זה גאוני, איך שלאט-לאט הוא מחדיר בך את ההרגשה שהמוות הוא, ככה, חלק מן החיים, לא משהו נפרד..." הוא אומר בשבתכם בצל אחד הטאנקים. אתה מנסה להיזכר; זה יותר מעשרים שנה מאז קראת את הספר וזכור לך רק האויר הקלוש, הרווי אתר, המרחף שם בתוך הבית, בשלג ההרים, וקוצר הנשימה, ותשוקת החולים לחיות את הרגעים –

ובערב הוא בתוך קהל החיילים באולם בשעת ההרצאה, יושב בשורה האחרונה, מאזין בראש מושפל, כחושש להסיח את דעתך במבטו, כמתפלל בחדדה להצלחתך, שעה שאתה מדבר על מערכת השמש, הגאלאקסיות, שביל-החלב, התהוות כדור-הארץ, גלי האור, "היקום בו אנו חיים"... ואחר-כך, בצאתכם החוצה, אל ליל הכוכבים הנוצצים (תור ארוך ליד הטלפון שבחוץ, וחיילים מדברים צפונה, בקול מתגבר על מרחקים, על הפרעות אטמוספיריות, אל אם, אחות, אהובה – הו, את חכי לי ואחזור...), הוא לוחש לך: "היית טוב, אבא... ראית איך שהקשיבו?..." והוא מלווה אותך אל הצריף ונשאר ללון שם אתך, לאחר שקיבל רשות לכך ממפקדו, ומן המיטה השנייה, לאחר כבוי החשמל – פס אור נופל על הרצפה מן הפנס שבחוץ – הוא אומר: "אני אחתום קבע, אני חושב... אחרי שאגמור..." ואתה נדהם בתוכך: הוא איש צבא-קבע? הוא?.. אך מבליג על התדהמה ואומר בשקט: "אתה בטוח שזה מה שאתה רוצה לעשות?" – "כן, אני חושב שכן," הוא אומר, אם-כי קולו לא בטוח כלי-כך. – "חשבתי שתלמד..." – "גם אני, בהתחלה, לפני שבאתי הנה... אבל פה חשבתי הרבה על זה... מה אני אלמד? אין לי נטיות למשהו מיוחד..." – "חשבתי היסטוריה... גם אמא חשבה כך..." – "אני לא בטוח שצריך ללמוד את זה... אפשר לקרוא... מה הייתי עושה עם זה?..." – "יש לך עוד זמן," אתה אומר לו, "עוד שנה וחצי עד גמר השירות... למה להחליט עכשיו? תהרהר עוד בדבר..." ובשתיקת

החדר בלילה (קול בחור קורא בחוץ: "תקרא לעמרמי! שיגש למרפאה! רוצים אותו דחוף!") והקול נופל במרחבי המדבר) הלב לא מנחש. רק הרגשת האחנה החמה הזאת בין אב לבן – למשמע נשימתו השקטה במיטה השניה, כאן בחדר אתך בלב הישימון – שכמוה לא היתה מעולם. ואתה אומר לעצמך: הנח לנער ללכת לפי דרכו... הוא ימצא את דרכו...

"סגן-אלוף אלוני עוד נמצא שם, בבירת-מדה?"

"אלוני?"

"היה במודיעין."

"לא, לא מכיר."

"לפני שנה אמרו לי שהוא שם."

"היה מפקד שלך?"

"תלמיד שלי..."

"אה..."

ולאחר רגע, בהסתכלו בשעונו:

"תסלח לי, מה השעה אצלך?"

"עכשיו... שלוש ועשרה."

"חושב שהפסדתי כבר..." חייך החייל.

"הפסדת?"

"שלחו לי ד"ש-עם-שיר בגלי צה"ל... לא חשוב."

"אפשר לנסות..." לחץ על כפתור הרדיו וסובבו לתחנה, "חברה

שלך?"

"אחת שלמדה אתי פעם..."

"אל תשכרי אותי לילה בלילה... אל תפתי אותי לילה בלילה..."

קול עדין, מתלטף, מתכמה, "אל תנתרי עלי לילה בלילה לא! לא לא

לא..." – אריק איינשטיין? – "לא לא לא" – והתזמורת המעצמת את

הגעגועים – "אל תנתרי עלי... לא!..." – אי-שם באיזה דיסקוטק,

בתל-אביב, ביפו, עם נערים ונערות נעים באור האדמומי, מתרפקים

זה על זה, מגששים זה את זה, בשעות הגנובות מחובה שאינה יודעת

רחמים –

"לרב-טוראי עזריאל לוי אי-שם, משולה הזוכרת ואוהבת, ומקווה

שלא תשכח את הרגעים היפים בגן השלושה... לא טוב היות האדם

לבדו... אבל הוא לבדו, בין כה וכה... הוא מחכה והוא לבדו... והוא

מתמהמה והוא לבדו... הוא לבדו יודע שגם אם יתמהמה בוא יבוא...
בוא יבוא..."

והשרב השורה כבד על הערבה הזאת... והעקה בחוזה...
"ולך, סגן דני מלמן, ליום הולדתך העשרים מאחותך אירית
המאחלת לך שירות נעים... ושנות־אושר רבות..." - וקולה החלילי,
המסתלסל גבוה של ברברה סטרייסנדר, הבא ממרחקים, מעולם של
שלנה זוהרת -

"Song-bird sings from the heart... you find your life in
my song... you got me with... with the song that I sing...
you got to be stronger... still you don't know me... with the
song that I sing..."

שמי־האושר הזוהרים שם, בהוליבור, בברודוויי, תחת כיפת־התהילה
המנצנצת בכוכבים חשמליים...

"מסמלת אורית אי־שם בסיני לרב־סמל רוני אי־שם ברמת־הגולן,
בציפיה לפגישה הבאה אי־שם על שפת הכינרת... ואולי..." - הו,
הקול הזה מומנים רחוקים! - "לא היו הדברים מעולם ואולי... לא
השכמתי עם שחר לגן לעבדו... בזיעת אפי... מעולם... בימים ארוכים
ויוקדים של קציר..."

קול שלוח למרחבים, אל מעבר, מעבר, עם דוק־הגעגועים הנפרש
על ארץ ברוכת־שמש, עזובה, רחומה... ארץ ענת בת העשרים, ארץ
אבא־נחום... "במרומי עגלה עמוסת־אלומות..." אבא, שבשעות־חסד
מעטות, על מרפסת הבית הקטן, לפנות־ערב, מדבר על טעות חייו:
לדגניה צריך היה ללכת בבואו ארצה, לא לעסקנות, שם היה עובד
ברפת, חולב, גורף את הזבל, מעמיס עגלה באלומות בשרה, פוסע
בשביל עם קלשון על שכם, לחוף הירדן, ובערב, עייף, אך בעייפות
של אדם השלם עם עצמו, היה הוגה גם בספרים... מתוך נקיון־נפש,
נקיון־כפים... כי מי שמסוכסך עם בני־אדם מסוכסך גם עם עצמו...
"של כינרת שלי, הוי כינרת שלי..." - וענת ועמליה, יושבות על
הדשא תחת הלימון רב־העפאים, בכפרן הנתיק בעמק־חפר, דגליהן
מקופלות תחתיהן, שרות שירי ארץ־ישראל נוגים, בגעגועים רבים,
בדבקות, כבר ערב כמעט - כלבים נובחים בחצרות הסמוכות, עלים
נושרים מקרוב, אביהן קורא עתון במרפסת לאור הנורה שזבובונים
מפוזים סביבה - ואתה עומד מן הצד, צופה במחזה כזר מרחוק

בא... "הוי כינרת שלי, את כינרת שלי, ההיית או חלמתי חלום..."
וכאן הערבה הזוהרת הזאת, משהו חזק בה בכל-זאת, חזק
ועקשני...

"מסמי, רחמים, שאול, ויקטור, וכל החברה הטובים, לסמל בני
משיח, המקווים לראות אותו חי ביום שני הקרוב באכסצ'נג' נהריה...
יה-יה-יה, בואי הנה בואי לכאן, אני שולח לך צליל מכון, לאחר
שנים של חוסר ודאות..." - בקול פרוץ, פתוח, משתולל - "בואי הנה
בואי אתי, כל-כך פשוט להיות מעשי... שוברת-לבבות קטנה, אני
שבור אז זו סיבה מספיק טובה... יה-יה-יה... זה לא כואב להתאהב...
בואי הנה בואי לכאן..." - בואי אל כל הנערים הנידחים, המקופחים,
משכונות העוני, מן העיירות שכוחות-האל, המנסים לעשות לעצמם
ארץ אחרת, שלהם בלבד, לחוף הים התיכון, ארץ-חוצות צוחקת,
צועקת... "יה-יה-יה..."
והעקה בלב.

"לרב-טוראי עורד צביאלי, מאבא-אמא המצפים לשובך בשלום...
תנו לשמש לעלות, לבוקר להאיר..." -
הו, אלוהים אדירים, אי-אפשר יהיה לעמוד בזה...
"הזכה שבתפילות אותנו לא תחזיר" - המקלה האמיצה והעצובה,
מקהלת הקולות הרבים כשאון נעורים הומים וגואים - "מי אשר
נפל... הוא בעפר נטמן... לא יעירו, לא יחזירו לכאן..."
והחשמל הזה העובר בגופך מכף-רגל עד ראש, מסמר, מצמרר,
מזעזע את כולו -

"לכן רק שירו שיר לשלום, אל תלחשו תפילה..."
והגל העובר מן הלב אל הזרוע -
"תשירו שיר לשלום בצעקה גדולה..."
בבקעת-החול ההיא בסיני, הצועקת גם היא, צועקת -
"איש אותנו לא ישיב מבור-תחתית אפל, כאן לא יועילו..."
והמכונית הבאה ממול, מבעד לדוק הדמץ של העין, שעוד מעט
תתנפץ אל מול פניך, מצח במצח -
"תנו לשמש לחדור מבעד לפרחים, אל תביטו לאחור, הניחו
להולכים, שאו עינים בתקנה..."

מהירות מול מהירות, כקרן אור בין שתי מראות -
"אל תגידו יום יבוא, הביאו את היום, ובכל הכיכרות הדיעו..."

והחשמל הזורם גלים-גלים ממני אליו, אל הצעיר הזה עם הרובה לרגליו, שפניו לחולות ההם בסיני –
"לכן רק שירו שיר לשלום, אל תלחשו תפילה..."
הו, אלוהים אדירים! –

"משהו לא בסדר?" אמר החייל, כשבהטיה חדה של ההגה עלתה המכונית על שולי הכביש מימין ונבלמה בשחיקת-צמיגים שורקנית, והנהוג בה כיבה באחת את המנוע והעביר כף-ידו על פניו.
"לא, זה..."

גלגלה-מראות הסובב בחשרת-הערפל המזמזמת: כיתת החיילים בכובעי-השריון השחורים הניצבת שורה אחת ליד הברושים שבין המציבות, וראשה השחוח של ענת הנתמכת בזרועות אחותה ואמה מזה ומזה, וראשו הכסוף, הזקוף, הנוצץ בשמש, של נחום העומד על-ידו כבמשמר-כבוד, ותחתות האתים בעפר המידרדר לבור, מידרדר והבור איננו מלא, וממול, פניהם של ד"ר הלר וד"ר ליסצקי קודרות ומרות – האם קול שופר הוא זה הנשמע מרחוק או צפירת מכונית על הכביש? – ופתאום מטח ירי הרובים המעיף את הצפרים מראשי הברושים, וכרובים ושרפים בקול רעש קדוש קדוש קדוש, והמצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה, בטנור המתנשא לשמים של הרב הצבאי, במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים, ובלחש, בלחש לא-נשמע כמעט, יתגדל ויתקדש שמיה רבא, ונוני בן השש הנה רץ ממגרש בית-הספר עם שקיעת החמה וכדור בידו, רץ ומתנשם לקראת אביו-אוהבו, אל זרועותיו הוא קופץ, על כתפיו ירכיבו, יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם, ישאהו הביתה, שם יתגולל על השטיח עם אחיו הקטן, יהא שלמא רבא מן שמיא, שגם הוא איננו, כי אבד כי אבד במרחבי הים הגדול והגלים מתהפכים מתהפכים ומכסים – – –

בפקח את עיניו – הראש מוטל על המושב, על מצע כלשהו, שמירה מקופלת, כנראה, הרגלים פשוטות אל המושב השני, הדלתות פתוחות אל האור העז, לחות בלחיים, בשפתים, בעיניים – ראה פנים צעירות רכונות מעליו. של אותו החייל, כן, עם חוטי-השפם הבהיר, ומסביב היתה תכונה: קולות אנשים, צעדים מרשרשים –
"אתה בסדר?"

הוא זקף את ראשו מעט, הוריד את רגליו ארצה והן פגעו ברובה

שעל הרצפה (היכן היה זה, מתי, הים הקוצף בגלים לבנים מתהפכים ?), וזקף את גוו.
"המשקפים..." מילמל.

"מרגיש יותר טוב עכשיו?" הושיט לו החייל את המשקפים.
בראות הבהירה יותר ראה עכשיו מאחורי החייל שני גברים ואשה. בידי האשה בקבוק מים ומטפחת רטובה.
"התעלפת קצת..." אמרה האשה בחיוך אמהי, מעודד, בהתקרבה אליו, "איך עכשיו? יותר טוב?"
"כן, תודה..."

"מן החום... אינך רגיל, כנראה..." אשה רחבה, בעלת פנים עגולות, סמוקות.
"זה עבר, תודה..."

"תשתה קצת מים? זה כל מה שמצאנו..." הושיטה לו את בקבוק-המיץ הקטן שהיו בו מים עד חציו.
"לא, תודה... זה בסדר עכשיו."

"הרגשת חולשה ככה, פה?" ניגש הגבר במכנסים הקצרים ועירבל את ידו מול חזו.

"לא, זה החום, כנראה... כבר מזמן לא..."
"תראה, אולי תיכנס למכונית שלנו, נקח אותך עד אילת... מחר תוכל לחזור..."

מאחור ראה עתה מכונית כחולה, גדולה, חונה גם היא על שולי הכביש.

"זה בסדר, תודה. אוכל לנהוג..."
"לא כדאי להסתכן," אמרה האשה, "באילת תנוח כמה שעות... או אולי בִּטְבֵּתָה, זה לא־רחוק כבר, תשב שם בפונדק... אתה חיור קצת..."

"שום דבר," סילק בידו את קווצת השיער הרטוב מן המצח והעבירה למקומה.

"אתה בטוח שתוכל לנהוג?" אמר הגבר.
"כן, כן," העלה חיוך על פניו, "אני מודה לכם."
הגבר השני, הצעיר יותר, לקח את הבקבוק מידי האשה והכניסו למכונית:

"שיהיה אצלך. על כל מקרה. תרטיב קצת את הפנים."

האשה הוציאה מארנקה שקית קטנה עם סוכריות שקופות, ושמה לפניו על מדף ההגה.
"תסע לאט. בזהירות!"

צעדי השלושה רישרשו על החצץ. דלתות הוגפו. אחר־כך, בשריי־קת צמיגים, נתלשה המכונית הכחולה מן השולים ועלתה על הכביש; ובהפליגה לדרכה הספיקה עוד האשה לנפנף בידה אליו בברכה.

החייל נכנס למכונית, והתישב, אך לפני שסגר את הדלת, אמר:
"תראה, אולי אני אנהג. יש לי רשיון. לא כדאי לך להתאמץ עכשיו."

הוא היסס. שתי מכוניות חלפו על הכביש בדרכן דרומה. מנגד באה משאית מתנשפת, פולטת פיח. הלב היה במקומו. פעימותיו סדירות. אך הידים רעדו מעט.
"טוב, אם אתה רוצה..."

החייל הרים את הרובה והעבירו לאחור. אחר־כך יצא, הקיף את המכונית, והתישב במושב הנהג.
"לא־רחוק כבר, לאילת," הצית החייל את המנוע, "פחות מחמישים קילומטר..."

"לא רגיל כבר לחום הזה..." אמר דניאל, כמתנצל.

"מזמן לא היית פה, בדרום..."

"רק לפני יומים חזרתי מאמריקה."

"אה..." צידד אליו החייל מבט. אחר־כך אמר: "הרבה זמן היית שם?"

"שמונה חדשים בסך־הכול. המעבר, כנראה..."

המעבר מארץ לארץ. מאקלים לאקלים. מן השירים של ברברה סטרייסנד ל"שירו שיר לשלום..." אבל לא, לא היה זה התקף־לב. רק חולשה. המעבר המדהים הזה!..

"נעשית חיור נורא פתאום. לא ידעתי מה לעשות... אז השכבתי אותך ויצאתי לעצור מכונית... הרטבנו לך את הפנים אז התעוררת..."
"זה... ארך הרבה זמן, כל זה?"

"חמישה רגעים אולי. חשבתי קיבלת שבץ או משהו," הצטחק, "בסך־הכול התעלפת. לא נורא."
"לא, לא נורא."

ובכל־זאת, כאילו עבר עליך סער נורא. סופת הוריקן.
"אצלנו זה קורה די הרבה. פתאום אחד מתמוטט לך על המקום,
נופל כמו בובה. מת. שופכים עליו מים, מתעורר. לפני חודש היה
לנו דבר כזה. יצאנו לעמדה, אני ועוד שנים. לא היה חם במיוחד.
צריך היה להוריד פגזים מן המשאית ולסדר בערימה על־יד התותח.
אז הבחור מן המילואים, אחד שעובד במשרד ביטוח או משהו,
באמצע הסחיבה נופל עם הפגז עליו, על החזה. העינים מתגלגלות
לו... חשבנו גמור... לא היה רגיל... מלבד זה היה שמן. לשמנים יש
לב חלש..."

"ומה?"

"נתנו לו כמה סטירות, התעורר... אבל בנהיגה זה מסוכן. מזל
שהספקת עוד לרדת מן הכביש ולעצור. אם לא היית מספיק..."

"כן, יכול היה להיגמר רע."

נוהג יפה. יציב, בטוח - ציין לעצמו.

"אתה מרגיש בסדר עכשיו?"

"כן, בסדר גמור..." רחש תודה לחייל היציב, הבטוח הזה, יפה־
התואר, "אתה... הפסדת את הד"ש-עם-שיר..."

"שטויות! אחת שמבלבלת את המוח. כל שבוע מכתב. עם שיר.
אני לא עונה אפילו. הספידומטר לא בסדר אצלך, שמת לב?"

"כן, אני יודע. צריך לתקן."

"מאיזו שנה, הפיאט הזו?"

"שבעים וחמש."

"עובדת טוב!"

משמאל לדרך התרוממה מן המישור גבעה תלולה, גלילית, כעין
מצודה, מכותרת בתים וירק, ולרגליה שטחי שדות, מטעים מוקפים
משוכות עצים גבוהים, עתירי־עלנה. קיבוץ? - הוא לא זכר את
המראה הזה מן הנסיעה האחרונה לאילת במכונית, לפני שנים
רבות. שמונה־תשע. יותר. היתה זו מתנת יום־הולדת לנוני בן
השש־עשרה, הטיול לאילת, לעמודי שלמה, כשגידו, בן התשע אז -
כשעמדו שם, לרגלי העמודים הנישאים, האדמדמים, כעמודי
מקדש שברא הטבע עצמו בלב המדבר, ונוני מסביר - מתוך מה
שקרא בספרים בהתכוננו לטיול - איך התהוו הקניונים הגדולים
באבן־החול הנובית, ואיך הפיקו הקדמונים נחושת מן העפרה

בתנורים ובכורים ששרידיהם פזורים סביב - גידי התרוצץ בין הסלעים והנקיקים, ולא אבה לשמוע; טיפס באיזה שביל צר, מתפתל ועולה בין העמודים ומאחוריהם, מופיע מדי פעם במפלש, נעלם -

ענת כבר פרקה את הציידנית בצל פטרית-הענק, הניחה את עוגת יום-ההולדת על-גבי משטח הסלע, תקעה בה את שבעה-עשר הנרות הצבעוניים... הם קראו בשמו, והוא לא ענה. הדים ענו להם מן הנקיקים. נוני, מודאג עד דמעות, כבר פנה לטפס בשביל, בעקבות האח האובד... אך הנה צעקה נופלת מראש העמוד הגבוה, צעקת חדנה מתגרה, ושם, כעופר ניצב במרומי צוק סלע, על פי התהום, נראה הוא, זעיר, זקוף, חיוך של מרדות בפניו הזוהרות בשמש -

ורגע-החרדה ההוא, כשעיני שלשתכם נישאות למעלה, נשימתכם נעצרת, עומדים הלומים, נאלמי-דומיה - והתפרצות הזעם שלך אחר-כך, כשזחל וירד והגיע עדיכם, כשטילטלת אותו בכוח עד שרביץ על האדמה ויבב בשקט - ושוב אואזיס בערבה: אי של ירק טרופי - חניון, תחנה, כיכר חניה, סככות צל, פונדק, מלון-אורחים -

"עברנו כבר את תמנע?"

"תמנע זה הלאה, עוד איזה עשרה קילומטר."

"מקווה שתספיק למטוס..."

"אגיע בזמן," העיף החייל עין בשעונו, "גם אם אאחר קצת, לא-נורא. המטוסים האלה מתעכבים על-פי רוב די הרבה לפני שממריאים."

אחר-כך אמר:

"ובאמריקה לא חם? גם שם די חם?"

"כן, ביחוד בדרום. לפעמים יותר מאשר פה."

"הרבה ישראלים שם, מה?" ריחף חיוך על שפתיו.

"איפה?"

"באמריקה, בכלל."

"כן, בערים הגדולות. אני הייתי בעיר קטנה, אוניברסיטאית.

היינו הישראלים היחידים שם."

"הרבה נוסעים עכשיו לאמריקה."

"יורדים אתה מתכוון?"

"נוסעים, אחר־כך נשארים... אצלי בפלוגה יש שלושה שמתכוונים לנסוע אחרי השירות."

"מה יעשו שם?"

"אחד יש לו קרובים, אחד הבטיחו לו עבודה במוסד, בסך־פרנציסקו... מכר שלו, שירד לפני עשר שנים. עשה הון." "כן..." שלח מבטו אל הנוף, שנשתנה מעט־מעט. מימין נעשו ההרים קרובים יותר, גבוהים ומשוננים יותר, וצבעיהם צבעי מתכת – אדמדם וירקרק וחרדלי.

...ואבא, בצלוח עליו רוח הדרשנות היה אומר: "למה אנו קרויים 'עם סגולה' אתה יודע? – כי אין כמו היהודים להסתגלות. מסתגלים לצרות, מסתגלים לישועות ומסתגלים לכל ארץ שאליה הם נקלעים, מרצונם או שלא מרצונם. השלך אותם לארגנטינה, ליפאן, לאיים הקריביים, לאקוודור, לגרינלנד – יסתגלו. אבל למה 'עם הבחירה'? לא משום 'אתה בחרתנו מכל העמים', לא! אלא משום שאנו מצווים לבחור! כל אחד ואחד מאתנו! שום בן עם אחר לא מונה לו גורל כזה לעמוד בכל פרק מחייו על פרשת־דרכים כשהוא חייב לבחור! ומי שבחר בארץ הזאת, ארץ עקרב ונחש... בשבילו אין זה ענין של הסתגלות... בחירה, דניאל, בחירה!"

"ואתה... חוזר למושב אחרי השירות?"

"לא־חושב. לא."

"מדוע לא?"

"אין עתיד!" הצטחק החייל.

"אמרת שהמשק מצליח..."

"לא בשביל צעירים. אין מה לעשות." אחר־כך הוסיף: "אם היה לי מישוהו באמריקה, הייתי נוסע... לכמה שנים."

"מה היית עושה שם?"

"הייתי מוצא בחורה," צחק החייל. "בת של מיליונר!" צחק שוב.

"אלה מחפשות בנים של מיליונרים בדרך־כלל..."

"תתפלא! מחפשות ישראלים! היהודיות, אני מתכוון, מתות

עליהם!"

"אתה יליד הארץ?"

"לא, אבל באתי ילד."

"מאין?"

"פולניה. עושים שם חיים משוגעים, הישראלים!"

"מאין לך?" הסתכל בפניו של החייל: פנים בהירות, חטובות, ומשהו נכרי בשפם הדק, המשיי.

"מספרים! אני מכיר אחד מחיל הים שהיה שם חצי-שנה, באיזה קורס עלייד בוסטון. כל הילדות היהודיות התלבשו עליו. מגיל שתים-עשרה והלאה. לא ידע לאיזה מיטה להיכנס קודם. עד היום הראש מסובב לו."

"מגזים, מגזים..." הצטחק.

"לא, גם מאחרים שמעתי! אתה מבין, כסף כבר יש להן, כמה שהן רוצות, אז הן מחפשות משהו אחר, שלאמריקאים אין..."

"כן?"

"משהו גברי, ככה..." הפנה החייל חיוך צופן-רמזים אל בן השבט הישראלי היושב לימינו, המבין-ענין כמוהו, מן-הסתם, על-אף היותו מבוגר ממנו בהרבה.

הקסם הישראלי... הכובש לבבות בגרמניה, דנמרק, בגולת אנגליה, אמריקה... קסם של דור צעיר, מלבלב, לא מנוון עדיין, עטורי גבורות, נועז, לא-מתוחכם, אך גם לא חסר-תרבות... העודו קיים, הקסם הזה? או אולי כבר תפס את מקומו קסם אחר, של "פרא-אציל" מזרחי, מתוחכם ומעודן ממנו?..

הוא נזכר בד"ר חליל בדראן: פלשתינאי מכונית, יליד יפו. גבר גבוה, נעים-הליכות מאוד, מנומס, עדין. "מה שלומך היום, ד"ר לוין? הכול בסדר?" - במסדרון הרחב, המבהיק כראי, של מכון היוז; בלויית קידה קלה ובחיוך אלגנטי האומר: כאן זו אפס-טריטוריה אקדמית, ועל פוליטיקה אין מדברים, אם-כי כל אחד מאתנו יודע מה שזולתו חושב בלבו; ועם כוסית הסקוטש ביד, ליד הבאר במועדון הסגל, נכון לרכלל בחביבות (שיש בה הרבה יותר מגינוני ההצנעה של האסכולה הבריטית של אופסברידג', מאשר מן הפתיחות הרווחת במכללה האמריקנית הדרומית) על כל נושא שבעולם, לרבות דת - כגון איסור השתיה, שהוא, המוסלמי, עובר עליו, ואיסור אכילת טרף, שבן-שיחו היהודי עובר עליו - אך לא על פוליטיקה; ולמחרת טקס החתימה על הסכמי קמפ-דייוויד, על מדשאת הבית הלבן - כשכל אמריקה חווה בפלא החיוכים ושילוב-

הידים-המשולש - שוב הקידה הנימוסית במסדרון, אך הפעם ללא התעכב לשאילת שלום, ובחיוך צר יותר, אפילו מריר כלשהו, אף-כי אתה, שפתיך כמעט נפתחו לומר דבר-מה שהתחייב מחגיגות המאורע ההיסטורי הבלתי-ירגיל, כגון הבעת תקנה, איחולים... רק פעם אחת, כמה שבועות לאחר זאת, בערב, בביתו של פרופ' מונגומרי, כשענת, שפחות מעצורים לה מאשר לך, פנתה אליו ואמרה - "הרי תודה, ד"ר בדראן, שיש בזה לפחות צעד אחד לקראת השלום המיוחל!" - אמר (והנימים האדומות שבעיניו כמו התנפחו וזרקו גוון של סומק באישונים החומים): "צעד אחד לאחר, גבירתי! כשמפקד החזית עושה הסכם עם האויב כדי להציל חטיבה אחת ומפקיר את כל יתר הצבא, קוראים לזה בגידה בדרך-כלל... לא-כן?" ואת הסיומת "לא-כן" כבר הפטיר בצחוק, כדי לרכך את רושם הנעימה החמורה - החורגת מהרגלי הנימוס במסיבה הנעימה - על השומעים. "בגידה?" - פלטה ענת, כובשת רתחה בקרבה; אך ד"ר בדראן, בכורסה, הדליק את המצית - השלהבת השליכה צל זהרורי, כעין מסתורי, על עור-פניו החום, השעוע-ולאחר שהפיח שלוחת-עשן כלפי מעלה, אמר, בחיוך שהיה בו קסם לא-מעט: "שמעתי ששיפצתם את מגדל-השעון ברחוב בוסטרוס, מול המשטרה. טוב עשיתם, הוא היה במצב גרוע, התפורר. לידידינו האמריקאים אין בעיות כאלה! אין להם עתיקות!" צחק אל הסוב-בים צחוק מקסים, שקנה את לב כולם.

הקסם הערבי... של בן הגולה הערבית...

"מה יהיה עם המשק, אם אתה תישאר באמריקה..."

"המשק?" ריחף חיוך על פני החייל.

אחר-כך (ומסדרון-הערבה המלבין בשמש נעשה צר יותר, שני

טורי ההרים המקבילים דומה שהתקרבו זה לזה) אמר:

"לומר לך מה באמת הייתי רוצה? לחיות לבד באיזה מקום יפה...

בהרים, אולי, בתוך יער... ולגדל סוסים."

"כן..."

"אני אוהב סוסים."

"כן..."

"אבל מה? פה בארץ אי-אפשר להיות לבד. איפה שאתה לא

נמצא, אתה לא לבד."

"כן..." צחק דניאל.

"הים!" בישר החייל בתנועת־ראש כלפי המראה שנגלה לפנים. וזו היתה כבר לשון־הים המצוחצחת בשמש, מנצנצת מרחוק, רבוצה בין ההרים. ומשמאל, בפאת הערבה, לרגלי הרי ערב – עיר גדולה, כתומה־ירוקה, טרופית־מדברית, אירופית־ערבית, ובה מגדלי בנינים, ממגורות, מחסנים, מחנות, חורשות ירוקות, דקלים, ואניות גדולות עוגנות בנמלה, ומחוץ לנמלה, בין מים למים. קסם כחול המים ונאות הירק ומלון האורחים הנגלים להלך המדברי בסוף דרכו.

ואחרי־כן, משני עברי הדרך – בריכות, בצעי מים, שיחי מלוח, חורשות אשל; ומימין – במדהים, לאחר השממה הממושכת – תרבות השיכונים המוכרת: בתי־קומות לבנים, כבסים, שלטי בנקים, מסעדות, חנויות, חברות נסיעות, גלי אשפה וחמרי בנין, תחנות דלק, מוניות רצות במדרון, אוטובוס מתנשף במעלה, טיילים טעוני־ילקוטי־גב על המדרכה; סניף של המדינה שנחת, כחוצפה־כלפי־שמים, בלב הנוף הבתולי.

למטה, על שפת הים, התנוססו בתי־המלון החגיגיים, ומשמאל, בשדה־התעופה, חנה מטוס ארוך־גחון, לבן ותכול.

"זהו. אני רץ," עצר החייל בצד הכביש, מול שדה־התעופה, כיבה את המנוע ונסל את נשקו מן המושב האחורי.

"אני מודה לך," אמר דניאל.

"להיפך! אני לך! מרגיש בסדר עכשיו?"

"כן. בסדר."

"תנוח, תתאושש. כל טוב!"

ובריצה קלה חצה את הכביש לעבר שער המסוף.

"בארץ אהבתי השקד פורח, בארץ אהבתי מחכים לאורח..." הצלילים נטפו בחלל האכסדרה של בית־המלון, צלולים, ענבליים, בקולה הרך והנפלא של נערה, שנתלוו לו אחרי־כן גם קולות גבריים עדינים ושקטים, והוא עמד בפתח, מזנדה־העור האמריקנית בידו, וההתרגשות חנקה את גרונו עד ללא־הכיל.

כי היה זה השיר שנוני היה מחלל, וענת, לעתים, היתה מלווה אותו בקולה; וכאן, באולם הזה, שמבעדו נראים פיסת ים, בריכה,

דקל, היה גידי מתהלך, במדי מלצר, אך לפני זמן לא-רוב - מתי ? - ואינך יודע לאן נעלם.

הוא ניגש אל דלפק הקבלה, נרשם ללינת לילה, ובקבלו את מפתח החדר, אמר: "עבד אצלכם בחור בשם גדעון לויין בתור מלצר... הכרת אותו במקרה?" - "גדעון לויין?" התבונן בו הפקיד, "לא זכור לי. קרוב שלך?" - "בני," אמר בנקיפת-לב, "עבד פה כמה זמן, עד לפני חודש אני חושב..." - "עובדים פה הרבה," אמר הפקיד, "אינני יודע אפילו את שמותיהם. אני יכול לשאול..." - "ופנה אל המשרד שמעבר למחיצה.

ממסגרות הכן שעל הדלפק ניבטו אליו גלויות צבעוניות של נוף אילת, אי-האלמוגים, עמודי שלמה, סנסה קתרינה, גמלים במדבר. "בארץ אהבתי השקד פור - - ח..."

האכסדרה היתה ריקה כמעט. רק ליד אחד השולחנות הלבנים, העגולים, השתולים בה כפטריות נמוכות, ישבו גבר בחליפה מהודרת ובחורה בלונדית, ארוכת-שיער, בחלוק-רחצה תכול, וכוסות ויסקי-עסיקרח עמדו לפניהם. בפינות עמדו עציצים גדולים, ובהם צמחים טרופיים רחבי-עלים. מבעד לפתח שבירכתים ניצנצה, זוהרת בשמש הנוטה מערבה, בריכת-הרחצה הכחולה, מוקפת כסאות-נוח ודקל גבוה מיתמר לצדה. הוא עמד והסתכל בבוהק שבחוץ, החודר פנימה, אל הכתלים המכוירים לבן של האכסדרה, ונדמה היה לו שהכול מתרחש באיזה מקום-לא-מקום, מופקע מזמן, מופקע מארץ, וכאילו היה כבר פה אי-פעם, בימים רחוקים מאוד, או בחלום -

"אתה שאלת על גדעון לויין?"

הפקיד הצעיר חזר בלויית איש נמוך, קירח, עגול-פנים.

"הוא עבד אצלכם..."

"כן, עשרים-ושנים יום, עד לפני שבועים."

"שבועים..." קרא בהשתוממות.

"ועזב בלי להודיע כלום. בעצם, מגיע לו משהו בעד כמה ימים.

לא בא לקחת. אני מבין שהוא בנך..."

"העניין הוא... אני חוזר עכשיו מאמריקה. לפני יומים. לא שמענו

ממנו כמה שבועות. חשבתי אולי במקרה ידוע לכם..."

האיש הקירח, בעל הגבות העבות, הבהירות, פרש את ידיו לומר

שאיננו יודע דבר.

"לא השאיר שום כתובת?"

"לא, לא רשום אצלנו." התבונן בו האיש בסקרנות. אחר־כך הוסיף: "בעצם, גם לא עבד רצוף. שבועים, אחר־כך הפסיק לכמה ימים, ושוב בא... הצעירים האלה באים, עושים קצת כסף ומסתל־קים. לסמוך עליהם אי־אפשר. אם לא היה מחסור כזה בידים עובדות, לא הייתי לוקח אותם, זאת האמת."

"אין לך מושג איפה הוא יכול להיות."

"מצטער," הוסיף האיש להתבונן בו, "מסתובב בטח..." שלח ידו לעבר הים, "יש חוף ארוך מכאן עד אופירה..."

היה שקט בחלל האכסדרה. הבלונדית היפהפיה שישבה מול הגבר המהודר, שדמה להאמפרי בוגארט, צחקה לפתע – בעברו עלי־דם – באמרה: "No, I won't believe it!"

במעלית, אל הקומה השלישית, ניסה לפרש לעצמו את המידע הזעום: עשרים־ושנים יום, בהפסקות, עד לפני שבועים... הלא ייתכן שנסע להתיצב, בלי להודיע לאיש... אפשר היה לברר זאת בצבא... אך מדוע ויתר על שכר שהגיע לו... והוא נחרד למחשבה שעובד באופן פתאומי, כדי לעלות על איזו אניה שעמדה להפליג דרומה.

ובצאתו מן המעלית נזכר בדברי עמליה, שאך לפני כמה ימים הגיעה שוב התראה מן הצבא.

הוא הניח את המזנדה על הדרגש ופתח את הוילון הרחב של החלון הפונה אל הים. השמש, גדולה, צהובה, כבר היתה בשיפולי השמים, נוטה אל הרי סיני. ההרים שמנגד, הרי ערב, היו נישאים, זקופים, ושלנה ורודה היתה פרושה עליהם. במפרץ, מקרוב, שטו לאטן שתי מפרשיות לבנות. סירת־מנוע עבדה ביעף, מושכת אחריה גלשן־מים לולייני שקצף גבזק משני עברי התלם שחרץ בים. למטה, לרגלי בית־המלון, היה חוף הרחצה: מזנונים מצולעים ועגולים, סככות קמרוניות, סוכת מציל, סוללה של אבנים גדולות, אדומות, מזח קטן, תרנים של יאכטות צפופות בבריכת־מעגן; על רצועת־החול הצרה השתזפו אנשים ונשים בכסאות־נוח וילדים התרוצצו בין מתקני המשחקים. עשר שנים! – חשב – עשר שנים מאז אותו טיול משפחתי. לא־הרחק מכאן החנו את המכונית על החצץ ויצאו ארבעתם להתרחץ, ונוני וגידי שחו רחוק, לעבר איזו

רפסודת-ברזל גדולה, חלודה, שעגנה בלב המפרץ, הגיעו אליה, נתלו בדפנותיה בידיהם וברגליהם, טיפסו עליה, התישבו שם, נוטפי-מים, מנפנפים אל אבא ואמא כמפליגים למסע ארוך... כל החיים לפניהם... הוא הסיר את משקפיו לקנח את האד שעירפל אותם.

בשפשפו את העדשות בממחטה עלה בו, כמכאוב של פצע פתוח, זכרון של שעת בין-ערבים בתל-אביב: גידי היה בן שבע, ולאחר הפצרות רבות נעתר לו והלך אתו לחנות של דברי ספורט לקנות מסיכת-צלילה ו"רגלי צפרדע". שניהם עמדו בחנות, שהיו בה קונים רבים, והמתינו לתורם. על אחד מהם הצביע גידי, בלחש נרגש, במשכו ביד אביו, כי הוא שחקן כדורסל מפורסם. המוכר התפנה אליהם לבסוף והוציא קופסת קרטון גדולה שהכילה את הציוד המבוקש. גידי מישש את המסיכה, את צנור הנשימה, את כפות-הגומי. "זה מה שאתה רוצה?" שאל אותו. גידי הינהן בפנים סמוקות מהתרגשות. המוכר נקב במחיר. המחיר נראה לו מוגזם, מוגזם מאוד, והוא דרש שיוריד ממנו חמש לירות. המוכר לא אבה. גם לא פרוטה. הוא עמד ליד הדלפק, הפך את המסיכה בידו, שקל מה להחליט וחש את מבטו המצפה, החרד, המפציר, של הילד עליו. "יקר מדי," נשא את ראשו אל המוכר, "בוא נלך," אחז בידו של גידי. ראה דמעות שורפות את עיניו. בצאתם מפתח החנות, משך גידי את ידו מידו ונמלט. התערב בהמון ונעלם. רק בתשע צילצל בפעמון הדלת. נכנס לחדר-הילדים והסתגר. לענת, שמצאה אותו פושט את בגדיו, אמר שהיה אצל חבר ואכל בביתו ארוחת-ערב. ולא סיפר לה דבר על מה שאירע בחנות.

כשהרכיב שוב את משקפיו, חש את כל כובד הדרך הארוכה, השוממה, הזרועה אור עז, יצוק באיבריו. שתי המפרשיות הלבנות נראו כצפות במקומן. גלשן-המים חרש תלם ארוך, מקציף, בכיוון ההפוך. וזהורים ריצדו על קמטי המפרץ. בעיניו של בן השבע - בחנות השרויה באור ניאון, שכדור-רגל, כדור-יסל, כדור-מים הבהיקו על מדפיה העליונים - נוצצו דמעות עלבון. הוא חלץ את נעליו, פשט את בגדיו המיוזעים והלך לשטוף מעליו את החום, האבק, מראות הדרך, דם הפצעים.

אחר-כך, בבגדיו הנקיים, התישב על המיטה וחייג אל המירסקים.

"דניאל", אמר, בקור־רוח ככל האפשר, "אני מדבר מפה, ממלון 'מלכת שבא'..." קולה החם, רווי־הרגש, של תמרה, הזמינו לבוא, מיד; ענת כבד צילצלה לשאול עליו, אמרה; והביעה תרעומת – עלבון – על שפנה למלון במקום לבוא ישד אליהם לנוח מן הדרך, גם חדר ללינה עומד לרשותו... הוא הבטיח לבוא, מאוחר יותר, בערב. "לא שמעתם כלום", אמר. – "לא. לך נודע משהו?" הוא מסר מה ששמע מפי אי־המלון. "שבועים?" הצטלצל קולה בתמיהה גדולה, "עד לפני שבועים עבד ולא התקשר בכלל?" אחר־כך, בשקט, בהיסוס שהסתיר דאגה, אמרה: "אולי הוא עוד באילת, אם־כן..." הוא רצה עוד לצלצל לענת, להודיע לה שהגיע בשלום, לומר לה מה שמע, אך חזר בו.

באכסדרה היתה תנועה רבה, והמולת דיבורים באנגלית, בגרמנית, אנשים ונשים בחלוקי־רחצה, בשיער רטוב, עם מגבות, אמתחות, נכנסו ויצאו. ליד הדלפק נדשמו אורחים זה־עתה באו. הוא פנה לעבר המסעדה, ומבעד לפתח ראה את שורות השולחנות הערוכים באחידות חגיגית לקראת ארוחת־הערב: מערכות כלים וגביעים נוצצים על־גבי מפות ורודות, צלוחית עם פרחים זעירים במרכז כל שולחן. מלצר אחד דק־גו, במכנסים שחורים, צדים, בחולצה לבנה ובעניבת־פרפר, ניתר בין השולחנות, מוסיף נופך־מה למערכות הסדורות בפאר, כשותל דובדבנים בראשי עוגות. המלצר הבחין בו בנֶשְׂאוֹ את ראשו וניגש אל הפתח. "גוד איבנינג", אמר במבטא ערבי והוסיף בנימוס, באנגלית רצוצה, שארוחת־ערב מגישים רק משעה שבע. "אתה עובד פה כבר זמן רב?" אמר דניאל בעברית. "אני?" – הסתכל בו המלצר בחשד – "חצי שנה. למה?" פנים עגולות, קטנות, שחורות משמש, חרוכות מרוח היו לו. בְּדוּי – ציין לעצמו. "עבד פה בחור בשם גדעון, גידי, עד לפני שבועים... הכרת אותו?" – "כן, גידי, גידי", חייך הַבְּדוּי־בלבוש־המלצר לאות שהכיר את השם וחשף שינִים עֲשֻׁנוּת, "הוא לא עובד יותר." – "אתה יודע במקרה איפה הוא?" – "לא, לא יודע. הלך. חבל, היה עובד טוב." – "אתה יודע איפה היה גר כשעבד פה?" – "לא, לא אמר. אולי למעלה בעיר." – "מישהו פה יודע, אתה חושב?" – "חכה דגע", אמר הצעיר הַבְּדוּי. הוא חצה את אולם המסעדה לעבדה האחר ואחר־כך חזר בלויית מלצר אחר, גבוה ממנו, לבן־פנים, בעל פאות־לחיים

ועינים רציניות מאוד. "גדעון לוי עבד פה" אמר הבחור בעמדו עמידה זקופה, מתוחה, "מי אדוני?" – "אני אביו. רציתי לדעת אם מישוהו כאן יודע איפה הוא נמצא. חזרתי מחוץ-לארץ לפני יומים, ולא היה לנו קשר אתו כמה שבועות." – "הוא לא אמר לנו כלום כשעזב," אמר הבחור בפנים קפואות, "שאלת בהנהלה?"

בצאתו החוצה – השמש כבר היתה מאחורי ההרים, והאור הזרוי על המפרץ היה שכוך, רך יותר, אף-כי לא פג החום – שינה לעצמו את גידי משמש כמלצר באולם ההוא: משתחל בזריזות בין השולחנות, צלחות מאוננות על זרועו, קד לפני אדונים, לפני נערות-זוהר – המשלחות בו מבטים חמדניים, בנער תכולה-עינים הזה, קופידון שעלה מן הים – מנסה להתבדח אתן ברגע גנוב בין מנה למנה, מתקדם... וכל העבודה הזאת היא לו שעשוע, שעשוע שבחר בו מתוך חירות גמורה, מתוך בוז לעול ולמרות...

הוא ירד אל רצועת החוף ופנה דרומה. נוגה סגול נח על הרי ערב. שתי אניות לבנות, גדולות, אניות-נוסעים, עגנו, דוממות, בבריכת-הים מול הגוש המטושטש, הצהוב-וירוק, של בתים-וחור-שות-ואמברים, שהוא עקבה. החוף היה זרוע כסאות-נוח וגופות. גופות מתרפקים באור השוקע, סמוקים משמש, משוחים בשמן, קולטים את זוהר הים הדרומי. נשים מרחוק-באו, צעירות וקשישות, חותם הלהט בזרועותיהן הבהירות, בשוקיהן, נחו בערסלים האלה, מתמכרות בעצימת-עינים לאור, או קוראות ספרי-כיס ששמותיהם אנגליים, גרמניים, הולנדיים, שבדיים. זוגות, זה-בצד-זה, שכבו על בטניהם על החול הגרגרי, נמים-לא-נמים. גידי לא היה ביניהם. מפני המים בלטו ראשיהם של אדבעה שוחים. גידי לא היה ביניהם. לאן מועדות פניך?

על-גבי שמיכה פרושה על החול ערכה משפחה קטנה – אב ואם צעירים, שחומי-עור, ושני ילדים – סעודת-שדה, טרנזיסטור היה מונח בצד הפיתות וצלחות הזיתים והמלפפונים הכבושים, ומנגינות בקעו ממנו.

בשמעו את פעימות אות הזמן, נעצר רגע, כשפניו אל הים, והאזין למהדורת החדשות. כוחות הבטחון – שמע – סרקו את אזור הר חברון... שר האנרגיה יוצא לקאהיר מחר להמשך שיחות הנפט... או"מ מוכן לשקול שינויים בתפקיד המשקיפים בסיני... ארצות-

הברית מחפשת נוסחה שתספק... כתבנו בואשינגטון מודיע...
והוא גם אשה לא ידע - נצבט בו לבו בכאב.

או כן?

הוא נזכר בנערה אחת - שולה היה שמה - שמנמונת, צחקנית, שהיתה באה כמעט יום-יום, להתכונן יחד עם נוני לבחינות, בהיותו ב"א. שניהם היו מסתגרים בחדר - כשגידי היה מתרוצץ בחוץ - יושבים על המחברות והספרים, יוצאים לאחר כמה שעות, נכנסים למטבח, שותים תה עם ענת, משוחחים אתה על בעיות חינוך, "אינטגרציה", עבריינות-נוער. שלישיה נעימת-שית. כמעט בת-בית היתה: שוטפת את הכוסות בכיור לפני לכתה, מביאה לענת עוגות שאהבה, מביאה לעתים את חתוליהבית שלה. נוני כאח לה. מלווה אותה בערב, חוזר והבעת-פניו עונה בו: אין סודות. הכול גלוי. רק מה שעניכם רואות. ובאותה פשטות שאין-בה-סוד מספר לפעמים חכמה שהשמיעה, להעיד על חוש ההומור שלה - וצחק בחיבה רבה בספרו, בצחק טוב ומיטיב, נכון להעניק לזולת את כל זכויותיו, בחיבה הגובלת בהערצה - כמו אותה חכמה שסיפר משמה בלמדם יחד על הרקליטוס: "נכון מאוד! באמת אי-אפשר לטבול את הרגל פעמים באותם המים הרותחים!..". מדוע כאח? מדוע כאח? "אתה דואג?" צחקה פעם ענת, כשהשמיע הערה בענין זה בשעת ארוחת-הבוקר, לאחר שיצא נוני לבית-הספר, "הוא יגיע! לאט יותר, אבל גם בטוח יותר..." האומנם לא ידע אשה? גם לא בהיותו בצבא? גם לא אותה חיילת שתקנית, נמוכה, בעלת פנים מסתוריות, אפלות, שבאה ללילה אחד ולנה בחדר-העבודה ואיש לא ראה בצאתה, ונוני לא סיפר עליה דבר, ולא חזרה עוד, ורק אז, בשעת הלנה, עמדה מרחוק, פרושה מן הציבור שהקיף את הקבר, בודדה, מכונסת בעצמה...

פעימת אות-הזמן בלב שלנת בין-הערבים, בין הרים להרים, אל משטח הים. הלב, הלב.

ואם תוסיף ללכת ככה, תגיע אל שטח האויב.

מרחוק - דומה בחצייהדרך לעקבה, ואולי כבר מעבר לגבול - ראה מין חצובת-קנים, ספק-אוהל ספק-סוכה, עומדת ערירית על החוף, בצד שיחית-סוף וחורשת-אשלים קטנה. חצץ גרגרי-הגריניס דישרש תחת הנעלים. האור דעך מעט-מעט, אך החום לא פג. כבד,

כלוא במרחב שבין ההרים, מונח על חלקת המים. גדר-תיל היתה משוכה מן החוף אל פנים הים, טבולה בתוכו. אך לא היה זה הגבול. רק דרומה ממנה, בקצה החורשה, הזדקר השלט: "עצור! גבול לפניך!" ושם גם היתה סוכת-שומר גבוהה ודגל התנוסס עליה.

האוהל היה עשוי חריות-דקל, נעוצות בחול, ופתחו אל הים. איש לא היה בתוכו. הוא עמד והתבונן פנימה: מזרן רדוד מוטל על הארץ, סיבים מבצבצים מבטנו הפרומה; שני ילקוטי טיילים, אבוסי-בגדים, מונחים למראשותיו; מגבת תלויה בזיו של כלונס; זוג קבקי-עץ, קופסות שימורים, בקבוקי-מיץ ריקים, שני ספלי-אלומיניום, שתי צלחות...

"אתה מחפש את הפינים?"

בפנותו לאחוריו ראה אדם קצר-קומה, רחב-כתפים, בעל פנים גדולות, חרושות-קמטים. סלי-נצרים היה על זרועו.
"הפינים?" הסתכל בו, תמיה.

"מפינלנד! יש פה זוג מפינלנד! חשבתי אתה מחפש אותם..."

"לא, עברתי במקרה."

"חיים כמו כלבים..." הצביע בבוז על הכלים והמזונות הפזורים על עפר האוהל.

האיש דמה לגיבן. גובה קומתו היה כרחבה. רגליו, במכנסים קצרים, רחבים, בסנדלים, היו עקומות, ושיעד אפור, דליל, השתרבב אל מצחו.

"המשטרה כבר הרסה להם את זה כמה פעמים. בכל פעם הם באים שוב, ושוב מקימים."

בהסתכלו שוב אל החפצים שבאוהל אמר:

"למה הרסה?"

"מתרחצים ערומים! אני עובר פה בכל יום, פעמים ביום, ערומים לגמרי! חיים כמו כלבים! ישנים, אוכלים ומזדיינים! בני-אדם חיים ככה?"

סלי-נצרים היה מלא כדי מחציתו צדפים, קונכיות, אבנים זעירות בצבעים שונים.

"זה די רחוק מן העיר, בעצם..."

"אז למה פה דווקא? שילכו לשם!" שלח ידו לעבר עקבה, "שילכו למצרים! גם שם יש ים ושמש, כמה שהם רוצים! אבל שם

לא נותנים להם, אז באים הנה ומטנפים!"
"כן..." הסתכל באיש, וחש משום־מה איזו קרבה אליו, כאל
קרוב־משפחה רחוק.

"אתה חושב שסמים הם לא לוקחים? גם סמים!" העמיד את הסל
על הארץ ונכנס לאוהל. הפך את הילקוטים, את השמיכה הגסה
שבפאת המזרן, מצא בדל סיגריה בקופסת־פח מפויחת וריחרח בו.
"תריח!" הושיט את הבדל אל מתחת לחטמו.

הוא ראה עתה מספר כחול מקועקע בזרועו.
"מה זה? לא חשיש? מריחואנה?" גיחך האיש והשליך את הבדל
ממנו והלאה.

"מקלקלים את הנוער!" חזר והרכיב את הסל על זרועו, "זה מה
שנחנך לנו פה עכשיו? חשיש? סקס? קופנהגן?"

"מה אתה עושה עם אלה?" הצביע על הצדפים הנוצצים שבסל.
"אוסף... מוכר..." אמר בביטול, ובהושיטו ידו לעומת האוהל אמד
בהעננה של תיעוב, "לא נקי! לא נקי!"
"מוכר צדפים?" שאל דניאל.

"יש בית־מלאכה בעיר שעושה מהם מזכרות, צעצועים, חיות
קטנות... אתה... לא מפה, מה? ירושלים? תל־אביב?"
"תל־אביב."

"שם יותר טוב? גם־כן ככה! לא נקי! טינף!" פלט כעין יריקה
ופנה ללכת. אך אחד שני צעדים חזר ואמר: "להגיד לך משהו?
יכול היה להיות נקי!.. אני חי פה כבר עשרים־ושש שנה... עבדתי
בכל העבודות שאפשר, גם בתמנע, עד שסגרנו... בהתחלה היה פה
כל היופי של העולם! לא סתם יופי, יופי שאין בשום מקום אחר...
כמו קריסטל!.. אבל בכל שנה זה נעשה יותר גרוע... תראה,
תראה..." – פשט ידו לעבר בתי העיר שבמעלה ההר – "לכלוך! שיכור
נים! קיוסקים! ופה עם בתי־המלון האלה, כמו אמריקה! וכל אלה
שבאים לשכב פה עם בחורות על החול! אני מתבייש בשביל הדגים,
אני אומר לך! את כל הדברים הרעים מביאים הנה! סמים! סקס!..
כשיש סקס בראש, אין שום דבר אחר בדאש! עבודה? ללמוד
משהו? החיים זה דבר גדול! צריך לדעת מה החיים! אבל לא
מאמינים בכלום!" תלש עצמו מן המקום והלך.

הוא הסתכל בדמות המתרחקת בפסיעות דחבות. ידו החפשית,

פשוטת-אצבעות, השיטה את האויר לאחור, כמשלחת את העולם בבזו לאחורי גבה.

בהגיעו שוב לאזור בתי-המלון ראה התקהלות על החוף. דג גדול היה שרוע על החול, זנבו מפרס ודם שותת מבין סנפירי צוארו הפחוס. העומדים סביבו השמיעו דברי תמיהה, התפעלות, והתבוננו בסקרנות בחבטות הזנב בחול. ליד ראשו של הדג עמד בחור יחף, שמכנסיו מופשלים עד ברכיו, חבל בידו, וחיכה, כנראה, עד שהדג קפוא-העין יוציא את נשמתו. "קשור אותו, מוסה! לא ינשוך אותך!" – יעץ לו משהו. הבחור בעל השיער השחור, הארוך, לא ענה. עמד פשוט-רגלים והמתין. צעיר אחד הסביר לרעהו: "זה הפרופלור חתך אותו... הוא נסע הנה עם הסירה ובדרך הרגיש דפיקה בפרופלור... הסתכל וראה דם... אבל הדג היה חי, צף למעלה... יש להם כוח, לא מתים כל-כך מהר... אחר-כך תפס אותו... עוד לא מת, אתה רואה?" ואכן, הדג, שדמם רגע, חזר ופירפר, בעויתות, וגופו קירטע על-גבי החול בקשתות סביב עצמו, מתין נטפידם. בחורה גבוהה, בביקיני, בהירת-שיער, פלטה פתאום קריאת בהלה בלשון זרה, כשלפתע נקפץ הדג כמה טפחים מעל לחול ונרבע בחבטה לרגליה. הכול צחקו, ונער שחרחר, נמוך קרא: "תמות כבר, יה ממזר!" והושיט ידו לאחוז בזנבו. הבחור בעל השיער הארוך הרחיקו בהנפת החבל הכרוך על זרועו. "אני נותן לך אלף בעדו, מוכר?" השמיע משהו מן הסובבים. הבחור לא ענה. המתין. לבסוף דמם הדג. מובס, פעור-פה, קפוא-מבט, שמוט-סנפירים-וזנב, שכב על החול הספוג נטפי דם, ללא-ניע.

ריח חריף של אצות עמד באויר הדמדומים.

שעת-צהרים היתה, והוא התרחץ בים, מול רחוב בוגרשוב – בן תשע או עשר היה אז – ולא הרחיק לשחות, כי הים היה סוער למדי, עם גלי-חוף מתהפכים ומתקצפים. כשהרים את ראשו מגל שנשאז בחזרה לחוף, ושמש ומים מלוחים צורבים את עיניו, ראה התקהלות, דרומה במקצת, ליד שורות כסאות-הנוח. הוא יצא מן המים ורץ לשם. מבעד לרווחים שבין גופות הניצבים סביב, במרכז המעגל, ראה אדם מוטל על גבו על החול. פניו היו כחולות. המציל כרע עליו, ברכיו פשוקות משני עברי מתניו, ובידיו השריריות לחץ בכוח על חזו. אחר-כך הפכו על פניו ולחץ על גבו. ושוב הפכו.

האיש הגדול, הנפוח, ששכבת-חול דבקה לצלעותיו, לבטנו, לשער חזו, לשיער הדהוי של ראשו, לא נע ולא זע. פיו היה קפוף, אישוני העינים הפקוחות ניבטו קפואים מתחת לריסים המרוססים-חול, עור-הפנים היה כחול. המציל אחז בפרק היד חסרת-החיים לחוש את הדופק, אחר-כך שמטה, קם, ניער את ידיו ואמר שצריך לקרוא לאמבולנס. האנשים הוסיפו לעמוד מסביב לגופה, מתלחשים ביניהם. הוא עמד מרותק למקומו, ולא יכול לגרוע מבטו מן הפנים הכחולות, שדומה כי הכתילו יותר. האיש מת – אמר לעצמו – לא יחיה. מת. לא יחיה. וזה היה המת הראשון שראה במו עיניו. והוא תמה אם הכול יהיה כפי שהיה, ואם הזמן לא נעצר לרגע, שמש בשמים דום. אבל האנשים התפזרו מעט-מעט, מהם רצו אל הים וטבלו בגלים המשתברים אל החוף, ומהם חזרו והתישבו בכסאות-הנוח ועל החול. לא-הרחק ממנו נשמעו טפיחות כדור בין שני מחבטים. הטפיחות היו קצובות, אחת ואחת, אחת ואחת, כמו מטוטלת. הכדור קצב את הזמן, והזמן היה מחוץ לאיש המת, שלא שמע אותו עוד, בשעת-הצהרים החמה, על חול-הזהב, לרגלי הגלים.

"תראה, דניאל," העמידה תמרה את ספל הקפה לפניו; והוא שמע ב"תראה דניאל" זה, את הנעימה הפמיליארית הישנה, מלפני שתיים-עשרה שנה, בהיותם שכנים ברחוב אחד ונפגשים לעתים בלילי-שבת, אותה פמיליאריות שראה בה תמיד הסגת-גבול מופרזת, וסירב להיענות לה ביחס-גומלין; ועם כך שם לב שבצורתה, שלא כמו בקולה, נשתנתה לא-מעט מאז: היא עבתה ונעשתה מטופחת יותר, מין מלאות של נחת מהחיים, ושערה, בלונדי, צבוע כפי הנראה, היה "נפוח", לאחר טיפול במספרה, והתیزו זהרורים לאור המנורה העומדת, בעלת כן בסגנון "ספרדי עתיק".

"תראה, דניאל, גידי הוא בחור נבון, פיקח. אמרתי לו: גם אני פציפיסטית! מי מאתנו לא? אבל הרי אתה יודע שהמלחמות נכפות עלינו! האם אנחנו פתחנו במלחמה כלשהי עם הערבים?" קירבה אליו את הפנפה עם העוגה והפצירה בו לטעום ממנה.

הוא נטל את המזלג, בצע משולש קטן מן הפרוסה התלת-שכבתית, הפריש אותו הצדה, אך לא הביאו אל פיו.

"אתה יודע מה הוא עונה לי? – 'אצלי זה ענין של אמונה'."

"תמיד היו לו תשובות כאלה, פילוסופיות..." קם יוחנן מן הכורסה וניגש אל המזנון, גם הוא בסגנון "ספרדי עתיק". פתח בו דלת מזוגגת ואמר, "תשתה משהו? ויסקי? שרי?" ומאחר שהנשאל לא ענה בסירוב, מזג שתי כוסיות והביאן אל השולחן.

"אמונה דתית?" אני אומרת לו. 'את יכולה לקרוא לזה גם אמונה דתית', הוא מחייך. יש לו חיוך נחמד כזה, שאף פעם אתה לא יכול לדעת ממנו אם הוא מתכוון ברצינות למה שהוא אומר, או שהוא לועג לך... 'אולי תלך לישיבה' - אני אומרת - 'יש ישיבות שבהן התלמידים פטורים מן הצבא...' אז הוא צוחק ואומר: 'בישיבות לומדים תורה, אבל לא מפירים את אלוהים...' ומתחיל לדבר אתי על אלוהים..."

"הלכו פה שיחות עד שתים בלילה, שלוש..." אמר יוחנן בקולו העבה, ששמץ של מבטא נקי עוד דבק בו. שתי זרועותיו נשענו על מסעדי הכורסה, ובישיבה נינוחה זו, כשכרסו מובלטת במקצת, הוא נראה משועשע בזכרו את הנער. "הוא היה בא מאוחר תמיד, אחת עשרה, שתים-עשרה, מרתיח תה לעצמו, אוכל משהו... תמי ניסתה להשפיע עליו, אז התחילו השיחות... בלי סוף..."

"מה אמר על אלוהים?" בצע דניאל עוד קודם מן העוגה, אך השאירו על הפנכה.

"מה אמר? דווקא דברים יפים אמר! הוא בחור חושב..." אמרה תמרה.

"הבחירה!" חייך יוחנן, "אלוהים נתן לאדם מתנה אחת יקרה: הזכות לבחור! ואסור לו לנתר עליה!.. להיפך, אמרתי לו: אלוהים צינה על האדם מה מותר ומה אסור... מעץ אחד בגן לא תאכל!.. לא, הוא אומר. אלוהים ברא את האדם בצלמו ובדמותו. כשם שהוא חפשי להחליט, כך גם האדם..."

"חופש הרצון!" אמרה תמרה.

"תראה..." שיחק יוחנן באצבעותיו השלובות על בטנו, וסנטרו הרחב נח על החזה - "הוא מבלבל קצת, זאת האמת... נכון, הוא בחור חושב. והוא קורא הרבה: תנ"ך, בובר, קרישנה מורטי, אפילו קאנט... אבל מכל זה יש לו דייסה שלמה בראש. בסך-הכול הוא עוד ילד. ילד שאיננו יודע מה הוא רוצה."

"לא טעמת מן העוגה?" הצביעה תמרה על הפנכה.

הוא נעץ את המזלג בפיסת העוגה, אך לא הרימה אל פיו. עלתה בו תמונת גידי היושב על המדרגה מאחורי הדלת בלילה. הוא היה בן חמש-עשרה אז, והשעה היתה אחת אחר חצות כשצילצל בפעמון הדלת; אחת, למרות שהוזהר פעמים רבות שלא יותן לו להיכנס אם יחזור אחר חצות. הוא פתח את הדלת כדי סדק, ואמר: "אתה תישאר בחוץ הלילה," וסגר. מבעד לחריר ראה אותו מתישב על המדרגה שבצד הדלת ומניח את ראשו על זרועותיו השלובות על ברכיו. הוא חזר למיטה ולא יכול היה להירדם. ראה אותו יושב כך, בחשיכה, רועד מצינה; אך הכביד את לבו. האם קיבל עליו את הדין? או חרש נקם? רק לפנות-בוקר ריחמה עליו ענת והכניסה אותו פנימה, חרש.

"אתה עוד עובד בתחנת-הכוח?" נשא את ראשו אל יוחנן.

"כבר שנים לא! במכון להתפלת מי ים."

"תראה, דניאל," אמרה תמרה, "בהגיון אי-אפשר היה להשפיע עליו. אמרתי לו, 'מה תרניח מהמשחק הזה? הלא בסופו של דבר יתפסו אותך. גם תשב בכלא כמה שבועות, או חדשים, וגם תשרת בצבא...' 'אשב בכלא,' הוא אומר, 'אבל לא אשרת.' 'ולשבת בכלא יותר טוב?' אני אומרת. 'בכלא אפשר להיות חפשי,' הוא מחייך. "הוא ילד," הצטחק יוחנן, "ראה את עצמו מין לוחם כזה על

עקרונות קדושים... אני נגד המדינה... מין ג'ורדאנו ברונז כזה..." ג'ורדאנו ברונז! נפקחו עיניו; והילה של אור הקיפה את פניו הבהירות של גידי. ג'ורדאנו ברונז - מגיבוריו שלו בנעוריו! האינסופיות של החלל! האחדות של ריבוי הצורות ביקום, שמקורה בחומר הקוסמי! "המונאדות" שלו ושל לייבניץ, שכתב עליהן עבודה בשנתו השלישית באוניברסיטה -

"הוא הזכיר את ג'ורדאנו ברונז?"

"גם אותו, יחד עם עוד כמה מארסירים! אמרתי לך: הוא קרא הרבה..."

"אמרתי לו," עלה סומק של התרגשות בפני תמרה, "אתה לא יכול לעשות את זה לאבא ואמא שלך, גידי! אז הוא מחייך: 'אבא חי בחללית!'"

דניאל העלה חיוך על שפתיו; והחיוך גנע בהיזכרו ברגעי הפרידה ממנו, בחמש בבוקר, לפני נסיעתם: המונית המתונה להם

למטה להסיעם לשדה-התעופה, ושניהם עמדו בפתח - בידו תיק-
העור ומעיל-גשם על זרועו, ביד ענת אמתחת גדולה ומעיל-צמר על
זרועה - וגידו, בפיג'מה, ידו על כף המנעול של הדלת כמבקש
לסגור אותה אחריהם מהר ככל האפשר; הם משתהים עוד: לומר
דבר שלא נאמר עד כה? ברכה אחרונה? התנצלות? או לשמוע
מלת עידוד מפיו, שתמחה כל רגש אשמה? - אך הוא רק חייך,
באפלולית-הבוקר הזאת של חדר-המדרגות, ונשא את ידו, עד
לגובה הכתף, כמשלח לדרך, ועוד לפני רדתם שלוש מדרגות, סגר
את הדלת.

ג'ורדאנו ברוננו: "אולי אתם, השופטים אותי, פוחדים יותר
ממני..."

"לפעמים זה היה די מרגיז, למען האמת!" הוסיפה תמרה, "אני
עובדת עם משפחות מצוקה מטעם העיריה. אני מבקרת בבתים
שהאב שם שיכור, או חולה, או פסיכופט, והבן בן השבע-עשרה או
השמונה-עשרה הוא המפרנס היחיד. כשמגיע צו ההתיצבות לשירות
סדיר, זוהי טרגדיה ממש. נכדת מטה הלחם. הלב נשבר. אמרתי
לגידו: 'תסתכל מה מתרחש סביבך... ואתה, לאחר הכול, לא הולך
לחיל קרבי, אתה יודע את זה...' 'אני ממשפחת מצוקה', הוא אומר..."
צמרמורת עברה בו בהצטחקו, והוא היטיב את משקפיו באצבע
ובוהן.

"זה ענין משתלם, התפלת מי ים?" אמר.

"משתלם?" הצטחק יוחנן, "קוב מים שלנו מחירו פי שנים וחצי
מקוב של 'מקורות'. אבל מה כן משתלם בארץ? אל-על? ההתנחל-
לויות? את מכרות תמנע סגרו מפני שזה 'לא השתלם', ועד היום
אני חושב שזה היה משגה גדול..."

וכשהמשיך יוחנן בדיבורו והסביר מדוע נגרם נזק כה רב על-ידי
סגירת המפעל בתמנע, ומדוע חשוב כל-כך לקיים עצמאות כלכלית,
אפילו הפסדים בצדה - חש שהוא מתנתק-והולך, מתנתק-והולך.
הדברים נשמעו לו ידועים היטב, נדמה לו כי שמעם - או קראם -
מאות פעמים, אותם דברים עצמם באותן המלים, והם הטילו עליו
שממון כבד. והוא חשב שהיה זה משגה - משגה פטלי - להפסיק את
שנת-השבתון ולחזור אדצה. כי גידו איננו ילד, הוא אדם עצמאי,
בעל דעות משלו, ואכן זכותו היא לבחור, וזכותו להילחם על

דעותיו, ולשאת בסבל הכרוך במלחמה הזאת, אפילו זה מאסר...
אפילו זה...

"אבל מה אומר לך," סיים יוחנן את דבריו, "המדינה לא אותה
מדינה. אפילו אתה לא תכיר אותה!"

"מה שלום ענת?" אמרה תמרה בהתעוררות, "לא סיפרת לנו...
הרגישה טוב שם, באמריקה?"

"ענת בסדר..." אמר, "היא הסתגלה... עבדה קצת... לימדה בבית-
ספר יהודי בימי ראשון..."

"היתה לכם חברה שם? אני מתכוונת... אנשים שאפשר להיפגש
אתם, לדבר..."

"אנשי הסגל... גם כמה יהודים..."

"אני מבין שעשית שם מחקר אסטרופיסי..." אמר יוחנן.

"כן, משהו הנוגע למדידת זמן... בתנאי-חלל משתנים..."

"הספקת לסיים מה שרצית?"

"לא, לא..." חייך.

"פתאום הורידו אותך מאיגרא רמא, כמו שאומרים, אל עמק-
הבכא שלנו, מה?"

"טוב, זה היה הכרחי..."

"תשתה עוד קפה?" נטלה תמרה את הספלים שעל השולחן
והעמידה אותם על המגש.

אחר-כך, כשהיתה במטבח, אמר יוחנן, כדבר איש אל רעהו:

"אתה יודע, כשחשבתי על הענין הזה של גידי... חשבתי שמבחי-
נה פסיכולוגית... אולי הוא עשה את זה, ככה בתת-הכרה, כדי

להחזיר אתכם הנה... מין רצון לא-מורע כזה..."

"כן?" נעץ בו דניאל מבט קר.

"ועכשיו, כשנידע לו שאתם פה... אולי הכול יהיה בסדר... זאת
אומרת, אם בכלל..."

"אתה חושב שהוא פה?"

"באילת? לא. כבר הייתי יודע על כך. אבל הוא מסתובב בטח...
במרחב שלמה..." הצטחק, "שטח-הפקר כזה..."

תמרה חזרה ונכנסה, וכשהעמידה את ספל הקפה לפניו, אמר:

"אני מבין שרפי שלכם בנח"ל..." והמשפט נשמע לו מזויף לחלו-

טין: "רפי", "שלכם" - המשפחתיות הזרה לו כל-כך! - "בנח"ל" -

כאילו הוא בן חבורת-הודים גדולה המלווה יחד את בניה מבית-הספר לצבא... כמי שמדבר בלשון קנויה ומעמיד פנים שהיא טבעית לו...

"רק אתמול קיבלנו מכתב ממנו, מעין-זינן..." האירו פניה. אך ברגע זה נשמע צלצול בדלת, והיא אמרה "אלה הרבינים," והלכה לפתוח.

"מיכאל רבין, סוניה רבין..." הציגה תמרה את הבאים, והוסיפה שמיכאל – "מישה" – הוא פיסיקאי, מהנדס בחברת החשמל, וסוניה פקידה בעיריה, ושניהם עלו מברית-המועצות לפני שש שנים, וכבר שנתים הם באילת, ידידים טובים שלהם.

ובעמדם לפניו – אנשים בשנות השלושים, האיש גבה-קומה, בעל "זקן הרצל" ומבט של תקיפות וחומרה בעיניו השחורות, והאשה בעלת פנים רוסיות, לאייהודיות – שאל את עצמו לשם מה זימנו אותם יחד אתו: האם כדי להציג בפניהם "אקדמאי" ישראלי בעל-שם, או לתכלית מעשית כלשהי?

האיש הצעיר תהה רגע היכן ישב, ובחר בכסא שליד דניאל. בהתישב, אמר: "אתה מלמד פיסיקה באוניברסיטה של תל-אביב, סיפרה לי תמרה. באיזה שטח?" ואחר-כך, בלי שנתבקש, סיפר על עצמו: למד פיסיקה אלקטרונית באוניברסיטת לנינגרד, התגלגל שנתים בבתי-כלא בעוון פעילות ציונית, בבואו ארצה ניסה למצוא משרת הוראה באחת האוניברסיטאות, אך משלא נמצאה החל לעבוד בחברת החשמל, ולפני שנתים עבר הנה, לאילת, והוא מפקח על הבקרה בתחנת-הכוח. ללא ענין מיוחד שאל דניאל אם הוא מרוצה, והוא ענה: "כן ולא." לא – מפני שזהו "בזבוז" לדעתו, לא רק מבחינתו האישית, אלא גם מבחינת המדינה, שיכול היה לתרום לה יותר אילו עסק בהוראה ובמחקר; וכן – מפני שכאן, באילת, אדם מרגיש בכל-זאת שהוא עושה משהו שיש לו ערך ציוני. המשכורת אינה גבוהה, אבל הוא זוכה ליחס טוב במקום-העבודה, וזה העיקר. חשוב מאוד לגבי אדם שלא גדל בארץ הזאת.

שתי הנשים פיטפטו ביניהן, ויוחנן, בהעמידו כוסית משקה לפני מיכאל, אמר:

"עכשיו יצטרכו להכפיל את התפוקה בתחנת-הכוח... בשביל שדות-התעופה החדשים..."

סוניה, רחבת-חזה, שתי גומות-חן בפניה העגלגלות, אמרה בקול ערב, זמירי :

"מישה לא יתן להם חשמל ! הוא מרוגז נורא על הדבר הזה !"
"מרוגז על מה ?" אמרה תמרה.

"על זה שעוזבים את סיני ! הוא נורא נגד !"

"אתה חושב שהיתה לנו ברירה ?" שאלה תמרה את מיכאל.
הוא הסתכל בה, כשוקל את תשובתו, אחר-כך פנה אל דניאל
במבט בוער :

"אני לא מבין את זה ! זה כמו התאבדות ! זה... התאבדות ! ממש !"
אך מכינן שדניאל לא הגיב – גם מבטו הקר לא הביע מה הוא
חושב על כך – אמר יוחנן :

"זה סיכוי. לא יותר מסיכוי. אבל בין מלחמה בטוחה וסיכוי
לשלום צריך לבחור בסיכוי."

הרוסי כאילו לא שמע, או חשב שאין הדברים ראויים לתגובה.
את דבריו הפנה שוב אל דניאל :

"אני לא מבין ! אנשים לא רואים ? לא רואים מה הולך פה ? עם
סאדאת והאמריקנים ? הלא הכול גלוי ! הלא... כל ילד בן שבע
שיודע קצת שח-מט היה תיכף תופס מה עושה הפרטנר ! לא בעוד
עשרה צעדים ! בעוד שלושה ! הלא זה פלוט ! איך אומרים פלוט ?"
"מזימה," חייך יוחנן, משועשע במקצת מהתרגזותו של הרוסי.

"כן, מזימה ! מזימה של האמריקנים יחד עם כל העולם הערבי !
עם סעודיה, וכוניית, וחוסין, ואש"ף, וכולם ! התחיל בזה קיסינג'ר,
כשהכריח אותנו לעזוב את סואץ ולתת לארמיה השלישית ללכת
הביתה... איזה עם היה עושה את זה, לתת לאויב לברוח אחרי
שניצח אותו ! הרוסים היו נותנים לגרמנים לברוח ? לגדוד אחד ?
לחייל אחד ? תרים את הידים, ויורים על המקום !.. ועכשיו ממשיך
עם זה קארטר, ושר החוץ שלו, והאנטישמי הפולני הזה, בז'יזנסקי !
להכניס אותנו לפח ! קודם תתנו את סיני, את הנפט, ואת הכבישים,
ואת אופירה, ואת שדות-התעופה, ואחר-כך תתנו את הגדה, ואחר-
כך את גולן, ואחר-כך את ירושלים – כן, גם את ירושלים ! – ואחר-
כך... מה אחר-כך ? שלום ? אחר-כך תהיו חלשים כל-כך שלא כדאי
יהיה לעשות אתכם שלום ! אז בשביל מה עושים את זה ? רק כדי
שניראה צודקים בעיני 'העולם' ? יש מדינה אחת שעושה דברים רק

כדי שהיא תיראה צודקת בעיני אחרים? אני לא מבין..."

"מישה, למה אתה מתרגז כל־כך? יש עוד אנשים שיש להם ראש והם חושבים מה טוב ומה לא טוב!" הבהיקו שתי גומות־החן בלחייה הבהירות של סוניה בחייכה.

מישה, ברוח לא־נרגעת, המשיך:

"אני קורא את כל הדברים האלה בעתון, ואני חושב: העם שלנו רוצה לחיות? אולי הוא איבד את הרצון לחיות! בן־אדם שלא רוצה לחיות סוגר את העינים! הוא רואה חוליגאן עומד מולו, מרים עליו מקל גדול, והוא סוגר את העינים! אם הוא יסגור את העינים, הוא חושב, אולי החוליגאן ירחם עליו... אבל חוליגאן אף פעם לא מרחם! אז מה חושבים אצלנו? שאחרי שנתן לערבים כל מה שהם רוצים הם ירחמו עלינו? הם לא ישנאו אותנו יותר? על החלש מרחמים? את החלש לא שונאים? אלפים שנה שהיינו בגולה והיינו חלשים לא שנאו אותנו? בשביל מה באנו לארצנו אם לא בשביל זה, שלא נהיה חלשים, שלא נצטרך לעמוד על הברכים ולהתחנן: תראו כמה אנחנו טובים, כמה אנחנו בעד הצדק והיושר, אז אל תהרגו אותנו! לא, עם שרוצה לחיות, אומר: אני קודם־כול צריך להיות חזק! זה קודם־כול! ואני מחזיק כל מה שיש לי ביד אם לא חוטפים ממני זה בכוח! ולאויב – אני לא נותן גם אבן אחת, מפני שכל אבן שאני נותן לו, הוא יזרוק אחר־כך עלי! אז מה זה פה אצלנו? – זה פרברסיה, אני אומר! מדברים כל הזמן על הזכויות של הערבים! בן־אדם שמדבר לא על הזכויות שלו אלא על הזכויות של האויב שלו – משהו לא בסדר אצלו! זה פרברסיה, אני אומר!"

"תראה, מישה," אמרה תמרה בקול לא־בוטח, נבהל מעט מפני סערת־רוחו, "יכול להיות שאתה צודק, שבאמת רוצים לסדר אותנו, כמו שאתה אומר. אבל היתה לנו ברירה? הלא האמריקנים..."

"מה ברירה?" שיסעה מישה, "הברירה היא בידים שלי, לא? אני זוכר כשהיינו עוד ברוסיה סיפרו לנו על הסלוגאן בישראל 'אין ברירה'. 'אין ברירה' – זה נלחמים כשמוכרחים, נכון? לא עושים מה שאחר אומר לך לעשות! אנחנו צריכים לשאול עצמנו מה טוב בשבילנו, לא מה טוב בשביל האמריקנים!"

"אתה שוכח שאנחנו תלויים בהם בכסף, בנשק..." אמר יוחנן.

"אסור להיות תלויים! מה זה עצמאות? עצמאות זה לא להיות

תלויים, נכון? לא להיות תלויים באקונומיה, בפוליטיקה, בצבא... ועכשיו אם נמסור כל סיני למצרים, נהיה עוד יותר תלויים! אפילו בנפט נהיה תלויים! פחות כוח יהיה לנו! הם יבנו לנו את שדות-התעופה, והם בסוף גם יגידו לנו מתי מותר לשלוח המטוסים לאויר מתי אסור! לא ככה?" פנה ישירות אל דניאל.

אך מבטו של דניאל, שהיה נעוץ בו כל זמן דברו, לא נענה. "האמריקנים בעצמם לא יודעים מה הם רוצים!" עשתה סוניה תנועת-ביטול רחבה בידה הלבנה, המלאה, "הרוסים מרמים אותם כל הזמן, והם נותנים שירמו אותם! ככה היה בהלסינקי, ככה בסאל"ט... הם איבדו הכבוד שלהם! הקוראז'! הם למטה-למטה!" הניעה ידה כלפי הרצפה, להראות על שפל המצב.

"אני רוצה להסביר לך משהו," זקף יוחנן את גוו בכורסה והטה אותו לפנים כלפי מיכאל, "אתה אומר עצמאות. אין היום עצמאות גמורה. יש גושים, בריתות, הסכמים. עם קטן, אם הוא רוצה לחיות, דווקא מפני שהוא רוצה לחיות, מוכרח..." "מוכרח! כל הימים אני שומע מוכרח! צריך להגיד רוצה! לא מוכרח!..."

"כן, גם רוצה, גם רוצה," המשיך יוחנן בחיוך סלחני, "הלא אמרתי: אם הוא רוצה לחיות... אז תראה: נניח שהיינו אומרים שאנחנו לא מתחשבים לגמרי, לא בדעת האמריקנים, לא בדעת מדינות השוק האירופי, לא בדעת-הקהל של העולם החפשי, אלא מחליטים..."

דניאל חש עצבנות פושה בעורו. עצבנות של קוצר-רוח. אותה עצבנות שהיה חש תמיד כאשר מישוהו במחיצתו היה מפליג בדיבורים נדושים שאין בהם חידוש – וכל מה שאין בו חידוש והוא חזרה על דברים ידועים, יש בו מן הכזב, מן הזיוף, הרגיש; "אמת הבאה בחיקוי", שאינה יכולה להיות אמת – ומין גירוי לגרד את גבות האצבעות, את אמת היד לכל ארפה, עבר בו. ובהיבשעה הדברים שהשמיע קודם הרוסי, שהידהו עוד בחדר, הטילו פחד: פתאום החרידה אותו הידיעה שחזר לארץ נצורה. קטנה ונצורה. מלכודת שגורל הנמצאים בה נחרץ. אין מנוס. במוקדם או במאוחר יבוא הקץ. והמרחב שגמע במשך כל היום הארוך, מרחב האור וההרים והמישור והשממה, ששטפו את עיניו, היה רק מקסם-שוא, אשליה.

ואותה הרגשת קלאוסטרופוביה שהפירה עוד מנעוריו, שהיתה פוקדת אותו בכל עת שידיעות רעות היו קרבות כגושי צללים סוגרים סביב־סביב, תקפה אותו גם עכשיו.

"טוב, אתה צודק, ואת צודקת... טוב מאוד!" דיברה עכשיו סוניה כשאודם פורח בלחייה הלבנות, "אבל אני לא מבינה למה מדברים כל־כך הרבה על הזכויות של הערבים? יש אצלנו במשרד בחורה אחת, נחמדה מאוד דווקא, היתה בקיבוץ, וכל הימים היא מדברת על אי־הצדק שעושים לערבים! ובהתלהבות כזאת! בהתרגזות כזאת! על זה שלוקחים מהם אדמות, וזורקים אותם לבית־הסוהר, ויורים עליהם, ולא נותנים להם עצמאות... אני אומרת לה: 'גירה, למה את מתלהבת כל־כך על הדברים האלה כאילו זה כל החיים שלך! הלא בשביל הזכויות שלהם יש מי שנלחם! כל החמש־מאות מיליון מוסלמים! כל המדינות הקומוניסטיות וגם כל השמאל, והליברלים והקתולים והפרוטסטנטים ומי לא? ובשבילנו – מי? רק אנחנו!' אז היא אומרת: 'דווקא מפני שאני יהודיה אני נלחמת בעד הצדק!' – 'תילחמי קצת גם בעד הצדק שלך!' אני אומרת לה. 'למה בעד זה את לא נלחמת?..' וכשאני רואה שיש כל־כך הרבה כמוה, והם עושים רעש כזה גדול, כותבים בעתונים ומדברים ברדיו ובטלביזיה ועושים הפגנות נגד הממשלה, ופרופגנדה בחוץ, באמרי־קה ובאנגליה ובגרמניה... לפי דעתי זה סאבוטאז'!!"

"תראי, סוניה..." פתחה תמרה לומר בשפה רפה ובפנים מודאגות.

אך מיכאל הקדימה, ובפנותו אל דניאל אמר:

"אתה איבדת בן במלחמה. זה אסון גדול, אני יודע. אני שואל אותך: בשביל מה נפלו הבחורים שלנו? בשביל שנמסור לאויב את האדמה שהם נפלו עליה? הלא כל הקרבנות האלה... זה כואב לי כשאני חושב על זה!.."

ונפלה מבוכה גדולה בחדר, כאילו עבר הדובר על איסור חמור.

דניאל נגע באצבעותיו בכוסית שלפניו, סובבה הנה־והנה, אחר־

כך נשא מבטו אל מיכאל ואמר:

"כן, זו שאלה קשה. אבל אינני יכול לענות לך עליה."

וזה היתה כבר הכוס השלישית, עם קובית־הקרח הצפה בנוזל הזהבהבה, המבעבע, שבה. והשאלה שאין לה פתרון – אמר לעצמו

בהסתכלו במבט מזוגג בשורות הבקבוקים שמאחורי המוזג הצעיר, דק־הגזרה, המשקשקש במיומנות בבקבוק הממהל המתכתי – השאלה שאין לה פתרון היא האם תיתכן חזרה לסדר בעתיד המוחלט! בעתיד המוחלט! כי אם תיתכן חזרה כזאת, מן הכאוס של המקריות אל הסדר, במעבר מן העבר אל העתיד... ומדוע לא, בעצם? לפי כל כללי הסבירות? מדוע לא, כשמספר הצירופים מתקרב לאינסוף?... הוא סב על השרפרף הגבוה, מאה ושמונים מעלות לאחוריו, ותמה שוב לראות, באור העמום המפציע מן הכוכבים המשובצים ברקיע התקרה, שאין כמעט איש בבאר המלון, אס־כי השעה כה מוקדמת, יחסית, רק אחת־עשרה־ורבע, מלבד שני זוגות גלמודים בשתי פינות: ליד שולחן אחד ראשה צהוב־השיער של בחורה בשמלה כתומה, ללא־שדוולים, כבוש בכתפו של נער שחרחר – נרדמה? מזילה דמעות לחיקו בליל הפרידה מארץ השמש, מן המזרח החם והמיוחס, בטרם תפליג לצפון הקד? – ובפינה השניה, באלכסון, אותם השנים – כן, ללא־ספק אותם השנים, כוכבי־קולנוע כפי הנראה – שנראו באכסדרה אחרי־הצהרים, והפעם היא בשמלה כחולה כים, מבריקה, גולשת עד לקרסולים, והוא בחולצה ספורטיבית חומה, המשווה לו מראה צעיר, אדם במיטב שנותיו הגבריות, למרות הצדעים המאפירים –

ואם כך אפשרית גם תחיית־המתים – סב בחזרה אל מול מערכת הבקבוקים הניצבים על המדפים ואל המוזג, שאותיות "מלכת שבא" רקומות בזיג שלו – אפשרית חזרה מן ההתפוררות והרקבון של הגוף במחילות, אל השלם, ומדממת־הלב אל פעימתו הקצובה. הבעיה היא התארגנות־מחדש של המולקולות וחזרתן לתנועה במסלול שנעו בו מתחילה; היפוך כיוונה של האנתרופיה, כלומר, היפוך עתיד יחסי לעבר יחסי; ואס־כי הסבירות היא בערך של 10 בחזקת מינוס מיליון, היא בכל־זאת קיימת, היפותטית, ובלגמו עוד לגימה עמוקה וצוננת מן הכוס חש געגועים אל שדות־אליסיום של הקמפוס הרחוק, אל האויר טעון־המתח של אולם־המעבדה, שצקצוקי הניצוצות הכלואים מתבזקים בו כמו איתותים מכוכבים במרחק שנות־אור, אל הטיולים היומיים עם פרופ' סאליבאן בשדירות האדר, בין ערוגות הָרָדִים, בצאתם יחד מן המעבדה לעבר בנין מועד־דון הסגל שבקצהו האחר של הקמפוס, ובדרך – פרחים וירק ונגוהות

אור מסביב - הם מחליפים דעות על הממצאים המעוררים-קושיות שחזו בהם זה־עתה ; כן, געגועים אל פטר סאליבאן הצעיר, קתולי מאמין, שחברו בו יחד חדות־שכל של מלומד עם תום של איש־כפר אירי המתפעל מנפלאות הטבע - "מה רבו מעשיך אדוני, כולם בחכמה עשית ו" - שאמר לו פעם, באחד הטיולים האלה, לאחר ניסוי מוצלח, בחיוך של עננה: "מה אנו מסוגלים לדעת, דני? תחום האופק, ככל שיתרחב לעינינו, יישאר תמיד סופי, ותחום הנעלם שמעבר לאופק יהיה תמיד אינסופי. אבל זהו גם ההבדל בין הידיעה והאמונה. הידיעה - סופית, האמונה - אינסופית. אינך סבור כך?.." והשאלה היא - אמר עכשיו לעצמו בהניעו את הכוס על טבלת הדלפק כדי לטלטל את קוביית־הקרח המתמסמסת בתוכה - אם תחיית־המתים היא בחזקת ידיעה או בחזקת אמונה, בתחום הסופי או האינסופי?

לחשושית־לחשושית, כמו מתחום הנעלם שמאחורי האופק הלילי, הסתננה מוסיקת הדקע מגבוה, קול זמרת אמריקנית, השרה בלטפנות אינטימית, בליווי צנוע של סכסופון ופסנתר - "I don't know enough about you". - בקצב הפופסטרוט, כמו הד רחוק משנות השלושים, הממלא את חלל הבאר האכסטריטוריאלי הזה, כמוהו כבארים בבתי־מלון בכל העולם - ממלכות־לילה שמהוץ לזמן - כמו הבאר במלון בבאולדר, קולורדו, עיירה אוניברסיטאית קטנה, הררית, שחומת־אבנים, שבה נתן הרצאת־אורח על הקנאטים, ולאחריה, בשעה מאוחרת, לא עלה לחדרו, אלא לבאר ירד, וישב שם לבדו, הכוס בידו, בודד ביבשת הגדולה, עד שפלשו פנימה, כמו גל מציף, כעשרים גברים, אנשי־עסקים כנראה, שהיתה להם איזו ועידה אזורית, כל אחד מהם תוית בדש חליפתו ובה שמו ושם החברה, והבאר נתמלא המולה בבת־אחת, כקול המון מים רבים, וצחוק, ושקשוק כוסות בירה וכוסיות ויסקי, אנשים בחופשה גברית פרוקת־עול, קולנית, והנה הוא ביניהם, בתוכם, חבר באיזו קהיליה עולמית, חפשית, נטולת־דאגה, שמחה במתנות שמעתירה עליה חברת־השפע רבת־ההישגים, ומישהו מהם מתישב לצדו, מרים כוס לעומתו, מתבדח אתו כאילו הוא אחד מהם, והוא צוחק יחד אתו לבדיחותיו, כי גם עליו עובר גל האחנה הגברית, רווי־המשקאות, שאינה יודעת גבולות ארץ ועם -

"I don't know enough about you" – שר הקול הרך, המפתה,
כאן על שפת ים-סוף בעיר-הדרום החמה – "I don't know enough
– "about you

ופתאום, באמצע הבדיחה שסיפר לו האיש זחוח-הדעת בחליפה
המגוהצת התכולה – קפא החיוך על פניו, כי ניצב לעיניו, הוא לא
ידע איך, עמודי-הזכרון, עמודי-הזכרון הגבוה, העשוי אבנים מסות-
תות, ובראשו חקוק סמל ענף-הזית-והחרב, והמלים יד לבנים, יד
לבנים, התמלמלו בתוכו, פירפרו, והעמוד ננעץ לפניו ולא אבה
למוש, ובו האותיות העבריות של השמות החרוטים באבן, זה מתחת
לזה ; וגם למחרת, כשסטודנט יהודי אחד הסיעו במכוניתו אל הרי-
הסלע המיוערים, המתרוממים בצד העיירה, דרך ארוכה בכביש צר,
מתפתל בין סעיפי הסלעים, להראות לו את המקום שבו מחפשי-
הזהב הראשונים סיננו את גרגרי-הזהב מחצץ הנחל השוטף במפי-
לים, גם אז הלך לפניו העמוד הזה ולא סר מנגד עיניו, והוא לא
יכול לגרש מעליו את המלים שסבבו בתוכו בלי חדול, יד לבנים,
יד לבנים...

יד לבנים שם, ב"רוקי מאונטנס" – פיקפך בו צחוק מר, והוא גמע
את שארית המשקה שבכוס.

העייפות, הכובד, לאחר היום האדורך ללא מנוחה, מאז חמש בבוקר,
לאחר הנסיעה הסיוטית באור העז לאורך הערבה הארוכה עד בלי
סוף, לאחר הצלילה, לחמש-דקות-כנצח, בנהר הלתה, שבו גאו
המים והתהפכו –

ומחד עליך להשכים קום כדי לנסוע דרומה, דרומה, אל חופי-
הזהב, כדי לחפש את בנך, את יחידך, לאחוזו באזנו ולרצעו אל
המוזזה, את בנך אשר אהבת –

הו, בן בן, הישאר באשר אתה שם, אם על-פני החול ואם על-פני
המים, וראה חיים עם בחורה אשר תפסת, כי זו זכותך בעולם הזה –
מעט ורעים ימי שני חיינו – שאין בו תחיית-מתים, אין בו תחיית-
מתים, אלא בעתיד המוחלט שלעולם לא נגיע אליו –

כן – ניענע בראשו אל המווג, שהטה את זרבובית בקבוק הויסקי
אל כוסו בשאלה – כן, סודה, כן, קרח – ונזכר בנערה האפרסקית,
הבשלה, רווית-השמש, שהשאיר בחצבה, סוזן שמה, שמחר ודאי
תהיה כבר בנואיבה, מטלפת-לה יחפה על החול, בביקיני, קרני

האור העז מלהטות את זרועותיה, את אגן בטנה, את ירכיה, וייתכן מאוד – אמר לעצמו – ייתכן מאוד שיפגוש אותה, שם, עולה מן הרחצה, מתנודדת כשיכורה בצאתה מן הגלים, שעה הנחושת נוסף מים, והיא תופתע לראותו פתאום לפניו, גם תשמח, כשמוח על פגישה עם בן-מולדת בארץ זרה, ובצחוק תשאל אותו מה השעה על השמש ברגע זה, בדיוק, והוא ישאל אותה אם כבר "מצאה את עצמה", ויפסע לצדה לאורך החוף, הרים מכאן וים מכאן, ויהיה לה אח בוגר, מורה, מדריך, משענת בטוחה, והבנה נפלאה תשרור ביניהם, ברית כרותה, והוא ילווה אותה אל הסוכה שבה ילקוטהגב הכחול-זרחני שלה, שם פרשה את שקיהשינה שלה... ואולי לא... אולי לא לבדה תהיה, אלא בחברת אחד מבני-בליעם אלה, הבאים מקצות תבל להתרפק שם על החול ולזכות מן ההפקר, איזה גער צפוני יפה-גוף, בהיר-שיער, שהתמקם-לו כבר בסוכתה וכבר כבש לו חזקה עליה... באיזו זכות? באיזו זכות, כשלא עשה דבר למענה, ואין לו שום שורש בארץ הזאת, אין לו שום שורש בשום מקום, אחד זר, פוחח מרחוק בא וגזול וגזול... שעה שהוא היה זה שגילה אותה וראשון פרש עליה את חסותו –

וכדי להעביר את ההרורי-הקנאה האלה ולהטביעם כליל לגם לגימה מלאה מן הכוס – מערפלת-עינים – ועם כך הבחין שמנגינת הדקע המסתננת מגבוה התחלפה בינתיים, ולא עוד קול אשה היה זה, אלא קול גבר הוא ששר עכשיו, בליווי תזמורת-ג'אז קטנה – "New York state of mind..." ובהסיבו פניו לשמאלו ראה שביני-תים גם התישב עוד מישהו על-יד הבאר, על השרפרף השלישי ממנו, קצין במדי חיל הים, מקריח במקצת, בעל פנים רחבות ומפיקות זיו... הוא נשא את כוסו לעומתו, והלה נענה בהרמת כוס הבירה המקציפה, וחייך אליו כפי שמחייכים אל אדם בגילופין, והוא אמר בלבו: את סוזן צריך היה לחתן עם הקצין הזה, בהחלט! איש שאפשר לסמוך עליו. שיגן עליה מפני כל הפרחחים הנטפלים אליה רק כדי לנצלה. ולמענו תעזוב את בית-אביה, את ארצה ואת מולדתה ותבוא לחיות בארץ הזאת –

אלא שהדבר לא שימח אותו כלל. להיפך. העציב. כי נזכר בדברי הרוסי בבית המירסקים, ועכשיו ידע בבירור – למעלה מכל ספק! – שהוא צדק. צדק, צדק, צדק: מזימה נרקמת מסביב. להכחיד. וכל

ענין השלום הוא פח יקוש. מלכודת. ואין סיכוי. שום סיכוי. והשאלה שאין עליה תשובה – אין! – היא לשם מה נפלה, לשם מה – ובלגמו עוד לגימה מן הכוס, ארוכה מן הקודמת, הזית עצמו אל השרפרף שלשמאלו, ובהטותו את גופו אל הקצין אמר: "תסלח לי, אתה מכיר את הסביבה כאן? את חוף סיני?" – "בערך," חייך הקצין, כפי שמחייכים אל אדם בגילופין. – "תוכל לומר לי אולי... יש דרך מנואיבה לרפידים?" – "מנואיבה לרפידים? כביש אתה מתכוון?" – "כביש, או דרך-עפר טובה..." – "לא. אינני חושב. שבילים אולי. אתה יודע איזה מרחק זה מנואיבה לרפידים? צריך לעבור את חצי סיני!" – "ומאופירה?" – "גם מאופירה לא... אלא אם-כן לסנטה קתרינה, ומשם צפונה, איזה מאתים קילומטר... במכונית?" – "כן, אני פה עם מכונית..." – "לא הייתי מציע לך. לא שמעתי עוד על מכונית אזרחית שנוסעת בדרך הזאת." דניאל הסתכל בו וניענע בראשו בהסכמה: "כן, אני מבין... אני מודה לך." והוסיף להסתכל בו, כמהרהר. הקצין, מחייך, כנהנה, אמר: "לרפידים צריך היית לנסוע לא מכאן בכלל, דרך אל-עריש..." – "כן, כן..." ניענע דניאל בראשו, "אתה צודק." – "אתה... מטייל פה? לראות את סיני לפני שמחזירים אותה?" גמע הקצין מכוס הבירה. – "לא, לא," ניענע דניאל בראשו בהחלטיות, "צריך להיפגש שם עם מישהו, בסביבה..."

ויגון כבד נפל עליו פתאום, עד כי חש איך אשמורות עיניו זקנו, כבדו וזקנו, וכל פניו התארכו וצפדו, כקלף עתיק, לילה ארוך שוכן עליהן, והוא העביר את מבטו אל הקיר שממול, אל שורות הבקבוקים שעל המדפים, ואמר לעצמו, מה הכתובת על הקיר, מה הכתובת על הקיר, ובהיתקל המבט ב-White Horse, אמר, כן, הרי זה הסוס הלבן מן האפוקליפסה – תזיון יוחנן? דניאל? – הסוס הלבן ורוכבו, ומפתחות המוות והשואל בידו, אלף שנים לאחר הזמן הקטן... כן, מנא מנא תקל ופרסין, קרא דניאל את הכתוב על הקיר, עידן-עידנין ופלג-עידן, אמר דניאל... אך לא, לא סוס לבן ראה דניאל בחזון על אוכל אולי, אלא איל בעל קרניים וקרן-חזות בין עיניו, וצפיר-עזים הכה את האיל וישבר את שתי קרניו, ולא היה כוח באיל לעמוד לפניו ולא היה מציל מידו –

והוא החליק מעל השרפרף, זקף את גוו, בירך את הקצין, את

המוזג, במועל־יד, ופסע, מַצב את רגליו לבל יתנוודד, כלפי הפתח, ומן הפתח אל המעלית. בלחצו על הכפתור, בלי להרפות ממנו, ממתין למעלית המתמהמהת, אמר לעצמו : אפשר... אפשר גם דרך סנטה קתרינה... על־גבי אבנים... ואם־גם תיתקע המכוננית, שם בהרים הגבוהים... ובצמד בתוך המעלית העולה אל הקומה השלי־שית, וערפל חם ממלא את חלל ראשו, נזכר שלגידי לא נתן את מפתח הבית, אף פעם לא נתן לו אותו בצאתו, והיה עליו להישאר בחוץ כשאיש לו ענה לו לצלול. שעות, שעות! – כמעט בכה בתוכו. הוא התישב על המיטה ומחה את פניו. מחה אותן בכוח כדי להבהיר את הראות. שעון־היד הראה שתי־עשרה וארבעים, ולאחר היסוס־מה (על הקיר, במסגרת־עץ שחורה, היה תצלום של מנזר סנטה קתרינה, מגדל פעמונים במרכז חצרו, הר גבוה, מחודד, מתנשא מעבר לכיפת החאן) – חייג את מספר הבית. "ענת?.. לא הערתי אותך?.. לא שכבת כלל... מאילת, מן המלון, 'מלכת שבא'... לא, לא, ראו אותו לפני שבועים... עבד כאן, עד לפני שבועים... כן, הייתי אצלם, לא יודעים כלום... לא חשוב, כשנתדאה... לא, רק עיף. לא נורא... אסע עד אופירה... כן, גם בדרך, יכול להיות... אלון באופירה כנראה... אל תדאגי... נראה, אולי..."

אחר־כך הליט את פניו בכפות־ידי, והחדר סבב כגלגל סביבו, והוא אמר לעצמו : צריך לגמור. כן.

לשמור על שפיות-הדעת! - היא אומרת לעצמה בחשי-
כה, במיטה - כבר שתיים-עשרה ורבע, עשרים אולי, הרגעים כנמלים
על בשרך, אבל אסור לאבד את שפיות-הדעת! לחכות, באורך-רוח,
ולא לצלצל שוב לשם, לא -

ואת, מנסיונך, יודעת כבר: צריך לצפות לרע ביותר. תמיד.
לצפות לרע ביותר, ואז את מחוסנת. לשכב רפויה, הידים בצדי
הגוף, האצבעות לא-קפוצות, ולצפות בשקט לרע ביותר. כי הרע-
מכל-רע הוא התקפת-הפתע: צלצול הטלפון. הצלצול בדלת. ושנים
זרים בפתח. במדים.

היא עוצמת את עיניה, ומראות היום הארוך, השרבי, כשהשמש
נשברת בקירות הבתים הלבנים, מפוזים תחת העפעפים:

האיש במרפסת שממול, בבוקר, בתחתונים - הופמן שמו, או
פרידמן - מחזיק במעקה ומסתכל אל חלונך, כך, לקלוט את המראה
של דיירים שחזרו לביתם אחר זמן ארוך. להבין. -

קטי, בחנות: חוזרים הביתה, מה? קליין אבר מיין! -

המחפודת העמוקה, מגודרת בקרשים, ובקרקעיתה מחפר שמלת-
עותיו נעוצות בעפר, שקי מלט, ברזלים, במקום שעמד ביתה הקטן,
המוקף קקטוסים, של גרסה מילהאוז הישישה -

(שלימדה את נוני נגינה בחליל. הסונטה של סקרלאטי, שצליליה
הגבוהים, המשתעשעים-ומחוללים, פיכו בחדר-הילדים בשעות
לפנות-ערב) -

נחום, קרני השמש השוקעת מגיהות את ראשו הכסוף בהוציאו
את המכתב מכיס המקטורן -

היא עוצרת רגע את נשימתה. את פעימות הלב. דום עומד העולם:
צעדים במדרגות, עולים, קרבים.

טריקת הדלת בדירה שממול מתירה את זרימת הדם.

ואם לצלצל - היא אומרת לעצמה - אז למשטרה. למרות הכול.
ולשכוח את ענין המאסר. המאסר לא חשוב. נציל אותו מזה. אלק
יציל.

והיא רואה את אלק, שיצא לפני כשעתים, יושב למולה בכורסה, באותה כורסה עצמה שבה ישב לפני שש שנים, יותר, לפני הכול, כאילו הכיר את מקומו (אנוש כחציר ימיו) -

לצחוק, אלוהים! - כמעט עולות דמעות בעיניה. של זעם, של איבה - לצחוק, איך יכול אדם להתכחש לעצמו! להעמיד פנים! למחוק, למראית-עין לפחות, כל מה שהיה! (כציץ השדה כן יציץ) ולסגל לעצמו מין סופי-משפטים מנוכרים, כמו של יועץ אובקטיבי, "כן?" "את מבינה אותי, כן?" כאילו לא היה כלום מעולם! (כי רוח נשבה בו) ולדבר כאילו הוא יושב במרפאה לבריאות-הנפש... וללא מבוכה! ללא שום מבוכה! (ולא יכירנו עוד מקומו).

אבל כל זה לא חשוב עכשיו. מה שחשוב הוא - שהבטיח. שאמר, בטון עננני כל-יך, בקול מתון, ששום רטט עצבני לא נשמע בו: (והקולות הצלולים, החגיגיים, של מקהלת הבנות, לפני שנים רבות, בערבי אזכרה, מהדהדים כמו תחת כיפת מקדש: כי רוח נשבה בו... ואיננו... ולא...)

תראי, ענת, מבחינה מעשית אין בעיה. אני אדבר, כבר מחר, עם הפסיכולוג הראשי של הצבא, ידחו לו את הגיוס לחצי שנה... ביחוד בהתחשב עם...

ודי היה בזה. יכול היה ללכת, מצדי. אסירת-תודה לך, ידידי. הצעיר. ממני בשבע שנים. ד"ר אלק וייס.

אבל הוא הוסיף לשבת, ולדבר, מסביר בעשר אצבעות (שהן לבדן לא השתנו: ארוכות, חושניות, היודעות גם לכייר דמויות נשים דקות, זעירות. שידעו גם ללטף, בעדינות, בחשיכה - "במקצור-עיות", בערמת-שועלים, היא אומרת עכשיו - ופעם נפל איזה אגרסל מן השולחן שעל-יד המיטה, והוא צחק) את מצבו של גדעון: תביני, ענת (כן: בכל-זאת: ענת!) הוא לא מן הצבא ברח, אלא מכאן! כדי להשתחרר מן הדאגה שלכם, מן החרדה התמידית לשלומם... כבן יחיד... ביחוד לאחר...

ופתאום - כמו בבוקר, בדרך לחנות, על המדרכה, שהתנועעה תחת הרגלים כמו רציף-נמל המתנועע לאחר ירידה מאניה שהיטלטלה ימים רבים על הים - מתהפך עליה שוב גל של מראות מחשיכי-עינים: גופתו צפה על המים. מוטלת, נפוחה, על החוף. מרוטשת על הכביש -

היא בועטת מעליה את הסדין הבוער על גופה, מתרוממת ונסמכת
 אל מסעד המיטה, לנער את הרוח הרעה (ולהיות זקופה, ואמיצה),
 ומגששת על השידה למצוא את חפיסת המרלבורו ואת הגפרורים,
 שולפת סיגריה ומדליקה (זו החפיסה השלישית שלך היום!)
 ובהפיחה את העשן היא מנסה להבין. איך. קרה שנכנעה. בניגוד.
 בשנת-הלימודים האחרונה שלו. לפני גיוסו. כשהוא (כן, אבל
 דניאל! ההזדמנות הבלתי-חוזרת במכון היוו! הרדיו-טלסקופ!
 הליינים!). ולקחת חופשת חג ארוך, מתמשך, מהכול! מהכול!
 (השלנה הזוהרת! שדירת המאגנוליות הזולפת זהרורים בהיפתח
 החלון אל הבוקר הבהיר, הירוק) חופשה מאחריות, מזכרון -
 (בניו-אורלינס, באמצע מארס, וגשם שוטף היה - היא נזכרת
 בהטילה את האפר אל כף-היד הפתוחה - גשם חם, ניתך על-פני
 "הרובע הצרפתי", הציורי, עם הבתים העומדים על עמודי-ברזל
 ירוקים, כעין מאוריים, כעין קריאוליים, ופאטיות בין אגפיהם,
 וגוזזטראות ארוכות, מעוטרת פיתוחי שבכה, וריח של ג'ונגל היה
 באויר, של איים, מעצי הדקל והקוקוס, משיחי האזיליאות והקאמי-
 ליות הצפופים בחצרות הקדמיות... הם עמדו על גוזזטרת המלון
 בקומה השניה, זרועה שלובה בזרועו, מסתכלים בגשם הנשפך
 לרחוב כמו מדליים, באין אפשרות לצאת ולהמשיך בסיור - ופתאום
 הבחינה, לא-רחוק מהם, בזוג אחר עומד ליד המעקה ומסתכל כמותם
 לרחוב. ישראלים - אמרה לעצמה. ישראלים - היתה בטוחה. כי פני
 האיש היו מוכרות מאי-שהוא, מאחד הטיולים? איש-מושב?
 מורה? - וחשה חום בלב, ואחנה, ועצב, ונקיפות-מצפון, וגעגועים
 עזים... "משמאל", לחשה לדניאל, "זוג ישראלי". הוא לא הסב את
 מבטו, ולאחר רגע משך אותה אל האכסדרה ומשם לחדרם. וחשה
 צער, ורוגז. ואחר-הצהרים, כשלפתע חדל הגשם, וכבדרך-פלא
 התבהרו כל השמים בבת-אחת, הלכו אל ה"קאבילדו", אל בית-
 הסוהר העתיק, לדאות מוצגים מתולדות העיר. ושוב - כמזכרת-
 עוון! - בעמדם מול הדוכן של שוק-העבדים - היה הזוג הזה על-
 ידם; ואייאפשר היה לא לשמוע את דיבורם העברי בהסבירם זה
 לזה בלחש: האזיקים, הסדן, פטיש המכירות... היה כבר על שפתיה:
 "תסלחו לי, אתם..." אך משהו עצר בעדה; ואולי מפני ששוב פנה
 דניאל להתרחק מהם. ובשלישית - היה זה כשעמדו בתוך קהל

הצופים בקרניבל ה"מארדי גרא" - עיניהם נשטפות ממראה המסיי-
כות והליצנים והמרכבות ולהקות היפהפיות ורקדניות הקאן-קאן
ושפעת הבלונים והפרחים - ולפניהם, שורה אחת לפניהם, אותם
השנים, והאשה קוראת: "הבט, משה! מארי אנטואנט!" - והקול
הרם, הבהיר, הזה, בעברית, בעיר הנכריה... והיא אמרה לעצמה:
שלוש פעמים כיחשת... הו, נוני, נוני!

היא קמה, פוסעת אל המטבח להטיל את האפר שבכף-היד
המאוזנת אל הכיור לכבות את הסיגריה הגוחלת בחשיכה -
וכשפותחת היא את הברז, מזעיק אותה צלצול הטלפון אל המיטה.
כן. דני. סוף-סוף! מה. ספר.

קולו אטום. המלים כושלות. מפאת המרחק?
ובהניחה את השפופרת, היא פולטת, בקול: קשה.
קשה, קשה - היא מותחת את עור הפנים בשתי כפות-ידיה.
ועוצרת בעצמה - השיער נופל על כפות-הידיים מכאן ומכאן,
העינים קרועות לחשיכה - ומנסה לנתח בקור-רוח את המצב:
האפשרויות. האפשרות לקלוט בעין, תוך כדי נהיגה על הכביש
מאילת עד אופירה דמות אחת על החוף, בין מאות אנשים הפזורים
שם, בודאי, בעונה זו, מהם באוהלים, תחת סככות, בצל עצים, במים.
או אפילו לא תוך כדי נסיעה, אלא בשוטטות ברגל פהיושם (הנעלים
שוקעות בחול העמוק, הזיעה ניגרת על הפנים, מעיבה את המשקפית
של קצר-הרואי) בסביבות נביעות, די-זוהב, שארם. מידת הסבירות
שבדבר! איך?!

והמלצרים הגדוים - אמר.

היא רואה מאהל. יריעות-קידר. בין הרייהגרניט. צנה. שמש
שופכת אשה על ראשו.

אבל את, מנסיונך, כבר יודעת: לעולם לא כפי שאת מצפה! או
רואה בדמיונך!

והנסיבות תמיד מסכלות את ההגיון!

צריך לחכות. באורך-רוח. עוד יום אחד.

שהוא לא יום אחד, אלא כל שעות הלילה הזה, כל רגעי הלילה
הזה, עד עלות השחר, וכל יום מחר, כל שעות יום מחר, עד -

אחר היום הארוך שעבר כבר, ארוך מאוד, מאז צאתו בבוקר.

בבוקר: העיר. לבנה. שרב מלחך את פני הבתים מקולפיה-הטיח.

רובץ על שיחי הגדרות המאובקים. אור־שמש פורץ אל מרפסות פרוזות, שסדינים ושטיחים תלויים על מעקיהן. המזרח. הים התיכון. מסנוור את העינים פתאום, כמו יקיצה אל מציאות לא־יודעת־רחם. העיר, שהיא כתמול־שלשום זה שנים רבות, ולא כתמול־שלשום, לא מעולם. וקול קריין הרדיו המשמיע את החדשות מאיזה בית ממול, רחוק. הקול הטנורי־האטום, החודר את החלל, מצטרצר, מצמרר את העור. כמו אז. תמיד כמו אז (רפלקס מותנה). קול מבשר־רע. כמו קרן־מוות ארוכה.

פעימות אות־הזמן בחלל הבוקר, העיר הלבנה, הפעימות שמעלות פתאום את כל המֶשקע השחור מתחתיות הלב!

והדברים שאמר נחום לפנות־ערב. חצי פניו מוארות בקרני השמש המשתפלת.

הוא מלאך־רע! מלאך רע בבגדי־חג! היא אומרת לעצמה משנוכ־רת בדבריו.

ידה נמשכת שוב אל חפיסת הסיגריות, אך חוזרת ונחה על ירכה. בתשע בבוקר צילצל נחום. שואל מה נשמע. שואל אם יוכל לעזור במשהו. "מסתגלת כבר?" – "כן, בערך." – "עולם אחר, אחרי אמריקה, מה?" – "כן, קצת..." (ובאותו רגע הבהיק בראשה: אֵלֶּק! לצלצל אל אלק!). והוא אומר, בלחן העסקני־הלמדני שלו: "את יודעת... כשיצא שמעון בר־יוחאי מן המערה, לאחר שנים־עשר חודש..." – "שנים־עשר חודש? חשבתי שתיים־עשרה שנה..." (סירוף, לצלצל לאלק! אמרה לעצמה). – "כן, את צודקת, בפעם הראשונה היה זה שתיים־עשרה שנה, אבל הוא רצה להחריב את העולם..." (סירוף, לצלצל לאלק! חזרה ואמרה) "אז הקדוש־ברוך־הוא החזיר אותו למערה, לשנים־עשר חודש, כדי שתתישב עליו דעתו. וכשיצא שוב..." – "לא הכיר את העולם, מה?" (האם זה חטא? נורא כל־כך? להיפגש אתו ללא ידיעתו של דני? אחר כל השנים? רק כדי להזעיק אותו לעזרה? להציל?) – "כבר הכיר, הכיר, אלא שהפעם החליט לתקנו: כל מקום שהיה ספק־טומאה – טיהר אותו, כל מקום שהיה טמא..." (והלא הוא היחיד! היחיד שיוכל לעשות משהו! הוא עם קשריו!) – "אמרי־נא, את פנויה קצת אחרי־הצהרים: חמש, חמש־וחצי?" (הו, לא! בשם אלוהים, לא היום! התחננה על נפשה) – "היום?" – "רצייתי להראות לך משהו..."

ובחמש־וחצי בא.

צלצול עז, מזעזע, העידה משינה חטופה, טרופה, על הספה בחדר־המגורים (לרגע לא זכרה היכן היא נמצאת: בוילה? במלון בני־יודק?) והיא רצה אל הדלת, ובדרך נזכרה שחלמה חלום נורא! מחריד!

"הערתי אותך..." – "לא־לא... מה השעה?" מחתה את פניה וסיל־קה את השיער לצדדים. "אמרת חמש־וחצי..." – "כן, היכנס, אינני יודעת מה קרה לך, נרדמתי קצת... שב, רק אתרחץ קצת..."

בחדר־האמבטיה, כשרחצה את פניה, זכרה שהחלום היה על גידי. היא עמדה וגיהצה... מכנסי־גבר לבנים... גידי נכנס לחדר, במדי צבא היה... היא ניגשה אליו ללטפו, והוא דחה את ידה, אמר שיש לו נְרָכָת... שאל של מי המכנסים, והיא שיקרה: של אבא... ופתאום ראתה אש יוצאת מתחת למגהץ...

"יצאת קצת? ראית אנשים?" – "רק לחנות. אמא באה בבוקר." וסיפרה לו – בנעימה מבודחת – מה שסיפרה פניה על אבא: שהחליט להתגייס לשנה לעזרת מושב צעיר בבקעת־הירדן. הוא! בגילו! הוא שתק. והיא התפלאה, שאיננו מגיב, שאיננו משתומם, שאיננו מהלל. ולא התפלאה. כשזכרה את הנָקָר בינו ובין אביה, כל השנים, בניגוד לכל הגיון. (הגיון? הגיון?) והלא אתה, נחום, צריך היית להעריך את אבא! את איש־האדמה, את האיכר, את החקלאי הבונה את הארץ בזיעת־אפיו!

סורגי־שמש, מבעד לתריס, נפלו על פניו, על צווארו. במקטורן קל היה, בהיר, ושיערה־שיבה החלק, המסורק למשעי, שינה לו הדרה של אצולת ותיקים.

הוא "מקבץ את נידחיו", אמר. אוסף את המאמרים והרשימות שפירסם בעתונים במשך ארבעים שנה, את ההרצאות, המכתבים, ו"אם יסתיעע", יכנסם בספר ביום־מן־הימים. מאות דפים יש לו, אמר. שמורים אצלו פרוטוקולים של ישיבות עוד משנות השלושים, ובהם דבריו, ורשימות שרשם לעצמו, ויומן ישן. "היתה אז אמונה גדולה!" אמר, "אמונה גדולה!"

וסיפר על הישיבה הגורלית – הרתי־עולם! – של מרכז־המפלגה באייד תש"ח, שלושה ימים לפני הכרזת העצמאות, בבית הקרן הקיימת בתל־אביב (כולו ארכיון עכשיו!) – חשבה, אך ללא חמלה;

אפילו בשמץ של שמחה־לאיד, על האיש הגאה הזה, שראה עצמו בעל־בית של "המפעל", המדינה, ופתאום מוצא את עצמו מודח, מסולק, מעבר לגדר; באו אחרים, פוחזים־וריקים, והשתלטו על כרמיו!). שם, שם הוכרע הדבר, סיפר, על חודה של חרב! שם ישבו באולם וחיכו לבואו של שרתוק, שרק שעות אחדות לפני־כן חזר מאמריקה. ולא היה אז תותח אחד, ולא מטוס אחד, וארבע־מאות בחורים כבר נפלו, וירושלים היתה נצורה ומורעבת (הכול שלו! נחלתו הפרטית! גם הבחורים שנפלו, גם ירושלים הנצורה! – אמרה לעצמה). וכשנכנס שרתוק, בשלוש אחרי־הצהרים, ועלה על הבמה – השמש כאילו עמדה דום. כל ההיסטוריה על כפות־המאזנים! עתיד העם היהודי, לחיים או למוות! כי דברים קשים כשאל סיפר שרתוק. הזהירו אותו, שם באמריקה, מפני השמדה, אם יוכרז על מדינה! והאחריות הנוראה, לקבוע את גורלו של עם, לחיים או למוות –

שם, באמריקה. והיא נזכרה בבוקר יום א' אחד, כשחזרה מבית־הספר הרפורמי שבו לימדה, "שומרי־אמונים" (האמהות, בפרוות־מינק, מפתחות המכונית מצלצלים ביד, באות לקחת את ילדיהן, מרוצות מאוד, מעתירות שבחים, מזמינות לבתיהן; ודניאל, רגלו לא דרכה אף פעם אחת על סף ה"טמפל" המפואר הזה, שפסל הסנה הבוער, עשוי ענפי־מתכת, שלהבות־מתכת, עיטר את ארון־הקודש המוזהב שלו), ועסקה בניקוי הבית, והטלביזיה בחדר־המגורים היתה פתוחה, מהבהבת בצבעיה הדבשיים, משמיעה פזמונים, פטפו־טים, פיתויי פרסומת – נעצרה באמצע עבודתה למשמע השם "ישראל", החוזר־ונשנה ברצינות כבדה. ובְעֶמְדָה מול המרקע היא שומעת איזה פרופסור צעיר, שחור־זקן ועב־שפתים – יהודי לפי מראהו, בצוות של שלושה, דנים, מנתחים – אומר בקצף: "אם עם, שסבל כל־כך מידי הנאצים, משתמש ארבעים שנה לאחר ההולוקוסט באמצעים נאציים כדי לדכא מיעוט אחר..." – והיא צנחה אל הכור־סה, ושעה ארוכה לא יכלה להתאושש מסטירת־הלחי שבערה בפניה. ועכשיו, מול פניו הקורנות בנוגה של זכרונות, בנוגה של "אמונה גדולה", בנוגה של שקיעה – כשהוא מוסיף ומספר על דברים שאידעו לפני שלושים שנה, עשרים, על פגישתו עם בן־גוריון בשדה־בוקר, ערב מבצע־קדש, כשגילה לו "הזקן" את דבר הפגישה

החשאית בסבר, על־יד פאריס, עם גי מוֹלָה ודיבר אתו על הממלכה היהודית העתיקה בְּטַבְת, באי טיראן – היתה לה תשוקה להעביר אל פניו את סטירת־הלחי ההיא, להכאיב, כן, להכאיב! לא מפני שצדק הטיפוס הנאלח ההוא, אלא כדי להוציא אותו מצדקנותו, המחליאה גם היא –

ולספר לו על ד"ר חליל בדראן, הפלשתינאי המנומס, נעים־ההליכות, שפעם, במסיבה אצל מילטון לורנס, היהודי שנעשה "יוניטארי", אמר לה, תוך כדי ויכוח, בגיחוך, נימים של דם גדלקות בעיניו החומות: "כן, אני יודע. כבר שלושים שנה אתם רוצים לזכות בשני העולמות: היד מנשלת, מגרשת, שופכת דם – והפה מגנה את המעשים האלה בשם מוסר הנביאים..." (ואחר־כך, כדי לרכך, הוסיף, בחיוך המקסים שלו, שכבש את לב הנוכחים: "הלא אינני מתכוון אליך, גב' לוי. את 'יונה', כפי שקוראים לזה אצלכם. אבל לדאבוני, היונים שלכם יש להן כנפים ואין להן רגלים...").

"להחזיר?!" – שינע נחום מעומק לבו, "למי? למה?.. סיני שלהם? מה הם עשו שם? אפילו באר אחת לא חפרו! שממת דורות! איזה זכות יש להם? ואנחנו במו־ידינו, במו־ידינו, מפדקים את הנשק מעל עצמנו, מניחים לרגליהם..."

קולו נחנק. דמעות עמדו בעיניו התכולות, אחר־כך הוציא כמה דפים מקופלים מכיס המקטורן, אחזם ביד רועדת ואמר בשקט: "את המכתב הזה חיפשתי שנים. רק עכשיו, כשעשיתי סדר בספריה, מצאתי אותו בתוך כרך א' של 'גילי אש'". ובהושיטו לה את המכתב קם ויצא אל המרפסת.

"סבא יקר" – נגלה לעיניה, כפתק־מן־השמים, קורן כוזהר הרקיע, מחשיך עינים, כתבי־דו הישר והבהיר של נוני – "לא הספקתי לבקר אותך לפני שבועים, וכינן שהיום ערב ראש־השנה, החלטתי לכתוב לך כדי לכפר על חטאי..."

(עם דניאל הוא יורד במדרגות בשש בבוקר, ואת רצה אחריו, לתת לו את שקית האוכל ששכח לקחת. שכמו הרחב, שכמו המקומר, הנוטה לסבול, באומץ, ברצון, בלכתו לעבר המכונית החונה.)

"אתמול ביקרה כאן חבורה של חסידי חב"ד. הביאו מזוזות, תפילין, טליתות, סידורים, וניסו 'לַהֲד' אותנו. זה היה די מגוחך. למען האמת, 'למכור' אמונה בשיטה של חלוקת מצרכי־קדושה

ממכונת מסחרית, כמו שמחלקים סבון, משחות שיניים וסכיני גילוח ממכונת השק". וכשכרכו לנו את רצועות התפילין סביב הזרוע, הרגשתי כאילו מאמנים אותי בפירוק מקלע. אבל בערב, כשישבנו באוהל בית־הכנסת, ולאחר הרצאה (לא־משכנעת ביותר) על החשיבות של תורת ישראל לעם ישראל – פתחו בשירה ושרו שירים חסידיים בהתלהבות אמיתית, בדבקות, וסחפו גם אותנו לשיר אתם, הרגשתי שיש בזה איזה יופי שאצלנו, החילוניים, הוא חסר. נזכרתי בערבי הסדר אצלך, כשסבתא עוד היתה בחיים, והתעוררו בי געגועים... למה? .. באמת אינני יודע איך לקדוא לזה בשם. 'חגיגות' ? אולי. לכל אדם יש כנראה צורך..."

האותיות התמות, הישרות, ריצדו לעיניה. מלמטה, מן הרחוב השרוי באבק דמדומים, הגיעו קולות ילדים משחקים בכדור. כמו משק־הגלים החדגוני של ים תל־אביבי שקט, קיצי, מלחך את החוף בלחן של שגרה יומיומית. ולעיניה קם – שוב, שוב, בפעם האלף – הבוקר ההוא, יום א', 14 באוקטובר, שעה עשר:

היא התכוננה לצאת למשרד ואספה אל נרתיקה כמה גליונות של שאלוני מבחן ואת הפנקס ואת העט, ובפתחה את הדלת, בעודה אוחות בכף המנעול, ראתה את שני הבחורים, במדים, בכומתות השחורות של חיל השריון, עולים במדרגות. עלטה אפפה אותה, ולרגע – כשזמוזם דק, רחוק, צולל באזניה – חשבה שהיא נופלת. אך היא הוסיפה לעמוד במקומה, זקופה, ממתינה להגיע אליה. אחר־כך, בחדר־המגורים, כשישבו מולה על הספה ודיברו, הקשיי בה בשקט. והדברים שאמרו לא היתה בהם שום ממשות (הסרן הצעיר ישב שחות, משפשף בכוח את מטבע צרור המפתחות שבידו, כאילו למחוק את החקוק עליו, והשני, המבוגר ממנו, התנצל: "רק הבוקר קיבלנו את הידיעה, בקשר"). כשסיימו, אמרה, מאובנת: "תשתו משהו?" וכשקמו, ליוותה אותם אל הפתח וסגרה את הדלת אחריהם.

ותזרה לחדר, והתישבה ליד הטלפון והחלה מצלצלת. היא צילצלה אל המשרד והודיעה שלא תבוא לעבודה "כי בננו אמנון נהרג בסיני." ואחר־כך צילצלה אל המושב, וכשענתה לה עמליה, אמרה: "נוני נהרג. עכשיו הודיעו לי. תמסרי לאבא ואמא." וסגרה. אחר־כך לחברתה נעמי, שקראה "לאו" אך לא הספיקה לומר יותר, כי

היא הניחה את השפופרת. וחייגה את מספרו של נחום, אך אחר הספרה השלישית הפסיקה. ואחר־כך אל רבקה ברש, מורתו מבית־הספר היסודי, ואמרה: "רצייתי רק להודיע לך שגוני נהרג." וככל שחזרה על המלה "נהרג", כן איבדה כל משמעות בעיניה. ובהרימה את השפופרת לחייג אל דניאל, אל האוניברסיטה, תקף אותה פחד גדול, והיא הורידה אותה.

"נדמה כאילו הדבר היחיד שנשאר לנו מן ה'חגיגות', קראה, "הוא טקסי הקבורה. לפני חדשים נהרג בחור מן הפלוגה בתרגיל אימונים. נסענו אל הלנה שלו בקיבוץ בנגב. חייל אחד קרא פרק מתהילים, הרב הצבאי שר אל מלא רחמים, והאב אמר קדיש. אחר־כך ירתה הכיתה מטח של כבוד. ואני חשבתי על זה שמדברים אצלנו על 'קדושת החיים', ולמעשה נשארה רק 'קדושת המוות'. כל היתר - 'רק חול וחול' (וכאן, בסני, בשני המובנים...). אינני יודע למה אני כותב לך עכשיו את זה. אולי בהשפעת התפילה שקראתי במחזור שהשאירו לנו פה, 'ונתנה תוקף קדושת היום'. כשקראתי את התפילה המצמררת הזאת, חשבתי: אולי אלה שמאמינים באמת..."

והמשיכה לשבת ליד הטלפון ומחצה באצבעותיה את רקותיה והעבירה אותן אל שרשי שערותיה כדי להבין! להבין! להבין למה התכוונו השנים באמרם: נפגע, טיל נו"ן־טי"ת, מצרי, קרבות הבלימה, טסה, דרומית לטסה, הגופה -

ורק אחר־כך, כשנכנסה לחדר־הילדים ופתחה את ארון הבגדים וראתה את החולצה התכולה, הדהויה של גוני תלויה על הקולב, שמוטת־שרוולים -

"נותרו לי עוד עשרה חדשים עד גמר השירות," קראה, "אבל שום דבר לא ברור לי עדיין ביחס לעתיד. הלימודים לא מושכים אותי. אין לי כישורים להיות מדען כמו אבא, או מחנך כמו אמא. אומרים שלכל אדם יש 'יעוד', שנקבע לו עוד לפני לידתו. אינני יודע מהו ה'יעוד' שלי..."

וכשנשאה את עיניה מן המכתב המונח על ברכיה, עמד נחום לפנייה. חצי פניו מוגהות באור הבא מן החוץ, ידיו מאחורי גבו. הוא דיבר. הוא אמר: "אינני יודע... אולי כל זה רק אפיזודה... לעצמאות נחוץ כשרון..." והיא הסתכלה בו ולא הבינה: מה הוא

מדבר ? למה הוא עומד כאן ומדבר ? וכשקלטה עוד כמה משפטים, על "אפיזודות קצרות של עצמאות", על "סוף הקדנציה האחרונה" – חשה איזו איבה חונקת בתוכה ורצתה להטיח בו : למה אתה מדבר, נחום ? אתה חי ! אתה מבלה את כולם ! אתה מקונן ומבלה את כולם ! אתה שולח אותם ומקונן ! שולח ומקונן !

ורק עכשיו, בחשיכה, כשמול עיניה, על הקיר, בבואת שלבי התריס מודפסת באלכסון, כתום-על-גבי-שחור, היא שומעת את המלים, את קולו, וחרדה מבעתת אותה : הוא דיבר על קץ. לזה התכוון כשאמר "סוף הקדנציה". אחת ה"קדנציות" הקצרות של עצמאות – חמש-מאות שנה סך כולן יחד – בכל ההיסטוריה הארוכה של אלפי השנים. ורק בכל כמה דורות קם איזה משוגע – כך אמר – משה, שבתאי צבי, הרצל, בן-גוריון, וגורר אחריו בכוח את העם. גורר כמה אלפים ממנו, כמה רבבות, פאנטים. ורוב העם איננו רוצה. ואותות הקץ : הנסיגה, ההתכווצות, אבדן האמונה. נופלות החומות – והוא עצמו – היא חושבת עכשיו בחרדה, כבר לא באיבה, לא, רק בחרדה – מצודה שנפלה. מצודה ציונית בצורה, חמישים שנה בצורה – והיא מתמוטטת, מתפוררת. כמו המבצרים האלה במקומות שונים בארץ – אנטיפטרוס, מונפור, ארסוף.

היא עוצמת את עיניה ורואה טורי טנקים נכנסים לעיר, חורשים את הרחובות. אלפי חיילים ערבים, שיכורי תאוות נקם, פושטים כארבה על הבתים. טובחים. אין מחבוא. פורצים לתוך המקלט למטה, במרתף.

היא אומרת לעצמה : זה החושך. הלילה. בלילה הכול נראה מוגזם, מסויט, מאיים. מקבל ממדים מפלצתיים. צל הרים כהרים. המציאות לאור היום היא אחרת : הארץ לא פרוזה. יש נשק קטלני ששום אויב לא יעמוד בפניו. פצצות גרעיניות אי-שם במחסני-חירום תת-קרקעיים בהרי הנגב. הסודות הצבאיים מכוסים ממך, אבל יש, יש. קרני מוות אולי. מה את יודעת. איזו שטות לחשוב שכאן. כמו שם. אין להעלות על הדעת כלל ! חשבי על יום המחר. על גידי. חשבי רק על גידי.

המיטה כגחלים תחתיה. היא קמה. פוסעת מחדר אל חדר. עומדת ליד המעקה בכותנתה המלבינה בחשיכה, מסתכלת לרחוב. אין איש פוסע. לילה חם. שוהה על מרפסות הבתים. נשימה שקטה מעבר

לתריסים חשוכים. ישנים לא ידעו פחד. מונית, טוטפ־אור מבהיקה במצחה, חולפת ברחש, נעלמת מעבר לפינה. את חזקה, כן, את חזקה. תמיד היית, ותהיי. ממרחק־מה, ממכונית חונה, כנראה, מעבר לפנס הרחוב, יוצאת מנגינה חרישית, חשאית. גלי צה"ל. או קול השלום. The Voice of Peace. פתוחות כל הלילה. מנעימות לאוה־בים. מנחמות גלמודים. "Willow" – היא שומעת. ערב־ת־נחל. ערב־ת־בכות. "I said I'm strong, straight" – היא מכירה את קולה של ג'ואן ארמא... ארמאטריידינג. קשה, מת־נפח, מת־לל, מחלל כמו רוח בערבי־הנחל. "Willing to be, a shelter in a storm". הקול שהיתה שומעת שם, לעתים קרובות, ברדיו ורואה את פני הכושיה החושנית על מרקע הטלביזיה, בקוע־שפתים, פוערת פה אדום, חושק, צמא־אהבה. "Your willow, oh willow, when the sun is out". אחר־כך כבה הקול ומשתרר שקט גמור. מתי היה זה כשעל המדרכה הזאת היתה שומעת את נקישות צעדיה שלה, לבדה ברחוב, בתורה, משטרת־רגשי־האשמה בעקבותיה, מחדרו של אלק. בחדר־הילדים היה גידי, בן שתים־עשרה, נושם בשבתו. ונוני אי־שם בסיני. חי.

לישון. אילו אפשר היה לישון. להירדם לכמה שעות, לפחות. ואופל מכסה את המחשבות, והסיוטים יורדים אל תהום הנשנה.

היא נכנסת שוב לחדר־המיטות, שולפת סיגריה מן החפיסה שעל השידה (קולך מצטרד כבר מרוב עישון! נעשה גברי כמעט!), מדליקה אותה, וב־נשפה לכבות את השלהבת המאירה את פניה היא אומרת לעצמה: צריך לחזור לשגרה, לעבודה. כשרק יחזור גידי (הוא ימצא! ימצא! הוא מתרפק שם על חולות־הזהב, נהנה מן השמש, מן הים, מן החופש!). ובצאתה שוב אל המרפסת, שואפת את העשן אל קרבה – בהנאה, בסלידה – מפיתה אותו אל חלל הלילה, היא חושבת: הרבה כוח יהיה דרוש לזה עכשיו. הרבה כוח. ואמונה בזכות ההתערבות בחייהם של אחרים. והיא חשה שקיעה בתוכה כשהיא רואה לפניה את הנער בן הארבע־עשרה (מבוגר כל־כך, הו, מבוגר כל־כך!), הנתון לפיקוחה, שחמישה תיקים על פריצה תלויים מאחוריו – יושב למולה במשרד, והיא מנסה "להבקיע" אל לבו (העינים השחורות, המתרוצצות, המבודחות, המנסות להיות חביבות) בכוח האמון שהיא מעניקה לו ללא "עליונות", אמון שהיא מבקשת מיד תמורת־אמון בעבורו (באיזו זכות? באיזו זכות?), מנסה

לשכנע אותו שרק את טובתו היא רוצה – ובה־בשעה היא יודעת : העבריינות שלו איננה רוע, איננה סכלות. היא פרח של עֶרְמָה, לבן־תפוחית, כמו שוֹסֵי־הבר. גדל על דומן של חוסר סדר בחיים. כן, חוסר סדר בחיים. במחשבות, ברגשות. בתחושת הזמן. בתודעת הרצף : זה ראשון, זה שני, אחר השלישי יבוא הרביעי. באין ידיעת הסדר, באין תחושת הזמן, צומחת העֶרְמָה. על גבעול דק, גבוה, יפה־תפוחית. הוא יושב מולה, הנער השחרחר הזה (החיוך הקלוש, המצודר, המרחף על פניו, יש בו כניעה זמנית, ועם־זה הרגשת כוח עצמו), היא מנסה, בכוח הכנות והתבונה, לקנות את מבטו, את אמונו, ובה־בשעה היא יודעת : הוא פיקח ממך, נסיון־חיים שלו עשיר משלך. פקעת סבוכה של נסיון־חיים. הוא יודע מה את רוצה ממנו והוא לא יילכד. הוא משקר. החיוך שלו משקר. אין בו בושה. רק עֶרְמָה. ואין לך שום יתרון עליו. אפילו לא יתרון היושר. רק בזכות ידיעת הסדר, ידיעת הזמן, ידיעת הרצף של סיבה־ותוצאה, את – נציגת החברה המסודרת, ההגיונית – מבקשת לקנות שליטה עליו. האם לא זה מה שאת מבקשת ? האם לא לשם כך עזבת את ההוראה אחר ארבע שנים בתיכון – מורה בעלת־סמכות, מטילה־מרות, מעוררת כבוד בתלמידים – ועברת לשירות המבחן ? כדי לקנות שליטה בנפשות ? בנפשות – ולא במוחות ?

שתים ועשרים, היא רואה בשעונה, באור החיוך הבא מן הרחוב. ויש לעשות משהו נגד העֶרְנוֹת הזאת, המתישה, המורטת את העצבים. היא נכנסת, דחופה, אל חדר־המגורים, מוחצת את הסיגריה במאפרה שעל השולחן, ניגשת אל המזנון, פותחת אותו, מוציאה את בקבוק הויסקי שהביאו אתם במסוס – שמחציתו נשתתה כבר – ומוזגת לעצמה, יותד ממחצית הכוס : להמם את החושים עד שישקעו בשינה. הכוס בידה היא פוסעת – הילוכה יציב, מלכותי, בקומתה הגבוהה, הזקופה – אל הכורסה, ומתישבת בה.

באותה כורסה שבה ישב אלק בערב. שבה ישב לפני שש וחצי, שבע שנים, כשהביאה אותו הנה בפעם הראשונה והוא סיפר את הסיפור על "אבדן הזהות", שהרשים כל־כך את דניאל.

הוא עורר בה סקרנות, רק סקרנות – היא נזכרת כשהיא גומעת מן הויסקי, החורך את חֶפֶה ושורף לרגע את הקרניים – אז, כשראתה אותו בפעם הראשונה בישיבת הצוות במעון הסגור בהרצליה,

כשדנו בגורלו של ילד בן עשר שהרג קבצן ישיש כדי לקחת את כספו. היה איזה רוך נשי בפנים הבהירות, המודאגות, שעורר... לא, לא חמלה, אלא אהדה, רצון להתקרב, להבין, לעזור. הוא דיבר בקול שקט, במתינות, ורק אחר-כך הבחינה שיש איזו רעדה בקול הזה, חוסר-מנוח. והבחינה שהאצבעות מדברות יותר מהקול, והוא נעזר בהן כאילו לחפות על אי-בטחון. וכשהסביר את דעתו, ומבטו (אפור, צונן, ים מעונן) היה מכוון אליה – כאילו דעתה חשובה לו יותר משל המנהל, המדריכים – אמרה בלבה: הלא זה מובן-מאליו שניפגש.

וכעבור שבועים, כשחזרו יחד בערב, במכוניתו, מכלא תל-מונד, ובדרך דיבר רק על עניני הנערים שפגשו שם, בקולו המתון, השברירי, השומר על ריחוק – ושכל-זאת לא נעדר חום – אמרה לעצמה: הלא זה מובן-מאליו שנפגשנו, שניפגש עוד, ולא כך. וכדי להרחיק מעליה את המחשבה הזאת, ולהיות "ישרה עם עצמה", הזמינה אותו לבוא לביתה.

וכאן ישב, בכורסה הזאת, וסיפר את הסיפור על "אבדן הזהות". סיפר שבהגיעו ארצה עם הוריו, מרומניה, מיד אחר מלחמת העצמאות, והוא בן אחת-עשרה אז, ניתנה להם דירה ביפו, באחד הבתים הנטושים, בסימטה צדדית, שהיו בה בתי-מלאכה. וביום הראשון להיכנסם אליה יצא אל הרחוב הראשי, לפנות-ערב. הרחוב היה ריק, שומם, ונדמה היה לו שהעיר כולה ריקה. רק ילד אחד התגלגל על סקטים מקצה הרחוב עד קצהו. ובעמדו כך, לבדו ברחוב הריק, מסתכל בילד המתגלגל על הכביש, כשהוא נדהם לרגע מג'יפ צבאי החולף בדהרה ומותיר דממה אחריו – שכח מי הוא. שכח מאין בא, היכן הוא נמצא, באיזו עיר, באיזו ארץ. וכשרצה לחזור הביתה, שכח איפה הבית. זכר רק שיש נגריה באותו בית. אך הוא לא מצא אותה. הוא הלך לתחנת-המשטרה, בחשבו ששם יוכלו לעזור לו, אך כששאלו אותו לשם משפחתו – לא יכול היה להיזכר בו. "השוטר היה דווקא אדיב מאוד. הוא אמר: פרידמן? פלדמן? גולדברג? ויינטרוב?... ואני מניע בראשי, לא, לא, ולא יכול להיזכר בשום אופן! חוסר-אונים נורא! אתה מסוגל להבין מין מצב כזה ש...?" – חיך בפנותו אל דניאל, וחורון היה בפניו.

דניאל הקשיב לו בתשומת-לב רבה, לא גרע עין ממנו, ולאחר

שיצא, אמר: "יש לו חולשות של אמן. צריך היה להיות סופר אולי, לא פסיכולוג."

ואחר־כך באו הערבים בדירתו. הדירה הנקיה, המסודרת־להפליא - אף־כי לא היתה בה אשה, כי נפרד מאשתו כמה חודשים לפני־כן - שהיו בה רק ספרים מעטים, מקצועיים, לועזיים, ופסלי דמויות־נשים זעירות, שקייר בעצמו. לפעמים עד חצות, לפעמים יותר.

לא האשמה, לא. הבושה - היא חושבת עכשיו בחשיכה, בגמעה עוד גמיעה מן הויסקי שבכוס (שאינו מהמם את החושים, אלא גורם יתר ערנות וסחרחורת־מה) - הבושה לגשש אחר הבגדים בדירה הזרה, בחושך, להתלבש, לסגור בזהירות את הדלת, להיכנס אתו למכונית, בשתיקה, לנסוע עד פינת הרחוב, ומשם לפסוע לבד ברחוב המחריש, השרוי בשינה, לעלות במדרגות הביתה; ואם אור עוד דולק בחדרו של דניאל - להיכנס אליו, בפשטות־כביכול, ברגילות־כביכול, ולספר לו - מבלי שתישאלי, כדי למחוק את הבושה - היכן היית, את האמת, אם־כי לא את כל האמת. השקר המוסכם של גילוי חצי־האמת בין שני בני־זוג נאורים, אינטלקטואלים. והבושה - ביחידות. הבושה היא העונש. שאת משלימה אתו. המחיר ההכרחי. שאפשר לחיות אתו. עד שבא העונש מן הזולת. רק אז.

היא נזכרת איך החל ה"חרם", ה"נידוי". היה חושך בבית, כשנכנסה. היא שכבה ערה לצדו - חשבה כי ישן - והענישה את עצמה בבושה הזאת. וחשבה על אי־המוצא. כי להפסיק אי־אפשר ולהמשיך אי־אפשר. והרגישה עצמה - לא "מלוכלכת", לא; כי היה משהו "טהור" ביחסה אל אלק; אלא קרועה בתוכה, מבלי יכולת לאחות את הקרע. אבל דניאל לא ישן, וכשניסה להתקרב אליה, אמרה: "אינני יכולה. אינך מבין? אינך מבין כלום?" ומאז החל ה"נידוי", בשתיקה. שלושה חודשים. עד אותו יום.

ואתה יכולת למנוע את כל זה! - היא לוגמת עוד לגימה גדולה מן הכוס, ואדי המשקה עולים אל ראשה ומציפים אותו בחימה, ורחמים עצמיים, ויאוש, וחוסר־מפלט - יכולת. אילו דק רצית. אני לא כיסיתי ממך. אינך זוכר את הערב ההוא, כשנכנסתי אליך לחדר, אחר חצות, ואתה, ליד שולחן־הכתיבה שלך, במבצר שלך, מוגן

בחוגי-האור, חוגי-האור העוטד כהילה את דאשך, הפסקת מקדיאתך להקשיב לי? ישבתי לפניך על הספה, בעננה ישבתי, כחוטאת ישבתי, אס-כי לא חטאתי בכלום - היה זה אחר הפגישה הרביעית אתו בלבד - אבל חשתי מעין סכנה מתקרבת על בהונות, ואמרתי לך: "הגד, זה מפריע לך שאני נפגשת אתו?" ואתה הסתכלת בי, הצטחקת, אמרת: "לי?" ומשכת בכתפידך, כאילו לא הבנת מה אני רוצה ממך. ואחרי זה -

הייתי חושבת בלבי: מתי תאמר לי להפסיק? מתי תאמר שאינך מסכים? כי ציפיתי לך! ציפיתי שתעצור בי! ולא הבנתי: האומנם אינך חש כל "סכנה" בזה? או אולי... אולי נוח לך בזה - חשבתי - שאני מניחה לך, שאני -

האם באמת חשבת שייטכן שאימצא אתו בחדר במשך שעות, בערבים, וכל מה שיתרחש בינינו הוא רק שיחות על תיקון-המידות של נערים אבודים? אני לא מחקתי את העקבות! פיזרתי נרעוניהם על הדרך! האינך זוכר שאני - מתוך רצון נסתר להניע אותך שתעצור בעוד מועד בעד ההתגלגלות הבלתי-נמנעת - הייתי מספרת לך על פגישותינו? אבל אתה - האומנם היה זה מתוך העדר כל חשד? כל חשד? או משום שלא לכבודך היה זה להיראות בעל קנאי, קטנוני, "זעיר-בורגני" - התיחסת רק לדעות שהשמעתי בשמו! ולא הבנתי אז - שבעצם היה בכך איזה רצון בלתי-מודע לדחוף אותי לזרועותיו! מתוך התאכזרות! כן, התאכזרות! כדי להעניש אותי! כדי להעניק לעצמך את התענוג של ההענשה! כי יש בכך... משהו לא-אנושי! לא-אנושי! לא-אנושי היה שלא צעקת עלי, שלא הכית אותי, ולא-אנושי היה הנידוי שלך אחרי-כך! כשהכרזת עלי חרם של שתיקה ואותי הפכת ל"טמאה"! אף מלה, מסוב ועד רע, כדי שגם הבנים יראו וידעו! אין רחמים בדין! אין סליחה! לדרגום את הסוטה! לרגום אותה!

היא קמה ממקומה וניגשת - זקופה, חשה את גובה קומתה, את חזקה הפנימי - אל הבקבוק שעל המזנון, מוזגת לעצמה עוד מחצית הכוס ולוגמת. חום פושה בגופה, לכל ארכו, מדיף דוק של זיעה המדביק את הכותונת לעור. היא מתיקה את הכותונת מחזק באצבעותיה, למפלש של אויר לטפני. נדמה לה, אם תפשוט אותה, יהיה הכול שונה: קל, אזורירי, חפשי. משוחרר מכובד האדמה,

מכובד הזמן. כי גם הזמן כבד, כאדמה. מושך מטה כמות. היא נזכרת בפרידה מאלק, בפואנה של "בית החייל", בהפסקה שבין ישיבה לישיבה, בכנס הארצי של פסיכולוגים, מדריכים, יועצים. הם עמדו זה מול זה ושתו קפה, ובאמצע שתיית הקפה – כן, כך בחרה להודיע לו על החלטתה, בתוך קהל והמולה, כדי שלא יהיה מקום לוידויים, ל"חשבון-נפש", לחרטה – אמרה: "אנחנו לא ניפגש יותר, אלק." הוא עצר בתנועת-ידו, בהוליו את הספל מן הפנפה אל פיו, ואמר: "אתם נוסעים?" – "לא," אמרה, "אני מתכוונת בכלל..." הוא הסתכל בה, החיוך קפא על פניו (כמה הוא צעיר! – אמרה – למרות כל נסיונו!), ובהורידו את הספל אל הפנפה, אמר: "חבל." והעמידו על דלפק המזנון. (וגאה! ובגאנתו זו ימצא אשה אחרת עוד לפני שתסיקי את להתאושש!). אנשים רבים היו סביבם, משוחחים זה עם זה, ומבטו שוטט עליהם במבוכה, נמנע מהיפגש עם מבטה. ההפסקה נגמרה, והם נכנסו אל האולם עם כל הקהל. בשבתה לצדו, עיניה נטויות לבמה, חשה עצב והקלה. עצב והקלה. היא אמרה לעצמה: הלא גם אלמלא ה"חרם" זה היה נגמר כך. מוכרח היה להיגמר כך. זה מובן-מאליו.

והיום בצהרים, לאחר שיצאה אמה מן הבית, ניגשה אל הטלפון, צילצלה אל המרפאה לבריאות-הנפש וביקשה (באומץ: היי חזקה!) את ד"ר אלק וייס. "מי מבקש אותו?" שאלה הפקידה. – "גב' לוין," אמרה (בשקיעת-לב). – "אראה אם הוא עוד ישנו." ובהמתנה על הקו, רגעים ארוכים, שומעת את הלמות-לבה (מלמטה, מן הרחוב, עלה קול הכרוז: "אבטיח! אדום אדום! על הסכין!" ונקישות פרסות סוס), אמרה לעצמה: לא, לא חטא, להיפגש אחר יותר משש שנים. אחר הרעש. כמו בגלגול אחר. כשהוא נשוי כבר כשלוש שנים. לא חטא. קרבן. קרבן-אשם. למען גידי. כדי להצילו ממה שצפוי לו. לאחר שיימצא.

"אלק?.. ענת." והוא אמר: "הלו, הלו," כאילו היתה הפרעה על הקו. "אתה שומע אותי עכשיו?" והוא אמר שוב: "הלו, הלו," כאילו לא שמע. אחר-כך אמר: "ענת, כן. הפתעה. מה שלומך?" בקול אדיב, אך מאופק. ואולי שוקל באיזה טון לבחור. "היית בחוץ-לארץ, שמעתי," אמר. בקול צונן. וכמעט התחרטה שצילצלה אליו, וחשה עלבון, השפלה (אבל זה הקרבן! – אמרה לעצמה – ועליך

להקריב את הקרבן הזה!). והחליטה למחוק את הזכרון ולחסוך גם ממנו את המבוכה. להיות מעשית, עניינית. "הבט, אלק, אני זקוקה לעצתך, אפשר? זה בענין הבן. יש בעיה אתו." – "גרצון, אם רק..." – ומיד לכך: "הלו! הלו!" והוסיף: "יש איוז הפרעה..." אבל לסגת כבר היה בלתי-אפשרי. אפשר היה רק להיות נועזת יותר. והיא אמרה: "מותר לי לבקש ממך שתיפגש אתי? הערב?"

ובתשע-וחצי בא. וכשנכנס, והושיט את ידו, שמה לב שלא הסמיק כלל. שהיה נינוח לגמרי. "היית בסנט-לואיס?" אמר כשהתישב בכורסה, באותה כורסה שישב בה אז, בפעם הראשונה, כאילו הכיר את מקומו; ואחז בשתי ידות הכורסה, כמו בקרנות המזבח. כי הוא היה בסנט-לואיס, שנתים, באוניברסיטה. "ג'אז מצוין," אמר, "ברובע הגאזלייט. פנסים של גאז. שומרים על המסורת." והיא רצתה לצחוק. וכשדיבר על אמריקה, הבחינה שבקולו – המתון, השקט – לא היה עוד אותו רטט של עצבנות פנימית כמו אז, אלא איוז שאננות של בטחון עצמי, או בטחון עצמי מדומה. "דיקסילנד," אמר, "המיסיסיפי," והיא רצתה לצחוק, איך נשמר לא לחצות את הקו אל האינטימיות. לא לזכור. לא להזכיר. כאילו דבר לא היה. החשיבות שאנשים קטנים חשים כשעולים קצת בדרגה! הזלזול כלפי אלה שהשאירו מאחור!

להיות תכליתית! – אמרה לעצמה, כשדיבר על הדרום, המפגה, המתועש, השחור, הלבן, ולא שאל כלל על רשמיה-שלה – דק תכליתית! ואמרה: "הבט, אלק," (ומצאה עצמה פונה אליו בחמימות, כמעט כמו אז) "הבעייה היא, כפי שאמרתי לך בטלפון..."

הוא הקשיב. מבטו לא סר ממנה. ובמבט הזה – השתוממה, נעלבה – לא היתה כל מבוכה! כל מבוכה! הוא לא הסגיר כלום מכל מה שהיה ביניהם (צבע הים האפור, המעונן, הרוגש, בעינים, היה שקט, שטוח) ! לא-כלום מחדרו, מוידויו על האכזבות שהכריעו אותו. לא-כלום מגישושי האצבעות בחשיכה.

"תדאי, ענת" (כן, בכל-זאת: ענת!) – אמר משסיימה – "מבחינה מעשית אין בעיה. אני אדבר, כבר מחר..."

וכשהמשיך לדבר – על מצבו של גידי – בנעימה של שגרה מלומדת, כיועץ בעל-סמכות, אוהד ומנדב עזרה ללא-תשלום ("את מבינה אותי, כן?"; "הוא צריך היה להשתחרר מכם באיזשהו

אופן... מן הדאגה שלכם... לא?"; "זהו מקרה קלסי של רפרסיה של-תוקפנות, בודאי תסכימי אתי" – הסתכלה בפניו וראתה שהם התעגלו מעט, בסנטר, בלחיים, שנעלמה מהן אותה מתיחות, ששירתה לו אז קסם מסקרן כל-כך, והיא אמרה לעצמה: הוא התברגן. אין לי עוד כל ענין בו. הוא בעל-משרה. הוא חושב על השכר. הרומנטיקה שלו היתה שטחית, מטעה. אין כל ענין.

רק עשר האצבעות, הארוכות-ידקות, רבות-התנועה, המלוות את דיבורו המסביר, המנסה לשכנע – היתה בהן אותה חושניות, המעוררת רת מעין חמלה, רצון להתקרב, לגעת.

"אתה עוד מפסל?" אמרה כשקם ללכת. – "קצת, לפעמים," חייך. ובפעם הראשונה מאז נכנס ראתה בעיניו את חוסר-הבטחון המתנצל, הנערי-מעט, שהיה בהן לפניו. ואת זיק הזכרון. שמיהר לכבות אותה, ליד הדלת, בהיפרדו מעליה: "אני עוד אתקשר אתך."

"היית בסנטר-לואיס?" – היא צוחקת בתוכה צחוק רע, צרוד, כשהיא נזכרת במשפט הראשון שאמר בהתישבו בכורסה; וגומעת עוד גמיעה, קצרה, מהירה, מן הכוס. וזוממת נקם: להשפיל אותו. לקרוא לו לשיחה. בבית-קפה. ולהוכיח לו שהיא יודעת את כל השקרים שלו. הקטנים והגדולים. תואר הדוקטור, למשל, שקנה לעצמו במרמה, בערמה...

לא. אני אסירת-תודה לך, אלק. על הרצון הטוב, על העזרה, על כל מה שתעשה עוד למעני, למען בני –

רוח רעה יורדת עליה. אדי-המשקה המרחפים בראש, בחוזה, לא עושים את הגוף קל יותר. היא חשה כובד, כובד מושך לאדמה, בשבתה בכורסה, חובקת את הכוס בשתי כפות-ידיה. על התקרה בבואת-אור מרובעת מפנס הרחוב. כמו ראי. ראי מתרומם. ראי מחזיראור. היא נזכרת שפעם הסביר לה דניאל את תורת היחסות – הפרטית – של איינשטיין, בשרטטו שתי מראות, זו מול זו, מתרומת-מות ועולות, וקרן האור שביניהן, והזמן. הזמן המשתנה בתנועה.

היא נזכרה איך נשבר ה"חרם", ביום-הכיפורים.

בליל החג חלמה: היא עמדה בחצר שבמושב בין עצי הלימון ועסקה בקדרות. עמדה ליד האבנים, רגלה על הַחוּשָה, וידיה מחליקות את חומר הכד הסובב על צידו. נוני בא לחצר ואמר שהוא צמא. והיא התפלאה לראות שהוא כה קטן. הרי כבר בן עשרים הוא,

אך נמוך כילד בן שמונה. וריחמה עליו שאין לו אב, כי ילדה אותו ללא נישואין. היא אמרה: חכה, נוני, עד שאגמור לעשות את הכד ואז אגיש לך מים. והראתה לו את ידיה, שהן מלוכלכות בחומר, והיא אינה יכולה לגעת בשום כלי אחר. אך באותו רגע נבהלה לראות שהוא מתנמך-והולך, מתנמך-והולך, כאילו שוקע באדמה, וכשקראה בשמו, כבר נעלם לגמרי, ואת המקום כיסו חרסים.

בהתעוררה מן החלום, והשעה היתה מוקדמת מאוד, עוד חושך שרר בחדר, נתקפה חרדה גדולה, שהחלום הוא אות מבשר-רע. והחליטה לצום באותו יום, אף-כי מעולם לא צמה ביום-הכיפורים, ועוד החליטה, שתשלים עם דניאל. תגש אליו ותאמר לו: אתה צריך לסלוח לי. הענשת אותי די. חטאתי ושילמתי בעד חטאי. בוא נמחוק את הפרשה ונפתח דף חדש בחיינו.

היא קמה והתלבשה וישבה לקרוא בחדר-המגורים. שמעה איך דניאל קם, מתרחץ, מתלבש ונכנס לחדרו. והתפלאה שאיננו נכנס למטבח לאכול, כפי שהוא עושה בכל בוקר. האם החליט גם הוא לצום? - חשבה בתמהון, בדאגה. כששמעה את גידי קם, נכנסה לחדרו ולחשה: "תגש אל אבא ותגיד לו שיקח אוכל. יש אשכוליות במקרר ודברי חלב." - "תגיד לו זאת" השתמט ממנה, "את לא יכולה לדבר אתו?" ויצא מן החדר. אחר-כך נכנס למטבח, הוציא כמה דברים מן המקרר, חזר אליה ואמר: "את לא אוכלת היום?" - "החלטתי לצום, חייכה אליו. - "נעשית אדוקה?" - "החלטתי לנסות פעם, אם אוכל לעמוד בזה." הוא הסתכל בה רגע, סכין הלחם בידו, הסתכל עוין ויצא.

בצהרים, כשנשמעה צפירת האזעקה, מיהרה אל המרפסת ואמרה: זהו זה. החלום.

וזכרה שכחודש לפני-כן, כשהיה נוני בבית, לחופשה בת יומים, אמר שהם עוברים למוצב על שפת התעלה, וכששאלה אם לא מסוכן שם, צחק ואמר שירד לטבול במים וישטוף מעליו את כל אבק המדבר. ואמרה לו שיקח את משקפי-השמש, אך הוא שכח לקחתם. דניאל ירד בבהלה גדולה לרחוב, וכעבור רבע שעה חזר ואמר: "כן, זו מלחמה." וצנח אל הכורסה בחדר-המגורים, וחבק את זרועותיו, בברכים משוכלות, ולא יכול להשתלט על הרעדה שאחזה בו. מעולם לא ראתה אותו רועד ככה. היא ניגשה אליו, התישבה על

מסעד הכורסה, ובשימה את ידה על זרועו, אמרה: "אתה רועד נורא, דני". – "זה יעבור, זה יעבור", אמר, שיניו נוקשות, והניח את ידו על ידה. –

החיים, היסורים – היא חושבת בראש סחרחר, כשהחדר החשוך סובב סביבה, והבוהק הצהוב מפציע מבעד למרפסת (הו סורי-נא, סורי, רוח רעה) וחשה את כובד השנים על כתפיה – היסורים שהזמן לא מרפא אותם, שאין גאולה מהם. "והסבל, ד"ר הלר?" – שאלה את הפרופסור גדול-הגוף, גדול-הרוח – בן ששים אז – שבא לנחמה אחר שנוני נפל, וישב על-ידה, יום-יום, אחר השבעה, ודיבר על עולם ומלואו, על ההיסטוריה, על גורל האדם – "הלא הסבל לא נעלם עם היריעה שהמוות הוא חלק מ'מעגל מחזורי' שבו ה'אין' איננו קיים!" – "הסבל..." – הניח את כף-ידו הגדולה, השעירה, על ידה – "לא. הוא לא נעלם. אבל צריך לשאוף להשלמה. כן. להשלים. מידת הסבל בעולם אינה משתנה, ענת. היא נשארת קבועה, תמיד. בכל הזמנים, בכל המשטרים. כמו אחוז החמצן או המימן באויר. רק צורותיו משתנות. כן, גם הוא חלק מן המחזור..." – והוא, ששיכל את בנו במלחמת העצמאות, האם התגבר? השלים? רק העמיד פנים? גבה-קומה, אַךְ-גִּפִּים, היתה פוגשת אותו ברחוב, כמעט יום-יום, פוסע פסיעות רחבות, ידיו בכיסי מכנסיו, אך הראש הגדול, עם מפרץ-הקרחת הנוצץ – כפוף על כתפיו, כמו תחת משא כבד, שהשנים לא הפחיתו ממשקלו. אין גאולה – היא אומרת לעצמה – ואם יש, רק באמונה גדולה. אמונה במה? באלוהים? בחיים-שמעבר? שבהם ניפגש כולנו, כל הנשמות, שנית? או אמונה כמו של אבא? באדמה, אֶם-כֹּל-חַי, שממנה לוקחנה, שאליה נשוב? הו, המצא מנוחה נכונה, על כנפי השכינה –

החדר סובב סביבה. ב"מעגל מחזורי" – היא אומרת לעצמה בגיחוך מד: הכורסות, הספה, השולחן, המזנון, הבקבוק שעליו, האגרסל, עם הצפרניים שהביאה אמא בבוקר, הבוהק הבא מן המרפסת. אינך צעירה עוד. רק שם, באמריקה, גנבת זמן. שמונה חדשים של צעירות גנובה.

(בליל חג המולד – היא נזכרת – הנסיעה העליזה במזחלה, על-פני ערבתי-השלג הזוהרת, המתכחללת, אל "בית היער" הכפרי של הדוג'רסים, בחבורה גדולה; הצחוק המצטלצל כמו פעמוני טדויקה

רוסית ; ופטריק מוהאן, הכושי התמיר, התמים, מזכירו של הדקן במחלקה האסטרופיסית, המאוהב בה כמו נער - כונף אותה תחת אדירתו, להגן מפני הקור ; ואחר-כך, בתוך האסם הגדול הזה, בפאת היער השחור, הזלילה, השתיה, הריקודים, והיא רוקדת עם פטריק מוהאן, שקומתו כקומתה, וראשו הקטן והעגול כתפרחת שחורה על גבעול דק, ושניהם סובבים, סובבים, ובכל סיבוב היא רואה את דניאל, משקפיו נוצצים, יושב בצד האח הבוערת, צופה ברוקדים (בעצב סלחני...)

מי יתן בוקר. מפחד לבבך.
עת לישון.

היא מעמידה את הכוס על השולחן, עוברת, מסוחררת, אל חדר-המיטות, סיכות בכפות-רגליה, נשכבת אפרקדן, עוצמת את עיניה. לרחף, לרחף ! - היא אומרת בגלגל הסובב בראשה - להיות לא פה ולא שם, ואין זו תל-אביב ואין זו אמריקה, לא שום מקום. לרחף כמו במטוס השט ברקיע והאור באשנב משתנה משעה לשעה, הנה הוא זוהר כעין החשמל, או כעין קרינה גרעינית, והנה הוא אור שבעת הימים, נוהר מאלף שמשות, והנה הוא כעין הכפור נוצץ, והנה ענני-צמר, ענני-נוצה, ערבות של שלג צחור שמלאכים רוכבים עליהן. והנה עלטה, הנה אופל, ולאחר זמן-לא-זמן שוב אור, כמו עמוד השחר נאפד ארגמן, ואין יודע לאן שט המטוס, או אם צף הוא במקומו, ואם יגיע או לא יגיע -

להיות ילדה. עומדת בערב תחת פנס הרחוב, ליד בית-העם, עם עדת בני המושב, מפטפטת, צוחקת. האויר בסום מניחות היסמין הפושט מגדרות החצרות והחול טלול תחת הרגלים היחפות, צונן ולח כשבוללים לאחר חום היום, ומחטי הקזוארינות מאוששים מעל לראש. לפטפט, לצחוק, ללא עב קלה על הלב, ולחזור הביתה בעשר ולמצוא את אבא יושב על המרפסת, קורא את העתון ליד השולחן המכוסה שעננית, תחת הנורה התלויה מן התקרה ופרפרים חגים סביבה (האור נופל על עפר החצר, מהבהב על העלים היבשים, גח תחת עץ הלימון), "לישון ! לישון !" - גוער אבא, ואת מטלפת יחפה לחדר האפלולי (קרני הירח מן החלון מאירות את פניה החולמות, העייפות, של עמליה), נכנסת למיטה, הקיץ שוכך בתוכך, נרגע, תנומה נופלת על עפעפיך -

וזמזום הממטרה בחצר, המשקה את האדמה. הזמזום שנדמה כי הוא מאז ומעולם, ולא יתם לעולם.

לישון! לישון! ולו רק שעה אחת של שינה! – היא מבקשת על נפשה בחשיכה המסתחררת, כשרחשים נשמעים מן הרחוב: צעדי איש בודד, מכונית חולפת, טרטוד קטנוע מתדחק, משתתק – לישון שינה עמוקה וברגע פקחת העינים לדאות את גידי, בהיר-חיוך, מגולח-ראש, בוגר מאוד, עומד בחדר –
"זכותו!" אמרה אמא בבוקר.

המשפט המדהים הזה! מפיה! – מתפקחים שוב כל חושיה, מתפכחים – "זכותו! חיוו הם שלו, לאחר הכול!"

מפי אמא! הסגורה, המסויגת, הנמנעת מהביע דעה! שכשהיו ויכוחים מתנהלים בבית – על "המצב", על "השטחים", על הערבים – היתה היא יושבת בכורסה, ידיה מונחות על ברכיה, מקשיבה למתנצחים הנרגשים, מעבירה מבטה מדובר אל דובר מבעד למשק-פנים העמומים, עביה-עדשות, מגדילי-האישונים, מאבא אל עמליה, מעמליה אל יאיר, מיאיר אלך, הפנים האסקטיות, חמורות-הסבר, מסתירות כל דגש, אינן מביעות הסכמה, או אי-הסכמה, ומחרישה, שומרת את דעתה לעצמה.
"זכותו!" אמרה בבוקר.

בבוקר, כשחזרה מן החנות ("גברת לוין! לא! אינני מאמין! את פה?" קרא החננני שטיין, כשידו אוחזת בידית מערפת הגבינה שבצד המאזניים, "הלא אמרו שאתם נשאים לעוד שנה!") וכבר, במועדון השכונתי הזה, מוקפת מכרים מתמול-שלשום, שואלים, מברכים, נחבקה, שלא-ברצונה, לא-מוכנה עדיין, אל חיק המשפחה הישראלית ההומה, החמה, הצפופה, נטולת-המחיצות), מצאה את אמה. חגורת-סינר. סכינ-מטבח בידה. הביאה ירקות, עוף, מהמושב. זקופה, גופה הרזה, העצי, בן שבעים-וחמש השנים, ניצב הכן על רגליו, עמדה ליד הכיור, וידיה זריזות, חרוצות, בקלפה את תפוחי-האדמה (החובה! החובה! חיים של חובה! בהתנזרות מהנאות מרגשנות, מגילויי חיבה! מתי נשקה לך לאחרונה? – גם לא שלשום, לאחר פרידה של שמונה חדשים! ועכשיו – באה מדאגה שאת "מרעיבה את עצמך"...). ובחתכה את הדלעת לפלחים ארוכים, סיפרה, בקמצנות, על הנעשה בבית, במושב.

ואבא ! לחשוב שהוא, בגילו ! -

"אבא החליט להתנדב לבקעה," סיפרה בחיוך, בקור-רוח. "לעזרת מושב צעיר בבקעת-הירדן. לשנה."

"השתגע ? ? בגילו ? ?"

"את מכירה אותו, לא ? הוא אוכל את עצמו."
"על מה ?"

"על המצב, כמובן."

המצב, כן. הנסיגה, הויתורים. השנאה הישנה לערבים, מאז שלושים-ושש, שלושים-ושבע, כשעקרו חמש-מאות נסיעות רכות בפרדס הצעיר. אבא הקנא, אכול-הרוגז, הקורא את העתון ורותח בתוכו, על כל הצוולות, והמשגים הגורליים, והעוורון, עוורונם של אלה החיים בגן-עדן של שוטים. ונותן פורקן לרוגזו בעבודה, במשנה-מרץ, כשהוא עובר - נמוך-קומה, קצר-רגל, אך כוחו במתניו - בין שורות העצים, צנור ארוך על הכתף, או תולש כלונסאות רקובים מן הקרקע, ופניו חירות, מתוחות, הורידים מכילים מבעד לרקות -

"להשאיר את המשק עליך ? ?"

"עמליה הבטיחה לעזור, כמובן."

(כדי להטיל עוד חבילה של אשמה על כתפך).

(הבת המסורה, הלכלוכית, שבבוקר, בשש בבוקר, כשאת עוד ישנה, או שוכבת ערה, מתפנקת על זכרי-ערפלי-החלום, או על זכרי פגישת אמש בחורשה - עמירם ! היכן הוא ? העודו חי ? - כבר היא אוספת את הביצים בלול, נושאת אותן אל מחסן "תנובה" במרכז, מביאה בדרכה חזרה מכולת מן הצרכניה, שוטפת את צנצנות הלבן בכיור, שמה תערובת באבוסים -

"המרקיזה" - לעגה לך כשקנית כפפות-גומי כדי לא לפצוע את הידים בקטיפת התיירס... לא, לא "המרקיזה" אמרה, אלא "הנרקיסה", "הנרקיסה של הכפר"...

הילדה העקשנית, המקנאה, הקנאית, שאיחלת לה אושר רק כדי שלא תקנא, ששמחת בעמדה תחת החופה עם יאיר, על המדשאה שלפני הבית - כל המון הכפר תחת שרשרות הנורות הצבעוניות - וכשנשקת לה בחדר, בהיותכן לבדכן, אמרה: "יש לך שפתים יבשות..."

"מתי הוא חושב ללכת לשם, אבא?"
"אמרו לו שישב ויחכה. עד שיקראו לו," חייכה פניה בהטילה
את הפלחים אל הסיר העומד על האש.

ועכשיו, בשכבה פקוחת-עינים בחשיכה – בחשיכה הנמוגה מעט,
כי תוורון מתגנב כבר לחדר מבעד לחרכי התריס – מבהיקה בה
המחשבה – המדהימה, המעכירה, הצובטת – שאבא החליט לעשות
כך, כן, ללכת לשם, לבקעה – רק כדי לכפר, כן, לכפר על חטא
נכדו! כן, כך אמר בלבו, כפי שמתאים לו כל-יך לומר: אם הוא
עורק מן החזית, אני הולך במקומו! אני, בן השבעים-יחמש! עוד
כוחי במתני! הולך לשם, לבקעה הלוהטת, הלבנה, המלוכה! לשלם
בזיעת-אפי!

(יריחו! – היא נזכרת בעצב – הטיול ליריחו עם עמליה ויאיר
ושני ילדיהם, במכוניתם, ועם נוני בן השלוש-עשרה, ובלי דניאל,
שהחרים את "השטחים הכבושים", רגלו לא תדרוך; יריחו – עם
משוכות הבוגנ'יליאות האדומות-כדם, ועצי הרמון, והדקלים,
והבוסתנים, ודוכני-הפירות הססגוניים, העמוסים שסק ואפרסקים
ואשכלות תמרים, ותפוחי-פפואה ענקיים, והעפר הצהוב, החרוך,
וחושות-החומר המלובנות, והכיכר הלוהטת בשמש, כמו של עיירה
מפסיקאית, והילדים עגלגלי-הפנים, בני כושיים; והתמימות הנוראה
של הימים הראשונים ההם, כשחשבת – כמו עמליה, כמו כולם –
שזרועות הארץ הקדמונית, הכנענית, הזאת, ערש ילדות, פתוחות
לקראתך לחבקך, לאחר פרידה ממושכת, כשם שזרועותיך פתוחות
אליה! הן, התמימות הנוראה ההיא!)

כן, כדי לכפר! – היא אומרת לעצמה בקשיות, במרי-נפש,
בהתאפקות-לא-לשנוא – על חטא נכדו, שערק, שבגד –

"זכותו!" אמרה פניה אחר-יך, בפנים שלוות, בשבתן אל השולחן,
"חיינו הם שלו, לאחר הכול!"

המשפט המדהים הזה, מפיה!

היא הסתכלה בה, לא-מאמינה, מכירת-טובה, מגלה פנים שלא
הפירה, אחר-יך אמרה, בשקט:

"דיברת אתו?"

"היו ויכוחים... אבא רגז, עמליה הטיפה מוסר..."

"מה אמר לכם?"

"הוא פילוסוף!" הצטחקה פניה, בקמטים רפוסים, "דיבר על
איינשטיין... על מצבו של האדם..." ---
חזור, גידי, חזור. עיני אמך כלות.
עייפה.

עייפה מלהיות חזקה. עייפה מלהתבצר.
עייפה מלילה ארוך על המשמר.
שעוד מעט יגנע אל הבוקר.

החשיכה פורשת אל הזויות. האור החיור, המהסס, המגשש, מגפף
את הכתלים, מערטל את צוהב הארון, את קוי המתאר של מנורה,
בקבוקים, שמלה לופפת כסא. רוכן על לובן המיטה. צפור יחידה
מצליפה צפצופים על צמרת העץ בחצר. מבשרת שחר. רחש אופנים
ברחוב. פח נגרר על המדרכה.

היא עוצמת את עיניה, מרגיעה את נשימתה, לשקוע במנוחה
שלמה -

לשכוח, לשקוע. להיות נערה בת שש-עשרה. צללים חמים תחת
עצי-האשכוליות הצפופים. שקים טחובים, רקובים, בתעלות-ההש-
קאה היבשות. ובקצה החצר, ערימת-הזבל התוססת, המוקפת שיחי
קיקיון, ממנה נמשכת דרך-העפר לעבר הוואדי שבמורד השדות,
לעבר נחש האיקליפטוסים הגבוהים, הגדלים לאורך אפיקו המתפ-
תל. להיות בת שש-עשרה, במכנסי-התעמלות קצרים, ארוכת-
רגלים, אלופת הקפיצה-לגובה של בית-הספר (השמחה, הגאנה,
הדגשת החופש, של הקפיצה באויר, לגובה!), ובשבת אחר-הצהריים,
על מגרש-הספורט האזורי, בתחרות האזורית, כשאת מזדקפת לאחר
הקפיצה, מנערת את ידך מן החול, והנה הוא לפניך, המדריך
מחדרה, עמירם, בלורית ערמונית שמוטה על מצחו, מבוגר מאוד,
בן עשרים-וחמש אולי, ובחיוך סמכותי הוא אומר לך, "את יכולה
להגיע גם ליותר מזה," ומוליך אותך שוב אל המקפצה, מוריד את
הרפיפה עד גובה הכתפיים ומורה לך להתהפך עליה שוב ושוב,
ובהטותו את גוף בשתי ידיו, לתקן את קשת הנטיה, את חשה במגע
הקל, תחולף בתנועה, של זרועו בשדך - הבסורות עדיין - כמו מגע
ניצת פרח בפטמות, וסחרחרת-רגע של עונג גנוב עוברת אותך,
ואת מוכנה להוסיף ולהתאמן כך תחת זרועו האמיצה, הבטוחה (כי
את משתפרת, יותר ויותר!), אך הנה השמש שקעה כבר, ואת

נבהלת לראות שמשאית הכפר נעלמה כבר, עם כל בני הנוער, והוא - כה נדיב, כה עדין ונדיב ומשרה בטחון - מרגיע אותך בראותו אותך אובדת-עצות, נבוכה, ומציע לך להסיעך במכוניתו - כן, גם מכונית לו, של אביו - למושב, עד פתח הבית -

ולמחרת, כבר למחרת, אחר הלימודים, אחר העבודה בחצר, את לובשת מכנסים קצרים, לבנים, וחולצת-טריקו תכולה, יוצאת מן הבית והולכת ברגל, כחצי-שעה, עד הכביש הראשי, וחופסת את האוטובוס לחדרה, וממתרת (כמעט רצה) במורד הרחוב, אל המועדון - שמא, שמא - אך שם, באולם-ההתעמלות, שריח אבק יבש וזיעה גברית תלוי בו, רק נערים אחדים, רעשנים, ואומרים שיבוא רק בשש; ואת יוצאת, משוטטת ברחוב, מיואשת כבר... ואיזה אור בעינים, איזה אושר, כשאת רואה אותו מתקרב במכוניתו - המכונית הישנה של אביו, האיכר הנתיק - והוא עוצר על-ידך, גוחן מבעד לחלון - כן, מבוגר ממך בעשר שנים אולי, אך רענן כל-כך בפניו השחומות עם שלף-הזקן הכהה - אוספך פנימה, ואת אומרת לו, תוך כדי נסיעה, שבאת לראותו כי רצונך להתאמן, להתאמן לתחרות הארצית, וחשבת שאולי... והוא, ברצינות נדיבה, מסביר לך - בת השש-עשרה שראשה הסתחרר - שהדבר לא ייתכן כלל, כי איך תוכלי להגיע למושבה לבדך, ולחזור בערבים לבדך; ואחרי-כך, כבר כמעט ערב, הוא מחזיר אותך הביתה, ובדרך מדבר, בסמכותיות כזאת, כמו אל תלמידה, ואין לך מלים לענות לו, רק משתוקקת, משתוקקת, למגע יד, לפחות -

וכבר אינך יודעת את נפשך. על משכבך בלילות.

עד שערב אחד אינך יכולה לשאת עוד את הכמיהה השרבית הזאת, את יוצאת מן הבית והולכת אל הטלפון שליד הצרכניה, ובלב הולם מצלצלת אל ביתו, ומבקשת מאוד-מאוד, שיבוא, עכשיו אם אפשר, כי את זקוקה לעזרה, דחופה, והוא, לאחר היסוס-מה, מבטיח, ימתין שם בכניסה לכפר, על-יד מכון החשמל -

והמכונית - איזה נס! - אמנם ממתינה שם, פנסייה האחוריים נוצצים מתחת לעמודי המתח הגבוה, המצרצרים, ובהיותך בפנים, לצדו, את מספרת לו - החשיכה, כך נדמה לך, מכסה על השקר - שהחלטת לעזוב את הבית, לצמיתות, כי היחסים בינך לבין ההורים... ואת זקוקה לעצה, לתמיכה -

ואחר־כך -

ערבי־הקיץ החמים, הריחניים, הנסיעות הקצרות והארוכות, והחניות הרחושות והלחושות, בחורשות, בגבעות־החול, בחוף מכמורת, בחוף קיסריה, בחורשת הארנים של שפיה, כחיות־השדה - כמו אז, בנסיעה בדרך־העפר היורדת אל הוואדי, על־גבי רגבים, כשאלומת פנסי המכונית האירה פתאום ארנבת שנעצרה על הדרך, מהופנטת, זקופת־אזניים, כמעט נדרסת, אך נמלטת חרש־חיש אל בין הקוצים ברחישה חדה, משתתקת; והחנניה בצד הדרך, בחשיכה, ושם, בשדה הפתוח, על הגבעולים הנמחצים של החרציות המפיצות ריח צונן, טהור, והאדמה האפלה והחמה, מוצקה תחת גופך, נושמת בקצב התנשמותך - העשבים, שרשי השיחים, הצרצרים הרחוקים - והרגעים האלה שאחר הסערה, כשאת רגועה כבר, רגועה ועודך משתוקקת, והאדמה גם היא רגועה, ומול עיניך כיפת השמים הגדולה והכוכבים הנוצצים, וכל עצב העולם בתוכך, עצב הידיעה שהאושר הזה הוא בן־חלוף -

אור יום! - היא פוקחת את עיניה - אלוהים, אור יום!

אני נשאר פה עד שהמצרים באים - צחק בלבו.

אני נשאר פה עד שהמצרים באים - אמר בקול כשהרכיב את הפתיון על קרס החכה והשליך אותה הרחק מלפניו, עד שהפקק נראה צף על המים.

אבל איננה לא שמעה. ואילו היתה שומעת לא היתה מבינה. היא שכבה עצומת-עיניים על הסיפון והתמכרה לשמש. השעה היתה רק שש-יחצי, אבל השמש כבר עמדה מעל לפסגות הרי ערב, וההרים השנונים שמנגד, הרי סיני, עטו גוונים של סגול וארגמן, אותם גוונים שמאוחר יותר, כשתגביה השמש ברקיע, יהיו רכים יותר, וכאילו יתנדפו באד.

אני נשאר פה עד שהמצרים באים - חשב כשחיוק את קנה החכה אל הנו שעל הדופן והתנשב, רגליו תלויות לו אל מחוץ לסירה. המנוע היה דומם, והסירה התנועה קל-קל על נשימת המים השקטים, ההגה המיוצב שומר עליה לבל תסוב.

מכאן, מצד הים, נראה הכפר הקטן שעל החוף כמו מחנה צבאי עתיק, של הלגיון הרומאי אולי: בניי-האבן הארוכים והצרים, הערוכים בצורת חי"ת, שתי הסככות הרחבות, המסוככות בענפי דקל יבשים, הגדר, מגדל-המים, מבני-הפח המעטים, השיחים הדלים, המנמרים בירוק דהוי את הצוהב, התעלות. הרחק מערבה, מעבר למישור הצחיח, בין שלוחות ההרים הזקופים, ניטו אֶהֱלִי שֶׁבֶט המזיינה.

ובזוהר הכחול, השליו, השפוף על-פני האגן הרחב שבין ההרים, הנה שהוא נשאר פה עולמית; גם לאחר שמיקי, ואשתו הקנדית, ושבתאי המזוקן, ויוסי, וכל היתר, יפנו את המקום - בעוד שנתים, שנתים-יחצי - ויעמיסו את כל הציוד והמיטלטלים על משאית, או סירות, ויפליגו צפונה, וישארו רק חדרים ריקים, עקובי-אבק-דק, ובהם מיטות ומזרני-קש, וסוכות פרוזות לרוח, ואשלים שדופי-שרב, והגדלים גרדו מן ההרים וזירשו את הנחלה העזובה ויפשטו ממנה

אל הים. "תישאר פה," צחק סאלים, "נגיד להם שאתה אחד משלנו..."
כן, כן - צחק בלבו - מדוע לא?

והמראה הנהדר, כשהדייגים האלה, חשופי-גוף, אזורי בד לבן
למתניהם, פושטים על הים - כמו לפני ימים אחדים - בשעות-הבוקר
המוקדמות, עשרים-שלושים סירות זרועות על-פני המים, צי צינות
מנצנצות, מושכים את הרשתות אל הקער, והדגים - פרידות, צרבי-
דות, פילמידות, עצמונים - מבהיקים בלולאות, שקופים כשלפוחיות,
מפרפרים, נשלפים, נרבעים פנימה, מפרכסים בקשקשי-הכסף -
"גידים..." מילמלה אינגה, בלי לפקוח את העינים.

"-- ס.ס."

"נאתינג. רציתי רק לדעת אם אתה עוד פה..." אמרה.

"יס, איי אם היר."

כן, אני פה ואישאר פה. עוד מעט יחלוף ברקיע מטוס הבוקר
דרומה, לאופירה, מתין חזין מכןפיו, מטיל צל עובר על-פני המים,
ובעין-הנץ שלו יטרוף את בשרה הנשזף בשמש.

אמש, עד עשר-וחצי, ישב אתם סאלים בחדר, והוא, מבעד לדפי
הספר שאחז מול פניו, באור הערום של הנורה המרובבת התלויה
מן התקרה (בחוץ טירטר הגנרטור, הכלב קידם בנביחות צעדים
אלמוניים קרבים לשער, רוח מזרחית חבטה בגדר-הקנים), ראה את
השנים על המיטה שממול: אינגה בשיכול רגליים, שוקיה, שקויות-
שמש, פשוקות מתוך המכנסים הלבנים הקצרצרים, והוא, באצבעותיו
הדקות, החומות, כעין הקפה, מאמן אותה בקליעת טנא מנצרים
וסיבים של כפות דקל. ראה את משחק האצבעות של שניהם,
הארוכות והזרזות שלו, והקצרות והאטיות שלה, מצטלבות ומשתל-
בות אלו באלו, ואת הצחקוקים שלה שמע, למשפטים העבריים של
סאלים שלא הבינה, וחשב: שני גורים. שני גורגורים. שני ילדי-
טבע בג'ונגל. כמו ב"היכלי ירק"..." "למה לא תסע אתה לגרמניה,
גידים?" אמר סאלים. - "אני לגרמניה?" צחק, "פה לא טוב לי?" -

ראש הקנה הארוך והגמיש התכופף בנתיירה, והוא מיהר למשוך
אותו מעלה ולגלגל את החוט - צחצחי המים בעו והתאדוו - אך לא
היה דג על החכה, וקורט הפתיון עוד דבק בה. אחר-כך שלוו המים
שוב, חלקלקים בקרני השמש.

ובשלחו את מבטו אל מרחב הים הזוהר חשב שיום אחד - אולי -

יתפוס איזו אניה באילת ויפליג עליה, כנער־סיפון – מדיח את הלנחים בדלי מים, מושח את הדפנות, מקלף תפוח־אדמה במטבח, מקסקס דגים – יפליג עליה – לכמה שבועות בלבד – אל איי־הדרום הרחוקים, אל חורשות עצי הקוקוס והמאנגו, אל הקופים והתוכיים, אל הג'ונגלים החמים והרטובים... או עוקף את כף־התקנה־הטובה וחוצה את האוקינוס אל דרום־אמריקה, אל ברזיל, אל מטעי הבננות בברבדוס, אל הנחשים השמנים והירוקים בגויאנה, אל הדגים המעופפים בין האיים הקריביים, אל הנמלים הרועשים של הונדורס, אל מכסיקו, אל מכסיקו עם המקדשים האצטקיים והכפרים הלבנים הקטנים הנאפים בחום השמש...

יום אחד הוא מגיע, במפתיע, בלי להודיע מראש – אל הבית הדו־קומתי ההוא, אדום־הרעפים, המוקף גן, שבשולי הקמפוס ההוא –

אמא כמעט מתעלפת: איך... מן תשמים...

חופשה? מן הצבא?

ואבא יורד במדרגות־העץ מן הקומה השניה, שם חדר־העבודה שלו –

מאופק. מאופק מאוד. חיוך עצוב על פניו, מאחורי המשקפים. מניח את ידו על הכתף. מהסס: לחבק? כן, מתבק. ובכל־זאת אד קל מעיב את עדשות המשקפים. והרגע הזה, עין־בעין, שבו עוברות, כמו על קרן אור בין כוכב לכוכב, כל השנים של כמיתה חנוקה וצעקה עצורה, לא נצעקה מעולם –

גילחת את השיער – מעבירה אמא את ידה על הקרקפת, ורטט עובר, חם – בצבא?

אחרי־כך, אמא, אחרי־כך.

כי הוא עייף. עייף מן המסע בימים, בארצות, מן המראות המסחררים של יערות וערים ותרני ספינות ותהלוכות אליליות וריקודי־סמבה מטורפים – והוא נכנס לחדר־הרחצה המרווח, המב־היק, המרופד בשטיח דמוי־דשא, וטובל במים החמימים באמבטיה התכולה, השקועה ברצפה, במי־אורן מרגיעים, בקצף מתמסמס, ועוצם את עיניו, וגלגל המראות הססגוני סובב סחור־סחור – מה גדול העולם ורבי־ניגודים, ואין העין יכולה להכיל את כולו! – וקם, מתעטף במגבת העצומה והריחנית, ועולה למעלה, אל חדר־השינה,

ונשכב על המיטה המלכותית, צפרים מצפצפות מאחורי החלון
על צמרת המגנוליה או האשוח - אמריקה! לא להאמין שאתה
באמריקה!..

ורק לאחר השינה העמוקה, השבעה, למטה, בסלון, כבר ערב,
שלנה אמידה פרושה על-פני אמריקה הירוקה -
לא, אני פשוט לא התיצבתי, אמא!

פניה היפות מחזירות, מתארכות, בשבתה בכורסה ממול.
ואבא, בכורסה השניה, כוס ויסקי בידו, שולח מבט בוחן, שוקל
את התוצאות.

אבל במשפחה הישראלית: הבן בגד. הבן חילל את זכר אחיו
המת.

וברגעי השתיקה הכבדה הזאת מתכנס אל הסלון האמריקני
המרווח, שחלונותיו פונים אל שדירה מפוארת וכרידשא, כל עברי-
הארץ: יושבי האוהלים, חורשי התלם הראשון בעמק-חפר, מצעדי
יומם-העצמאות, הנאומים הרועמים של בן-גוריון - חברו של סבא-
נחום - שירי המולדת, הטנקים, עשן המלחמות, נוני שנפל, נוני...
לו יהי לו יהי...

יש לך בעיה, גב' לוי, עובדת שירות המבחן: נער עריק. צפוי
למאסר...

עקרון? מוסרי? לא לשאת נשק?

לא, לא מוסרי, לא.

הבט, גדעון...

בלי מוסר, גב' לוי! כל מה שאת רוצה לומר לי, אני יודע
מראש!

אינני מטיפה, גדעון! אני רוצה לרדת לשורש הבעיה... יחד אתך,
כן, יחד אתך... טינה? כלפי ההורים?..

את טועה, גב' לוי! אין לי טינה! אני מבין אותם. המצוקה
שלהם - כל החיים, כל החיים! - קשה משלי. כשאתה מבין, אתה
סולח. ההחלטה שלי היא על מישור אחר לגמרי.

גב' לוי מתבוננת בעיני הנער העבריין. מנסה לחדור לנבכי
נפשו. להבין...

החופש, אמא, החופש!

האפשר להסביר לה שהחופש האמיתי, היחיד, הוא לחיות ללא

רגשי אשמה ? שום רגש אשמה ? לא כלפי החיים ולא כלפי המתים ?
לחיות ללא רגש אשמה על עצם הדבר שאתה חי ?
האפשר להסביר לה שזו זכותי ? נעלה מכל חובה ?
הפקק צף על-פני המים, מתנועע על-גבי עריסתם, ובהסתכלו
בתנועתו הקלה, השתעשע במחשבה שיישאר שם, בדירה ההיא,
האמריקנית, שבועים, שלושה, ירבץ על "מצפונה הלאומי" של
אמו, ענת לוין...

"גידו..."

"יס, אינ-גה."

"איי לאב יו, גידו."

"אוקיי."

הוא נזכר בערב ההוא, לפני כשנה, בחדר-המגורים, כשאמרה לו,
"שב, גידו, אני רוצה לדבר אתך," והוא התישב מולו על הספה, לא
מנחש עדיין, לא, אך מהבעת-פניה, המכינה אותו ל"שיחה רצינית",
ידע שעכשיו ירד עליו שוב הלחץ האטמוספירי, כמו מערפת - כמו
בחדר-המורים, מול המחנך - שיעמיד אותו מול חובת הכרעה:
להעדיף איזו טובה כללית על-פני טובתו הפרטית... וכשסיפרה לו
על התשובה החיובית שקיבל אבא מן האוניברסיטה באמריקה,
ואמרה לו שהם מפקפקים אם לנסוע או לא, כי להשאיר אותו לבדו,
בשמינית, לפני צבא... - "תסעו!" חייך, וחש מחנק בתוכו, כעין
מחנק-של-שנאה; לא על הצפוי לו, להישאר לבדו, אלא על הערמה!
הערמה! להטיל עליו את האחריות בעד ההחלטה! להעמיד אותו
בפני ההכרעה "המצפונית"! המזימה שנרקמה בסתר! כשאבא, שם
בעורף, מתחפר בחדרו, שולח את אמא אל קו החזית, לנהל משא-
ומתן... "תסעו!" חייך, ואמא, אין רנחה בפניה, אומרת: "תראה,
גידו... אני רוצה שתדע... לאבא, נכון, השנה הזאת חשובה מאוד...
את המחקר הזה לא יוכל לעשות כאן... אבל יותר חשוב לנו, לשנינו,
שאתה..." - "תסעו!" חייך (הערמה! הערמה! העמדת-הפנים הזאת
של מחנכת נאורה מאוד, המבינה ללב הנער ונותנת לו את חופש
הבחירה! ומוכנה לבטל את רצונה מפני רצונו!), "לי אל תדאגו!
אני אסתדר!" קם מן הספה, ובחלפו על-פניה, בדרכו החוצה -
להיחלץ מתא-הלחץ - טפח לה טפיחה קלה על הכתף, מבוגרת מאוד,
להרגיעה -

כאילו מלאך לא־נראה ירד ממרום אל החדר והטה את היד שנסלחה אל -

"כן, בסדר, כן," חייך כשרשמה לפניו, במטבח, על־גבי גליון־נייר ארוך, כמה ימים לפני נסיעתם, את צוואת החובות והזכויות: תשלום חשבונות החשמל והטלפון, מסי עיריה, ועד־הבית, מספר החשבון בבנק, הסכום שייכנס מדי חודש, עוזרת... העוזרת תבוא בכל יום ה'... ועמליה, עמליה הבטיחה פעם בשבוע, לפחות... ותמיד אפשר יהיה לצלצל אל... "כן, בסדר," אמר, ולא ראה מה היא כותבת, כי לבו ועיניו כבר היו בעולם אחר, שלא היו בו לא היא, לא אבא, לא עמליה, לא נחום...

ובערב האחרון, כשאל הבית נאספו כל בני המשפחה, מקרוב ומרחוק, וכן כמה ידידים, לברכת פרידה, יצא עם שנים מחבריו לקולנוע וחזר רק סמוך לחצות. אמא עמדה במטבח ושטפה את כלי האירוח, והוא צנח אל הספה, בחדר־המגורים, מול אביו. על השולחן נותרו עוד כמה כוסות ובקבוק יין, ובמזגזג חצי־כוס לעצמו, העמיד את אביו במבחן: מה יאמר עכשיו, בשעה האחרונה לפני הפרידה הממושכת? האם יאמר דבר שלא אמר כל השנים? האם יצא מקליפתו ויפתח בשיחה? דניאל ישב בכורסה, רגליו הארוכות שלובות זו על זו, והסתכל בו ב"חיבה עייפה"; אותה "חיבה עייפה" שהפירה יפה משעות אחרות, ושהיה בה חסד בכל־זאת, כי המבט מאחורי המשקפים היה רך, היתה בו הפוגה. דניאל אמר: "נתגעגע אליך..." - והוא חמל עליו, כי ידע בכמה מאמץ עלה לו הדבר. "תכתוב," אמר. - "כן," גמע את שארית היין שבכוס, קם על רגליו ונכנס לחדרו. דמעות צרבו את עיניו.

ובבוקר, בעוד חשיכה, כשיצאו מן הבית, עמד בפתח, בפיג'מה, והם השתהו עוד רגע ארוך מעבר לסף, נסיון אחרון לומר את הדבר שלא נאמר (מאוחר מדי, אמא! - צעק בלבו, כשראה את מבטה המפלל אליו. מאוחר מדי, אבא! - אמר כשיד אביו נחה על זרועו, לעודד אותו, זמן רב יותר ממה שמתבקש בפרידה חפוזה, כשהמונית ממתינה למטה), שילח אותם בחיוך, במועל־יד, וסגר את הדלת. - מה נהדר המראה איך פתאום - במפתיע ואין יודע איך! - חלקה אחת על המים מזדהרת, נעשית מראה מלוטשת, בורקת־חזיזים, אי של אור! כאילו בעלות השמש מעט נופלות כל אלומותיה אל מטרה

אחת – שם, במרחק של מיל מן הסירה – והזוהר כולו נִקְוָה אל אגם-בתוך־יים, עגול, נבדל בחוג מכל סביבתו, המאפירה לרגע כמו תחת ענן בוקר. והרי סיני גבוהים עתה משתיו, סגולים יותר, חריציהם התעמקו, ומרחוק מאוד, נישאים על הרוח המזרחית הקלה, מגיעים שברי־צלילים חנוקים של חליל בְּדוֹן, מתִּפְּחִים.

החופש, אמא, החופש! –

בבית, כשאתה לבדך בו, ולאחר צאתכם ממנו, כאילו נפלט ממנו כל האויר הדחוס שעמד בו כל השנים, והוא נעשה קלוש, נקי, קל לנשימה, ונשתחרר בו כל המתח שטען אותו – המתח שבינך ובין אבא, ביניכם וביני, בין חדר־העבודה ויתר החדרים, מתח הזכרון, הזכרון –

אני ידעתי, אמא, שנוני יִהְרֵג. ביום ההוא, כשהייתי ברחוב, ושמעתי את צפירת האזעקה – ידעתי שנוני יִהְרֵג. עליתי הביתה במרוצה, הודעתי לך: "מלחמה!" ודמעות בערו בעיני, כי ידעתי שנוני יִהְרֵג.

ואחר־כך, יום־יום, כשהייתי נכנס הביתה, הייתי מצפה לידיעה הזאת, ורועד בתוכי: האם כבר הגיעה, או עוד לא.

ובאותו יום, כשפתחת לי את הדלת וראיתי את עיניך הפעורות לרנחה, עברה בי צמרמורת עצומה עד שכל שערותי הסתמרו. "נוני איננו." ואני לא אמרתי כלום. נכנסתי לחדר, סגרתי את הדלת אחרי, ישבתי על מיטתי, הסתכלתי במיטתו, וחשבתי על כך שלעולם כבר לא ישכב בה, ולא יקרא לאור המנורה הקטנה שמעליו, ולא ייאָנֵק בחלום, מתוך איזה סבל שהיה כבוש בו, ולא אראה את פניו הגדולות והטובות שצחקו אלי, ולא אשמע את קולו הרך, כשהוא אומר לי, בנעלו את נעלי־הצבא הכבדות, לפני חזרתו לבסיס: "גידי, תשמור על אמא. אל תרגיז אותה, טוב?"

ואחר־כך קמתי ושמתי על הפטיפון את התקליט של בוב דילאן, עם "המוות הבודד של האסי קארול", ששנינו אהבנו להאזין לו יחד, בבואו לחופשות, וישבתי ושמעתי את שיר־הקינה הזה, המלווה בפריטת מיתר גיטרה, את שיר־הנכאים החדגוני, כמו ערבה שרוכ־בים בה ואין לה סוף, וכשריחפו הצלילים הפצועים בחדר, חשבתי שהוא מוכרח לשמוע אותם ברגעים אלה, בכל מקום שהוא נמצא, כי הוא נמצא, במקום כל־שהוא, גם אם מעבר –

ואני שואל את עצמי, אם הוא לא "הגשים" את עצמו כשנפל שם, בשדה־הקרב, בסיני, כי לכל אדם יש איזה "קו חיים", גורלי, המכוון אותו לקראת יעדו, שנקבע מראש, ולפיו הוא חי, ולפיו הוא מת. והוא נמשך גם לאחר מותו, ו"קו חיים" זה מיוחד לכל אדם, אין שנים שלהם אותו קו – אבל נוני היה ילד.

אם גם מבוגר ממני בשבע שנים.

ילד היה אז, בהיותו בן שלוש־עשרה ואני בן שש, כשלקח אותנו סבא־נחום לירושלים, אל הכותל, והוא התפעל מכל מראה עיניו, מן החומה, וממגדל־דוד, ומן השוק הערבי והסימטאות, ומהכותל עצמו, ושמע בצמא את כל ההסבדים המפורטים של נחום, ואני – אחרי התדהמה הראשונה, בכניסה לעיר העתיקה, כשהכול חדש בשבילי, כמו ארץ זרה, הרגשתי, על־יד הכותל, רק לחץ, צפיפות ורעש, והמוני חיילים ודתיים, ומשפחות מזרחיות, ורציני רק שניחלץ משם, מהר ככל האפשר, מן הרוחק, וההמון, והמתפללים המתנועעים עם הסידור ביד –

וילד היה בחגיגת בר־מצנה שלו, כשקרא שיר שכתב, על הכותל, ונחום ניגש אליו ונשק לו לעיני כל הקרואים כשגמר לקרוא את השיר –

וילד היה כשהיה יושב מול הטלביזיה ושומע את שירי־המולדת הישנים, מימי החלוצים והעליות הראשונות, ועיניו מתערפלות מגעגועים, געגועים אל ילדותה של אמא, במושב –

אבל בחדר, בחדר הסגור בערב, כשהיה בא לחופשה מן הצבא, ושנינו יושבים ומאזינים בשקט לתקליט של לנארד כהן, או לבוב דילאן, השר את "הבלדה של הוליס בראון" בקולו הצרוד, היגע מחום לאה, מבידוד, בעולם שאין בו אב ואין בו אם, או לג'ואן באאז השדה את "טומבאיה" – "סמואן סינגינג, לורד, טומבאיה... נו מור ארמיז, לורד, טומבאיה... סייב דה צ'ילדרן, לורד, טומבאיה..." – אגם הזוהר נגזז כלא היה, ושוב היה המפרץ הרחב מרקע תכול אחד, שטוח לעין השמש, מתערסל קל־קל בין גדותיו; והוא נזכר בערב בקיסריה, עם ג'ון באאז, לפני כמה חדשים, והוא כבר חפשי, חפשי, עושה ככל העולה על רוחו, וישב באמפיתיאטרון העתיק מול הים, שהיה מלא אנשים צעירים, ושמע את השירים הזורמים כמו

חשמל מן הבמה אל קהל האלפים, על גלי הקול הנחושת, האפל, החם, המרטיט, המרעיד, המסעיר, וחש בגופו את החשמל שאינו מרפה, המחדד את בשרו וזורם ממנו אל כל היושבים סביב, ומהם אליו, ומכולם אליה וממנה אליהם, באחנה שאין לה מבע, מרתקת-יחד את כל יתומי העולם – הו, אלוהים, כל יתומי העולם! – וכששרה באזו "איי אימג'ן אול דה פיפל לינינג לייק אין פִּיס", והצמרמורת אוחות בעורו, בפניו, ביד חזקה – ראה את נוני לעיניו וחשב: הוא שומע! כן, הוא שומע! הוא קיים אי-שם! כי אין דבר שהולך לאיבוד בעולם, לא האור, לא הקול, לא נשמת האדם! הם מרחפים בחלל בתנועה שאין לה סוף! ואם אורם של כוכבים ש"מתו" לפני מיליון שנה מגיע אלינו – הרי האור נשאר! ואם אפשר לקלוט קולות מן המאדים או מנוגה – או מכוכבים רחוקים יותר, אם מכשירי-הקליטה משוכללים יותר – הרי הקול נשאר! לא הולך לאיבוד! וכך גם נשמה של אדם, שאפילו רחוקה היא מאוד מכאן, מן האדמה, הרי היא מרחפת אי-שם בחלל, והאור מגיע אליה, והקול מגיע אליה –

הו, אבא! גם לי יש תיאוריה על הזמן, פעם עוד אגלה לך אותה, אם ניפגש! –

כשמשך בקנה שנמתח ונכפף, התקפץ מן המים, תלוי בחכה, דג כסוף, צר וארוך, דמוי-חץ, שהתפרפר בקשתות קצרות, כמטוטלת, והתנוצץ בשמש.

"יו קוט א פיש, גידי!" התרוממה אינגה ממשכבה ונשענה על מרפקיה, שדיה החשופים מבהיקים משמן המשחה.

"יס, א פיש."

"יופי!"

ובקרבו את החכה אליו, חילץ את הדג מעל הקרס והטילו אל סל-הנצרים. מֶשֶׁה באצבעותיו עוד קמצוץ של עיסה מקופסת-הפח, הדביקו לקרס והניף את החכה אל המים.

"אי שֶׁל איט יו, גידי!" צחקה אינגה, וחזרה ונשכבה אפרקדן בעצימת עינים.

וגם הוא צחק בלבו, כשנזכר איך פגש אותה, בערב הראשון לבואו לכפר. הוא ישב לבדו ליד השולחן הארוך, החשוף, תחת סככת כפות הדקל, זבובונים חוללו סביב הנורה התלויה מן הקורה,

והיא הביאה אתה בקבוק קוקה-קולה והתישבה ליד אותו השולחן. כלבי-זאב גדול שהתהלך בין השולחנות הרביץ עצמו לרגליה, והיא בידה האחת אחזה בבקבוק ומצצה ממנו בקנה-הקש, ובידה השניה ליטפה את עורף הכלב. שניהם שתקו, השעה היתה עשר, בחדרים אחדים היה אור בחלונות, וכשגמרה לשתות, שאלה אם הוא בא לעבוד בדיג. "איי הופ," אמר; ובאנגלית רצוצה ענה ליתר שאלו-תיה הקצרות, העייפות מחוס היום - ובעינים התכולות היה גם-כן זוהר דעוך מחוס, אדמומי במקצת, מצריבת מיהמלח - וסיפר שעבד בבית-מלון באילת, וגר שם בקרון ישן, על שפת הים, בחורשה שעלי-יד הגבול, וסאלים, שהיה גם הוא מלצר, הביאו הנה. מדיסל-דורף - אמרה, בפלותה איזה פרעוש, שבמעופו דבק בשיערה-הפשתן הארוך שלה - ובאה לתפוס שמש, ובערבים עוזרת כאן, במסעדה. לא - צחקה - הכלב לא שלה, של מיקי, רק התחבבה עליו, כנראה. אחרי-כך, כשקם, קמה גם היא, והלכה אתו לחדרו, כאילו היה זה מובן-מאליו. כמו חיות-בר.

זמזום דק, חדגוני, כזמזום אירון רחוק, לא-נראה, עופף ממזרח, על כנף הרוח; ולרגלי ההרים, על פס-הכביש הצר, המתפתל, נראה ג'יפ משתרך, מעפיל, אחרי-כך נעלם בין הצוקים. והוא חשב עכשיו שגם אם יגיע אי-פעם לאמריקה, לאחר הפלגה על שבעה ימים, לא ישהה בביתם אלא יום-יומים, ויצא לנדוד ברחבי היבשת הגדולה. ישיג רשיון נהיגה - אין קל מזה באמריקה - ישכור מכונית, או יקנה אחת ישנה, בפרוטות, ויסע מערבה, בכבישים הארוכים, האינסופיים - עבור דרך כרכים סואנים, שדות תירס מאופק-עד-אופק, תחנות-דלק, פונדקים, נהרות, הרים מיוערים, קניונים, מדבר-ריות, עד גשרי-הזהב יגיע, ושם ישאיר את המכונית על החוף, ויפליג שוב באניה, על-פני האוקיינוס השקט, ההודי, עבור על-פני האיים הירוקים, הפראיים, הזוהרים בשמש, וחזור הנה, אל המפרץ הזה -

מצחיק - נזכר - איך נכשל במבחן הנהיגה. פעמים. ולא יסף. מצחיק - כי הוא ידע מדוע: בכל פעם שהיה מחליף מהלך, היה רואה את אביו עושה זאת. ואביו - זר לא היה מבחין בזה, אך הוא תמיד הבחין בכך בשבתו על-ידו במכונית - כשהיה אוחו בידי-ההילוכים ומעבירה קדימה או לאחור, היה קופץ את שפתיו, והיה

בו מין מתח בשרירי הפנים, במבט, כאילו היה עומד במבחק, אף־כי כעשרים שנה הוא נוהג כבר; ובשיעורי הנהיגה דבק גם בו אותו המתח, בהעבירו את ידית־ההילוכים, המתח בזרוע, בפנים – כאילו שטן הסיתו לחקות את תנועת אביו – ובאין קלות התנועה, שצריכה לשטוף מאליה –

דג עגול, פחוס, אדמוני, מעוטר מניפה של סנפירים משוננים, עלה בחכה, והוא קרא:

"לוק! אנאד'ר פיש!"

"יו אר לאקי טוֹדִי!" התרוממה אינגה על מרפקיה.

וחייכה בהנאה כשראתה אותו מרים את הקנה בקשת רחבה למעלה, הדג תלוי בו כדגלון בראש תורן, משהה אותו באויר לראנה, אחרי־כך מנפנף אותו מול פניה, ומדביץ לסל.

"קאם גיו מי אַ קיס, גידי!"

"נאט נאו, לייטר," העביר חיוך מלטף על־פני גופה. הנכון בכל

עת. החושק בכל עת.

ועכשיו שם לב שהסירה עשתה סיבוב של מאה־ושמונים מעלות בלי שחש בכך: הרי סיני, שהיו קודם מימין, הם משמאל עכשיו, והרי ערב מימין; והשמש כבר גבהה מאוד, אף־כי שעת־הבוקר היתה מוקדמת. מכונית מסחרית אפורה פנתה שמאלה מן הכביש הרחוק שלרגלי ההרים, עלתה על דרך־האבנים המובילה אל הכפר, עברה על־פני סוכות הַבְּדוּיִים והתקרבה אל השער. היא נשאה מְכָלִי גאז ותיבות. הכפר היה דומם. נפש־חיה לא נראתה במתחם שלפנים הגדר, בין הבתים והסככות. הכלב יצא מבין עמודי סוכת המסעדה, רץ אל השער ולא נבח. ליד המזח עגנו שלוש סירות, האחת של מיקי, האחת של סאליס, והכחולה, הגדולה יותר, ששבתאי ויוסי עבדו עליה. הכול ישנו עדיין, אחר עבודת הלילה.

וכשהתבונן ברצי־הגלים הנושקים את דופן הסירה בשקשוק קל – ואין לדעת אם אתה שט במקום או נע, אם אתה הוא המתרחק מן החוף או החוף מתרחק ממך – תורת היחסות! כמו בדוגמת שתי הרכבות המקבילות בתחנה, או המעלית האטומה! – נזכר איך נפתח לפניו "העולם האחר": מסתורי, רבי־חידות, מגרה, כושף.

אחרי פסח היה זה, כשפסקו הלימודים הסדירים והיה עליהם להתכונן לבחינות־הבגרות, והוא הלך לספריה העירונית –

(הבית היה פרוז. חברים באו ביום, בערב, הרתיחו קפה, כילו את מלאי הסוכר והעוגיות, ערמו צלחות בכיור; השכנים רגזו בשעות המאוחרות, צעקו "שקט!", כשצלילי התקליטים הסוערים והגיטרה פרצו החוצה בחוצפה נערית שאינה מתחשבת).

– וכשחיפש בקטלוג את "תולדות התרבות" של ויל דוראנט, כדי ללקט מתוכו ידיעות בהיסטוריה בחצי-חינם, ללא עמל, ולאגוד אותן במחברת, נתקלה האצבע – במדור של האות ג' – בכרטיס שרשום היה עליו: "ג'יימס ויליאם: החננה הדתית לסוגיה." האצבעות נעצרו רגע, ואחזות בשפת הכרטיס, והוא היסס –

הרגע "הגורלי" הזה – חייך עכשיו בהתבוננו במים השקטים, הלוחכים את צלע הסירה – כשעמד כך ליד תבנית-המתכת של הכרטסת, אוחז בשולי הכרטיס השלוף-למחצה, בבהירות הבוקר של הספריה הכמעט-ריקה, כשהשמש מטילה ריבועי אור על רצפת אולם-הקריאה, ובתוכו איזו התרגשות רהויה, כמו לפני התארעות לא-צפויה, או לפני חטא –

ה"מקרה" הזה... שהרי רק במקרה...

והוא רשם את שם הספר ואת מספרו על פיסת-נייר וניגש אל הספרנית.

ואחר-כך ישב באולם, ליד השולחן, ועילעל בספר, בהנאה של מים גנובים, וקרא שורות כאן ושורות שם, וחש רצון לצחוק מרוב שמחה חשאית, ובהגיעו אל פרק שנקרא "ממשותו של הנעלם", ובו עדות של אדם על "הדגשת נוכחות" שפקדה אותו בלילה, כאילו מישהו עומד בחדר, ליד מיטתו – שאל את עצמו איך לא גילה את הספר הזה מזמן! מזמן! שהרי את הספר הזה חיפש מבלי-ידעת! ענין "התמורה", "הגאולה"...

הוא קרא בו שעות. וחזר ובא לספריה גם לפנות-ערב. ולמחרת, ולמחרתים. ואחר-כך מצא את "הוגים ומאמינים", של שמואל הוגו ברגמן, ובו פרקים על קאנט, ועל שפינוזה, ועל קירקגור...

"סרן קירקגור ועקדת יצחק": הויתור מתוך אמונה...

ואז החליט כי לא יגש כלל לבחינות-הבגרות. לשם מה? לשם מה לשקוד על מידע – מידע בהיסטוריה, מידע בסוציולוגיה, מידע בתולדות הארץ – כשהמידע אין בו שום תשובה! ואין לו כל שייכות לחיים האמיתיים! אלה הזורמים במעמקים, במסתרים –

תתפלאי, גב' לוין, אבל גם את בובר קראתי! לא הכול, כמובן, אבל...

וגם משהו מאפלטון, ומסנקה, ותורת הנן, ואדוינגטון, ו... את מחייכת. אינך מאמינה.

והמצחק מכול הוא, שאת רוב הספרים האלה מצאתי אחר־כך בספריה של אבא!

גם לי יש תיאוריה על הזמן, אבא! בהזדמנות, כשתחזור. אם תוכל להקדיש לי חצי־שעה.

מתי, בעצם, דיברת אתי, אבא? היית עסוק, אני יודע.

הוא נזכר בערב אחד – בכיתה י' היה זה – והוא חזר ממסיבה בבית אחד התלמידים, אחר חצות, בהרגשה נוראה! נוראה! רצון למות! הוא רקד שם, כמו כולם, בתוך הרעש המתאבך, המחריש־אזניים, של תקליטי הדיסקו, בחציה־חשיכה, ותוך כדי טלטול הרגלים, הידלים, הכתפים, המתנפים, חש מין היפרדות, בינו ובין גופו: הגוף המתנועע מת. מתנועע אוטומטית. והנפש כצפור מעופפת מעל לקן שגוזליו נגזלו ממנו. מצפצפת בלי קול. בת־זוגו חייכה אליו, צחקה, דיברה, ניסתה לעורר אותו עד שיחפץ, והחיוך על פניו מת! ובעוד רעש השעטות נמשך, משתולל, יצא החוצה. ברח במדרגות, ועל המדרכה, ברחוב הריק, שמע את צעדי עצמו כצל אחריו.

בחדר־העבודה היה אור, והוא נכנס לחדרו והשאיר את הדלת פתוחה מעט. ישב על המיטה, וההרגשה הנוראה הזאת, של מצוקת אי־מוצא, שהכול תפל, ריק, חסר־טעם, וגם אין לאן להימלט... וחשב: האם יבוא? ייכנס וישב כמה רגעים? ישאל? האם מסוגל הוא לשמוע – מבעד למדחק הזה שבין שני החדרים – שוועה להציל? תחנונים?

אחר־כך נשמעו צעדיו. הוא בא, עמד על הסף, אמר: "לא שכבת לישון?" השתהה מעט והוסיף: "כבר כמעט אחת, גידי!" והוא רצה לצעוק בפניו: אתה לא בן־אדם בכלל! אתה... הוא משך את שני המשוטים מן הקער, הרכיב אותם לקדסי הדפנות והחל משיט את הסירה מזרחה.

"לאן, גידי?" התישבה אינגה.

"אל האי."

"למה?"

"יותר דגים שם."

"אוקיי..." הסתכלה לפניה. אחר־כך התהפכה ונשכבה על בטנה, שדיה נמחצים אל מצע המגבת התכולה הפרושה על קרשי הסיפון, וכפות־רגליה נושקות זו לזו בעקביהן.

ה"אי" היה שונית־סלע צחיחה, מתרוממת כתל חרוטי מתוך הים, ומושבות־אלמוגים אחוזות בשרשיה. המים סביבה היו ספיר ואזמרגד.

בחתרו לעבר ה"אי" אמר לעצמו: המרירות מעכרת. הכול צריך להיות טהור ובהיר, כמו הים, כמו האויר הזך.

ובסלחנות חשב –

כן, בסלחנות – כי לכל אדם האמת שלו, הנובעת מטבעו, ואין אמת השנה לכול, ורק זוהר החלום מזנך את החומר לאור –

– על הימים שעשה במושב, עם פניה, וקלמן, ועמליה, ויאיר, ועל הויכוחים הקולניים, ערב־ערב –

"אתה יודע, אנשים כמוך היו מעמידים ברוסיה אל הקיר!" אומר קלמן, פניו מתכווצות מכעס, מצער.

"גם אנשים כמוך העמידו שם אל הקיר, לא?..."

ועמליה: "למה רוסיה? בכל ארץ חפשית, במצב מלחמה, כמו אצלנו תמיד..."

(עמליה החרוצה, הפעלתנית, הבאה בכל שבוע, שוטפת את ערימות הכלים בכיור, מחזירה את המהפכות בחדרים לסדרן, מנקה, מגהצת, מביאה דברי מכולת מן החנות, מטיפה מוסר...)

"אם כל אדם, שהחוק לא מוצא־חן בעיניו, ירשה לעצמו להפר אותו..." אומרת עמליה.

"וסוקרטס, עמליה! וגליליאו גליליי, ויוהאן הוס, וגאנדי! – את לא מעריצה אותם?"

וכולם מתנפלים יחד, בערבוביה, כמו בלול תרנגולי־ההודו שבחצר:

"על מי אתה מדבר? על אנשים שנלחמו נגד עריצות? על לוחמ־יחופש? האם פה אתה חי במשטר רודני?..."

וכשקלמן נרגע מעט, הוא אומר:

"אילו חשבו כולם כמוך, גידי, אילו קיבלו כולם את דעתך... אתה

חושב שהיה פה משהו, בארץ הזאת? שהיינו יכולים לשבת כך ולהתנפח פה, במושב העברי הזה, על הדעות הפילוסופיות שלך? הלא לא אני ולא אתה ולא הוריק היו בחיים!"

ומשתרר שקט. כי כולם נזכרים בנוני.

נוני, הילד הטוב של סבא-קלמן, וסבא-נחום –

הילד הטוב של אלוהים –

שאלוהים לקחו אליו מרוב שאהבו –

אבל אתה חיות לפי אמונתך, קלמן! אתה "הגשמת" את עצמך!

מדוע אסור לי לחיות לפי אמונתי ו"להגשים" את עצמי?

ומדוע חובת אדם למדינה נעלה על חובתו לעצמו?

(צרצור הממטרה. צרצור הממטרה בבוקר השכם, כשהמים מצלי-

פים קצובות בגזע אחד העצים. כאילו זרח השמש ובא השמש

והארץ לעולם...)

"אתה יודע מה אני חושבת?" אומרת עמליה, "אני חושבת שאתה

פשוט פרזיט!"

"על-כל-פנים הדעות שלך!" היא מרככת את גזר-דינה. --

"גידו..." מילמלה אינגה מתוך נמנום.

"יס, אינגה."

"רוצה לקפוץ למים?"

"למה?"

"חם!"

"אחרי-כך."

"על הכול אתה אומר אחרי-כך..."

הסירה עמדה במקומה, ופקק-החפה צף, התנועע. הים היה זוהר,

חלק ושמונוני. כולו מראה מלוטשת בין רכסי ההרים הגבוהים,

היוקדים בשמש, מעבר מזה ומעבר מזה. רק בצל האי הקטן התאפלו

מעט המים, ספיר ואזמרגד, ודגים זעירים שוטטו סביב הסלע,

שהיה ירוק וגבשושי בשרשו, מתרתעים מדי פעם, בתפניות חדות,

כנזהרים מגעת בו, כמפני חשמל. קנה החכה, הנטוי על-פני המים,

היה יציב. עיסת הפתיון נאכלה, כנראה, מזמן. אך הוא התעצל

למשות את החכה ולהזינה שוב. כאן הזמן עומד – אמר. כמו בגן-

עדן. כמו בהרים הזקופים האלה, שלא השתנו מבראשית, שבדממה

נצחית, בשלנת עולמים, הם נושאים את השמים על ראשיהם, וללא

תלונה הם סובלים את אור־השמש החזק ואת החום המהביל. כמו ידיעת־המים הזאת, המתנועעת אנה־ואנה ללא כיוון. כמו הדגיגים האלה, המשוטטים באותם מעגלים בזינוקים קטנים שוב ושוב. כך היה, כך יהי.

וצפונה אינני חוזר.

ואיש אינו יודע היכן אני.

גם לא הם.

ולא ידעו.

כי גם לכתוב לא –

פעם, כשהתגורר בקרון העזוב, הרקוב, בחורשת־האשלים הדלילה שעל שפת הים, ליד הגבול, ממש לפני השלט "עצור! גבול לפניך!" יחד עם סאלים וסאלח – (שלושה מזרנים בקרון, ופרימוס מפויח, ותרנגולת אדומה, קשורה אל כרע המיטה, שהביאו הַבְּדוּיִים אתם) – רצה לכתוב להם מכתב ארוך.

לכתוב כך, בערך:

"הורים יקרים. אני נמצא עכשיו באילת, עובד כמלצר בבית־מלון, משתכר לא רע, ומרגיש טוב. מרגיש שסוף־סוף..."

(איך אפשר לכתוב זאת להם? – חשב. לכתוב שסוף־סוף... סוף־סוף הוא עם עצמו, בלעדיהם... ללא זקיפת־האזנים המתמדת, יומם ולילה, ליחסים שביניהם... ללא המתח הזה, הכבד, שבבית, שהיה מבריח אותו החוצה, שבגללו היה מסתלק בכל הזדמנות, מה שפחות להימצא בו... איך אפשר לספר זאת להם, שגם כשהיה בחוץ, בבית־הספר, בים, עם חברים – הם היו לו בראש... וגם לאחר שנסעו... כי השאירו פה "סוכנים" סמויים: עמליה, נחום, המורים, שכנים, המירסקים באילת... ולא יכול להשתחרר מהם, ומן המחשבות מה היו הם אומרים במקרה זה ובמקרה זה, על מעשה זה ועל מעשה זה... האם לכתוב: "פה, בקרון הזה על שפת־הים, אני משוחרר. אינני מנהל ויכוחים אתכם במוחי. זו הרגשה נפלאה לא לנהל אתכם ויכוחים במוחי. ואני החלטתי..." – כך?)

"אני עובד כמלצר. המלצרות היא משחק בשבילי. משחק! כל תנועה שלי משחק! נפלא לשחק! אין מתח! כי אין לי יחסים עם האנשים שאני משרת אותם! אני גר בקרון על שפת־הים עם שני בדואים צעירים, וזה נפלא לגור אתם! אין להם תביעות אלי ולי

אין תביעות אליהם! והם לא חושבים שצריך 'להספיק' משהו, או 'להשיג' משהו...

"את הענין הזה, של 'להספיק', או 'להשיג', אני רוצה להסביר. הגעתי למסקנה שהמושגים האלה עומדים למכשול בין אדם ובין האמת שלו. אלה מושגים שיש להם כיוון חד־סטרי של זמן. והזמן האמיתי, הפנימי, של אדם, הוא מעגלי. רק אם יחיה כל רגע באופן מלא באותו רגע, ולא לקראת הרגע הבא, יוכל לקלוט כל מה שהעולם מעניק לו. את כל היופי שברא אלוהים למענו. את כל העומק שהוא יכול לצלול לתוכו. מי שחי לקראת, דומה למשתתף בתחרות ריצה־למרחקים. הרץ־למרחקים בתחרות כל רצונו הוא להגיע למטרה במהירות הכי גדולה. והדבר שמצפה לו שם הוא הפרס. ומהו הפרס הזה? - גביע, או סכום כסף. אבל הוא הפסיד בינתיים את אלף הפרסים שבדרך, שהם הרבה יותר יקרים מגביע, או סכום כסף. הוא לא ראה דבר בדרכו. הוא רץ כעוור. בעינים שטופות־זיעה. ומשני צדי הדרך יש מראות נהדרים - או מעניינים, לפחות - של עצים, פרחים, הרים, בתים, אנשים. וכך חיים רוב האנשים - כמו המתחרה הזה. הם רצים מהר, כל אחד לפי יָקָלָתו, כדי להגיע למטרה. ואם הם רצים לאט, אולי הם רואים משהו, אבל גם אז לא משתהים במקום אחד לראות את הכול! חיייהם מתקצרים! והם לא מבינים את אלוהים! כי אלוהים קיים רק בשביל מי שלא רץ בזמן! כי אלוהים עצמו הוא בלי זמן! רק אם אתה נמצא באותו מישור, של אין־זמן, יחד אתו -"

אבל את המכתב לא כתב.

וגם לא יכתוב - אמר בלבו.

ובשלחו מבט אל סלע הא, הדומם, מאפיר תחת קרני השמש, השתעשע במחשבה שיכול הוא לשגר רק מברק קצר אל אבא על "תיאורית הזמן" שלו:

"כשהזמן מת אלוהים קם לתחיה בנך"

ואבא, שם, בוילה האמריקנית ההיא, יאחז את המברק בידו ויקרא שוב ושוב את המשפט האחד הזה בדאגה גוברת־והולכת - ואמא תצלצל מיד - לונג־דיסטנס־קול, אוברסיז־קול - לעמליה - ועמליה תאמר שאינה יודעת איפה הוא, נעלם - ובכן, אבא, תיאורית הזמן על־פי גרעון לוין, בקיצור נמרץ, היא:

הזמן – ההיסטורי אני מתכוון, לא האישי, אלה שני דברים שונים – גם לו יש זמן, כמו לכל ישות אחרת. כלומר, אורך-חיים, התחלה וסוף. הוא מאכל את עצמו. הוא עשוי "למות", באותו מובן שכוכבים "מתים": הם לא נהפכים לאֵין, כי שום דבר אינו נהפך לאֵין, אלא חדלים להיות כוכבים ומתגלגלים למשהו אחר. לאור, למשל. ובכן עכשיו אנו נמצאים בתקופה של השלב הסופי של הזמן ההיסטורי. השלב הסופי הזה התחיל במלחמת-העולם השנייה. והאותות שבישרו אותו היו – העשן שעלה מן המשרפות באוּשְׁוִיץ, ופטרית הפצצה האטומית בהירושימה. מאז הוא גוסס. הוא עוד מפרפר, ויש לו עויתות פתאומיות מפעם לפעם, לכן לרוב האנשים נדמה שהוא חי כמו מאז ומתמיד – אבל זו רק אחיזת-עיניים. אלה הם פרפורים אחרונים, ומתחיל כבר עידן חדש. שבו הזמן ההיסטורי, שנאכל על-ידי עצמו, מתגלגל לזמן אחר, שהוא בעצם אנטי־זמן. כשם שיש אנטי־חומר, כך יש גם אנטי־זמן. העידן החדש הוא זה שהנביאים קראו לו "אחרית הימים". הביטוי "אחרית הימים" הוא עצמו משמעו כבר "אנטי־זמן". ובעידן שלאחר מות הזמן ההיסטורי – כל הטבע שֶׁהָהוּא, לא זורם, רק קיים. שמים וארץ, הצמח, החי, האדם. "וגר זאב עם כבש". אין הבדל בין מקום למקום, אין מדינות, אין עמים. ואז – אז אלוהים קם לתחיה. אותו אלוהים שהיה חי בימי בראשית, לפני הזמן ההיסטורי, והסתלק מן העולם במשך כל העידן של הזמן ההיסטורי. כי לא היה לו מקום בו. והאדם, שלא יכול היה לראות אותו ולדבר אתו במשך כל העידן ההיסטורי, כי היה רץ כל הזמן, למרחקים קצרים וארוכים, להשיג פרסים – עכשיו יראה ויחוש אותו, בטבע ובתוך עצמו. כבר עכשיו מתחילים לחוש אותו, אנשים צעירים, בכל העולם, שעוזבים את הערים, את המדינות, והולכים אל המקומות שבהם –

פתאום ראה את אינגה ניצבת מלוא קומתה על חלקת הסיפון. זקופה בכל הדרה הזוהר בשמש. ברגליה הגבוהות, באגן ירכיה הרחב, שרק דצועה צרה, כחולה, כיסתה את ערנותו, בעין טבורה, בשדיה המצחיקים בחציפותם –

"אוקיי, אני קופצת לבר", אמרה.

ובפתחה את זרועותיה אל-על זינקה כחץ אל המים, שנבקעו, השתצפו, ושילחו עיגולים-עיגולים מתרחבים של אדוות. רגע

ממושך מאוד שטה מתחת לפני המים – שחיינית מצוינת! ציין לעצמו – אחר־כך הופיעו פניה מעליהם, מחייכות אליו, ושערה צף כמניפה סביבה.

“קאם! קאם!”

“עוד מעט!” חייך אליה.

והיא התהפכה, צללה ושחתה שוב מן הסירה והלאה, אל מרחב הים.

בסוף הקיץ תחזור צפונה, לביתה – חשב.

הצפרים הנודדות האלה! מארצות הצפון אל ארצות החום, ושוב... יש להן קו, איי־שם.

אילו הבנת עברית, אינגה, הייתי מספר לך סיפור קטן על אבא שלי.

הייתי מספר לך איך פעם, כשהייתי בן תשע בערך, נכנסה אמי אל החדר, בערב, ואמרה לי “בסוד” שבשבוע הבא ימלאו לאבא ארבעים והיא מתכוונת לערוך לו חגיגת־הפתעה, ורמזה שאם אביא לו מתנת־הפתעה ודאי ישמח עליה מאוד. ואני, לאחר הרהור קל, ידעתי מה אכין בשבילו: דבר שראיתי בספר של ניסויים. כי אבי, אינגה, הוא מרצה לפיסיקה באוניברסיטה, וידעתי שהוא עוסק בניסויים באטומים, מהירות האור, וכדומה. בעצמי אהבתי לשחק בניסויים – עם מראות, עדשות, מנסרות... ומה שהעסיק אותי הוא: אם אפשר לתפוס קרן אור. לתפוס אותה ממש! ביד!

אם־כן החלטתי לבנות מין תיבה, לפי הוראות הספר, שקוראים לה “תיבת עשן”, ורואים בה איך קרני האור מוחזרות ממראה בזויות ישרות. כל קרן לחוד, עד שנדמה שאפשר לתפוס אותן ביד. שעות רבות עבדתי על כך, כי התיבה מורכבת מאוד: חלון־זכוכית בחזיתה, וחלון בד־פנה העליון, ומצד אחד וילון שחור שאפשר לפתוח ולסגור אותו, ולוח־קרטון מנוקב בתוכה, ומראה משופעת. כשממלאים את התיבה בעשן ושולחים אלומת אור לתוכה מפנס־כיס, רואים את הקרניים המוחזרות כלפי מעלה בזויות ישרות. נדמה שאפשר לתפוס אותן.

הכול היה מוכן. התיבה עצמה, גם הפנס, גם קיסם־עץ יבש, שיעלה עשן כשיידלק...

החלטתי להביא לו את המתנה בערב שלפני “חגיגת ההפתעה”,

כי באור היום הניסוי הזה לא עושה שום רושם.

נכנסתי לחדר-העבודה שלו, כשישב ליד השולחן וקרא, והעמדתי את התיבה על הרצפה. הוא פנה אלי ושאל מה הבאתי לחדר. "כבה את האור ותראה," אמרתי ונשכבתי על הרצפה. הוא כיבה את אור המנורה, ואני הוצאתי את הפנס מכיסי, ובגפרור הדלקתי את הקיסם שבתוך התיבה.

פתאום התלקח הקיסם והאש נתפסה בוילון. הוא קפץ בבהלה מכסאו -

כי אבי, אינגה, תמיד נבהל מדברים לא-צפויים -
ובמכת-רגל אחת דרס את התיבה. לא נותרו ממנה אלא שברי-עץ ורסיסי-זכוכית ואפר הוילון.

"עכשיו תביא מברשת ותנקה את כל זה," אמר, "כל הבית עלול היה להישרף."

הלכתי למרפסת המטבח והבאתי מברשת ויעה ואספתי את השירים.

איש מצחיק, אבא שלי.

מטוס חלף ברקיע בדרכו דרומה, לאופירה, ובתלפז - ומתכתו נוצצת בשמש - הצליף ברק על-פני הים.

הוא קם, פשט את מכנסיו וקפץ למים. בשחיה מהירה השיג את אינגה. אינגה צחקה. פרשה את זרועותיה אליו ולפתה את צוארו. "בד בוי, בד בוי," הטביעה את ראשו במים ולחצה אותו אל חזה. אתר-כך שחו שניהם לעבר האי, ובהגיעם סמוך אליו צללו מטה. דגים זעירים, זהובים, כסופים, כתומים, דמויי-פדפרים, דמויי-עלעלים, דמויי-מניפות, דמויי-חצים, שוטטו סביבם, בין ענפי יער-האלמוגים הקפוא, הצומח מן הסלע. שלנת עדן שררה במצולה הטהורה.

בשש בדיוק החריד אותו צלצול היקיצה משינה כבדה וטרופה, והיד המבוהלת שנחתה על הטלפון השמיטה את השפופרת אל טבלת כוננית הלילה, וזו נתדעדה עליה בקול נקישה עמומה. הוא חזר ותפסה, קירבה אל פניו, הימהם "תודה", והניחה על תושבתה באנחה. לא היה זה כאב־ראש עז, פולח, מפוצץ־סלעים, כמו זה שפוקד אותו בבקדים שלאחר שתיה מופרזת, אלא מעין רחפת עכורה צפה בחלל הראש, כאילו משקע מנוער שט ומרחף בחללו של כלי מלא מים דלוחים; ועוד משהו שנוכחותו היתה מודעת תמיד לאחד לילה של שתיה לא־מבוקרת: רצון לא להיות. לא להיות, משום שכל החיים האלה הם משהו טמא וחסר־מוצא. צינוק מזוהם. והגוף, הגוף עצמו הוא צינוק, שאילו אפשר היה רק להיחלץ ממנו... בלחיצת קנה אקדח אל המצח... לא בתליה, לא ברעל, אלא בלחיצת קנה אל המצח; ובדמיונו, כמו בפעמים קודמות, כמו - מתי? - גם אז היה זה בבית־מלון, לבדו... בלנסנג, מישגן, היה זה, שם הרצה על "עקרון אי־הנדאות של הייזנברג", ואחרי ההרצאה משכו אותו זוג סטודנטים ישראלים, שש שנים בארצות־הברית, לביתם, ונאספו שם עוד כמניין ישראלים, והיה שם הרבה בשר מעושן על שולחן המזנון המאולתר, והרבה ויסקי "סיגראם" שהוא חומד, ואחר־כך הפצירו בו לספר על הנעשה בארץ, על המצב הפוליטי, על סיכויי האקדמאים, להשיב על שאלות לפחות, וכשהתישבו כולם, על הכסאות ועל הרצפה, והוא, מתוך הערפל החם שהתעבה בראשו, כשהוא מוסיף לשתות, השיב דברים שלא חשבם, יותר נכון, ההיפך ממה שחשבם... כן, גם אז, בבוקר המחרת, בעודו שוכב במיטה, עם כאב־ראש קהה, עכור - והוא הכיר סוגים שונים של כאב־ראש - בדמיונו אחז באקדח, כשהקנה הדוק אל הרקה, וסחט את ההדק: אחת! אחת! -

הוא ניסה להיזכר מה אמרה ענת אמש, בטלפון. וזכר רק שקולה היה ערני, שקט ומרגיע. האם אמרה "אל תדאג"? או "שמור על

עצמך" ? או "סע בזהירות" ? - על־כל־פנים הקול היה שקט ומרגיע, ועדני למדי, לגבי שעת־לילה כה מאוחרת. מכאן שלא שכבה לישון כלל, או שהדאגה היא שהדירה שינה מעיניה. ועכשיו התעבתה הרחפת בראשו, משזכר את הצפוי לו היום : הנסיעה דרומה, לאורך החוף, שוב בחום הלוחט, כשבעים קילומטר עד נואיבה, ומשם עוד שבעים עד דהב, ומשם... משהו חסר כל הגיון, מטורף בעצם, החיפוש הזה אחר בן נמלט בצִיָּה... שֶׁה אובדת... משהו תנ"כי כמעט... ובדרך מפרצים שוממים, עצי דקל, אהלי בָּדוּיִם, ועל החולות נפוצות סוכות־ארעי זעירות, מחסת מיקוד שמש, ושם נטושות הצאן האוב־דות של ילדי־העולם הנידחים... אֵינָה, גידי אינָה ? ! - עם רמקול צריך היה לסרוק את החוף המפורץ, הארוך, ולקרוא אֵנָה, גידי, אביך הוא המבקש אותך, א-בי-ך ! - והוא היה מסתתר. ללא־ספק מסתתר. מתחבא בין עצי הדקל. טומן עצמו בחול. צולל אל מתחת לפני המים. כי מפניך הוא בורת.

או לטוס במסוק צריך היה, מעל לדצועת־החוף הצרה שבין ההרים והים, ובעין־הנץ -

במסוק - נזכר - הגיע לשאדם, וקצינ־התרבות הקביל את פניו בשדה־התעופה והסיעו בג'יפ אל שורות צריפי הצבא שעל הגבעה התלולה המשקיפה על המפרץ, ולמטה, ליד הרציף, עגנה ספינה של חיל הים. והשאירו לנות באחד החדרים הממוזגים, כי ההרצאה נועדה רק לערב, והוא שכב על המיטה וקרא, ומעבר לקיר התעלס איזה זוג ללא־בושה, בצהרי יום, בצחוק מלוחש, ואח־כך באנחות חשק, והוא אמר לעצמו, בצביטת־לב : יש נעורים בעולם, יש נעורים... ובשעת ההרצאה שוטט מבטו על־פני החיילות המעטות, השתולות פה־ושם בין החיילים, לגלות מי מהן... כאילו האות אמור להיות חתום בפנים, משהו מופקר, חושני, שובע של תאנה־שבאה־על־סיפוקה... והשתומם עד כמה התרבות - כן, התרבות שהוא דְּבָרָה, השליח שלה אל עמי־הארצות - מצליחה כל־כך להסוות את היצרי־חייתי שבאדם. אבל זה היה הרבה לפני. עוד לפני שהתגייס נוני. ושלוש מדומה, משלה לב חכמים וכסילים כאחד, היה פרוש על־פני מרחבי סיני, כאילו עתידה הארץ לשקוט ארבעים שנה, רק שמים והרים, וטבע־בראשית שאינו משתנה, מולדת אלוהי המדבר - לא רחום, לא חנון, לא רבי־חסד -

ובהציצו בשעונו נבהל לראות: 6.25! עשרים וחמש דקות כמו ביעף! מרגע היקיצה.

בפתחו את הוילון, המשוך על-פני כל רוחב הקיר המזוגג, הכחיל לעיניו הים. כחול מביום אתמול – כחול צונן – טהור יותר, ושתי מפרשיות לבנות-כנף שטות בו לאטן, כאילו מרחפות בלי לגעת במים. ובמזרח רכבה השמש על כתפי ההרים. ושוב היתה זו ארץ חדשה: ארץ המתגלית בבוקר מחלון בית-מלון: משהו זר ומפתיע, מעורר ציפיות, צופן הבטחות. מעבר לסוללת האבנים הגדולות, הכתומות, שמתחת לחלון, בבדיכת-המעגן הקטנה, שלוו כברבורים גאים, גבוהי-צואר, כמה יאכטות דקות תרנים, ועל רצועת-החול הצרה לא היה איש, פרט לפועל קשיש, שגרף שיירי-פסולת פזורים פתושם ואספם לתוך סלי-גומי. אך כשהמשיך להתבונן כך – והערפל בראשו מצטלל מעט-מעט, כאילו המים הכחולים טיהרוהו – הבחין בשני גלמים תאומים מוטלים על החול הגרוס, סמוך לקו השפה של הים. אך לא עברו שנים-שלושה רגעים – וכמו חיות רובצות קפואות, תנינים או נחשים, המתעוררים לתחיה מקפאונם – זעו מעט שני הגלמים הדוממים, והוא ראה ששני שקי-שינה הם אלה: באחד מהם נפשלה כסות הראש ושיער בהיר של נערה ביצבץ מתוכו, ולאחר זמן-מה נפרם גם השני, ופני נער, עטורת-זקן, נתגלו ממנו. הנער פקח לרגע את עיניו ומיד חזר והתכסה.

והמדראה הזה – כמו מארץ זרה, או מזמן אחר – משך עליו עצב של כמיהה רחוקה.

בהתגלחו מול הראי ניצנצה אליו שוב – כמו ראש-צפע קטן, שחוזי-עין – הבעיה הישנה, הלא-פתורה, שהוא דוחק אותה זה שנים אל "סוף התור" מחמת הקושי: האפשרות למצוא נוסחה כוללת שתאחד את שני שדות-הזמן הגדולים – הפיסי והפסיכולוגי. שהרי שוב נתקל באותה תופעה יומיומית, שכיחה, המוכרת לכל אדם: השעון שעל ידו הראה שעברו עשרים וחמש דקות מרגע היקיצה ועד הסתכלו בו, ואילו בתחושתו – כלומר, ב"שעון הביולוגי" שלו – היו אלה רק כחמש דקות; או אמש, בבאר, שעה שלמה היתה בעיניו כעשרים דקות; או אתמול, כל היום כולו – הדרך מבאר-שבע לאילת, שארכה כחמש שעות, נדמתה לו כשתיים-עשרה לפחות; וזהו "הזמן הסובקטיבי", שיש לו תקפות – אובקטיבית! – כמו לכל

זמן אחר, על-אף היותו מותנה במצבים נפשיים משתנים, כגון: שכרות, היפעלות מסמים – הפער העצום בין הזמן "החיצוני" ו"הפני" מי" בהשפעת ל.ס.ד., למשל! – מחלה, דכאון, אופוריה. יחסיות אחרת של הזמן, שאינה דומה ליחסיות הזמן הפיסיקלי. והשאלה הראשונה היא, אם אפשר למדוד זמן כזה – ואפשר היה למדוד אותו אילו היה בתוכנו מין מגנון הדומה לתנודות החלקיקים בתוך האטום, שתדירותן ניתנת למדידה; והשאלה השניה היא, אם מדידה זו עשויה להראות על חוקיות קבועה, בדומה לחוקיות שאפשר לגלות בודאי בשעונים הביולוגיים של דבורים, ציפרים, כלבי-ים וכדומה; או שיהיה עליה להסתמך על ממצאים סטטיסטיים, על "ממוצעים", ואז נגיע שוב ל"עקרון אי-הנדאות", כלומר: "אלוהים משחק בקוביה..."

בהלה נזכר בחלום שחלם, כמדומה, ממש לפני היקיצה: גידי – שנראה ילד בן עשר או שתיים-עשרה – ישב בחדר על מיטתו ונעל את נעליו לקראת יציאה לטיול עם כיתתו באותו בוקר. הוא עצמו עמד בפתח והמתין, עד שיגמור לקשור את השרוכים, והראה סימנים של קוצר-רוח. גידי נשא את עיניו אליו ואמר: "ואם אמות מגעגור-עים – גם-כן לא יהיה אכפת לך?" – ואז תקף אותו רוגז עצום, ובהרימו ידו עליו, צעק: "על מה אתה מדבר? על טיול של שלושה ימים? שלושה ימים כבר אינך יכול להיעדר מן הבית? ולאן אתה יוצא בסך-הכול? להרי יהודה! מרחק של שתי שעות מכאן!..." – וברגע שעמד לסטור לו על פניו, התעורר.

הרוגז הזה! חמת-רצח ממש! מַנֵּין? מַנֵּין? – הסתכל בפניו בראי – מַנֵּין, כשהוא בנך, יחידך, שנפשך קשורה בו...

במסעדה, למטה, שתה קפה, והיד דטטה בהחזיקה בספל. אפקט מאוחר של השתיה, אמר לעצמו. אך לא יכול לשכוח את החלום, שדיגשו. "שרב יהיה?" אמר למלצר. אחר-כך ניגש לדלפק הקבלה, שילם ויצא אל המכונית שחנתה ברחבה.

האור כבר היה גדול: זורח מן ההרים סביב ומגושי הבנינים הלבנים, החשופים, במעלה העיר.

בהיכנסו למכונית ניסה שוב להיזכר מה אמרה ענת אמש. האם רמזה משהו על עקבותיו של גידי? האם נודע לה משהו במשך היום? – אך הוא זכר רק את הקול המרגיע, כרטיה על פצע, וחשב

כמה צריך הוא להיות אסיר-תודה לה. שהיא קיימת. עומדת איתן על הקרקע. שפוית-דעת. יודעת את רצונה. סלעי ומצודתי בים הזה שעליו אני מיטלטל. באי-הנדאות, בפחדים, בחולי האורב ללב, בשוטטות המתמדת בין מספרים, חלקיקים, מזלות. "ייתכן מאוד" – נזכר במאמר שקרא לא-מכבר – "שהמדמנה, שבה שוקעים המיקרו-פיסיקאים והאסטרופיסיקאים יותר ויותר, איננה נגרמת על-ידי אופי החומר שבו הם עוסקים, אלא על-ידי השפה המתמטיקאית שבה הוא מוסבר..." כן, ייתכן מאוד. "אבא שלי חי בחללית," אמר גידי. ופעם אמרה לו ענת בצחוק, כשנוני עוד היה בחיים, ושניהם ליגלגו עליו, שאין לו יחס ל"טבע": "אתה את הירח מכיר רק דרך הטלסקופ"...

הטלסקופ. בהיותו ילד, בן תשע או עשר, לקחו אביו אל ביתו של דוד זכאי, שגר אז בשכנות לבן-גוריון, ושם, על גג הבית החדר-קומתי, ניצב הטלסקופ, עטוף תכריך-בד אפור. זכאי, איש רחב ועב-צוואר, בעל פנים עגולות, חייכניות, הסיר את הלוט מעל גולם-המתכת, וכיון את הקנה אל הירח המלא. הוא עלה על תיבת-עץ והשקיף מבעד לעדשה. ראה מחזה מקסים: בהרות, כתמים, מכתשים ורכסים, לועי הרי-געש מוקפים טבעות. "פני יהושע," אמר זכאי, והוא חשב: כן, ירח בעמק-איילון. האם לא השתנה מאז? כמו כדור-הארץ? ושאל את זכאי מה רואים כשהירח הוא רק חרמש דק במולדו, והאיש החביב, המעמיד פני קפדן, אמר: "את הצד האפל של הירח, דניאל, רק למבוגרים מותר להראות!" אך הוא חזר ובא, פעמים רבות, לצפות גם בכוכבי-הלכת; ולמטה, בדירה המלאה ספרים, עיין במפות כוכבים ובגלובוס השמים, וחקר, ושאל, ונענה. ובחדרו עשה חישובים מסובכים, לגלות בעצמו את מרחק הירח מן הארץ, את קטרו, את היקפו; וכשהסביר לו זכאי – לאחר שהבחין כי לפניו "עילוי" קטן מפליא בדיעויותיו – את ענין הטעות הנגרמת בחישובי המרחק מחמת השתברותן של קרני האור בהגיען אל קליפת האטמוספירה – התחיל לחפש בספרים פרקים על מהות האור ו"התנהגותו".

הוא יצא מאזור בתי-המלון והגיע לצומת. על התמרור הירוק הצביע החץ העליון, המורה קדימה: "בקעת הירח". והחץ האפקי, המכוון שמאלה: "נביעות, אופירה".

בהמתינו עד שיתחלף האור האדום בירוק ברמזור, ראה חייל עומד מעבר לצומת, על שפת הכביש העולה העירה וממשיך אל "בקעת הירח", כמסומן על התמרור.

הוא השתומם: האין זה החייל מאתמול? מוזר. האם לא טס? לרפידים? לבירת-מדה?

האור התחלף, והוא פנה שמאלה, דרומה. אך עוד לפני הגיעו אל העגורנים הגבוהים, הנוצצים, של המספנה והנמל, עשה סיבוב של מאה-ושמונים מעלות על-פני הכביש הריק מתנועה, חזר אל הצומת, פנה שמאלה ונעצר ליד החייל.

"מה אתה עושה פה?" גחן אליו.
"אה, אתה..." התכופף החייל אל החלון, "איחרתי את המטוס אתמול..." חייך.

"איך תגיע?"

"טרמפ... מקווה..."

"מחכה הרבה זמן?"

"שעה בערך..."

"אין תנועה?"

"חלש."

"מתי אתה צריך להיות שם, בבסיס?"

"עשר-וחצי. יש עוד זמן."

דניאל התבונן בו רגע, אחר-כך פשט את ימינו אל הדלת, פתחה ואמר:

"טוב, תיכנס."

החייל חייך:

"אתה צריך לנואיבה, לא?"

"תיכנס. אקח אותך לאן שאתה צריך."

"לא... בגללי?..."

"תיכנס, צופרים לי מאחור."

בנשבו בפנים, הרובה לרגליו, אמר החייל:

"אמרת אתמול שאתה צריך להגיע לנואיבה..."

"כן..."

החייל הסתכל בו, תמיה.

הוא סטה אל תחנת-הדלק, יצא מן המכונית, פתח את המכל,

המתין עד שיתמלא, שילם, וכשחזר והתניע, אמר:

"כמה קילומטר זה עד רפידים?"

"יותר ממאתים. אולי מאתים וחמישים."

"בשלוש שעות אגיע לשם?"

"לא חושב. אחרי שדה-התעופה מתחילה דרך די מחורבנת. אתה

בטוח שאתה נוסע לשם?"

"צריך לפגוש מישהו."

"ברפידים?"

"יותר רחוק."

הכביש השאיר את העיר למטה, מאחור, והחל עולה ומתפתל בין ההרים. ההרים היו גבוהי-פסגות, חדי-צוקים, וגוניהם התחלפו מאפור לסגול, מסגול לאדמדם-נחושת, מאדמדם לכתום ולירוק. גיאיות עמוקים, שירדו אל בקעות לא-נראות, חרצו אותם. פה-ושם, משני צדי הכביש, במובלעות שבין סעיפי הסלעים, נראו עוד העקבות האחרונים של תרבות העיר: מקבץ של מקלי-דלק עצומים, צמתי מתח גבוה, ערימות אשפה וגרוטאות, מחצבת-אבן. מימין נראה מוסך צבאי בצל ההר, כמו תחנת-הרים נידחת: מבני פח ופלדה, צריפי-עץ אחדים, משאיות חונות, שומר-שער בפתח התחום המגודר. אחר-כך העפיל הכביש גבוה, בעיקולים תלולים, והנוף נעשה פראי יותר, רב-צבעים, מתנשא דומם בקפאוונו. בפניות החדות נתגלתה שוב ושוב, בכל פעם במפתיע, לשון-המפרץ הכחולה למטה; עם כל פנייה – עמוקה יותר, רחוקה יותר, זוהרת כאגם שליו. משאית צבאית ריקה, חורקת בבלמיה, עוצרת מהידרדר, חלפה על-פניהם במורד.

"איפה זה בדיוק, 'בקעת הירח'?"

התחיל הסתכל כה וכה, מחפש.

"שם למטה אני חושב," הצביע אל מפלש שבין שתי זרועות הר. בהגיעו לפסגה כיבה את המנוע בצד הכביש ויצא להשקיף על הנוף. רכסי ההרים הזקופים, שסלעיהם השנונים הפוכים ושבורים וניצבים אנכית כלפי הרקיע, בגוני החלודה הירוקה והכתומה – היו מיצר צר אל עמק נעלם, שרק פתחו נראה. השמש, שעלתה גבוה יותר, הטילה אור אלכסוני על צלע אחת של ההר ועל אבנים גדולות, כמטאוריטים, הרובצות במכתש הרחק למטה, והיה זה אור

מוזר, כמו זה הזרוע על הארץ בעת ליקוי-חמה. הוא עמד והתבונן במראה המכושף, וקור עבר בו בהיזכרו ברגע כזה של התעמעמות, של ליקוי-חמה: היה זה ביום השלישי לפרוץ המלחמה. הוא החליט לתרום דם, ויצא מן הבית בבוקר השכם ונסע במכוניתו אל בית-החולים. היתה שם תכונה של שעת-חירום והמולה חפוזה במסדרון נות. עגלות עם אלונקות נעו, מוסעות בידי חובשים ועליהן חולים ופצועים עטופי-סדינים. הוא המתין בתור, עם עוד תריסר גברים, קשישים ברובם, חרדה בפניהם, עננה כבדה. בהגיע תורו שכב על הספה והפשיל את שרוולו. כשנשאב הדם מעורק זרועו, ועיניו עצומות, חש איך חיו אוזלים והולכים; ובכהיון שאפף אותו, בעלפון-החושים, נדמה היה לו כאילו הדם האוזל ממנו זורם אל עורקי בנו, העומד בצריח תחת השמש והאש, והוא אמר לעצמו: "כלים שלובים, כלים שלובים", והנה שהוא צף על-פני "המוביל האדצי", המזרים דם מן המאגרים שבצפון אל מדבר סיני. אחר-כך, כשיצא החוצה ועמד לפני פתח בית-החולים, היה האור עמום, כתום, שלא מן העולם הזה. כמו בליקוי-חמה. כמו בגיא הזה, למטה.

"היית שם?" אמר כשחזר והתניע את המכונית.

"לא, אף פעם לא. לא יצא לי לטייל הרבה."

אחר-כך נסוגו ההרים המחוודדים לאחור, לצדדים, והיתה רמה. רמה מישורית, אפורה, זרועת-אבנים, שבשוליה, מרחוק, התרוממו גבעות, ומעבר להן, באופק, שוב הרים גבוהים, מיטשטשים באד קל. שלטים קטנים בצדי הכביש, במרחקים גדולים זה מזה, סימנו באותיות ובמספרים ראשי שבילים המוליכים אל בסיסים צבאיים, מעבר לטווח-עין. הכביש חצה את המישור בקו ישר, מתוח, שסופו לא נראה.

"איך קרה שאיחרת? המטוס חנה בשדה, כשהגענו..." הזכיר את יום אתמול. יום אתמול הרחוק.

"זה היה לצפון. לרפידים יצא עשרה רגעים קודם."

"הקדים..."

"כן. היה מלא, אמרו."

"איפה לנת? על שפת הים?"

"לא, לא היה לי שק-שינה. במלון."

"עלה לך הרבה כסף, מה?"

"יש מלון זול, במרכז. עם הנחה לחיילים. לא־נורא."
גל של ימים אחרים עבר אותו, חונק: הדרכים הארוכות של נוני
מן הבית לסיני. הטרמפים. התוחלת הממושכה על שפת הכביש.
בחום, בשדב, באין מחסה. ולילה ברפיח. גלגולי מחילות. מה עוד
תבקשי מאתנו, מכורה?

"בילית קצת בעיר?"

"הלכתי לקולנוע. סרט מחורבן," צחק.

"מערבון?"

"משהו כזה. אלימות וידידות."

"זה שם הסרט?"

"כן. 'אלימות וידידות'. רצח, מרדפים..."

אחר־כך הצטחק והוסיף:

"במודעה כתבו: 'שום דבר לא עצר אותו מלבד הכבוד. אבל
הנקם היה חשוב לו יותר מן הכבוד'... חצי־לילה הסתובב לי
המשפט הזה בראש. לא יכולתי להירדם."

"חשבת מה יותר חשוב, הנקם או הכבוד?"

"שברתי את הראש, מה זה הנקם חשוב יותר מן הכבוד... היה שם
טיפוס אחד, איטלקי, מסן־פרנציסקו, שהרג את הידיד הכי טוב שלו
מפני שנודע לו שפעם, לפני שנים, שכב עם אמו..."

"אמו של מי?"

"של האיטלקי הזה... היה מאוהב בה... אז חשבתי: הוא נקם
בשביל הכבוד, לא? כבוד המשפחה..."
הוא השתתק.

ודניאל ראה מרחוק מה שראה הוא והאט את מרוצת המכונית.
לפניהם, כמאתים מטר לפניהם, ניצב שלט ירוק בצד הכביש,
והמלים בו נראו ברורות: שטח צבאי, הכניסה אסורה. ולצדו תמרור
של אין כניסה.

בהגיעם אל השלט עצר. אך לא כיבה את המנוע.

"שכחתי שהשטח סגור," התנצל החייל, "אני טס בדרך־כלל..."

אחר־כך הרים את הרובה המונח לרגליו ואמר:

"טוב, תשאיר אותי פה. אני כבר אתפוס איזה רכב צבאי. תצטרך

לחזור לאילת, ומשם... מצטער..." אחז בידית הדלת.

"חכה," אמר דניאל, "יש מחסום איפה־שהוא?"

"אני מתאר לי שכן... לא כדאי להסתכן בלי רשיון..."
"אפשר לנסות," אמר דניאל, "עד המחסום, לפחות..."
אחר־כך אמר:

"אומר להם שאני אבא שלך. מביא אותך לבסיס וחוזר."
החייל הסתכל בו וחייך.
"אם זה בגללי..." אמר.

"אפשר לנסות..." העביר את המנוף להילוך קדמי ונסע.
מסביב היה מישור. מישור שומם, חדגוני, זרוע־אבנים.
רק לאחר שלושה־ארבעה קילומטרים ראו את המחסום, רחוק
לפניהם, וסוכת שומר לצדו.

"מה שמך ? לא אמרת לי עדיין..." אמר דניאל.
"אנדי."

"אנדי ?"

"כך קוראים לי."

בהיעצרים לפני המחסום יצא מן הסוכה איש גוף, מזוקן, במדים
מסורבלים, מכותף רובה, ניגש אל חלון המכונית ואמר "בוקר טוב."
"לביר־תמדה. בסיס תותחנים," אמר אנדי.

"אתה ?" שאל השומר את האוחז בהגה.

"זה בסדר. אבי," אמר אנדי, "רק מביא אותי לשם וחוזר."

"יש לך רשיון כניסה ?"

"לא, אין לי," אמר דניאל.

"מוכרח להיות שם בעשר," אמר אנדי, "יש תרגיל. רק מביא
אותי וחוזר."

השומר המבוגר, עבי־הזקן, התבונן בדניאל, שקל בדעתו רגע
ואמר, במחנה של נדיבות, "טוב, תסע." ופינה להם את הדרך.
שניהם חייכו זה אל זה בהתרחקם מן המחסום, כשותפים למעשה־
קונדס.

"הם לא מקפידים בזמן האחרון," אמר אנדי.

"לפני פינוי ?"

"לא. פה לא מפנים. זה עוד בגבול הישן. סתם שקט..."

משמאל לכביש נראה שדה־התעופה הצבאי, דומם, רגוע, שקי־
הרוח הכתום מתנוסס בשוליו. שני מטוסים גדולים, נוצצים בשמש,
נחו על גחניהם על המסלול, ובפאת הכיכר הרחבה מטוסים קטנים

מהם בצבעי הסנאה, כחרגולים העומדים לנחר ממקומם. איש לא נראה בין המבנים, או בכלי-הרכב המעטים החונים לפניהם. הכול היה רגוע, דומם.

"איזה שם זה, אנדי?" שאל דניאל בהשאירם את שדה-התעופה מאחור.

"קיצור מאנדז'יי, חייך החייל.

"אנדז'יי!" קרא דניאל, "שם פולני! של גוי!"

"אמי גויה," הצטחק אנדי.

"יופי!" קרא דניאל.

"למה יופי?" צחק אנדי.

"סתם..."

ובעצמו לא ידע מדוע נפלט מפיו "יופי!" אבל המרחב! המרחב! הגדול מסביב! כאילו נחלץ מצואר-בקבוק!

"ולא עיברו לך את השם כשהגעתם ארצה?"

"אבי התנגד."

"גם-כן גוי?" צחק דניאל.

"לא!" צחק אנדי, "יהודי גמור! אבל אנדז'יי זה על שם אבא של אמי. הציל את אבי בזמן המלחמה, אז הוא הרגיש, ככה, שהוא חייב לו את זה. נולדתי כמה חדשים אחרי שהוא מת."

"אבל אמך... התגיירה בודאי."

"לא. לא רצתה."

"לא התגיירה?"

"אנטי-דתית!" חייך אנדי.

"אתה לא יהודי, אם-כן!" הצטחק דניאל.

"כבר שנתים-וחצי יהודי," חייך אנדי.

הוא סיפר שלא קיבל צו גיוס לפני סיימו את בית-הספר. נסע ללשכת-הגיוס בבאר-שבע והתיצב מעצמו. בדקו בתעודותיו ומצאו שאיננו יהודי ופטור מחובת צבא. הוא עמד על שלו, ואביו, שנפגע מאוד בכבודו, שיגר מכתבים לשלישות, למשרד-הפנים, ל"ליגה למען זכויות האזרח", עד שהסכימו לבסוף לקבלו, בתנאי שיתגייר תחילה.

"בן שמונה-עשרה מלו אותי," אמר.

"כאב?" לחש דניאל.

"לא נורא..."

"בן יחיד?"

"אחות. נשואה. שני בנים."

"גם לה שם פולני?"

"מרתה, צחק אנדי."

"מרתה!" צחק דניאל.

ושניהם צחקו יחד, כאילו היתה זו בדיחה טובה.

"אבל נשואה ליהודי..." אמר דניאל.

"רומני. בעל מוסך בבתיים," צחק אנדי, כאילו גם זו היתה

בדיחה.

"התגיירה?" לחש דניאל.

"בסדר," צחק אנדי.

"והבנים?"

"בסדר. ביום השמיני. כמו שכתוב בתורה."

פני הקרקע השתנו עתה: גבעות נמוכות, אפורות, חרוצות טבעות של אבן-חול שחוקה, חשופה, התרוממו מעל למישור הצחיח, ושדות-צורים לרגליהן. הרוח החמה גוללה מטליות-חול והעיפה אותן בתפזורת למרחקים.

"אנדז'יי... אנדז'יי..." מילמל דניאל לעצמו.

"אנדי."

"כן, אנדי."

"עשה לי המון צרות, השם הזה, אנדז'יי, כשהגעתי לארץ."

"בן כמה היית?"

"שבע, שמונה."

"הילדים לעגו, מה?"

"הלכתי מכות כל הימים!"

"הרבצת!"

"עוד איך! הייתי בריון!"

"טוב! טוב!"

"מה טוב?" צחק אנדי.

"טוב שהרבצת! כשלועגים, צריך להרביץ!"

"אתה? הרבצת? כשהיית ילד?"

"לפעמים..."

פעם אחת, למעשה.

בהיותו בן שתיים-עשרה, או שלוש-עשרה. כשבני כיתתו - חברי תנועות-נוער ברובם - היו יוצאים לטיולים, משחקים כדורגל, מתאמנים באיתות ובפירוק אקדחים באחד המרתפים הסמויים - היה הוא מכלה את עיניו בקריאה בחדרו. אביו, שהצטער בלבו על שבנו מתבדל מכל לובשי החולצות-הכחולות, הממלאים את חובתם לעם, למעמד - צועדים ברחובות בשירה ובדגלים, מתגייסים לעזרה למשקים, מכינים עצמם, בגוף וברוח, למאבקים הצפויים - הטיף לו לא-פעם, שבתקופה כזאת "ספרא וסייפא" ירדו כרוכים, ופעם גער בו: "אתה מתנוון! איך תגן על עצמך בשעת הצורך!" אך בוקר אחד, בזמן ההפסקה, כשאחד הנערים התגרה בו, זרק בו כדור וקרא "תפוס, סיסי!" והפיל את משקפיו - התנפל עליו דניאל בחמת-זעם, השכיבו לארץ וחבט בו באגרופיו בכוח כזה, שכל הסובבים נדהמו. לא האמינו למראה עיניהם. כשתפסו בזרועותיו ותלשו אותו מעל הנער השכוב תחתיו, שכמעט ניטלה ממנו נשימתו, התנער מהם וצעד זקוף לעבר בנין בית-הספר בלי להביט לאחור. תחושה של נעימות, של שובע, חש בכפות-ידי, שהתנפחו מעט.

גם עכשיו עברה בו רגע אותה תחושה של נעימות, של סיפוק.

"איך זה שהוריך הלכו למושב? מפולניה - למושב?" שאל.

"אמי מכפר. מאחווה, זאת אומרת..."

"ושם פגשה את אביך?"

אנדי סיפר מה שסיפר לו אביו: כשנכנסו הגרמנים לקראקוב וכלאו את יהודי העיר בגיטו, גויס הוא, שהיה אז בן שמונה-עשרה, לפלוגת עבודה שהיתה יוצאת לעבוד במחצבה בוקר-בוקר וחוזרת בערב. יום אחד, כשהחלו הגירושים למחנות, הצליח להימלט מן המחצבה ולהתחבא בשדה. בלילה, לאחר תעיה ממושכת, הגיע אל אחוזת הוריה של ואנדה - אמו של אנדי היום - שהיו ידידי המשפחה עקב קשרי המסחר ביניהם ובין אבי-אביו, שהיה סוחר תבואה. הם הסתירו אותו בעליית האסם, ופעמים ביום היתה ואנדה מביאה אליו את האוכל. שלוש שנים הסתתר באסם, עד הגיע הרוסים. לאחר השחרור נשא את ואנדה לאשה. זמן-מה עבדו באחווה שניהם, אחר-כך עברו העירה, לקראקוב, אביו למד הנדסת-מכונות באוניברסיטה, אך משסיים את לימודיו לא ניתן לו לעבוד במקצועו ונעשה פקיד

בבית-מסחר ממשלתי לכלים חקלאיים. חדשים לפני מלחמת ששת הימים עלו ארצה, וכאן החליטו ללכת לכפר, להיות עובדי-אדמה.
"אביך... צריך להיות די מבוגר היום... ששים?"

"כן. כמעט."

"לא קשה לו? במשק?"

"בריא. שניהם. עובדים עשר, שתיים-עשרה שעות ביום... מלונים, עופות, אבוקדו... נוהג בטרקטור..."

"ומה הוא אומר על זה שלא תחזור למושב אחרי הצבא?" נזכר במה שאמר לו החייל אתמול.

"לא אומר..."

"כן..."

מראה המושב הזה, בצד הכביש, הופיע לעיניו, והוא ראה בו את האב, זקן משהגו, עומד לבדו בשדה, ערירי בערבה, המשק מתפורר סביבו. קוצים. שמיר ושית. לול קורס תחתיו. עצים כמושים. אדמה סדוקה מחורב. רצה לומר לאנדי: "הבט... אינך יכול להשאיר אותו ככה... הוא..." אך בהעיפו אליו מבט חטוף, בראותו את ארשת-הפנים, הנכרית כלשהו, שהיה בה משהו אמיץ ומבוש כאחד, עם הבלורית הבהירה, הסתורה על המצח, והשפם הדק, המשיי, היה לו צר עליו, ורצה לומר: "כן, החיים הם שלך... היה ספן! היה טייס! היה ספורטאי! פרש!..."

"תחזור למושב ותגדל סוסים!" אמר, "תוכל להקים שם חנה לגידול סוסים!"

"לא בערבה!" צחק אנדי, "גמלים אולי..."

"גמלים! מדוע לא?"

ושניהם צחקו.

בקרנות קלות משרכות דרכיהן...

בקרנות קלות משוטטות במדבר.

קלות-רגל, קלות-דבשת, טופחות על החול הרך בחום השמש.

הכביש נעשה משובש, זרוע חטטים ומהמורות, והחול פלש אליו מן השולים וכיסה קטעים ממנו בלשונות ובאיים. הגבעות נפתחו אל מישורים רחבים, נפרשים עד הרים תכלכלים, רחוקים, ובהם עמדו רק עצי-שיטה בודדים, אחד פה אחד שם, צל מועט תחת שמשית ענפיהם. לא היה סוף לדרך, שחצתה את המרחב השומם ונמשכה

עד האופק, המתרחק והולך. רק חול וחול. אילו נסע כאן לבדו – ידע – ללא החייל הזה, היושב זקוף, בטוח, ישר-עין – היה תוקף אותו "פחד מרחבים", מבהיל, נוטל-נשימה, מכווץ את הלב, כמו הפחד שחש בהיותו ילד, בשחותו בים, והנה הוא רואה שהוא לבדו, אין איש מסביב, והגלים, שעליהם הוא חותר בזרועותיו, לא מקרבים אותו לחוף, אלא מרחיקים, לעולם לא יגיע, כוחו אוזל והולך – האומץ להיות בודד, בודד במרחב –

מדוע עולה בזכרוננו ברגע זה בוקר סגרירי בירושלים, בבנין "טרה סנטה" ?

הוא קיבל אז, בפעם הראשונה, פרס על חיבור – שבעילום-שם מסרו לתחרות – על "סיכויי מדידת המהירות של פוטונים". מעטים באו לטקס בחדר-הרצאות בקומה השלישית, לא יותר מעשרים איש, ובהם אביו ואמו וידידיהם הירושלמיים ; והפרופסור הקשיש שבירכו על חיבורו, במבטא גרמני כבד, דיבר על רתימת "המחקר הטהור" אל "המחקר השימושי", ועל הצורך בפיתוח אנרגיה גרעינית ואנרגיה סולרית במדינה הצעירה – בת שלוש שנים בלבד – העניה במחצבים ובמקורות דלק, והביא לדוגמה את גילס בוהר ואת תרומתו לדנמרק ולעולם... הרגשת הגיכר, הבדידות, באולם הקטן עם קירות-האבן המדיפים קור... וכשעלה אל הבמה לקבל את מעטפת הפרס – חמישים לירות היה הסכום – שכח ללחוץ את ידי שלושת השופטים ומיהר לחזור אל מקומו, בשורה הראשונה ; וכשהאזין, בחצי-אוזן, להרצאה לזכרו של תורם הפרס – מפי פרופסור צעיר יותר, נמרץ, רברבן – חש רק דצון אחד : לצאת, להיחלץ מהר ככל האפשר. כמתוך צינוק. לנשום אויר חפשי. וכשנסתיים הטקס לבסוף, והכול קמו ללכת, אחז בו אביו והציגו לפני ידידיו, מתגאה בו, מתפאר בהישגיו, מזמין כמנין מהם לסעוד יחד ב"טעמון" לכבוד המאורע... ורק אמו היתה זו שראתה ללבו והצילה אותו מידם. שלבה את זרועה בזרועו, יצאה אתו החוצה והלכו יחד אל תחנת המוניות ; ובדרך לתל-אביב – אביו עוד נשאר בעיר, בעסקי המדינה, או המפלגה – כשהגיעו למורד שער-הגיא – המשוריינים השרופים היו מוטלים בצד הכביש והדם יבש עליהם – אמרה לו : "אני מכבדת אותך מאוד, דני, אבל היזהר מלצדוק תמיד... אין דבר הרסני כמו לצדוק תמיד..."

האם רק לו התכוונה ? או גם לאביו ? בקוטב השני של הציר ?
האור ! אור של אב ! איזה אגן-אור עצום הוא המרחב הזה ! -
חשב בהביטו לפניו, לצדדיו. צלחת-ענק הקולטת את כל אנרגיית
השמש ! שדה-הקרינה הרדיואקטיבי של אלוהים ! מוקד-השריפה
שלו ! האם לא היה הסנה הבוער באש - איננו אוכל - מוקד-שריפה
כזה ?

ובפעם הראשונה מאז שמע על ההתקפלות מסיני חש צער על-כך.
עלה בדעתו שאין זו התקפלות גיאוגרפית בלבד, אלא התקפלות
מהותית ! נסיגה. צמצום. מעין נסיגה ממרחבי הרוח המופשטת אל
גבולות הארצי, המעשי. נסיגה מ"שמות" ו"במדבר" ל"שופטים"
ו"מלכים". מן האוניברסליות של "אהיה אשר אהיה", עשרת הדיב-
רות - אל צרות-המוחין הלאומית, אל התככים הקטנים בין שרי-צבא
ומלכים, ההתכתשויות השבטיות, טכסיסי המלחמה. מן העמידה של
עם מול אלוהים גדולים אל עמידה מול אויבים. האם ההליכה ההיא,
ארבעים שנה במדבר, לעבר "הארץ המובטחת", לא היתה גם היא
נסיגה כזאת - מ"עם עולם" למדינה ? האם פה, במרחב השומם הזה,
נולד חלום מלכות-ישראל ? או אולי להיפך - פה, כבר אז, חזוי
מראש, בבחינת פרה-דטרמינציה, נולד מיתוס הגולה, הנדודים ?..
מיתוס שהוא יעוד ?

ואולי באמת אבר זר הוא מדבר-סיני זה, הלוהט, הפראי, ישימון
עד אפסי-עין, בו קברות-התאנה - זר לארץ הקטנה, המסוכסכת,
המצחצחת חרבות בגבולותיה הצרים, בין ים וירדן ? שלוחת של
מצרים הוא, הפרעונית, המוסלמית, המשתרעת מסהרה עד -
המכונית קירטעה על-גבי קטע כביש מקורקר, זרוע-חצצים,
ואנדי אמר :

"אמרתי לך : הכביש הזה לא בשביל מכונית כמו שלך..."

"לא-נורא. בינתיים לא-נורא."

"חבל על הצמיגים..."

"נעבור את זה."

רתמים דלים. שיחים נאחזים בחול, שרשיהם נחשפים. בוחק
מסנוור.

"את הספידומטר, אני רואה, לא תיקנת..."

"כן. כשאגיע הביתה."

הביתה?.. ולרגע נתבלבלו לו מראי המקום. בין הבית אדום-
הרעפים, המוקף דשא ועצים גבוהים, דעננים, שבשדירה הרחבה
המוליכה אל הקמפוס, לבין בתי-הדירות שבצפון תל-אביב. ומוזר
היה לחשוב שסופו של המסע הזה – מחר, מחרתים, מתי? – אכן
יהיה שם, בצד המדרכה ברחוב הקטן, והוא יעלה לקומה השלישית
וייכנס לדירה –

ריקה. ריקה מבנים. רהיטים אין-חפץ. דפיספרים ריקים.

גידי, לאן ברכת!

"אתה מרגיש בסדר היום?"

"מה?.. כן..." עלה המסך מעיניו, "בסדר."

"אולי אחליף אותך?"

"לא, אין צורך... אינני עייף."

"בכל-זאת?"

"לא-לא, תודה."

ואולי הגיע. הביתה. אולי צילצלה ענת מהשכמת הבוקר לידידים,
מפרים, חבריו מבית-הספר, נודע לה. אולי שלחה זרועות ארוכות
לכל קצווי-ארץ והן השיגוהו. כול-יכולה. אדמה מוצקה לרגליה. לא
כמוץ נידף ברוח –

הו, ענת ענת!

ענת, שנשארה נאמנה על-אף הכול. על-אף ההתאכזרות שלך,
קשיחות-הלב. בוקר אחד – זכר – והיה זה כבר אחר האסון, קם מן
השולחן ואמר: "למה את לא יושבת לאכול?" והיא ענתה: "למה
אתה שונא אותי?.."

הכביש נכנס לתוך מעבר צר וארוך בין שני בתרי גבעה תלולה.
קירות המעבר היו זקופים, חצובים בידי אדם, מסותתים, וציורים –
כציורי ילדים, או כהירוגליפים – היו חרותים בהם. בהגיעם אל חצי-
המעבר ראו כתובת גדולה, בשורות ישרות, זו מתחת לזו, באותיות
צפופות, חרותה בקיר הדרומי.

דניאל עצר וכיבה את המנוע. שניהם יצאו להתבונן בה.

"ערבית," אמר דניאל, "יודע לקרוא?"

"לא. זה של שולטאן אחד, שסלל את הדרך. דרב אל-חאג'. הדרך

של עולי-הרגל ממצרים למכה."

"ממתי?"

"עתיקה. אולי ארבע-מאות שנה. פעם סיפרו לנו, כבר הספקתי לשכוח."

"מעניין... היה איזה ישוב פה?"

"יש בורות מים בסביבה. אולי היה פעם ישוב."

דניאל הוסיף להתבונן בכתובת, כמנסה לפענחה, ואנדי אמר:
"הזדמנות להשתין." ופתח את סגור מכנסיו.

"רעיון טוב," אמר דניאל ועשה כמותו.

ובעמדם כך, זה בצד זה, בצל הקיר הזקוף, ושני סילוני השתן ניתזים אליו וניגרים אל התריץ שלרגליו, חשב דניאל על כך שמעולם לא השתין בחבורה. לא בהיותו נער, בחצר או בחורשה, ולא בהיותו בסיורים ולא במילואים. "נקיון-דעת"? איסטניסיות?.. ועכשיו חש סיפוק מן המעמד, שהיה יפה בעיניו, מעין מעשה סמלי של אחנה.

"אתה מלמד באוניברסיטה?" ניער אנדי את אברו והחזירו לנרתיקו.

"כן, בתל-אביב."

"מלמד מה?"

"פיסיקה."

"מכנית?"

"לא. של החלל. כוכבים, מאסות, קרינה..."

אנדי הסתכל בו, מבט משועשע בעיניו התכולות, שאלה מרחפת בהן, מהססת.

"תגיד לי," אמר, "יש יסוד... מדעי, אני מתכוון... לאסטרונומיה?"

"לא התעמקתי בזה... מדוע? ניבאו לך... מה?"

אנדי חייך. היסט.

"אסטרונומיה אחת בבאר-שבע אמרה לי פעם, לפי המזל שלי, תאומים, לפי היום, השעה, שצפויים לי מסעות ארוכים..."

דניאל השהה מבטו עליו. ראה מרחקים בעיניו. ארצות. הרפתקאות. הוא איחל לו. כן, איחל.

"אתה רוצה בזה?"

"לא מתנגד," צחק אנדי.

"תאמין!" אמר.

שניהם חזרו למכונית ואנדי שוב חציע להחליפו בנהיגה, אך הוא

סירב. בצאתם מן הנקרה נפרש שוב המישור לכל מלוא העין, אך מתוך החול ביצבצו פה־ושם נדבכי אבנים מסותתות, כשרידי מבנים עתיקים, מצודות או פונדק־דרך. ולאחר שנים־שלושה קילומטרים הזדקרה בלב המישור – גלמודה, עומדת בנס – קשת־אבנים הרוסה, שהרוח והזמן שחקו אותה, כירסמו, עדה לאיזה מבצר, ממלוכי או צלבני, ועיגולי־אבנים במרחק־מה ממנה העידו על בורות־מים חרבים. אך איש לא נראה מסביב, ולא עז, לא חמור, לא גמל. והלאה משם, הרבה הלאה, במקום שקודם היה האופק הרחוק (והכביש עכשיו לא היה כביש אלא דרך־אבנים כבושה), הופיעו סימנים של תרבות אחרת – פחות עתיקה, צבאית – שיורים של עמדות־בטון קבורות בחול, עמודי־ברזל שנכפפו, חוטי־תיל חלודים, קרועים, אכולי־רוח, צלעות אחרונות של פגרי כלי־רכב... האם היה זה מתחם צבאי מצרי? ישראלי? לפני שתי מלחמות? שלוש?

ושוב היה המרחב האינסופי, והרוח הדרומית מגוללת בו רבדי־חול ומפזרת אותם לכל עבר.

האם אין חיים בכל המרחב הזה?

כי עד כה עברו על־פניהם רק חמישה כלי־רכב, צבאיים, שתיים משאיות ריקות.

ראשו של אנדי התנודד על צוארו עם תנודות המכונית. ועיניו נעצמו, נפקחו, שוב נעצמו.

תישן, תישן, חייל עייף! עלה חיוך על שפתיו בראותו כי אנדי נרדם, ראשו שמוט אל חזהו.

ובכאב נזכר איך היה מסיע את נוני מן הבית דרומה בדרכים ארוכות, עבור על־פני עזה, רפיח, פעם עד אל־עריש...

תישן, תישן, אמר, צפויים לך עוד ימים ולילות של שמירה, אימונים, בחול, במדבר... ואחר־כך... מסעות ארוכים, כפי שניבאה לך בעלת־האוב... לארצות רחוקות... לאמריקה, אולי...

לאמריקה, שאלמלא הקריאה הבהולה, הפתאומית, אולי גם אני הייתי נשאר בה לעוד שנה, שנתים, שלוש...
לצמיתות?

בקולומבוס, אוהיו, היה זה, והם התארחו שם, תציינום ולילה, בדרכם לקליבלנד, בביתם של אורי וגילה ואלדמן. כמה ימים לפני־כן צילצלה ענת לגילה, חברתה מימי סמינר הקיבוצים, ילידת

קיבוץ בעמק־הירדן, וזו ענתה לה בשמחה צוהלת, כל־כך ישראלית, פותחת זרועות לרנחה: "בואו! נהדר שאתם פה! לא, לא ללילה אחד, תהיו פה שבוע, שבועים! דניאל יוכל אפילו לעבוד פה אם ירצה..." הבית היה כחמישה־עשר קילומטר מן העיר, בפאתי יערי בראשית עצום, משתרע על גבעות, הרחק מישוב. המשפחה עמדה בשער, לקבל את פניהם, ושני הילדים, אלון בן הארבע־עשרה ותרזה בת האחת־עשרה, נטלו על עצמם את תפקיד המארחים: העלו את שתי המזנדות למעלה – אל מערכת־החדרים שבעליית־הגג, שהוקצתה להם – הראו להם מקומו של כל דבר, ירדו אתם לחצר האחורית להראות להם את בית־המלאכה הקטן, את שתי האיילות שבפינת־החי המגודרת, את הנחל הזורם במורד החצר, על גבול היער... הכול היה מזור, פנטסטי: קבלת־הפנים הישראלית, צלילי העברית, בלב־לבה של אמריקה הבראשיתית, הקדם־התישבור תית!.. חדרי־המגורים המרונח היה מרהיב בקישוטי האינדיאניים: קשתות וחצים, רמחים, קובעי־נוצה, מסיכות... עור צבי היה פרוש על הרצפה. אורי ואלדמן לימד אנתרופולוגיה באוניברסיטה של קולומבוס – זה שש־עשרה שנה – ונושא מחקרו – סיפר – היה "מיתור סי המלחמה של שבט השאוני". גילה אמרה, נלהבת: "הטבע! הטבע! פה אנחנו חיים רק את הטבע! העצים, הצפרים, החיות..." היום היה עוד ארוך, והארבעה לקחו אותם אל לב היער – שני הילדים צועדים בראש, במעלה השביל המפותל שבין עצי האדר וההיקוריה הגבוהים – להראות להם את "המוזיאון האינדיאני". "המוזיאון" היה בית־קורות דו־קומתי, כאילו חסוב מן היער עצמו, מוקף שיחים פראיים, וניהלה אותו אשה כבת שבעים, אכסצנטרית, בעלת שיער־שיבה פרוע, "משוררת" שלא כתבה שירים זה ארבעים שנה, כי "בטבע אי־אפשר לכתוב", אמרה לאורחים מישראל, "הוא מטמיע אותך." שני הילדים היו בני־בית שם, ובהתהלכם בחדרים הסבירו לאורחיהם את מהותם ותפקידם של כלי־המלחמה, חפצי הפולחן, המלבושים, העדיים. בערב, אחר הסעודה, כשישבו כולם בחדר־המגורים ושוחחו, העירה גילה את תשומת־לבה של ענת מדי פעם לקולות שהגיעו מבחוץ, מן היער: "את שומעת? תנשמה!.. אוּח!.. לא נפלא?" ונשמע גם סלסול נהדר של צפור במעופה מצמרת לצמרת, שגילה לא ידעה את שמה העברי ואמרה: "ומיר"

לילה?" היא שאלה את ענת על מפרים משותפים מימי לימודיהן, על המצב הפוליטי, ובהתרגשות דיברה על דיכוי הערבים בשטחים הכבושים, המוציא שם רע לישראל בעולם כולו. אורי – שבהיותו בארץ עסק בארכיאולוגיה והשתתף בחפירות חצור וערד – סיפר לדניאל על עבודתו באוניברסיטה והשנה את תנאי המחקר כאן ושם. הילדים צפו בטלביזיה, אך בהיבשעה כרו גם אוזן לשיחת המבוגרים ושאלו מדי פעם פירושן של מלים עבריות שלא הבינו. באמצע הויכוח שנתעורר בין ענת לגילה שאלה תרזה מה זה "זכות", ואורי תירגם לה: "right". "תרזה שאלה: Why don't we have the right to speak, Daddy?" "Because: ואורי אמר: we live here!"

למחרת בבוקר, במכונית, אמרה ענת – המומה מרשמי הביקור – "איך אפשר! איך אפשר!.. אתה יכול להבין את זה?" הוא לא ענה. עקב אחר השלטים המורים על הדרך חזרה לאוטוסטרדה. "ולקרוא לילדים 'אלון' ו'תרזה', ביער האינדיאני הזה!" צחקה בקול. אך הצחוק היה עצבני, ונקטע באמצע. ובעברם עוד כברת-דרך, בכביש העוקף את העיר, קראה: "ממש מולדת!" הוא אמר ש"מולדת" הוא מושג של העולם הישן, של חצי-הכדור המזרחי. האינדיאנים לא ידעו מהי "מולדת", והמהגרים שהגיעו לאמריקה מאירופה רק עזבו "מולדת". לענת לא היה ענין בבירור מושגים – היסטוריים, או אנתרופולוגיים – ובעלותם על הכביש הרחב, התמן-מסלולי, המוליך צפונה, אמרה: "אתה היית יכול?" – "יכול מה?" – "לחיות פה? תמיד?" הוא לא ענה. הכביש התקמר כעין גשר, ומתחתיו נראה צומת גדול של כבישים צדים יותר, עמוסי-תנועה, שהסתעפו לשובים צפופים. אחר-כך חזר והשתפל הכביש אל המישור וחצה שדות ירוקים וחורשות לבנים. "שאלתי משהו!" אמרה ענת – "מאיזו בחינה?" אמר. "אני מדברת אליך עברית בסיסית ואתה שואל 'מאיזו בחינה'?" – "מבחינת האחריות? הלאומית?" אמר. "כן, מבחינת האחריות. הלאומית." אמרה בלעג. אחר-כך הוסיפה ברוגז: "למה אתה משתמט תמיד? למה אינך עונה ישר, אלא מתחמק בכל מיני טכסיסים?" – "תלוי..." אמר; וחשב על אורי ואלדמו, ועל כך שהמדע אינו מכיר לא ב"מולדת" ולא בגבולות, והוא זורם, מכוח חוקי הגרביטציה, אל המקומות שבהם קיימות האפשרויות הרבות

ביותר והחירויות הגדולות ביותר ; ואם ואלדמן מתעניין בחקירת מיתוסייהמלחמה האינדיאניים, מה הוא היה עושה בישראל ; ואם התנאים האופטימליים לחקר החלל והזמן הם במקום שמצויים הרדיו-טלסקופ המשוכלל ביותר והספקטוגרף המדויק ביותר, הרי שם מקומו של החוקר ; אבל ענת אינה מסוגלת להבין זאת, כי היא שבויה במוסכמות. "תלוי במה ?" לא הניחה לו. לפניו נסעה משאית ארוכה, דו-קרונית, שנשא שתי מכולות ענקיות, מוכספות, שהמלים United American Dairy Products היו כתובות עליהן באותיות כחולות, והוא עבר לנתיב השמאלי והגביר את מהירות המכונית. משני צדי האוטוסטרדה היו עתה ביתנים של בתי-חרושת, ארובות גבוהות, מגדלי מקלי גאז, כעין כדורים פורחים, מגדשי חניה עם מאות מכוניות נוצצות בשלל צבעים בשמש. תמרורי הדרך נעשו תכופים יותר, הורו על מסעפים, מחלפים, יציאות וכניסות, ובישרו התקרבותן של ערים רבות. "50 מיל לקליבלנד" קרא את הכתוב על השלט הירוק, התלוי כגשר מעל לכביש, לכל רחבו, ובהתקרבו אל הכרך הגדול, ירד עליו עצב כבד. הוא אמר לעצמו : לצמיתות – לא. יש אחוזת-קבר. ואמר לעצמו : למות – רק שם.

האם סופה היא זו ? הרוח הדרומית, החמה, הרימה שטיחים של חול, גוללה והעיפה אותם אל הכביש ומעבד לו. הוא סגר את החלון שלידו, והגרגרים הוטחו כברד אל השמשות. מלפנים היה אובך צהוב וקשה היה לראות את הדרך. הוא האט. אנדי התעודר. "איפה אנחנו ?" שאל. "תאמר לי אתה," עצר את המכונית, ואחר-כך כיבה את המנוע. השמשה הקדמית היתה מרוססת חול כולה. "נחכה, זה יעבור," סגר גם אנדי את החלון שלידו. על החום נוסף עתה המחנק.

"אצלנו אוכלים את זה בכל יום," אמר אנדי, "עוטפים את הפנים במטפחת, כמו גֶדְדִים, ושום דבר לא עוזר. נכנס לעינים, לאזניים, לאף, לפה..."

"גרים באהלים ?"

"בבונקר. אבל ביום נמצאים בעמדות. יאוש !"

"מה אתם עושים שם, בעצם ?"

"שום דבר !" צחק, "לפעמים מתאמנים קצת, שלא נשכח. שעמום

אחד גדול. חום, זבובים, ושעמום."

כמו המכתבים של נוני - זכר. "מה אומר לך, אבא?.. שמים וארץ, זמן וחל כמין חיפושית שמגלגלת כדור-זבל בחול..."
אחר-כך אמר אנרי:

"פעם נתקעתי לסופה כזו, משהו מחריד! הייתי צריך להעביר איזה ציוד מהבסיס לרפידים. פחות מחמישים קילומטר. היה לי טנדר של אחד שגויס למילואים. באמצע הדרך, פתאום - סופת חול. המשכתי לנסוע, בקושי רואה מה שלפני. אני נוסע ונוסע ורואה שלא מתקרב בכלל לרפידים. מימין הכביש אני רואה איזה הרים, ובדרך מאצלו לרפידים אין הרים בכלל! אני תופס שתעיתי. שפניתי שמאלה, לכביש שמוביל למעבר הגידי, במקום לנסוע ישר. ואם אני ממשיך ככה, אני מגיע ישר אל המצרים. ראיתי איזה דרך צדדית, לא-סלולה, אבל די טובה, מימין, ועליתי עליה. חשבתי שהיא מקצרת לרפידים, מפני שזכרתי שנסעתי פעם בדרך כזאת להוביל מים לאיזה פלוגת טנקיסטים. אני נוסע איזה שני קילומטר, בתוך הסופה הזאת, ו - נתקעתי ישר בחול. הדרך לא הובילה לשום מקום. היה שם אולי איזה בסיס פעם, במלחמה. לא יכולתי לצאת. מהלך ראשון, מהלך אחרון - מה שנתתי יותר גאז, הטנדר התחפר יותר עמוק -"

עלעול תמיר התרומם במרחק רב לפניהם, ונסע זקוף - כמו עמוד-ענן או עמוד-ראש - על-פני המישור, צפונה.

"מה יכולתי לעשות? חיכיתי. לפנות-ערב הסופה השתתקה סוף-סוף. היה כמעט חושך. כל מה שנשאר לי לעשות, הוא לחכות לנס. אולי יעבור איזה רכב צבאי במקרה, אולי מסוק יגלה אותי, אולי יראו ברפידים שלא הגעתי ויתחילו לחפש אותי... לא יכולתי לעזוב את הטנדר וללכת ברגל לכביש, כי אסור להשאיר ציוד צבאי. נכנסתי לתא הנהג ואמרתי מה שיהיה יהיה. אלוהים גדול. לאחר הכול זה לא שטח אויב, וגם נמרים אין בסביבה. אחר-כך החשיך. היה קור כלבים. לא רואים כלום ולא שומעים כלום. כוכבים למעלה וחול למטה. חשבתי שאם אני יושב כך עוד שעה, ימצאו אותי בבוקר קפוא, אם ימצאו בכלל. יצאתי והתחלתי לאסוף ענפים יבשים. אספתי כל מה שמצאתי והבערתי מדורה. פדשתי שמיכה על-ידה ונשכבתי. היה די חם, אבל פחדתי להידרס. אולי יתקרבו תנים אל האש, אולי איזה בָּדוּים יחליטו לרצות אותי ולשרוד את

הטנדר, מי יודע? אז שכבתי ער, והרובה עליידי, עם כדור בקנה..."
"צריך הרבה אומץ."

"לא כל-כך אומץ, אבל כשאתה נמצא ככה לבד, בלילה, במדבר – משגע ממש! נדמה לך שעברה שעה – עברו רק חמש דקות. נדמה לך כבר שתיים-עשרה. חצי-לילה עבר – בסך-הכול תשע-וחצי! וכל מיני מחשבות עוברות לך בראש. קודם אתה מרחם על עצמך. מקלל את הצבא, את אלה ששלחו אותך, את המדבר המחורבן, את המדינה המזוינת הזאת... אחר-כך אתה חושב: מה יש? לאבא שלי היה יותר טוב, כששכב שלוש שנים לבד בתוך מחסן מסריח ולא ראה את אור השמש? ועד היום יש לו מזה מחלת-עור? מה זה שמונה או עשר שעות בהשנאה לאלפי השעות שהיו לו שם, עם פחד שבכל רגע יכולים לגלות את המחבוא ולחסל אותך? ומלחמה זה יותר טוב? המ"ס-פ"א שלנו סיפר פעם איך במלחמת יום-כיפור נשאר לבד בתוך טנק, לא רחוק מקו התעלה. כל השלושה שהיו איתו נהרגו, שמונה-עשר טנקים שהיו מסביב נפגעו ולא נשאר שם אף אחד, המג"ד נהרג, ושמונה שעות שכב פצוע בתוך הטנק, טילים עפים מסביב, עד שחילצו אותו בסוף. אז מה אני מתאונן?..."

בבת-אחת שככה הסופה ונשתתקה. כמו גל מים כביר העובר באפיק-ואדי רחב, ממשיך בדרכו ומשאיר אותו חרב. אך האובך עוד היה תלוי באויר, מסך צהוב מול העינים.

"והסוף? חילצו אותך?"

"גמל חילץ אותי!" צחק אנדי, "רק עלה השחר, אני רואה מרחוק, באופק, גמל וּבְדוּי רוכב עליו. על קו האופק, כמו בציור. צעקתי בכל כוחי, נופפתי בידים, הסרתי את החולצה ונופפתי בה, עד שבסוף הבחין בי. לאט-לאט התקרב. לאט-לאט. כשהגיע, שמנו ענפים תחת הגלגלים של הטנדר, קשרנו את הגמל בחבל אל הפגוש האחורי, הַבְּדוּי דחף מלפנים, אני הכנסתי רברס ונתתי גאז – והופ! עולים על הכביש!.. אבל מה? לילה כזה אתה לא שוכח כל החיים!"
האובך שקע גם הוא. הם יצאו מן המכונית, ניגבו את החול מן השמשות וממשטח-המתכת וחזרו ונכנסו. דניאל התניע ושב לנסוע על הדרך הקשה, המשובשת. לאחר זמן-מה אמר:

"המ"ס-פ"א ההוא שסיפרת עליו... מאיזה גדוד הוא היה?"

"גדוד 60 נדמה לי... אתה מכיר שם מישהו?"

"לא. נפל לי בן במלחמת יום-כיפור. חשבתי אולי מאותו הגדוד."
אנדי השתתק. נחשי-חול קטנים הסתלסלו לפנייהם, כרודפים זה
אחר זה, נמוך על-פני המישור. אחר כמה רגעים אמר:

"בן יחיד?"

"יש לי עוד בן."

"צעיר?"

"צריך להתגייס עוד מעט."

המישור הגלי היה בהיר עכשיו. זהר בשמש. שרטוטים עדינים
של קשתות, כמו אדוות גלים, נתוו בחול. משמאל הופיעו שרידיו
של מבצר הדוס, ומסביבו היו פזורות כמה חושות פרוצות ועזובות,
שכוחות-אל. זנבות-חול שוטטו כלטאות על-פני הכביש, שחזר
להיות מוצק יותר, שטוח יותר.

"יהיה שקט עכשיו, כמה שנים לפחות," אמר אנדי.

"כן. נקווה."

הוא חש עקה. קהה. פושה מבית-השחי לעבר הזרוע ולעבר החזה.
עקה מדאיגה. שוב? שוב?

--- ואת ענין "העדר כושר האמפתיה" אתה חייב לברר עם
עצמך סוף-סוף! - אמר לעצמו. את ענין המום הזה. הקללה הזאת,
הרובצת עליך. הצד האפל -

ענין "העדר כושר האמפתיה".

שנעשה מודע לו - סיבה לדאגה קשה, מסיחה את הדעת מן
העיסוקים השגורים - לפני כעשר שנים, בימי מחלת אמו.

אמו שכבה במחלקה האונקולוגית וידעה שקצה מתקרב. היא לא
היתה מדברת על כך, וגם כשגברו כאביה מאוד, לא נשמעה מלת
תלונה מפיה. הוא היה בא לבקרה בבית-החולים, פעמים-שלוש
בשבוע, בשעות-הביקור הקבועות. לעתים קרובות היה מאחר, כי
היה זה במרחק של כחצי שעת נסיעה מן העיר, ואז היה עושה
אצלה פחות מן השעה הקצובה. היה מביא אתו פרחים, פירות,
ספרים לקריאה, ולא האריך לשבת על-ידה, אלא היה יוצא-ובא
בחדר, הולך למלא את האגרטלים במים, לבקש דברים לנוחיותה
מן האחות בקצה המסדרון, לפתוח חלון, לסגור חלון. אך זה היה
הדבר הקל ביותר לעשותו. מבטה - החם, העצבה, המשתדל מאור
לחייך - חיפש אותו. חיפש ולא מצא. והוא ידע היטב שלא מצא,

ולא עשה כל מאמץ להימצא לה; אף-כי גם זאת ידע, כמובן – הזמן אוזל-והולך, והמבט הזה, ששנות-אהבה רבות, כמספר שנות חייו, נגהו ממנו בנוגה של שקיעה, יכבה עוד מעט. והוא שם לב לכך שהוא בא אליה באותן שעות שבהן מבקרים אותה גם קרובים ומכרים – ואלה רבים היו – יושבים אצלה ומשיתים; כך שאין גם דגע שיכולים הם להישאר לבדם זה מול זה; אם-כי רשאי היה – כמו אביו, שהקפיד לבוא יום-יום והאריך שהותו על-ידה – לבוא גם בשעות שמחוץ לשעות-הביקור הקבועות; ושם לב לכך, שבעצם הוא מצפה בקוצר-רוח לרגע הישמע הצלצול המודיע על גמר הביקור, כדי למחר ולצאת מבית-החולים, לאחר נשיקת-פרידה קלה על המצח. כן, הוא היה מודע לכל זה ושאל את עצמו, במכונית, בדרכו בחזרה הביתה, או אל האוניברסיטה, על מה הוא "מעניש" אותה? שהרי מעולם לא היתה לו כל טינה כלפיה, כל תרעומת עליה – כפי שהיתה לו על אביו – ומדוע איננו מסוגל להתרכך מעט, "לפתוח" את עצמו אליה, ולו גם כמעשה של חסד אחרון, ולו גם כגמול – הגמול המעט הזה, הדורש מאמץ כה קטן, שזוהי ההזדמנות האחרונה להעניקו – על מסירותה לו כל השנים, על הערצתה אותו; ולא היתה לו תשובה על כך. לעתים נדמה לו שדי בהחלטה בלבד – "כאן דודוס, כאן קפוץ!" – ואז הכול יהיה פשוט מאוד – אבל את ההחלטה הזאת לא היה לו אומץ – או רצון, או דחף מספיק – לעשות בלבד. "למה אתה מתרוצץ, דני?" היתה אומרת לו בקולה החלוש ברגעים המעטים שהיו נשארים, בכל-זאת, לבדם, "שב, שב על-ידי וספר דבר-מה"; ואת ידו היתה לוקחת ומחזיקה בה על-גבי השמי-כה. כן, הוא היה מנסה "לספר דבר-מה" – על הנעשה בבית, או בעבודתו, או בארץ – אך המשפטים היו יוצאים מפיו כבדים וצוננים. כאילו בכוונה כלא את החום מהם. ודכאון היה יורד עליו בדברו. וכמה שונה היה הכול כשהיו באים אתו גם ענת והבנים! החדר היה מתמלא שיקת-חיים! ענת היתה מדברת בקול, מתבדחת, מעודדת אותה, ותמיד היו לה סיפורים משמחים לספר לה; אמנון היה מתעניין בשלומה בהשתתפות כנה ומנסה לקשור עמה שיחה אינטי-מית; גדעון היה מפית בה שמחה בהלצותיו ובהתרועעותו סביבה; ואביו! אביו – שתמיד נדמה לו כי היה זונח אותה מפאת עיסוקיו הרבים – עכשיו היה מסור לה כאב, כאח וכבן! כל שעה פנויה

שהיתה לו היה ממהר לנסוע אליה, באוטובוס או במונית, ועושה שעות אצלה, ודואג לכל צרכיה, ומשתדל בשבילה אצל הרופאים והאחיות! כולם – אפילו מכרים רחוקים – היו משפיעים עליה חום יותר ממנו!

אך ענין "העדר כושר האמפתיה" – מום! מום קשה! היה חוזר ואומר לעצמו – החל מציק לו שבעתים, משהורע מצבה עד כדי עינויי גסיסה. גופה הצטמק לעיניו מיום ליום, והיא היתה גונחת מיסורים. גם חדלה להבחין בנמצאים עלידה. מפעם לפעם היתה פוקחת את עיניה, ומשהיתה מכירה אותו, היה הבהוב של אור – כעין אלומה הבוקעת לרגע מתוך האפילה – קורן אליו. והיה בהבהוב הזה מבע של תחינה. כאילו אמר: ענה לי! אלה רגעי האחרונים! וזו גם ההזדמנות האחרונה שלך, הרי יותר לא נתראה! כן, הוא חש מחנק בגרונו באותם רגעים, וצער רב (עליה?) – פיקפק בעצמו – או אולי על עצמו? על הנכות הרגשית שלו?; אך בורבזמן היה מודע לכך שאין הוא מרגיש כלל בסבלה, שאין הוא מסוגל להרגיש בו! שבשעה שהיא נאנקת מכאבים, הוא עשוי לחשוב על נוסחה שנתקל בה שעה לפניכן ולא פיענח אותה עד תומה, או על השיעור שעליו לתת בעוד שעה-שעתיים; והיה מודע ל"איכות המקברית" של המצב הזה – שכשהאדם הקרוב לו, עצמו-ובשרו, גוסס לפניו וחיוו הולכים אל קצם, הוא מהרהר באפשרות גילויו של "הכוח החלש הנייטרלי" באמצעות הקנארק הרביעי; ושהדכאון שהוא חש בשבתו על-ידה מורכב (בחלקו, אמנם, רק בחלקו...) מן הצער על בזבוז הזמן שבישיבה חסרת-אונים זו, שבין כה וכה אין בה מועיל. וכך, כשהיתה ענת חוזרת מביקור ומדברת בהתרגשות, בכאב אמיתי, ב"אמפתיה", כן, ב"אמפתיה", על יסורי אמו – היה אומר לעצמו: יש בכך משהו "מפלצתי", אל-אנושי, בלתי-נסבל ובלתי-ראוי למחילה –

"למחילה". כי בפעם הראשונה בחייו – ורק גסיסת אמו ותגובתו עליה הביאו אותו לידי כך – החל הענין "התיאולוגי" מעסיק אותו: הייתכן – שאל את עצמו – שעל חוסר-מענה כזה, כמו שלו, למבט מתחנן של הנוסה-למות, השואל לזיק של אהבה מבן, כחסד אחרון, כנחמה, אולי כגאולה – כמו טובע הנושא את ידו להצלה – אין דין? אין "עונש"? לעימות הזה שבינו ובין אמו – הירהר – בין המבט

המבקש ובין המבט השותק – לא היה עד. אילו היה לו עד – אנושי – בנדאי היה "מעניש": אם לא במלים מוכיחות, אם לא במבט מביע בוז, מצליף או משפיל – הרי עלידי עצם הזכירה. אך האומנם לא היה עד? האפשר שיתארע מאורע בין שנים שאין לו עד? עד רואה, יודע וזוכר? והמאורע – הטעון משמעות ומתח ומפיק קרינה חזקה – נמחק כאילו לא היה? ואם אין עד ואין דין – בבחינת "שהדי במרומים", בבחינת "כל מעשיך בספר נכתבים" – משמע שאין כל סדר בעולם היחסים האנושיים, ושוררת בו הפקרות גמורה. האם נכון יהיה להניח שסדר וחוקיות מדויקים, ניתנים למדידה ולניסוח, שוררים בעולם הפיסי – במיקרוקוסמוס ובמאקרוקוסמוס, שלכל "מאורע" בהם יש "תוצאה" – ורק עולם היחסים האנושי מתנהל באופן כאוטי?

בטקס הקבורה, כשגרפו הקברנים את העפר אל הבור, וכשהחזן השמיע את תפילת האשכבה – ולשני צדיו עומדים אביו, ענת, שני הבנים – הירהר הוא, מתוך דכאון כבד, לא על המוצאת מנוחה נכונה על כנפי השכינה, אלא על ענין זה, של האטימות הרגשית שלו, ואם לא עתיד הוא לתת עליה את הדין.

ועכשיו, על הכביש החוצה את המרחב החולי, השומם, כשהעקה פושטת אל זרועו, רגע לוחצת, רגע מרפה – נזכר בדברים שהטיחה בו ענת פעם – היה זה בזמן אותה "פרשה" אפילה וה"נידוי" שבא בעקבותיה – באחת ההתפרצויות השקטות שלה: "לומר לך מה אני חושבת באמת?.. אני חושבת שאפילו העמדה הפוליטית שלך נובעת מאותה מיזאנתרופיה... לא שאתה דואג כל-כך לזכויות הערבים ולעוול הנגרם להם... אינך מכיר אותם, לא נפגשת אתם, ומעולם לא אכפת היה לך מה קורה להם. אתה פשוט שונא! שונא את המדינה ואת כל מה שהיא מנצגת בשבילך! את אבא שלך, את העסקנים, את 'התנועה', את 'דור המיסדים'... לא מתוך עודף הומניזם נעשית קנאי כל-כך לענין 'הכיבוש' ו'השטחים'..." הוא פטר בצחוק את דבריה. היה זה צחוק רע, מרושע, והיא אמרה: "אתה רשאי לצחוק... הרשעות היא הקתרסיס שלך!" ושוב צחק; בלבו הפעם: המונחים שקנתה מן הפסיכולוג המסכן הזה... "קתרסיס"!.. והפסיכולוגיה-בפרוטה! ואת? – דצה לומר – הלא גם לך אותן השקפות פחות-אוי יותר, אם להאמין להתבטאויות שלך! מה

מקורן "הפסיכולוגי" ? רגשי אשמה ?..

זה היה לפני. לפני שבר-האדמה שחצה את החיים והותיר הרס אחריו.

הו, נוני, נוני... - נאנח בתוכו - סבא שלך עסקן, רוממות הציונות בפיו, אבא שלך מדען, רוממות "הצדק" בראשו, ורק אתה התם שילמת בחייך...

השמש !

אדון כל תארץ !

הוא נזכר ב"אאותן" של קינגסלייק, שהרשים אותו כל-כך בקראו אותו. בפרק על המסע במדבר, במדבר סיני - כאן היה זה, ממש כאן - על-גבי גמל ; בו מתואר השמש כשליט יחיד בתבל, "אל אכזר המצליף את הארץ בלהט החרב המתהפכת, ללא-רחם..." שעה אחר שעה, שעה אחר שעה, ודבר לא משתנה, רק רקיע מעל וחול מתחת, וקורהאופק הבוהק מסביב, ועין-השמש השולטת... "לא יהיו לך אלוהים אחרים על פני..." והזמן הצועד מעל לראשך...

מרחוק, כמעט באופק, ראו שניהם גוש זעיר, כהה, מתחת לעץ, בצד הכביש. כעין ערימת סמרטוטים. ואולי אוהל נמוך. ואולי כמה עזים מצופפות יחד. אחר-כך הבחינו בחמור הקשור אל העץ. אחר-כך הבחינו בדמויות אדם. ובהתקרבם יותר, קמה אחת הדמויות ממקומה, ניגשה אל שפת הכביש והושיטה יד.

דניאל האט. בְּדוּי היה זה. פניו עטופות בקפיה.

בהגיעו עדיו, עצר.

"כן ?" אמר אנדי.

"אשה... חולה..." הראה הבדוי הצעיר - זקוף, כחוש, עיניו גחולות, נימים אדומות בהן - על הדמות הרוכצת בצל הקלוש של השיטה בצדו של איש זקן, קמוט-פנים, על-גבי שמיכה - "רוצה רופא..." "מה יש לה ?"

"נותן ילד... כואב... הרבה..." ניסה להסביר.

האשה, עטופה שחורים, רעלתה כבדה במטבעות, נשענה אל העץ, ידיה על כרס תפוחה מאוד. אנחות קלות נתמלטו מפיה. פני-הזקן המצומקות היו נטויות אליהם בציפיה סבילה.

אנדי הפנה מבטו אל דניאל בשאלה.

"יש שם רופא, בביר-תמדה ?" שאל.

"יש מרפאה."

הוא היסס מעט, אחר־כך אמר :
"טוב, שייכנסו."

אנדי יצא מן המכונית, הבדוֹי ניגש אל העץ, הקים את האשה מרבצה, הרים את השמיכה מן החול, אמר דבר־מה לזקן, והלה מילמל מלות תודה לאנדי ופנה להתיר את החמור.

"תנער אותה קודם," הראה אנדי לצעיר בנפנוף ידיים.

הצעיר ניער את השמיכה, וכשפתח אנדי את דלת המכונית, פרש אותה על המושב האחורי. אחר־כך סייעו שניהם לאשה להיכנס פנימה. היא התישבה, נדחת אל קצה המושב, פולטת גניחות קצרות, כעין לחץ תפילה, או השבעה, ובעלה התישב עלי־דה.
"רק שלא תלד לנו במכונית," אמר אנדי בהיכנסו.

אחר־כך, בנסיעתם, הפנה ראשו לאחור ואמר :
"מאיפה אתם?"

"מערב א־סאנע," אמר הבחור. אור עיניו היה דעוך, כאילו אור השמש עימם אותו. קשתות כתומות היו חתומות בשיניו.
"למה לא יולדת באוהל?" אמר אנדי, "אצלכם הנשים יולדות לבד."

"לפני שנה היה ילד מת," אמר הבדוֹי, "הרבה חולה... מפחד גם עכשיו..."

"לא הלכתם אל הקבר של הנבי, להתפלל?"

"כן, כן... אינשאללה, אלוהים יעזור..."

"עשיתם דְּבִיחָה?"

"כן, אינשאללה."

אנדי הסתכל באשה הדחוקה אל הפינה, נאנחת כמו מקוצר נשימה, כמו מחוס; במחרוזות־המטבעות העוטרות את רעלתה ויורדות, כבדות, מתסמה ומסה; הצביע על אסימון גדול, שחוק, מכותר נטיפים ירוקים ואדומים, שהיה תלוי על מצחה, ואמר :

"קמיע?"

"אינשאללה," אמר הבדוֹי, "אינשאללה יהיה טוב."

"יהיה טוב! יהיה בן!" עודד אותו אנדי.

ובפנותו אל דניאל אמר :

"אלה יולדות לבד. יש זקנות שעוזרות להן. כשאחת קשה לה

ללדת, קושרים לה את הרגלים אל עץ, בפישוק, היא שוכבת עם הראש למטה, והזקנה לוחצת לה על הבטן..."

"אתה ראית?"

"אני? לא. אבל הבדנים שבאים אלינו מספרים. ואת התינוק הם רוחצים בשתן גמלים, נגד עין רעה..."

"אולי זה עוזר, מי יודע..."

"שמים גולגולת של קיפוד מת על הראש של הילד, לגרש את השדים..." חייך.

עלינה! הפרשה של עלינה! - חש בצביטת-לב עזה, מצמיתה. ההריון! ההפלה!

ההתנכרות האכזרית ההיא, ששום וידוי מרגש לא עשוי היה לדכך אותה!

עוד סימפטום של אותה "נכות רגשית", של אותו "העדר הכושר לאמפתיה"! או אולי העדר "הכשרון לאהוב", כפי שאמרה לו פעם ענת, לא בשעת התפרצות, לא, אלא בשעה של ניתוח-אופי שקט, "אוביגטיבי".

עלינה לא היתה היחידה ולא הראשונה, שנתנה בו עין. בשנות-ההוראה הרבות לא יכול היה שלא לשים לב, בשעות השיעורים, למבטיהן של תלמידות המכוונים אליו; מבטים לא-מקשיבים, רואים, משתעשעים-בדמיון-מהנה, מנסים לצוד את מבטו, להסיח אותו לרגע מן ההרצאה, לעכב אותו עליהן, משחקים בפיתוי, באפשרות, מזמינים, מביעים נכונות. מבטו היה חוסם, שם גבול, אדוק לדברים שהשמיע. אך מבטה של עלינה היה שונה: לא היה בו שמץ של זימה, ולא זמם לצוד. חיוך רחפני היה תלוי בשפתיה בהביטה בו, בעמדו על הקתדרה, שהביע הערצה, ובהיבשעה מעין בטחון מסתורי, שמור לבעליו, שהגודל הועידם זה לזה. כשהתישבה מולו בלשכתו, בשעה שקבע לה ליעוץ, אחרי-הצהרים, אמרה, במבטא הצרפתי המובהק שלה, ובהסתכלה ישר בעיניו: "אתה מבין בודאי שלא באתי בענין העבודה הסמינריונית שלי. באתי לומר לך שאני מאוהבת בך." זה היה מהמם. נסיון שלא הכיר כמוהו. הוא פלט פטר-צחוק עצבני, הסמיק, ולאחר שהתאושש, אמר: "איך הגעת לפסיקה?" היא אמרה, כמו נעלבת: "הידיעות שלי לא-מספיקות?" - "מפתיעות!" אמר, כי היתה אמנם תלמידה מצטיינת,

מעולה, במתימטיקה, "אבל... מתוך רושם חיצוני אולי..." (איזה? הפנים העגלגלות, הרכות, שהיה בהן משהו של ערגה, ממאה קודמת, לגמרי לא-נמרץ, לא-חצוף, לא אפנתי?) – "חשבת שהנסיות שלי הן להומניסטיקה? לספרות, למשל?" – "לא כך?" הסמיק; כי הסברה הפיסיונומית היתה פשטנית מדי. – "יש לי נסיות רומנטיות, זה נכון," חייכה, "לכן אני מאוהבת בך." ושוב נדהם; כי הישירות הזאת, המחוצפת, היתה מנוגדת כל-כך למראה-הפנים הרך, ואי-אפשר היה לַחַס אותה לתמימות ילדותית, כי במראה-הפנים היתה בְּשָׁלוּת נשית מלאה. "אני רחוק מאוד מלהיות טיפוס רומנטי," חייך. – "אני יודעת. אין צורך שתהיה. די בצד אחד." וזה הצחק אותו: הבטחון הזה! כאילו הסכמתו נתונה מראש! כאילו... לתלמי-דה אחרת היה אומר: עכשיו פתחי את המחברת והראי את ראשי-הפרקים שלך. אבל העימות הזה היה שונה. היה משהו מקסים, צופן אתגר, בפלישה הישירה הזאת לתחומי, בלי לבקש רשות; ובניגוד שבין דיבורה הבוטח לבין הקול הענוג, המתנגן, ה"לירי", שבו נאמרו דבריה. ומשהו מחניף מאוד, שנערה כמוה – צעירה ממנו בודאי בחמש-עשרה שנה – בלתי-שגרתית, מוזרה במקצת, מצהירה שהיא מאוהבת בו. משלא אמר דבר, אמרה היא: "מה עלי לעשות?" – וזה היה כבר בנעימה פחות בוטחת, מסגירה חולשה, שהיה בה רטט. "אינני יודע מה לַעֲשֹׂךְ לך," רינח את ידיו על-גבי השולחן, כמי שמסמן מידת רוחב. – "אבל אני באתי אליך לַעֲשׂוֹךְ..." הצטחקה, ושמץ של יפחה היה בהצטחקות הזאת. הוא שתק עוד רגע, אחר-כך קם ואמר בהתחכמות: "צריך לקבל את החוקים הנוקשים של תנועת הגלים." היא קמה עמו, וליד הפתח אמרה בחיוך, בהפנותה ראשה לאחור: "ומה עם עקרון אי-הנדאות?" כשבאה אליו בפעם השניה, פרשה לפניו את התיזה לעבודתה: "האפקט הפוטואלקטרי של פליטת חלקיקי a", ולא הזכירה דבר משיחתם הקודמת. כחצי-שעה דיברו ביניהם, בלשון עניינית-מקצועית, והוא ציין לעצמו, בעירוב של תמיהה והערצה, את חוזק אַפְּנֵהוּ כשלינה אותה אל הדלת, שם ידו על כתפה, בדרך אבהית, ואמר: "הכול מובן לך?" – "כן, הכול מובן," נשאה פניה אליו; ואז נשקה לו בשפתיו, ורגע ממושך עמדו כך, מחובקים, כשהיא נלחצת אל חוז.

והיו אלה ארבעה חדשים - כשנה לפני מות אמו - של "יציאה מעצמו". השתטות - אמר בלבו. "אשלגה של התאהבות" - ניסה לנתח, את התנהגותו יותר מאשר את רגשותיו. "נסיון מאוחר, נואל, להחזיר את הנעורים... או, נכון יותר, לפצות את עצמך על מה שאיבדת בנעוריך..." ואכן, היו אלה מעשי-נערות, שלא לפי גילו ולא לפי מעמדו: נעילת הדלת על מפתח והתעלסות לווהטת, חפזנה במצבים בלתי-אפשריים, ולא אסתטיים, בלשכה הקטנה; ההמתנה במכונית, בערב, במגרש החניה של הקמפוס, עד שתבוא במרוצה, בהתגנב, ונסיעות קצרות אל שולי השטח הבנוי בסביבות האוניברסיטה; אחר-כך - משנעשה פחות זהיר - נסיעות ארוכות יותר, אל מסעדות קטנות, במושבות הסמוכות, או על אס-הדרך... היא ביקשה שיקרא לה הלן, כשמה מלידה, כי לא אהבה את השם העברי שניתן לה בבואה ארצה, בהיותה בת עשר (הוריה - נודע לו מן השיחות הרבות שבהן סיפרה על עצמה; והיא דיברה הרבה, ובמהירות, בחום, בהתרגשות, בפרצי צחוק לפעמים, כאילו חששה פן יישאד רוח-של-שתיקה, בשתיקתו - נמלטו מגרמניה לצרפת, ערב המלחמה, והסתתרו בטולון, שב"אזור החפשי". ואביה, שהיה סוחר יהלומים, נפטר בהיותה בת שלוש. ולאמה חנות תכשיטים באחד מבתי-המלון הגדולים בתל-אביב, והן חיות באמידות). פעם הזכיר לה את פגישתם הראשונה, בלשכתו, ושאל - מתוך "סקרנות אינטלקטואלית" - מאין היה לה העוז?.. היא אמרה: "אני מאמינה בגורל, מאמינה בטלפתיה, מאמינה בקלרואיאנס... זה מוכרח היה להיות. לא היה לי כל ספק בדבר." וכשהסתכל בעיניה, באמרה זאת, עלה בדעתו שיש בה משהו "משוגע", בעל כוח כיבוש, אך מסוכן, שצריך להיזהר מפניו...

ופעם (ועכשיו, על הכביש החוצה את המדבר החולי, כשמרחוק נראים רק כמה אוהלים שחור-ייריעות לרגלי גבעה גירית - הסמיק משנוכר בכך) נסע אתה בערב לירושלים ובילה את הלילה במלון "אינטרקונטיננטל" על הר הזיתים.

כשעמד ליד דלפק הקבלה, אפוף אורה קולוניאלית-מנדטורית-ירדנית - עם קירות-השיש, השטיחים הפרסיים, כדי-הנחושת, השקט האריסטוקרטי - שהזכירה לו ימים רחוקים, וראה את הפקיד רושם את המלים Mr. & Mrs. Dan Levine בספר-האורחים - אמר

לעצמו בפעם הראשונה: זוהי בגידה. הבגידה היתה כפולה: לא בענת בלבד, אלא גם בנדר – שקיים אותו באדיקות מאז מלחמת ששת הימים – לא לחצות את הגבול אל "השטחים הכבושים", לרבות ירושלים המזרחית. הוא ניסה להסיח את הדבר מדעתו כשפסעו לאורך המסדרון, כשנכנסו לחדר, שבושם מזרחי ריחף בו וצרור-ורדים גדול הבהיק בו, באגרטל על השולחן (ורדים ורודים, פרוצי-כותרות, לא-צנועים – חש – מדיפיניאוף); אך עלינה, שהיתה רגישה לכל ניד במצב-רוחו, הבחינה. כשעמדו אחרי-כך על הגוזזת-רה המשקיפה על העיר וצפו בהילות-האור המקיפות כיפות מסגדים, מגדלים, צריחים, ראשי בננים גבוהים, בתוך החומות ומעבר להן – אמרה: "אנחנו מסתכלים בכיוון הלא-נכון." הוא חיך בחשיכה, אמר: "את רוצה מזרחה?" – "אני רוצה למעלה," נשאה את מבטה, "תסתכל בדובה הגדולה. בשביל-החלב."

למחרת, כשהתעורר עם הנץ החמה (מן החלון המזרחי נראו הרי מואב, מושקי אור ארגמני, וחלקת פני ים-המלח), והיא עוד ישנה, ליאות שבעה נסוכה על פניה, שקרן-השמש שיחקה בהן; כשהתעורר במיטה הנסיכית, הורודה הזאת, שהוא נדמה בה לעצמו כמשכיל עשיר ומושחת מאחת מנסיכויות-המפרץ – החליט שזו הפגישה האחרונה ביניהם.

ובמכונית, כשירדו מן ההר, חוצים את השכונה הערבית, בין בתי-אבן, מוסכים, בתי-מלאכה – כמו נהר של סחי וחטא – אמרה, כאילו ראתה ללבו, זו המאמינה בקלרוואיאנס: "זה לא מחייב אותך לכולם." – "מה?" אמר בפזר-דעת. – "הלילה הזה. הכול." בימים הבאים לא הטרידה אותו. לא פנתה אליו אפילו פעם אחת. אך הבעת-פניה, בשיעורים, כשמבטה היה תלוי בו, אמרה: יש כוחות, דניאל, גדולים ממני וממך, וקשר שקשרו הם בין שתי נפשות אין להתיר עוד...

הקשר המסתורי, שהיתה מדברת עליו בפגישותיהם, באותה לשון כמעט שהיה הוא מדבר בהדצאותיו על הקשרים שבין הפוטונים והאלקטרונים, או על ארבעת הכוחות...

כחודש לאחר-כך נכנסה לחדרו אחר ההרצאה, לפנות-ערב, התישבה מולו, ובאותו חיוך על פניה כמו אז, כשהצהירה לפניו בפעם הראשונה על אהבתה, אמרה: "אני בהריון." מבטו היה נעוץ

בה, קר, מנכר, משוריין. יותר משנדהם מן הבשורה נדהם מן החיוך, שמעין הרגשת אושר היתה שפוכה עליו; ושוב עלה בדעתו שיש בה משהו "משוגע", מסוכן, ממלכד, שהיה עליו להתרחק ממנו מלכתחילה. "ברור לך מה את צריכה לעשות", אמר בקול קשה, סמכותי. החיוך לא סר מפניה. היא אמרה: "לא". וחזרה ואמרה, בנעימה משועשעת יותר, כמעט ילדותית, וקפריזית: "לא!" הוא חש שנאה שחורה גואה בו. רצון להכות, למחוק בסטירת-לחי את החיוך השליו, הבטוח, שלמולו. להעניש את הילדה המושחתת האומרת לכפות את רצונה עליו. חיור מהתאפקות אמר: "ברור לך שאני אתכחש לזה." החיוך שעל פניה לא נרתע, לא התמוטט. היה זה אותו חיוך אוהב כמו בכל השבועות הקודמים, וכאילו אמר: אינני מאמינה לא למבטך העוין ולא לקולך הקר. הם רק מסיכה. אני יודעת יותר. בקולה הענוג אמרה: "לחוקי הטבע?" אחר-כך קמה ויצאה לאט-לאט מן החדר. כתפיה, נדמה לו, נשפלו מעט. בהישארו לבדו, חש את הלחץ הזה במצח, ברקות, ואת הדקירה החדה בקדקוד, כאילו מחט ננעצה בו, שהפירם כל-כך; ואת התשוקה העזה לפרוץ את כלא הגוף, להרוס, לצאת לחפשי.

הוא ניסה להשכיח את הענין מלבו. בשיעורים היה מעביר מבטו מעליה, וכשהיה קולט את פניה לכהרף-עין – היה נבזק בו הרהור, מהיר כניצוץ, כבה מיד, אם היא כבר "לאחר זה", או "לפני"; כי היה בטוח שההגיון יגבר בה – או כבר גבר – על המשוגות ה"מסתוריות"; ופעם או פעמים חיפש גם חוורון של חולי בפנים אלה – שהחיוך, הבחין, גנע מהן – שיעיד על חולשה שלאחר-ניתוח.

היה זה כבר סוף שנת הלימודים, והיא נעדרה מכמה שיעורים, והוא לא ידע מה לנחש. אך לשיעור האחרון הופיעה – כן, היה חוורון בפניה – ובסופו נכנסה לחדרו והניחה לפניו את עבודתה, שמסרה אותה באיחור. הוא פתח את המחברת, דיפדף בה ואמר, בלי לשאת עין אליה: "חשבתי שהחלטת לדחות אותה לשנה הבאה". היא הסתכלה בו, ללא חיוך, כאילו משנה אותו של-עכשיו לזה האחר, שהפירה מזמן, ואמרה: "אתה לא חושב שאתה צריך להשתתף בהוצאות?" לרגע נדהם, כממהלומה. אחר-כך הבליג על הבושה, על ההשפלה, ואמר – מנסה לא להיכנע גם לרגשי ההודנה, החמלה, האהדה – בקול ענני ככל האפשר: "כמה זה עלה?"

וכשהוציא את פנקס הצ'קים ורשם את הסכום – הסכום במלואו – חש שהיד הכותבת היא ידו של נבל. היא לא נגעה בצ'ק, שהמישו אליה על טבלת השולחן כמגיש אתנן. היא אמרה במבטא צרפתי, שנשמע עכשיו מודגש יותר מתמיד: "אתה אדם אומלל מאוד, אני חושבת." והמבט בעיניה היה טהור. לא מר, לא בז.

ההבנה היא לאחור... – אמר לעצמו כשעיניו מלאות אור שמש, הזוהר מן המרחב השומם מסביב, מן השמים שתכלתם דהויה – ההבנה היא לאחור, תמיד... והתנועה מן המשגה אל ההבנה היא תהליך בלתי־הפוך, כמו אנתרופיה... ורק כשיתמו החיים, אפשר יהיה...

זעקה נפלטה מאחור, והוא עצר בבת־אחת. והעצירה הפתאומית המליטה עוד זעקה.

האשה התפתלה בציריה, והבדני כרך את שולי השמיכה סביבה והשמיע הברות קצרות של הרגעה או של גערה. "שתשכב! תן לה לשכב! עם הרגלים למעלה!" קרא אנדי.

הבדני הרים את רגליה אל המושב והצטמצם בקצהו, והאשה גנחה, ושוב הפליטה זעקה, מאופקת יותר, נקטעת. "נצטרך עוד לילד אותה פה..." הצטחק אנדי אל דניאל, אך פניו היו חיורות, "אתה יודע מה עושים במקרה כזה?" "אין לי כל מושג, לא..." וגם הוא החזיר.

"תגיד לה שתחזיק מעמד! זה לא־רחוק כבר!" רכן אנדי אל הבדני.

"כן, כן," הצמיד הבדני את קרסולי האשה זה לזה. הוא המשיך לנסוע והגביר את המהירות. הכביש היה רהוט עכשיו. מרחוק, באופק, הבהיקו כבר באויר השרבי קוי המתאר של מבני המחנה הצבאי הגדול, זוחחים כמו אגם הזוי במדבר. "יתנו להם להיכנס?" שאל. מאחור תכפו הגניחות, מתרוממות ויורדות חליפות.

"מקרה חירום," אמר אנדי, "רק שלא תלכלך לך את המושב." מבעד לראי שמעל לראש, ראה את גוף האשה המתעוות, את הכרס העולה־ויורדת עם הגניחות, את ההבעה המרה וחסרת־האונים על פניו העטופות קפנה של האיש הצעיר, האוחז בכפות־רגליה היחפות, כשהוא מצמידן זו לזו. מראה הרגלים הצמודות הזכיר לו

תרנגול מובל לשחיטה. הוא נזכר שבהיותו בן שבע או שמונה, שלחה אותו אמו אל השוחט, והוא נשא את התרנגול על זרועו ובידו השניה אחז ברגליו הקשורות בסרט אדום. השוחט עמד בחצר והעביר את החלף על צואר התרנגול וסילון של דם פרץ ממנו. אחרי־כך פירפר התרנגול על החול, מתבוסס בדם, ונדמה היה לו שאלמלא היו רגליו קשורות, היה רץ בראש נטוי, נמלט מן המיתה ונשאר בחיים. הוא חש חלשות במעיו, ובחילה, ורצה להקיא. השאיר את התרנגול מוטל על החול, גרגרתו מופשלת ושותת דם, וחזר הביתה. ולאמו אמר: "תקחי את אותו, יש לי גועל מזה." אמו הסתכלה בו בחיוך עצוב ואמרה: "אתה צריך ללמוד לא להיות איסטניס כזה, דני. בוא אתי!" הוא סירב, והיא הלכה בעצמה הראשונה, את העוף השחוט. את המלה "איסטניס", ששמעה בפעם הראשונה, נצר בלבו וחזר. עליה פעמים רבות אחרי־כך, כשהסתכל בכפות־ידי.

"יש לך מים?" שאל הַבְּדִי משגברו אנקות האשה וגופה נע הנה והנה, כעל־גבי גחלים.

אנדי הפנה ראשו לאחור וראה את פניה המעוננות. ידה היתה על פיה, לחסום את הועקות המתפרצות.

"עוד מעט מגיעים," אמר, "עוד מעט."

דניאל נזכר בבקבוק שהשאירה לו אתמול האשה, בדרך לאילת.

"תפתח את התא," אמר, "יש שם הבקבוק מאתמול."

"כן, נכון," פתח אנדי את התא שלפניו. הוציא את הבקבוק מתוכו והעבירו לאחור.

הַבְּדִי הגיש את פי הבקבוק אל פי האשה והיא ינקה ממנו. המים נשפכו על פניה, על שמלתה, על השמיכה. ושוב נמלטה צעקה מפיה.

דניאל חש את החורון בפניו, בחילה קלה, וכובד גובר בחזה. חש שהפחד מפני התקף־לב מתקרב יביא עליו התקף־לב.

אך שורות הצריפים של המחנה כבר היו לפניו.

בעצרו לפניו המחסום הפכה תאנית האשה למעין יללה, כיללת חיה.

"מה קורה?" שם שומר־השער את ראשו בחלון.

"תפתח. יש פה אשה יולדת," אמר אנדי בקול מצווה.

"איפה לקחתם אותה?" הסתכל השומר באשה.

"תפתח!" צעק אנדי, "היא יולדת!"

ובהיכנסם למחנה, הנחה את דניאל לעבר המרפאה.

הם נעצרו לפני הפתח. אנדי יצא, ובעוד רגע חזר עם שני חיילים וחיילת בחלוק לבן. השלושה צחקו: "צריך מלקחים, לא?.. עם מפתח שבדי אולי... תפשילו שרוולים, חבר'ה!.." תגדו יצא מן המכונית, ואנדי ועוד בחור אחזו בזרועות האשה, שחסמה את צעקותיה באגרופ העסוף במטפת-ראשה, ונשארה פנימה. דניאל נשאר על מושבו. מתוך המרפאה שמע את יללות האשה, בלולות בקולות דיבורים חפוזים ועליונים.

כמו מרחוק שמע אותם. בזרוע השמאלית פשט כאב קהה והעקה בחזה כבדה. הוא חיפש את הבקבוק וראה אותו מוטל על המושב האחורי כששארית מימיו אוזלים ממנו. בכיס החולצה היתה לו חפיסת גלולות זעירות, והוא נטל אחת מהן ושם על לשונו. עד רפידים לא יותר משלושים, שלושים-וחמישה קילומטר – עודד את עצמו – ומשם, עוד כמרחק הזה. מתי היה כאן, בבירית-מדה? ב-70' או 71' בפעם הראשונה... הצריפים היו מופרים, וכן השלט עם הסיסמה: "השריון הוא ברזל – רוח השריונאי פלדה."
"עוד מעט היא יולדת!" בישר אנדי בצאתו מן המרפאה, "ענין של רגעים."

הוא הסתכל בו כנדהם. כאילו חדש היה לו הדבר. מעין בשורה מסתורית. אחר-כך אמר:

"טוב, ניפרד אס-כן. אני ממשיך לרפידים."

"לא! אתה נשאר לאכול!" תחב אנדי את ראשו בחלון.

"עלי עוד לחזור היום..."

"או משהו! אתה בטח רעב, צמא... אחרי נסיעה כזו..."

הוא היסס רגע, ידיו על ההגה.

"טוב, רק אשתה..."

אנדי נכנס למכונית והנחה אותו לעבר חדר-האוכל.

"אחת-עשרה ורבע," הראה דניאל על השעון, "צריך היית להיות

בבסיס כבר, לא?"

"עד שתיים-עשרה זה בסדר," חייך אנדי, "לא מקפידים..."

חדר-האוכל היה ריק וריח ליזול עמד בו. השולחנות היו מבהיקים

לאחר שרוחצו, וקנקני־אלומיניום, מוקפים ספלים הפוכים, עמדו עליהם. אנדי הושיבו ליד אחד השולחנות ופנה אל המטבח. הוקל לו קצת אחר הגלולה. מבעד לחלון נראו שורות־הצריפים הישרות והמדרכות הצרות שביניהם, והשלט "אל תאמר צריך – עשה!" והרים תכלכלים באופק המערב. הם היו אז צוות של שלושה – נזכר – שעברו יחד במתנות סיני ועד מעוזי התעלה הגיעו: עתונאי־ספורט, קרימינולוג, והוא. בערב נהרו רוב החיילים אל הרצאתו של כתב־הספורט, רבים הלכו לשמוע את הקרימינולוג, ואל החדר שבו הרצה הוא – על "הכוח הגרעיני והשלכותיו" – באו רק כתריסר, חצנים חובשי־פיפות. לאחר ההרצאה ניגש אליו אחד מאלה, בחור גבוה וכחוש, ממושקף, עצוב־מבט, ואמר שכל מה שהסביר אינו אלא הוכחה נוספת למציאות האלוהים, כינן שסדר כזה במבנה האטום ובכוחות המרכיבים אותו, כפי שתיארו, אי־אפשר שלא יהיה מכוון על־פי תכנית של השגחה עליונה ותבונה עליונה; וכבר הרמב"ם, ב"מורה נבוכים", כתב על אטומים של חומר ואטומים של זמן – "חלקים שאי־אפשר לחלקם עוד", והם שוים בתכונותיהם – וראה בזה הוכחה לתכמתו האינסופית של הבורא. "אתה יכול לראות את זה כך", אמר לו, "אתה יכול בהחלט לקרוא למתכנן הסדר הקוסמי, או המיקדוקוסמי, בשם 'אלוהים'. ההבדל בין התפיסה המדעית הצרופה ובין התפיסה הדתית הוא רק בזה, שהתפיסה הדתית מעניקה ל'מתכנן' זה גם סמכות מוסרית ומיחסת לו כוח של התערבות מוסרית – שכר ועונש – ואז אתה מתפלל אליו וחלות עליך מצוות של התנהגות." – "לא!" טען הבחור בעל העינים הגדולות, המקשיב מתוך מחשבה, "היסוד המוסרי הוא בהחלט חלק אינטגרלי מסדרי הטבע! את הראָה לכך הבאת אתה עצמך! שהרי שחרורו של הכוח הגרעיני מאסודיו, שהוא הפרה של הסדר האלוהי בידי אדם, כלומר, המרת מצנתו כביכול – גורר מיניה־וביה את העונש! חורבן!.. הוצאת את העָד מן הבקבוק, שהיה כלוא בו במצנת השם – ובאת על ענשך!" – "ואם אנו מרסנים את ה'עָד' הזה? אם רותמים אותו ליצירת אנרגיה, למשל? היכן ה'עונש'?" – "אה, זהו כבר 'תיקון'!" אמר הבחור, יש גם 'תיקון חטאים'..."

האם עקת־הלב היא "עונש"? הוא נזכר בלחץ שהיה חש – בראש,

על פתלי המצח, אחר־כך גם באזור הלב – בכל עת שהיה אוטם את עצמו הרמטית בפני חדירה רגשית. כמו אז, עם עלינה, לאחר שיצאה מן החדר, והצ'ק נשאר מונח על השולחן. לא הרגשת אשם. רק לחץ. פסי. או... הוא זכר היטב, זכר בכאב, איך פעם, באחת אחר חצות, צילצל גידי הביתה מביתו של חבר בגבעתיים או ברמת־גן, שהתקיימה מסיבה אצלו, וביקש ממנו לבוא לקחתו משם במכור בית, כי אוטובוס לא היה כבר, ולא היה לו כסף למונית, והוא ענה לו בקור: "אז תלך ברגל," להענישו על האיחור, על הפרת הבטחה; ולאחר שהניח את השפופרת – הלחץ הזה בראש... עד כדי רצון לפוצצו, בתשוקה של הרס עצמי... היכן הוא גידי? היכן הוא עכשיו? –

אנדי קרב ובא מעומק האולם ובידיו שתי צלחות עם חביתות, משולשי־גבינה, עגבניות, פרוסות לחם.

העמידן על השולחן, הלך שוב למטבח וחזר עם קלחת־אלומיניום גדולה ובה מדק־פירות ורוד, שפלחי אבטיח ושזיפים צפו בו. "אמרתי להם שאתה ממשרד־הבטחון," צחק בהתישבו.

"מקווה שהשמועה לא תתפשט במחנה..."

הוא רצה לגמול לו. על שנסע אתו, לצדו, בדרך הארוכה. ארץ לא־זרועה. על הליווי. על רוחו הטובה.

"אתה מגיע לצפון לפעמים?"

"הכי צפון – באר־שבע!" צחק אנדי, "בתל־אביב הייתי ארבע פעמים בסך־הכול."

"עכשיו תהיה חפשי יותר... אחרי שתשתחרר, זאת אומרת."

"נצטרך לעבוד!"

"והמסעות? המסעות הארוכים?" עצבות ירדה עליו בהסתכלו בו. ברחמים. עליו. או על עצמו.

"המסעות, כן!" צחק אנדי בהיזכרו, "נראה... אולי פעם... מי יודע?.. בינתיים צריך יהיה לעבוד."

"במשק?"

"נראה. אולי אעבוד עם האמדיקנים. בשדות־התעופה. אומרים שאפשר לעשות שם שבעים דולר ליום."

"לישדאלים, שמעתי, לא נותנים..."

"מסתדרים. כמה בחורים מאילת כבר עובדים אצלם. אני יכול

להיות נהג, או לעבוד בדחפור... נראה."

עצבות ירדה עליו. הם ישבו קרובים זה לזה. רק השולחן ביניהם. והוא הסתכל בו בחום, בעצב. ברחמים. עליו. או על עצמו.

"ואבא שלך? מה יגיד?"

"כן, אבא זו בעיה..." נאנח, "אבל כל האבאים זו בעיה, לא?"

צחק, "אתה..."

אך השתתק מיד, והחיוך התרפס על פניו. מבטיהם ראו זה לזה, עין בעין, כשתי מראות. בשקט אמר:

"בן כמה היה, הבן שנפל?"

"עשרים."

"בסיני?"

"לא-רחוק מפה. בין רפידים וטסה."

הוא הוציא פנקס מכיסו האחורי, פתחו, רשם בו את שמו ואת מספר הטלפון שלו, תלש את הדף ומסרו לאנדי:

"כשתגיע פעם לתל-אביב, תצלצל. אשמח לעזור לך. אם תצטרך

משהו."

"תודה," התבונן אנדי בדף שבידו, "דניאל לוין."

אחר-כך לינה אותו אל המכונית.

בראותו את הבקבוק הריק על המושב האחורי אמר:

"חכה, אני אמלא לך אותו. שיהיה לך מה לשתות בדרך."

דניאל לינה אותו במבטו. ראה את הקומה הזקופה, התמירה. את הגב ישר-הקוים בחולצה הצבאית. את השיער הבהיר על העורף.

רך ואמיץ. רך ואמיץ.

שמש הצהרים צלפה אנכית. ללא צל. מעבר לצריפים הנוצצים

היה מרחב צחית.

והזמן שלא שב, לא ישוב. הזמן שאינו קיים עוד בשביל מי

שאיננו קיים.

אנדי חזר ובידו הבקבוק, מלא במרק-פירות ורוד, מימי.

דניאל לחץ את ידו מבעד לחלון המכונית והשהה מבטו עליו.

כאילו נפרד לעולמים.

בהתרחקו, ראה אותו בראי הקטן שמעל לראשו - עומד ומסתכל

אחריו, ידיו תלויות לצדיו, הבלודית סתורה על מצחו. וחש את

העקה בחזה.

ליד המרפאה עצר וכיבה את המנוע. דממה היתה מסביב. הוא יצא, ניגש אל הדלת ודפק עליה. האחות פתחה לו.
"רצייתי רק לדעת מה עם הַבְּדוּיִת שהבאנו הנה."
"ילדה, במזל טוב. בן," חייכה האחות.
"הכול בסדר?"

"הכול בסדר," הצטחקה האחות, "העברנו אותה לחדר-החולים. בעלה הלך למצוא איזה רכב שיקח אותם למאהל."
הוא עמד עוד רגע, העביר מבטו ממנה אל פנים החדר, אל ספת-החולים הלבנה, אל ארון התרופות, אל המכשירים שעל השולחן, אחר-כך הודה והלך.

השאלה הישנה: האם קיום הזמן מותנה בקיומו של החומר. האם הוא מימד בלבד, או שמא קיימים "קואנטים של זמן" כשם שקיימים קואנטים של אנרגיה. שאלה שניה: אם נאמר שהזמן הוא פונקציה של תנועה, הרי אין הוא קיים כשעולם החומר "קופא". היפותטית. כי "זמן קופא" הוא דבר-והיפוכו. אבל המושג של "קפיאת הזמן" הוא עצמו נובע אך ורק מתוך הנסיון האנושי של תנועת הזמן! אם נקבל את העקרון של מאך, הכופר בהבדלה שבין הפיסיקה והפסיכיקה, ולגיה, ושלפיו אנו רשאים לעסוק בתופעות רק כפי שאנו יודעים אותן מתוך נסיוננו החושי, הרי "אי-זמן" עשוי להיות פן מסוים של הזמן, כשם שתנוחת עצם היא פן מסוים של תנועתו.

כשהמרחב המדברי הזה בין ביר-תמדה לרפידים "קופא" תחת שמש-הצהרים הלוהטת, הזמן נעצר. עומד.

"שמש בגבעון דום." "עצירת זמן" כזאת, באמצע המלחמה. אבל שעונו של יהושע הרי המשיך לתקתק, והמחוגים הוסיפו ללכת! כרונוס. אל אכזר האוכל את ילדיו.

הוא עבר בצד רפידים (אבק כיסה את העיר הצבאית הגדולה, החבוטה, הפרועה, המצולקת, כמו לאחר תאונות), עבר על-פניה, ובצומת פנה שמאלה, מערבה.

ולמרות החום הכבד, המעיק, חלפו צמרמורות בבשרו. וכמו בגעת היד בחפצי הבן, במכתביו, בתמונותיו, הסתערו עליו גם כאן - בגעת העין במראות המופקרים, במשב הרוח הלוהטת

בפנים – גלי הזכרונות, חונקים עד-צואר.

הנסיעות עם נוני במכונית בתום כל חופשה, קצרה או ארוכה, להסיעו מן הבית אל הצומת הקרוב, מן הבית אל תחנת-ההמתנה, מן הבית אל שער הבסיס –

החשש הרודף את נוני, פן יאחר, פן ינוזף, פן ייענש, פן תצא הפלוגה לאיזה תרגיל והוא לא ימצאנה –

החשש שהוא עצמו נדבק בו. שנתו היתה נודדת בלילה שלפני היציאה. מתעורר היה בעוד חושך, קם, מתלבש, מעיר את הבן, מכין אוכל כלשהו, אחר-כך יורד אתו אל המכונית, נוסע במהירות – הבקרים ההם, כשהוא מתלבש באור החיור החודר בעד פסי התריסים. הכניסה על בהונות לחדר הבנים, שהבל נשימתם מרחף בו –

נוני מוחה: למה אתה צריך לקום... למה להסיע אותי... אני יכול להסתדר כמו כולם... כולם נוסעים בטרמפ ומגיעים... אני לא מבין אותך!

אבל מין כפיה: הצורך הזה – ההכרח! ("כופר-נפש") – להשכים יחד אתו – לפניו – ולהסיעו, לפחות עד הצומת הקרוב, והלאה משם – הלאה משם, עד שער הבסיס לעתים, כמו אז, בהיותו בקורס, אי-שם בין שדה-בוקר ומצפה-רמון, והוא עשה אתו את כל הדרך, מרחק יותר משעתים –

ובדרך הארוכה – הסיפורים, השאלות, חלומות-הפחדים –

"לא תספר לאמא?.. אבל אתה נשבע לי!"

(כן, "כופר-נפש"! על שאתה עצמך לא שירתת בחיל קרבי ולא עברת את כל הנסיונות הקשים!)

וסיפר איך בקורס ההוא, במסע של ארבעים-ושמונה שעות עם חגור מלא, היה עליהם לעבור חמישה קילומטרים בריצה, בשטח הררי, מסולע, והוא התגלגל מצוק, כשהיה עליו לקפוץ ממנו אל הוואדי, המשא שעל גבו הכריעו, הפכו, והוא איבד את ההכרה. ונשאו אותו באלונקה, פצוץ בראשו ובשתי ברכיו, בחזרה לבסיס, ושכב שם, בחדר-חולים, חמישה ימים עד שנרפא, והצער, הצער על הכשלון, על איבוד חמשת ימי אימון ולימודים –

קוצר הנשימה שלו! קוצר הנשימה של הגוף הכבד, המסורבל, המתאמץ! –

"תשמע, נוני, חשוב היטב על כך : אולי זה לא בשבילך, כל הדבר הזה... אי-אפשר למתוח את המאמץ עד מעבר לגבול היכולת...!"
גבול היכולת זה לא גודל קבוע, חייך, "זה לא כמו מהירות הנפילה, או הטמפרטורה של הרתיחה, זה דבר גמיש מאוד..."
"ובכן, דע לך : היכולת הפיסית יש לה גבול. לימים!" אמר בלשון מתימטית.

"לא תלויה ברצון?"

"תלויה גם ברצון. אבל הכושר הפיסי יש לו גבול אובנקטיבי, שהרצון יכול להגיע עדיו, לא יכול לעבור אותו! אדם לא יכול, למשל, לעולם, לקפוץ לגובה של ארבעה או חמישה מטרים!"
"ובכל-זאת, בכל אולימפיאדה מגיעים לשיאים חדשים בקפיצה לגובה... מ-1912 עד היום עלה השיא בחצי מטר, אני חושב..."
"ואתה חושב שלעליה הזאת לא יהיה גבול? עליית השיא קטנה משנה לשנה."

"אפשר לומר, אם-כן, שעליית הכושר הפיסי יש לה גבול אבל אין לה סוף..." צחק.
האתגרים שהציב לעצמו. לבחון את כוח הרצון. "להוכיח לעצמו" את כשרו. לפרוץ את המגבלות שכפה עליו הטבע. מילדותו.

יום אחד - נזכר - בא לבית-הספר התיכון לסדר את התשלום החדשי. בעמדו במשרד, מחכה לכניסתה של המזכירה, ראה את נוני מבעד לחלון, בחצר הפנימית. קבוצת נערים בני-גילו שיחקו בכדורסל והוא עמד מן הצד והתבונן בהם, כשידיו בכיסיו. הכדור התגלגל אל מעבר לגבול המגרש והוא רץ להשיגו. תפס אותו בשתי ידיו ורץ לעבר העמוד וזרקו למעלה בקפיצה. אך הכדור החטיא את הסל, והוא, בחיוך נעלב, חזר לעמוד בצד, שני בהונותיו תלויים בכיסי המכנסים.

ולבו נחמץ בו למראה החיוך הכאוב, המשלים, המסרב-להשלים. "ואין זו בושה כלל," אמר בהתקרבת לבסיס, "לעבור למודיעין, לחימוש... אפילו לאפסנאות. גם זה דרוש בצבא."

"אתה ואמא לא מאמינים בי מספיק..." חייך בעצב, אך גם מתוך בטחון חשאי בעצמו.

ועד הבסיס הביאו. בניני-הבטון הכבדים, האפורים, ניצבו כמו

פילים רדומים-על-עמדם בלב השממה ההררית, וביניהם הבהיקה עינה התכולה של בריכה על מילאת. הוא יצא מן המכונית, ולפני כניסתו בשער אמר: "תבדוק את הנוסחאות שלך, אבא, אולי תמצא בהן טעות..."

ואת הקורס סיים. בהצטיינות.

ובמסיבת-הסיום שנערכה באותו בסיס, שגם בני-המשפחות הוזמנו אליה, חיפש את נחום. והתאכזב מאוד משלא מצא. ובבואם הביתה בערב -

בבואם הביתה בערב - בלילה, בשעה מאוחרת בלילה - הסתגר עם גידי בחדרם, ומעבר לדלת הסגודה נשמעו הצלילים המונוטוניים, העצובים, הרוטטים, של לנארד כהן מעל-גבי התקליט, בשקט-בשקט. כן, "הסיפור של יצחק": כששכבתי על ההר ויד אבי רעדה... גרן-זהב בידו...

גבעות אבן-חול נמוכות היו משני צדי הדרך. גל-רוח העיף מהן רובד-חול וגילגלו לרוחב הכביש, לרגע התאבך לפני שמשת המכור נית ומיד נזרה מעבר לראשה.

ושכבתי על ההר, וראיתי נשר ואולי היה זה נץ...

Vulture.

פֶּרֶס.

חלומות-הפחד שלו.

החלום שסיפר עליו בנסיעה מן הבית אל תחנת-האיסוף של כביש החוף:

הוא רץ על שפת הים, ברצועה צרה הדומה לרצועת החוף של הרצליה, ליד ארסוף, שבצדה האחד גבעות-כורכר זקופות. השמש קופחת על ראשו והוא מחפש פיסת צל להימלט מפני מכת-שמש שהוא חש בהתקרבותה. הוא רואה מערה פעורה בצלע הגבעה ונכנס לתוכה. מתישב בה מקופל, כמו עובר ברחם אמו, וכך נרדם. פתאום הוא מתעורר ורואה סערה בים, והגלים מתקרבים ומתגבהים, מסתערים ומתגבהים, ופחד נורא תוקפו, כי הוא יודע שבעוד רגע יפרצו המים לתוך המערה והוא יטבע בהם. הוא רוצה לברוח ואינו יכול לקום ממקומו, כי תקרת המערה כה נמוכה, שאין הוא יכול להרים את ראשו. הוא כפות, לכוד, פורץ בצעקה -

"איך אתה מסביר?"

"המערה היא הטנק, כנראה, הירהר בפתרון, הפחד שברגע של סכנה מכסה הצריח לא ייפתח ולא אוכל להימלט."

"אתה פוחד, כשאתה בתוכו."
"לא, בדרך-כלל לא! כשאני עומד על המדף, חשוף - בכלל לא!
רק כשמתישבים וסוגרים את המכסה... לכל אחד יש פחד כזה, אני חושב..."

אחרי-כך :

"מוזר, עם הטנק הזה... זה בית. בהחלט בית. אחרי כמה חדשים, כשאתה מתרגל אליו - זה בית! אתה מנקה אותו, מצחצח, מכיר כל בורג, מרגיש, בעצם, הכי בטוח בתוכו! כמו צב בשריון שלו. ויחד-עם-זה יש לך הרגשה שהוא גם מלכודת. מלכודת-מוות..."
כמו הגוף. כמו הנפש. כמו המשפחה. כמו החיים. כמו העולם. בית ומלכודת.

או חלום אחר, שסיפר עליו :

הוא נמצא בתוך כדור פורח, צבעוני, המרחף מעל לגגות העיר, והוא מרחף בתוכו, כמו דג באקווריום, והרגשה של נעימות מתוקה ממלאה אותו. הכדור נוחת נחיתה רכה על גג בית שהוא בית הוריו, והוא שמח שעכשיו יוכל לספר לאביו על הרגשתו הנעימה. אך אין הוא יודע איך לצאת מן הכדור, כי אין בו פתח. הוא קורא אבא, אך יודע שקולו לא-נשמע. יאוש תוקפו, כי אין שום דרך להוריע למישהו שהוא נמצא כה קרוב, ממש על גג הבית. פתאום הוא רואה, מבעד לאשנב השקוף, שאביו עומד על צמרת העץ שבחצר, עומד בנס, כאילו על בלימה, ומכוון אליו טלסקופ קטן. אך אין זה טלסקופ, מתברר לו, אלא מכשיר המשגר קרני-לייזר, המבקעות מתכת. הוא משגר קרן אחת כזאת, המבזיקה כמו להבור, אך הקרן במקום להבקיע פתח בכדור הפורח רק מסנוורת את עיניו, והוא מתעורר בידיעה שהתעורר.

קרן-הלייזר של נוני, שאז, בנסיעה הארוכה, האחרונה -

על הכביש, מנגד, התקרבו ובאו שתי משאיות ארוכות-גחון, זו בעקבות זו, האחת עמוסה מטילי-ברזל ארוכים והשניה גלילי-כבל. ענן של אבק נגרר אחריהן ונפזר נמוך משני צדי הדרך. הוא האט, נטה מעט ימינה, מפאת רחבן, נרט בשני הגלגלים הימניים מאבני-השפה, כמעט שקע בחול, ומשחלפו על-פניו, בסאון מתנשף, בפליטת

סילון של חום ואבק וצחנת בנזין, חזר והתִּישַׁר, מתנודד, על המסלול המזופת. ההתקפלות - ציין לעצמו. מקפלים את סיני. גוללים את רצועות השטיחים ממערב מזרחה.

הנסיעה הארוכה, האחרונה, דרומה, שבועים לפני ראש־השנה, מן הבית עד פתח סיני -

האם ניבא הלב ?

כי בתחנת־האיסוף הראשונה, על כביש החוף, לא רצית להורידו, אמרת, פה תור עצום, אתה תחכה שעות! ואמרת שתסיעו רק עד צומת אשדוד, ובצומת אשדוד לא הורדת אותו, וגם לא בצומת אשקלון, למרות מחאותיו, וגם לא בארז וגם לא בעזה, ואמרת ברפיח, ברפיח, רק עד רפיח, ועברת אתו לאורך כל הרצועה, דרך עזה, דיר אל־בלח, חאן־יונס, החולות, וגם ברפיח לא עצרת, אלא נסעת הלאה, הלאה, מוכן להביא אותו עד בסיסו, במערב, לפני התעלה, ורק באל־עריש עצרת, שם, ליד תחנת־השק"ם הגדולה, שם -

ובדרך הארוכה הזאת -

קרן־הלייזר של נוני!

- דיבר, דיבר, דיבר.

דיבר על הזכוכים, הזכוכים המציקים, המעירים בארבע־וחצי בבוקר ואינם גותנים מנוח כל היום, ונלכדים בתוך הבונקר, בתוך הטנק, ומזמזמים ומעופפים וחוררים לאזניים ולגחיקים ומשגעים את השכל -

ועל החול דיבר, על סופות־החול הנוראות המערבלות את כל המדבר ומרססות את הפנים, את העינים, את שרשי השיער -

ואחר־כך, לאורך כביש הרצועה, המתפתל בין חנויות, מוסכים, עצי שקמים, איקליפטוסים, שדירות פיקוס - בהתעלמות גמורה מכל המתרחש סביב, מן הילדים הערבים המתרוצצים על הכביש, מן הטגדרים והמשאיות החולפים במהומה גדולה, או חונים בצדי הדרך, עומסים ופורקים ירקות, גרוטאות, מן הג'יפים נושאיי החיילים המשיגים ועוקפים בדהרה, מכל מה שעורר בך חרדה נסתרת, ריטוטי־פחד - דיבר על "הזר", שסיים את קריאתו, ועל בעיית "ההזדהות": מודסו, אמר, הוא אדם שאינו מסוגל להזדהות עם הזולת, וזו הבעיה שלו, וכשקרא את הספר חשב על כך שכל

בני־האדם נחלקים לשתי מחלקות: אלה המסוגלים להזדהות עם זולתם ואלה שאינם מסוגלים, ובכל מחלקה יש דרגות שונות, הקובעות את אופי היחסים –

"ואתה?" שאלת (בפיזור־נפש שאלת, כי באותו רגע, מימין, התגודדה כנופית נערים ערבים סביב סנדר שחנה על העפר, דוחפים, צועקים, מקימים המולה גדולה, וחרדה היתה בלבך פן יִירו אבנים, או יחסמו את הדרך, וההגה רעד בידך) "לאינו מחלקה אתה?..."
"כן, גם על זה חשבתי," חייך, "חשבתי על זה שאני בין אלה שיותר מדי מזדהים... אני מסוגל להזדהות עם כל אחד. אני רואה את זה בפלוגה שלנו. יושבים ומדברים, מדברים, כל אחד מספר על הצרות שלו... כשאני מקשיב למישהו, אני תמיד מעמיד את עצמי במקומו. אני דואג מרגיש במצבו... אצלי זה מוגזם..."
"מוגזם?"

"כן... אולי זה לא־טוב. אני חושב... אולי זה מפני שה'אני' שלי חלש מדי, אז קל לי להזדהות עם ה'אניים' האחרים, שהם חזקים יותר..."

לא־טוב – חשבת. אתה חסר־מגן, בן. אתה חשוף. מי ישמור עליך מפני עצמך, במלחמת־החיים הקשה, במלחמה –
"הנאצים..." אמר, "הנאצים אחר הכול היו בני־אדם... כשאני קורא על השואה... קראתי עכשיו ספר שהתגלגל לספריה בבסיס... כל הזנעות האלה, בגיטו וארשה, להמית אנשים ברעב, לירות בילדים קטנים... חשבתי: מאיזה חומר הם היו? פעם לא יכולתי להבין את זה בכלל. היום אני מבין: אנשים שאינם מסוגלים בכלל להזדהות עם הזולת... לא מסוגלים לשים את עצמם במקומו... עושים מעשי־אכזריות נוראים מפני שלא מרגישים בכלל... זהו המקרה הכי קיצוני, כמובן... יש דרגות, כמו שאמרתי..."
כן, יש דרגות.

ועכשיו באה לקראתו שיירה שלמה: שני קומנדקרים, ואחריהם ארבע משאיות. חמש. שש. עמוסות קורות, פסי־ברזל, לוחות־בטון, קירות־צריפים סמוכים זה אל זה, מנועים, מכונות, ודחקו אותו שוב אל שולי הכביש, אל אבני־השפה, וסילוניהפיח הנפלטים מהן העיבו את שמש־המגן, את אורי־השמש החזק. מזרחה, מזרחה. קרן־הלייזר של נוני.

ואחר-כך, כשתמו הישובים הערביים, והשדירות, והפרדסים, והכביש השתחל בין גבעות-החול הגליות שבין רפיח לאל-עריש, אמר:

"ואחרי כל האימונים הרבים, אינני יודע... אינני יודע איך אתנהג במבחן האמיתי... כי בכל התרגילים, גם באש חיה, אני תוקף ואינני נתקף... אני שולף פגזים, טוען את לוע התותח, זורק את התרמילים החוצה, או יורה במקלע שעל הצריח, רואה את האש, פוגעת במטרה או מחטיאה, שומע את הפקודות באזניות, עונה... אני עושה את זה די טוב... אבל איך אעשה את כל הפעולות האלה תחת הפגזה של תותחי אויב, או תחת הרעשה של מטוסים... אינני בטוח..."

"נקווה שהמבחן הזה ייחסך ממך..."

"לא, זה די מציק לי. פעם אחת אני חייב לעמוד בנסיון הזה. כשמספרים לי על מלחמת ההתשה, על ההפגזות הנוראות מעבר לתעלה, על אש-התופת... אני חושב: איך אני. ואינני יודע. אני חושב: כל הבטחון הזה שאתה מראה כשאתה עומד בצריח ועושה את כל הפעולות בקור-רוח, באופן מתורגל כל-כך, כמעט אוטומטי, כל זה רק הצגה... אולי הפחד היה משתק אותי!"

"כולם חושבים כך," אמרת. אתה. בעל-הנסיון! "אבל בזמן הקרב הפחד לא משתק. להיפך, אינסטינקט הקיום מדביר את הפחד..."

אתה. בעל-הנסיון.

"אולי..." ומבטו שלוח לפנים, מהרהר, מדמיין, רואה, אולי, אש מלהטת.

קרן-הלייזר של נוני...

אחר שתיקה ארוכה סיפר על "הזיות קרן-הלייזר" שלו. איך לפני תרגיל באש חיה ואחריו, כשמציק לו הענין של "המבחן בתנאי קרב", הוא חולם שאתה - אתה, הפיסיקאי, המדען, העוסק בחישובים של מהירויות קרני אור - ממציא קרן-לייזר חודרת-שריון, המסוגלת להשמיד טנקים של האויב בחלקיק של שניה, כשהיא משוגרת מאיזה מצפה גבוה הנמצא בעורף, במרחק של עשדות או מאות קילומטרים מן החזית. מין "קרן-מוות" כזאת, המחוללת נפלאות, העושה למיותרת את כל הלחימה מתוך צריחי טנקים, פנים-אל-פנים. הנשק הסודי המכריע את האויב תוך שעות ספורות, שאין שום תחבולה נגדו...

קרן-מוות החולפת כבוק בשמי-המדבר הלוהטים.
וזה היה כבר בחולות אל-עריש, בחום הצהריים. ובצאתכם מן
המכונית, במגרש-החניה המלוכלך בשמש שלפני בנין-השק"ם הגדול,
לפני היפרדו ממך, אמר:

"אתה רואה, גם אני כך... אני מדבר על השמדת 'האויב' כאילו
'האויב' זה דבר מופשט. לא חושב בכלל על זה ש'קרן-הלייזר'
הדמיונית הזאת, המשמידה את 'האויב', קוטלת באותו חלקיק של
שניה בני-אדם, שכל אחד מהם... זה כמו עם הפצצה האטומית...
לא 'מזדהים'!"

ואחר-כך ניתק מעליך, בפתאום, בהרמת-יד, ורץ לעבר המשאית
הצבאית, שכבר החלה לנסוע - אל יעדה, דרומה, לסיני - וטיפס על
ירכתייה, רגלו כמעט נשמטת מן הזינו, שני החיילים היושבים בתוכה
מושכים אותו בזרועותיו פנימה -

וכך ראית אותו באחרונה: מגבו. מתאמץ לעלות בכובד גופו,
הכובע השחור של חיל השריון נשמט מראשו אל תוך הקרון, ובעוד
דגע הוא מתהפך כולו פנימה, ולא נראה עוד מתחת לחופת-האברזין
של המשאית המתרחקת על פס-האספלט השחור הפולש אל החולות
הלבנים ואובד בעמקי המדבר.

עוד רגע עמדת שם, ליד המכונית, צרור המפתחות בידך, עוקב
במבטך אחר המשאית המתרחקת, חושב: הוא חסר-מגן. חשוף. כי
אם "אי-ההזדהות" המוחלטת מביאה לידי אכזריות, ה"הזדהות"
המוחלטת מביאה לידי הרס עצמי. חושב: ילד מגודל, ישר-דרך,
ללא-נוגדנים -

"איזה ילד אתה, אליפלט..."

השיר שענת היתה שרה לו בהיותו עוד תלמיד בית-הספר, בשימה
את זרועה על כתפו, בסמכה את לחנה אל לחיו: "כאשר עוד היה
הוא רק ילד / כבר היה הוא ביש-גדא גדול / בו שכנים ושכנות
דיברו דופי / ואמרו שום דבר לא יועיל / אליפלט הוא ילד בלי
אופי / אין לו אופי אפילו במיל..."

ואת ההמשך -

לא זכרה?

לא שרה:

"...וכינן שאין אופי במיל לו / הוא זחל כך ישר מול האש..."

וב-12 באוקטובר, יום ששי, בשעה 1.30 אחרי-הצהרים – היית אז בבנין הפקולטה באוניברסיטה, בחדרך. שקט שרר בבנין. הוא היה ריק כמעט. במעבדה היו שני בחורים פטורייגיוס. במזכיר רות תיקתקה פקידה אחת על מכונת-כתיבה. המסדרונות היו דומי-מים. ידעת שדברים נוראים מתרחשים ברגעים אלה בסיני. גורלות נחתכים. בכל רגע ורגע. ואפשר שברגע זה עצמו. ברגע זה עצמו. עד כדי לטרף את הדעת. אך כדי שלא תיטרף הדעת, לא פתחת את הטרנזיסטור, אלא עיינת בניירות שלפניך. בחוזר היומי של האיגוד האסטרופיסי הבינלאומי, המודפס באותיות-מחשב זעירות, אנגליות: תחנת חקר החלל בפורטוריקו מדווחת על חישת התפרצויות דמויות-נובה ממקור בסאגיטאריוס. התגברות קרינת X החלה כנראה תוך כדי הקפת האזור על-ידי אריאל S... זה היה ב-1.30.

ניסית לחשוב, בפעם האלף, על אפשרויות איתורו של "חור שחור" באמצעות קרני X. כי למרות העובדה שצפיפות-המאסה העצומה של כוכב כזה מקטינה בו את מהירות קרני-האור במידה כזו שהיא מונעת את יציאתן מתוכו – קרני ה-X הנקלטות על-ידי הלויין עשויות לגלותו. כי כל מה ש"נופל" לתוכו במהירות המתקרבת למהירות האור, משדר קרני X כמו צעקה אחרונה שלפני הנפילה לבור –

צעקה אחרונה. בשלושים מטרים המבדילים בין חיים למוות – חלקיק של שניה.

כי היתה שם שוחה, שלושים מטרים מן הטנק, והשניים שהספיקו להגיע אליה –

ועכשיו היה משהו מוזר במכונית: היא התנדדה, באופן לא-מובן, ולא נענתה להגה, אלא משכה הצדה, סטתה עקלקלות מן המסלול הישר, ורחישה חשודה וגוברת נשתחקה מתחתיה וכמו נתרסנה והלכה בהדרגה –

הוא בלם אותה, כיבה את המנוע ויצא.

כן, היה זה הגלגל הימני הקדמי, שהאוויר יצא מתוכו. והצמיג, שנרקע, נשא על סוללתו השטוחה את כובד המדכב.

וזה היה צפוי – אמר לעצמו – לאחר הטלטולים הרבים בדרך הארוכה והמהומרת מאילת לביר-תמדה.

על הכביש, משני הכיוונים, ועד האופק, לא נראה גוף נע. השמש היתה בעצם להטה.

זה שנים לא החליף גלגל. הוא לא זכר איך עושים זאת והיכן מקומם של האביזרים השונים.

בהרימו את מכסה המנוע ראה את הגלגל החלופי, כפות בין קרבייהמתכת. שיחררו מחבק הקפיץ, הורידו אל החול ומצא את מקום המגבה ומפתח-הברגים. המפתח היה מחוזק בבורג אל דופן המכסה, אך בנסותו לחלץ אותו נוכח שהחלודה רבת-השנים ריתקה את הבורג לאחיזתו עד שאין אפשרות לסובבו. הרים אבן זייתית מן החול, דפק בה על כנפי האום, מצד זה ומצד זה, אך ללא-הועיל. החלודה ליכדה את החריצים למקשה אחת.

האבן בידו, זיעה מבצבצת במצחו, עמד ליד המנוע וצפה אל פאתי האופק.

ועלה בדעתו שהנוסחה של "פרדוקס השעונים התאומים", המבטיחה את יחסיות הזמן, הכרח שתהיה לה גם משמעות סמנטית. כי הִיז והִיז - המסמנים את הזמנים בשני גופים השרויים בתנועה זה ביחס לזה, דהיינו, ש"באותו זמן" עצמו על לוחות השעונים קיימים למעשה שני זמנים, האחד אטי יותר לגבי משנהו מנקודת-הראות של זולתו - אינם מבטאים גדלים אלא מושגים, השבויים בלשון. מכאן, שהכרח לבסס תיאוריה שתאחד לא רק את השדה הפיסי עם השדה הפסיכולוגי, אלא את שניהם עם השדה הסמנטי. שהרי אם יש אי-שם בג'ונגלים איזה שבט שלגביו המושג "זמן" אין לו שום כיוון, כלומר, אין בו התקדמות לעבר העתיד -

...ואפשר גם להישאר פה - חשב כשהזיעה ניגרת לעיניו, ממליחה אותן, צורבת, מכה את הראות - להימס בחום הזה, לשקוע בחול הזה, להיטבע בו, להיות אחד עם השממה הזאת, אחד עם היקום המשתרע מאופק לאופק תחת השמש. "ויבילות-על-יובלות ינקופו", עד "העתיד המוחלט"...

בסוף-מערב נראתה נקודה זעירה על הכביש, מתקרבת אט-אט, גדלה אט-אט, ואט-אט נעשתה ברורה לעין: ג'יפ ירוק, צבאי, כנפות-חופתו מתבדרות ברוח.

הוא עבר לצדו האחר של הכביש ונעמד על שפתו. הג'יפ נעצר לידו.

תקר, אמר להם. והסביר מה הקושי: לשחרר את מפתח־הברגים מאחזותו.

השנים – סגן ורב־סרן – ירדו, ניגשו אל המכונית וניסו לסובב את הבורג. הסגן חזר אל הג'יפ, הביא משם תיבת כלים, ובעזרת פטיש ומלקח התיק את האום מחלודתו, סובבו ושיחרר את המפתח. "תוכל להסתדר?" אמר.

"אני מקווה," אמר, מפקפק, כשהמפתח בידו.

הרב־סרן חייך:

"מקווה?"

"מקווה," חייך בעצב.

"תן הנה," אמר ולקח מידו את המפתח.

הוא כרע ליד הגלגל, התיק את צלחתו ופתח את ברגיו. הסגן תחב את המגפָה מתחת לשלדה, מתחז, הגביה אט־אט את המרכב, אחר־כך הוריד את הגלגל שניזוק מעל צירו והשניים הרכיבו את החילופי. "לאן אתה?" ניער הרב־סרן את החול מידיו.

הוא נבהל דגע, כנחשד בעבירה.

"לבקר את הבן," אמר.

וחש התכווצות מפחידה בלב.

הרב־סרן הסתכל בו, מאמין ולא־מאמין, אך כאילו ויתר על שאלה נוספת, אמר:

"תתפלל שלא יקרה לך שוב. עכשיו אין לך ספיר."

הוא הודה להם, ולאחר שדהרו לדרכם, נכנס למכונית.

כעבור חמישה־ששה קילומטרים הכיר את הרכס. הכירו על־פי גלעד־האבנים המאולתר, האל־שמי, שבראש הגבעה, לימין הכביש. לרגלי הרכס היתה הצטלבות, וכביש־בטון צר, ששימש אי־פעם מחנות צבא ובסיסי חימוש ואספקה, הוביל צפונה, אל חיק הגבעות החוליות.

הוא פנה ימינה ועלה על הכביש המטושטש בחול. עכשיו נוכח שכל סימני־הדרך חקוקים היטב בזכרונו, כאילו אך אתמול היה זה כשנסע כאן, באוטובוס, בסיור השכולים אל זירת־הקרבות השותקת. משני צדי הכביש ביצבצו עוד מן החול דיבועי לגינים, יסודות ששרדו מצריפ־מגורים, חדרי־אוכל, מחסנים. קבוצות איקליפטוס־סים גמוכים רעי־מראה, צהובי־עלים, נותרו בשקעים שלפנים נקוו

בהם מייעוקבים או מי־שופכין. איים של קופסאות שימורים, של זבילים. שלד של משאית טמונת־חול. הואדי הרחב, שטוח־האפיק, העובר בין הגבעות ומשתפך אל המישור זרוע־השיחים. הגבעה הסלעית משמאל, החרוטה עיגולים־עיגולים מקבילים ושנונים, כמו מפת־בליט מנוסרת. וצפונה ממנה גבעות־החול הערומות –

--- ורק יומים לאחר מכן, ביום א' 14 באוקטובר, כשחזרת הביתה ופתחת את הדלת, וענת נופלת על כתפך –

והרעד חותך אותך, משסף את ראשך –

וחמישים השעות שבין 1.30, יום ו', לבין אותו רגע – כל אותן חמישים השעות שנוני כבר היה גויה מרוטשת, אין־נשמה, נטושה על חולות המדבר, ואחר־כך, בשכוך האש, נישאת על־גבי אלונקה אל נגמ"ש האיסוף, מובלת אל התאג"ד שב־עורף, מוטלת שם בבונקר, אין־נשמה – כל אותן חמישים השעות שאתה, וענת, עודכם נושמים, אוכלים, פוסעים, עובדים –

מתפללים לנס. מאזינים לכל מהדורת חדשות. כוחות צה"ל. כוחות צה"ל. הדפו התקפות בשתי גזרות. תוך הסבת אבידות כבדות לאויב. ששים טנקים. חמישים־וששה מטוסים. הופלו. חידשו את נסיונותיהם לפרוץ מזרחה. המצרים. בציר המיתלה. בציר רפידים. קרבות השריון־בשריון בסיני נמשכים. דו־קרבות ארטילריים. מטרות. הופצו. קולטים שמועות: שש־מאות הרוגים! שש־מאות הרוגים! שש־מאות מי?! שש־מאות מי?! ואלומות־אור קלושות מבקיעות מדי פעם את חשכת־החרדה הבלתי־מרפה: הפסקת־אש. רכבת אוירית. גלגל־המלחמה מתהפך –

מתהפך על מי?!

אך בתוך לבך ידעת: אין נס. הנער הזה, שמו נכתב. דינו נחתם.

הוא נועד!

ורק שבועים לאחר זאת, לאחר הכול, באו שני החיילים שניצלו, מפקד־הטנק והתותחן – כי הנהג נהרג מיד, בפגיעת־הטיל הראשו־נה – כפליטים שניצלו מנהר־האש, וסיפרו איך היה הדבר: הטנק התלקח, ושלשתם הספיקו לקפוץ ממנו, ורצו, תחת הפגזת הארטיל־ריה מן הגבעה שמנגד וירי המרגמות והמקלעים, לעבר השוחה הסמוכה, כשלושים מטר –

מפקד־הטנק, בן מושב, אמר: "הוא היה טען מצוין. התנהג בקור־

רוח לא־נורמלי תחת האש. חמישה ימים... הפנים אצלו היו שחורים לגמרי, מן הפיח והחום שיוצאים מן התותח, רק מסביב לעינים היו לו עיגולים לבנים, אבל אפילו בפנים השחורים האלה אפשר היה לראות שכאילו הוא שמח שיש לו הזדמנות..."

"ובלילה חבוש קסדת־פלד / אט ירד המלאך גבריאל / וניגש למראשות אליפלט / ששכב בקשלט על התל / הוא אמר : אליפלט, אל פחד / אליפלט, אל פחד וחיל / במרום לנו יש ממך נחת / אף שאין לך אופי במיל..."

היכן גירי עכשיו ?

הכביש הגיע לסופו. נפסק בפתאום, על סף ים־החול.

הוא כיבה את המנוע ויצא מן המכונית.

וזה היה הרכס, ללא־ספק, שמעבר לו עֲרֵי הקרב ההוא.

הוא עלה בשביל שעלו בו אז, כשהמג"ד צעד בראש סיור השכולים.

השמש, דרומית לחצי־השמים, להטה על ראשו, והצל שהלך לפניו

היה קצר.

היה זה בכיתה ו' או ז' – זכר – כשלמד את פרשת קורח, והחזיון היוקד להב מול עיניו ימים רבים : מראה העדה העומדת בישימון עם מחתות הקטורת פתח אוהל מועד. האדמה הפותחת את פיה ובולעת את האנשים, הנשים והטף, חיים שאולה. האש היוצאת ואוכלת. והאש מעל המזבח. והנחשים והשרפים. והפגרים הנופלים במדבר.

"ויובלות־על־יובלות ינקופו... וערירי יעמוד המדבר..."

בהגיעו אל ראש הרכס נגלתה לפניו הבקעה, זוהרת בשמש, הבקעה הרחבה שבין שני רכסי הגבעות, מזה ומזה, זירת המערכה. ודבר לא נשתנה מאז שש השנים : מכאן – הטנק המפוחם, זקוף־הראש, השקוע עד גחוונו בחול, ולשני צדיו שלדי־הברזל של שני הקומנדקרים ההפוכים, כמו שלדי גמלים שתנים הותירו מהם רק את צלעותיהם ; ומנגד – הטנק ערוף־הצרית, החבוט אל צלע הגבעה. רק לשוחות לא היה זכר.

הוא הסיר את משקפיו לקנח את העדשות מן האד שכיסה אותן, למחות את הזיעה מפניו – ולרגע, בראות המטושטשת, כמו נצטלפה הבקעה באש –

ובהרכיבו אותם שוב לעיניו חש את העקה הזאת, המופרת, בלב,
את ההתכווצות הפושה אל הזרוע.
לבדו, במרחב היוקד, המסנוור.
רק למטה, לרגלי הסנק, היתה פיסת-צל קטנה. כמלוא החבל
להחיות.

הוא פסע במדרון הגבעה, לעבר הסנק השרוף, צעד צעד במורה,
ונעליו התמלאו חול.

הברזל היה חם בהניחו את ידו עליו. הצל היה רפה.
ובגעת גופו בגוף-הברזל, סימרה את בשרו אימת הרגע ההוא:
הפחד הצועק בפנים, הקורע את העינים, במנוסה מן המוות הרודף
מכל העברים וניתך מן הרקיע הבוער –
והצעקה הנשסעת בילל החיזו –

וסוף.

לעד.

וסוף ?

הלחץ בחזה היה מעיק עתה כאילו נסחט הלב באגרוף. הוא היה
שטוף-זיעה, ברכיו רעדו, והוא כרע וישב על הצל הקלוש, סומך
את גבו אל שרשרת-הזחל החלודה.

בהשקיפו, מבעד לדוק-הזיעה המצעף את עיניו, על הבקעה בין
הגבעות, חשב על כך שהדממה הזאת, הרובצת באין-מחריד, דינה
שוב להתעורר בעוד חמש שנים, עשר, בעוד ימי-דור, כמחזוריות-
טבע בלתי-נמנעת, ושוב ייערכו פה, על הרכסים מזה ומזה, צבאות
אדירים, אדירים מכל שהיו אי-פעם, ושוב תהומם הבקעה מרעמי
אלפי תותחים ויתפוצצו שמיה ממעוף רבבות חזיזי-אש, ושוב תפול
בתווך צעקה בודדת, אובדת –

"שבעתים כאור החמה". בהירושימה היה זה. ב-6 באוגוסט,
שמונה-יורבע בבוקר: בהק לבן, מעורר, בשמים. הדף-אוויר מרעיד
את אמות-הקפים. רעש כרעש הרים נופלים. ואחריו קול מפלות
הבתים. ענן-אבק עצום מעיב את עין השמש ועלטה אופפת. אלפי
להבות עולות. הגאזים הלוהטים ההופכים לכדור-אש אדיר המתפשט
לרוחב ולגובה –

הקרינה, קרינת המוות.

וקול דממה דקה.

ומדבר־הזמן. כי הזמן הוא מדבר. יובלות־על־יובלות ינקופו,
וערירי יעמוד המדבר.

הוא חש "התערפלות". כאותה "התערפלות" שפקדה אותו פעם –
מתי היה זה? נדמה שנים עברו מאז, אבל לא, רק חדשים ספורים –
כשמעין אדים לבנים, סמיכים, ממלאים את חלל הראש –

אבל נועם אפף אותו בהרגישו את החול החם תחתיו, ולרגליו,
כאילו זה מקומו, כאילו הגיע, אחר נדודים ארוכים, אל המנוחה,
סוף־סוף, ואל הנחלה, מכאן לא יזוז עוד, יֵשֵׁב כמו אז, כשנשענו
שניהם, זה בצד זה, אל שרשרת הסנק, בצלו, בעצם הצהרים, והבן
דיבר על "הזמן הקטן" ו"הזמן הגדול", כי כל החיים היו לפניו,
ונשימתו היתה כמו נשימתך עכשיו, שאתם אחד, ונשימתכם באחד,
ואולי כן, אולי באמת, אפשרית חזרת הזמן לאחור, שהרי כל מה
שנחוץ הוא רק זה, ששוב יימתח קפיץ העולם, כמו קפיץ של שעון,
וכשישתחרר וילך מעצמו – הכול יחזור לאחור. ועץ שנפל אפשר
שיקום, וכר שנשבר על המבוע אפשר שיהיה לשלם, והאבן תשוב
מן הבור, ועצם תקרב אל עצם, והרוח תבוא, וכל הנשמה –
כי לא ברעש אדוני.

לא באש.